

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:10
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG
RÖRANDE
EFFEKTIVISERING AV
SKYDDSHEMSELEVERNAS EFTER-
VÅRD M. M.

AVGIVET AV

1942 års skyddshemsutredning

S T O C K H O L M

1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. Ju.
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartstyreelse m. m. Norstedt. 68 s. K.
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskaps-tjänstgöring inkallad personal. Hæggström. 74 s. Fö.
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. E.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Hæggström. 150 s. H.
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. K.
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenätets järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. K.
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. Jo.
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m.m. Marcus. 158 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 10
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG
RÖRANDE
EFFEKTIVISERING AV
SKYDDSHEMSELEVERNAS EFTER-
VÅRD M. M.

AVGIVET AV

1942 års skyddshemsutredning

STOCKHOLM 1945
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
457005

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

AF

EFFEKTIVISERING AV

SKYDDSHUSELLEVARNAS BETRÄ-

VA RD M. M.

AF

1942 års skyddshuselevärning

—

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för Kungl. Socialdepartementet	5
I. Utredningsuppdraget m. m.	7
II. Historik	10
1902 års lag angående varnartade och i sedligt avseende försummade barn s. 10.	
— Bestämmelser i 1924 års barnavårdslag angående skyddshem s. 11. — 1934 års	
tillägg till barnavårdslagen s. 12. — 1934 års skyddshemssakkunniga om brister i	
skyddshemsorganisationen s. 12. — 1936 och 1937 års skyddshemsreform: skydds-	
hemsorganisationen s. 13; åtgärder för fostran utom skyddshem s. 15.	
III. Verkningsarna av skyddshemsreformen, särskilt beträffande eftervården. .	18
Vårdtid inom och utom skyddshem s. 18. — Utbildning och yrkesplacering s. 22.	
— Bostad och tillsyn s. 26.	
IV. Allmänna synpunkter på anstaltsvård och eftervård	29
Benämningen skyddshem s. 29. — Skyddshemsinspektionen s. 30. — Skyddshems-	
livets anknytning till samhällslivet i övrigt s. 33. — Yrkesutbildning s. 36. — De	
villkorligt utskrivna elevernas bostadsfråga s. 39. — Övervakning av villkorligt ut-	
skrivna s. 41.	
V. Vissa frågor berörande barnavårdslagen och skyddshemsstadgan	44
Behandlingen av vanartade och icke vanartade barn s. 44. — Förnyat omhänder-	
tagande eller kvarhållande av elev, som fyllt 21 år s. 45. — Samarbetet mellan	
skyddshem och barnavårdsnämnd s. 47. — Villkorlig och slutlig utskrivning av	
elev. Eftertillsyn s. 48. — Kostnaderna för vård i skolor tillhörande barna- och ung-	
domsvården s. 52. — Tillsättande av personal vid statliga och icke statliga skolor	
tillhörande barna- och ungdomsvården s. 58. — Besvär över beslut av styrelse för	
skola tillhörande barna- och ungdomsvården s. 60.	
VI. Utnyttjande av anstalter för yrkesutbildning	62
VII. Inackorderingshem	69
Befintliga inackorderingshem s. 69. — Eskilstunahemmen s. 70. — Planläggning	
av inackorderingshem för de villkorligt utskrivna s. 70. — Inackorderingshemmens	
antal och förläggning s. 73. — Inackorderingshemmens ekomomisering s. 75. — Plan	
för överenskommelse med IOGT s. 76.	
VIII. Övervakning av villkorligt utskrivna elever	79
IX. Kostnader	83
X. Förslag till ändringar i barnavårdslagen och skyddshemsstadgan: lagtext	
jämte specialmotivering	87
Förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om samhällets barnavård och ung-	
domsskydd s. 87. — Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts	
stadga för skyddshemmen s. 93. — Specialmotivering s. 112.	
XI. Sammanfattning och hemställan	137
Särskilt yttrande av herrar Eriksson och Forssell.	139

Bilagor

Bil. 1. Statistiska sammanställningar rörande elever, som villkorligt utskrivits från skyddshem under åren 1941 och 1942.....	141
Bil. 2. Redogörelse för Eskilstunahemmens ekonomi.....	151
Bil. 3. Sammanställning av uppgifter rörande städer, till vilka inackorderingshem skulle kunna förläggas	155
Bil. 4. Skrivelse från IOGT:s verkställande råd	158

Innehållsöfversikt

Skärskrift till statsrådet och riksdagen för Riksdagens socialpolitiska utskottet	I. Utredningsuppdraget m. m.
II. Historik	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
III. Verksamhet av skyddshemmen under 1941 och 1942	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
IV. Allmänna synpunkter på skärskriften och utskottets förslag	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
V. Följande förslag till riksdagen om skyddshemmen	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
VI. Förslag till riksdagen om utskottets förslag	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
VII. Inskärskningen	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
VIII. Översikt av riksdagens skärskrift	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
IX. Kostnader	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
X. Förslag till riksdagen om utskottets förslag	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
XI. Sammanfattning och avslutning	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	
XII. Yttrande av herrn riksdagen och riksdagen	1. Om de första åren 1900-1910
2. Om de näst följande åren 1911-1920	
3. Om de följande åren 1921-1930	
4. Om de följande åren 1931-1940	
5. Om de följande åren 1941-1942	

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Härmed får 1942 års skyddshemsutredning vördsamt överlämna betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernars eftervård jämte därmed sammanhängande spørsmål.

Särskilt yttrande av undertecknade Eriksson och Forssell bifogas.

Stockholm den 4 januari 1945.

JOSEF WEIJNE

TORSTEN ERIKSSON

BERTIL FORSSELL

GUSTAF NILSSON

/ *Greta Grenander-Pehrling.*

101
102
103
104
105
106

Den här Skriften är utgiven för Årsmötet i Svenska Sällskapet i Stockholm den 1 januari 1945.

Årsmötet i Svenska Sällskapet i Stockholm den 1 januari 1945. Den här Skriften är utgiven för Årsmötet i Svenska Sällskapet i Stockholm den 1 januari 1945. Den här Skriften är utgiven för Årsmötet i Svenska Sällskapet i Stockholm den 1 januari 1945.

Stockholm den 1 januari 1945.

JOSEF WEINER

TORSTEN ERICSSON BENGT FORSSELL ALFRED NILSSON

Gröna Grannar-Bevilling

I. Utredningsuppdraget m. m.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 12 juni 1942 chefen för socialdepartementet att tillkalla tre sakkunniga för att inom departementet verkställa utredning rörande möjligheterna till effektivisering av skyddshemslevernas eftervård jämte därmed sammanhängande spörsmål ävensom framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Vid anmälan av ärendet yttrade föredragande departementschefen statsrådet Möller bland annat följande:

Under senaste tiden har en stark stegring förmärkts i fråga om efterfrågan på skyddshemsplatser. Samtliga skyddshem äro för närvarande fullbelagda, vissa hem till och med överbelagda. På grund härav har väntetiden för beredande av plats å skyddshem, vilken tid redan förut varit alltför lång, kommit att i fråga om flertalet expektanter ytterligare förlängas. Därigenom utsättas dessa för stora faror. Är fråga om ligaledare eller psykopatiska barn, utsättas även vederbörandes kamrater för fara.

I skrivelse den 23 mars 1942 har socialstyrelsen lämnat en redogörelse för de av platsbristen förorsakade svårigheterna inom skyddshemsverksamheten samt till diskussion upptagit frågan om de åtgärder, som i anledning av det uppkomna läget borde vidtagas. Den åtgärd, som kunde synas ligga närmast till hands, vore anskaffandet av ytterligare skyddshemsplatser. Den tid den nuvarande skyddshemsorganisationen varit i verksamhet vore emellertid alltför kort för att medgiva några bestämda slutsatser om behovet av en bestående utökning av platsantalet. Betydande nackdelar, ej minst ur driftekonomisk synpunkt, torde också vara förenade med alternativet att inrätta provisoriska förläggningar i förhyrda lokaler.

En annan utväg att vinna lättnad i de nuvarande platssvårigheterna är att förkorta vårdtiden vid skyddshemmen. Socialstyrelsen påpekar i sin skrivelse att även detta sätt att lösa frågan är förenat med stora nackdelar. Risk förefunnes nämligen, att uppfostran och utbildning därigenom bleve mindre goda med påföljd, att ökade svårigheter uppstode vid platsanskaffning åt eleverna i samband med villkorlig utskrivning och att faran för återfall bleve väsentligt större. Därest denna utväg det oaktat skulle anlitas, vore det emellertid nödvändigt, att elevernas alltför tidigt avbrutna yrkesutbildning kunde fortsättas utanför skyddshemmet samt att betryggande åtgärder i övrigt vidtoges med hänsyn till fostran och tillsyn. Med hänsyn härtill vore det angeläget, att en utredning rörande ett rationellt ordnande av skyddshemslevernars eftervård snarast komme till stånd.

Då förhållandena antagligen komma att nödvändiggöra en förkortning av vårdtiden vid skyddshemmen, är socialstyrelsens förslag om utredning rörande ett rationellare ordnande av eftervården för eleverna enligt min mening beaktansvärt. En förkortning av vårdtiden medför uppenbarligen, att större vikt än tidigare måste läggas på den eftervårdande verksamheten. Därav följer i sin tur ökade krav på att eftervården är rationellt ordnad. Det synes mig ur samhällelig synpunkt icke vara försvarligt att enbart på grund av platsbrist förkorta en vårdtid, som eljest befunnits lämpligt avvägd, utan att på det eftervårdande stadiet vidtaga anordningar,

som i viss mån kunna kompensera den förkortade vårdtiden. Så mycket mera bör detta gälla som det, oavsett vårdtidens längd, enligt min mening finnes anledning ifrågasätta, huruvida icke det allmänna borde i större utsträckning än nu är fallet vidtaga åtgärder, som syfta till att inpassa de från skyddshemmen utskrivna eleverna i arbetslivet och av dem skapa självförsörjande och dugliga samhällsmedlemmar. Jag vill därför förorda, att den av socialstyrelsen ifrågasatta utredningen kommer till stånd.

I skrivelse den 24 mars 1939 har socialstyrelsen hemställt, att en översyn måtte verkställas av bestämmelserna om skyddshemsavgift och statsbidrag för elever, som villkorligt utskrivits från icke statliga skyddshem. De nuvarande bestämmelserna vore nämligen enligt socialstyrelsens mening alltför invecklade och ledde till att planerandet av elevens framtid påverkades av att statsbidraget till bostäddheten av en viss utgift kunde bli större, om utgiften förlades till en senare del av elevens utskrivningstid. De synpunkter, som anförts i socialstyrelsens skrivelse och i de remissyttranden, som infördrats över skrivelsen, torde böra övervägas i samband med utredningen om effektivisering av eftervården.

Såsom sakkunniga tillkallade departementschefen enligt beslut den 15 juni 1942 direktören för statens uppfostringsanstalt å Bona juris kandidaten E. G. B. Forssell, skyddshemsinspektören A. M. Pehrling och undervisningsrådet J. J. E. Weijne. Åt Pehrling uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. Sedan denne avlidit utsågos den 18 december 1942 till ledamöter av kommittén dåvarande aktuarien i fångvårdsstyrelsen sedermera skyddshemsinspektören juris kandidaten G. T. Eriksson samt — med stöd av Kungl. Maj:ts samma dag givna bemyndigande — ledamoten av riksdagens andra kammare stadsbibliotekarien G. V. Nilsson. Det uppdrogs åt Weijne att vara ordförande i utredningen. Till sekreterare åt de sakkunniga utsågs den 20 mars 1943 t. f. byråinspektören i socialstyrelsen Greta Grenander-Pehrling.

De sakkunniga anbefalldes den 9 oktober 1942 att, utöver det åt dem tidigare anförtrodda uppdraget, i samråd med strafflagberedningen verkställa utredning jämväl av frågan om åstadkommande av utvidgad samverkan mellan å ena sidan de organ, vilka handhava verkställigheten av tvångsuppföstran, och å andra sidan de för skyddsuppföstran avsedda verkställighetsorganen.

Med anledning av en av strafflagberedningen gjord framställning uppdrog Kungl. Maj:t den 8 januari 1944 åt skyddshemsinspektören att i samråd med de sakkunniga verkställa utredning av frågan om de åtgärder inom skyddshemsvården, som må finnas erforderliga i anledning av ikraftträdandet den 1 januari 1944 av lagen om villkorlig dom.

De sakkunniga, som antogo benämningen 1942 års skyddshemsutredning, höllo sitt första sammanträde den 24 september 1942 samt det första sammanträdet, sedan nya ledamöter utsetts, den 20 januari 1943. Efter erhållet bemyndigande ha de sakkunniga företagit två studieresor, nämligen dels under tiden 1—6 mars 1943 till vissa skyddshem, dels den 13—17 mars 1944 till de centrala verkstadsskolorna i Karlskrona, Tönshammar och Sundsvall.

Från styrelserna för samtliga skyddshem ha de sakkunniga införskaffat uppgifter rörande de under åren 1941 och 1942 från skyddshem villkorligt

utskrivna eleverna. Det inkomna materialet har bearbetats under medverkan av aktuarien i socialstyrelsen filosofie kandidaten G. F. Holmstedt.

Den 25 september 1942 överlämnade de sakkunniga till chefen för socialdepartementet en promemoria angående uttagande av skyddshems- och eftervårdsavgift.

Till de sakkunniga hade genom remiss den 18 mars 1943 överlämnats en av socialstyrelsen gjord framställning angående åtgärder för beredande av ökad tillgång på vårdplatser för skyddshemselever. Utlåtande över framställningen avgavs den 2 april 1943.

Efter samråd med strafflagberedningen avgåvo de sakkunniga den 26 februari 1944 promemoria rörande utvidgad samverkan mellan å ena sidan de organ, vilka handha verkställigheten av tvångsuppfostran, och å andra sidan de för skyddsuppfostran avsedda verkställighetsorganen. Vidare har skyddshemsinspektören enligt Kungl. Maj:ts uppdrag samrått med de sakkunniga vid verkställandet av tidigare nämnd utredning beträffande åtgärder inom skyddshemsvården i anledning av ikraftträdandet av lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom.

Såsom framgår av de för de sakkunniga gällande utredningsdirektiven, har den huvudsakliga uppgiften varit att utreda möjligheterna till förbättring av skyddshemselevernars eftervård särskilt med hänsyn till den förkortning av vårdtiden på skyddshem, som redan inträffat och ytterligare kan komma att inträffa. De sakkunniga ha i detta hänseende föreslagit skilda åtgärder. I samband härmed ha de sakkunniga även haft anledning att behandla vissa delar av barnavårdslagen och skyddshemsstadgan, vilkas nuvarande formulering ansetts hindersam för en god eftervård av skäl som i det följande närmare behandlas. Förslag har utarbetats till ändring av ifrågakvarande bestämmelser.

II. Historik.

1902 års lag angående vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

De första skyddshemmen inrättades i vårt land på privat initiativ i mitten och slutet av förra århundradet. Först med 1902 års lag om uppföstran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn fastslogs att offentlig myndighet borde svara för skyddshemsvården. För varje landstingsområde och stad, som icke deltog i landsting, skulle finnas nödigt antal skyddshem. Därest sådana hem icke kommit till stånd på annan väg, borde landsting eller stadsfullmäktige »låta sig angeläget vara» att draga försorg om deras upprättande. Emellertid kunde två eller flera landsting upprätta gemensamt skyddshem eller ock kunde ett område tillåtas att mot viss avgift få barn intagna i ett av annat område eller av förening eller enskild upprättat skyddshem. Skyddshemmen voro avsedda för barn, som visat vanart, innan de fyllt 15 år. Om barnet visat mycket grov vanart under tiden närmast innan det fyllt 15 år, kunde omhändertagande ske senare, men icke efter det barnet fyllt 16 år.

Det enskilda hemmet uppställdes som förebild för skyddshemmen. De skulle vara små och föreståndarens hustru skulle, om hon eljest vore lämplig, anställas som husmoder. Av ekonomiska skäl finge hemmen ha omkring 30 elever. Skolundervisning skulle meddelas i den omfattning folkskolestadgan föreskreve. Tillfälle till yrkesval inom anstalten bereddes däremot icke. Det vore nämligen mindre önskligt, att barnen uppföstrades till yrkesarbetare, vilket kunde ha till följd, att de efter sin utskrivning sökte sig till städerna, där frestelserna vore störst. Det lämpligaste vore, att skyddslingarna erhöles undervisning i jordbruk, trädgårdsskötsel och annat i samband därmed stående arbete, så att de efter utskrivningen kunde anställas i tjänst på landet.

Skyddsling, som vistats minst ett år i skyddshem, kunde därefter överlämnas till enskilt hem eller anställning med möjlighet för skyddshemmet att när som helst återtaga honom. Utskrivning skulle ske, då skyddsling vunnit stadga och senast då han uppnått aderton års ålder. Styrelsen för skyddshemmet skulle söka bereda skyddslingen lämplig anställning vid utskrivningen och tillse, att han erhöles utrustning. Över utskriften skyddsling kunde tillsyn utövas till dess han fyllt 21 år.

Bestämmelser i 1924 års barnavårdslag angående skyddshem.

Under åren närmast före tillkomsten av 1924 års barnavårdslag hade fattigvårdslagstiftningskommittén, efter företagen undersökning av orsakerna till platsbristen på skyddshemmen, gjort gällande, att det rätteligen borde ankomma på staten att inrätta skyddshem i tillräckligt antal. Emedan ett icke ringa antal landsting redan uppfört skyddshem, bestämdes dock vid 1919 och 1921 års riksdagar, att landsting och städer, som icke deltog i landsting, skulle vara skyldiga att svara för tillkomsten av sådana anstalter.

Med 1924 års barnavårdslag iklädde sig staten emellertid ett visst ansvar för skyddshemsvården. En helt ny åldersgrupp skulle enligt denna lag kunna bli föremål för ingripande från barnavårdsnämnd, nämligen barn i åldern 15—18 år. Dessa skulle endast i undantagsfall intagas i de vanliga skyddshemmen. I regel skulle de placeras i särskilda genom statens försorg inrättade skyddshem. Till dessa skyddshem av strängare karaktär skulle också föras sådana svårare vanartade yngre elever, som på vanliga skyddshem utövade menligt inflytande på de övriga eleverna eller försvårade fostringsarbetet. Slutligen skulle på särskilda genom staten upprättade skyddshem eller å avdelning av sådant hem intagas vanartade, som tillika vore behäftade med kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet. I den proposition till 1924 års riksdag, som låg till grund för lagen, hade emellertid föredragande departementschefen uttalat, att det kunde dragas i tvivelsmål, huruvida ett uppfostringsarbete av ifrågavarande slag borde bedrivas av staten själv. I enlighet härmed öppnades möjlighet för staten att godkänna som huvudman för de särskilda skyddshemmen till exempel en förening eller en stiftelse. På grund av den platsbrist, som kunde befaras råda åtminstone de första åren efter lagens ikraftträdande, skulle intagning vid specialskyddshem äga rum endast där så kunde ske.

Fattigvårdslagstiftningskommittén hade i sitt betänkande med förslag till barnavårdslag uttalat, att utbildning i hantverk vid pojkhemmen vore ett önskemål av stor vikt. Erfarenheten hade nämligen visat, att en stor del av den i städerna uppfödda ungdomen sökte sig tillbaka dit. Vad gossarna vidkomme vore det tvivelsutan en olägenhet, att de ej lärt något hantverk, utan nödgades gå i vanligt grovarbete; upplärda i hantverk skulle de sannolikt kunna taga sig bättre fram, skaffa sig bättre och framför allt mera stadigvarande arbete. Därför finge man ej alltför ensidigt framhålla jordbruksarbetet såsom det enda, som borde komma i fråga. Några särskilda direktiv angående utbildningen gavs det oaktat icke i lagen. I denna intogs endast en allmän föreskrift, enligt vilken synnerlig uppmärksamhet borde ägnas åt skyddshemselevernars uppfostran till arbetsduglighet och yrkesskicklighet.

Angående intagning i skyddshem skulle respektive skyddshemsstyrelse besluta. Skyddshemsinspektörens yttrande skulle dock inhämtas, då delade meningar rådde inom styrelsen rörande intagning i skyddshem för svårare

vanartade eller för sjuka barn samt i fråga om överflyttning till uppfostringsanstalt. Slutlig utskrivning av elev skulle ske senast då han fyllt 18 år men kunde, om han visat opålitligt uppförande, uppskjutas längst till 21 års ålder. Begreppet villkorlig utskrivning infördes av praktiska skäl som benämning på den prøvotid utanför skyddshemmet, vilken i regel skulle föregå slutlig utskrivning. Det föreskrevs, att villkor skulle kunna uppställas med avseende på den villkorligt utskrivnes bostad och sysselsättning samt att han skulle kunna övervakas under villkorlig utskrivning och att tillsyn skulle kunna utövas efter slutlig utskrivning.

1934 års tillägg till barnavårdslagen.

Några förändringar i de organisatoriska förutsättningarna för skyddshemsorganisationen vidtogos icke förrän 1934 års riksdag beslöt att utvidga barnavårdslagen så att densamma gjordes tillämplig på unga personer i åldern 18—21 år. Dessa hade dittills varit underkastade behandling enligt 1885 års lösdrivarelag med intagning på statliga tvångsarbetsanstalter. För dem skulle genom statens försorg inrättas särskilda skyddshem. De skulle även kunna intagas i vissa andra skyddshem samt i allmän uppfostringsanstalt. I avtal med de huvudmän, som åtog sig att inrätta skyddshem, avsedda för denna elevgrupp, intogs bland annat bestämmelser i syfte att tillförsäkra eleverna viss yrkesundervisning. Eleverna skulle utskrivas senast tre år efter omhändertagandet. Under vissa omständigheter skulle tillsyn kunna utövas även efter slutlig utskrivning.

1934 års skyddshemssakkunniga om brister i skyddshemsorganisationen.

På grund av två vid 1932 års riksdag väckta motioner tillkallade chefen för socialdepartementet, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, år 1934 sakkunniga för att verkställa utredning rörande skyddshemsverksamheten och skyddshemmens organisation. De sakkunniga, som funno att betydande brister vidlåde den dåvarande anstaltsorganisationen, anförde kritik huvudsakligen i följande hänseenden.

Något sådant statligt skyddshem, som av fattigvårdslagstiftningskommittén rekommenderats för särskilda elevgrupper, hade överhuvud icke kommit till stånd. Skyddshemmet Hall, vilket ägdes av en förening, hade fått en dubbel uppgift. Det skulle tjänstgöra dels som så kallat strängare skyddshem för gossar, som omhändertagits i åldern mellan 15 och 18 år, samt för yngre svårare vanartade, dels som specialanstalt för själsligt abnorma och kroppsligt sjuka. Anstalten hade icke ensam kunnat tillfredsställande fylla denna uppgift och ej heller kunnat förvärva det erforderliga förtroendet, varför gossar, som rätteligen bort sändas till Hall, i stället överlämnats till eller behållits på vanliga skyddshem. De sakkunniga beräknade, att sålunda unge-

fär 60 procent av dem, som omhändertagits sedan de fyllt 15 år, vårdades på vanliga skyddshem. För flickorna hade ernåtts en högre grad av differentiering. Med diakonissanstalter och vissa föreningar som huvudmän hade anordnats små skyddshem med strängare disciplin, och Stadsmissionen i Stockholm hade inrättat ett särskilt hem i två avdelningar för kroppsligt eller själsligt sjuka flickor.

På de vanliga skyddshemmen var den stora åldersskillnad iögonfallande, som rådde mellan eleverna i samma hem. Elever funnes i åldern från 8 upp till 20—21 år. Orsakerna voro dels, att äldre elever, som förut nämnts, till stor del intogos på de för yngre barn avsedda hemmen, dels att de i unga år intagna fingo kvarstanna en avsevärd tid, dels slutligen att å de vanliga hemmen funnos åtskilliga psykiskt abnorma elever, vilka måste kvarhållas oskäligt länge på grund av sin oförmåga att försörja sig. Särskilt vid goss hemmen förelåg risk att de yngre eleverna utnyttjades av de äldre och att skadlig påverkan utövades av de mera vanartade. Vid såväl pojk- som flickhem var den bristande åldersdifferentieringen anledning till att skolundervisningen icke kunde ordnas på ett ur ekonomiska synpunkter tillfredsställande sätt. Antalet skolpliktiga barn vid varje skyddshem blev ringa; skyddshem, där antalet sådana barn understeg tio, voro ingalunda sällsynta och man kunde påträffa hem med endast 3—5 skolpliktiga barn, för vilkas undervisning dock måste anställas examinerad lärarkraft. Sammanblandningen av olika åldrar hade dessutom i viss mån bidragit till att undervisningen för de äldre manliga eleverna blivit bristfällig. De sakkunniga anförde härom bland annat:

»Barnavårdslagen föreskriver, att synnerlig uppmärksamhet bör ägnas åt skyddshemselevernars uppfostran till arbetsduglighet och yrkesskicklighet, och det för varje skyddshem fastställda reglementet inskräper ytterligare angelägenheten härav. Även om arbetsdugligheten, om härmed menas förmågan överhuvud att arbeta, kan sägas i allmänhet bli tillfyllest uppövad, är förhållandet icke detsamma med yrkesskickligheten. Den yrkesutbildning, som för närvarande förekommer vid skyddshemmen, hänför sig, såsom redan omnämnts, i regel till jordbruk, husdjursskötsel och trädgårdsskötsel. Den undervisning i olika hantverk, som dessutom förekommer, får med några enstaka undantag anses bristfällig. Annat torde knappast heller vara att vänta med våra nuvarande skyddshem, där antalet normala och arbetsdugliga elever över skolåldern ofta är så ringa att de till stor del åtgå för skötseln av jordbruk och trädgård samt för renhållning och andra diverse arbeten inom hemmen.»

1936 och 1937 års skyddshemsreform.

Skyddshemsorganisationen. Den omgestaltning av skyddshemsvården, som föreslogs av de sakkunniga och som sedermera godkändes av 1936 och 1937 års riksdagar, avsåg främst själva anstaltsorganisationen. De sakkunniga utgingo ifrån att skyddshemsorganisationen borde tilltagas i underkant för att senare vid behov kunna utbyggas. För att åstadkomma den nödvändiga differentieringen av klientelet ansågs det nödvändigt, att staten övertog det ekonomiska ansvaret för verksamheten. Härigenom uppnåddes även

en rättvisare fördelning av skattetrycket. Endast städerna Stockholm och Göteborg skulle fortfarande med bidrag av statsmedel själva svara för sin skyddshemsvård, dock i enlighet med de riktlinjer, som uppdragits av de sakkunniga. Dessa städer vore tillräckligt stora att kräva särskilda hem, och storstadsungdomen hade merendels förvärvat sådan livserfarenhet, att den icke lämpligen borde sammanföras i ett och samma hem med ungdom från andra delar av landet. Staten skulle genast med äganderätt från landstingen övertaga sådana skyddshem, som skulle ombyggas och förses med verkstäder. Vissa andra skulle arrenderas i avvaktan på hur platsbehovet kunde gestalta sig i framtiden. Enskilda föreningar och stiftelser, som stodo som huvudmän framförallt för ett stort antal flickhem, skulle fortsätta sin verksamhet med betydliga bidrag av statsmedel. Staten tillförsäkrade sig genom avtal rätt att insätta representanter i styrelserna för de icke statliga skyddshemmen. Organisationen skulle bestå av de typer av anstalter som nedan nämnas.

I *skolhem*, skilda för pojkar och flickor, skulle mottagas barn, som icke slutat den egentliga folkskolan. Vårdtiden antogs komma att uppgå till i medeltal 3 år för gossar och $3\frac{1}{2}$ år för flickor. Skolhemmen borde vara belägna nära hemorten och omfatta 20—30 platser. Skolundervisning skulle meddelas samt tillfälle givas till praktisk sysselsättning, för gossarna slöjd och trädgårdsskötsel, för flickorna varjehanda husliga arbeten. Rörande lämpligheten av att ha jordbruk vid skolhemmen för pojkar uttalades tveksamhet, under det att mindre lantbruk borde finnas vid skolhemmen för flickor liksom vid övriga flickhem. Manliga elever över 15 år, som behöfve fortsatt skyddshemsvård, skulle överflyttas till yrkeshem för att där utbildas. Kvinnliga elever däremot kunde få kvarstanna i skolhem efter det nämnda åldersgräns hade uppnåtts samt deltaga i den där förekommande undervisningen i husligt arbete.

För normala pojkar över skolåldern skulle inrättas *yrkeshem*. Varje elev antogs komma att vistas i genomsnitt $2\frac{1}{2}$ år i yrkeshem. De sakkunniga framhöllo särskilt, att eleverna behöfve vänja sig vid att inse nyttan av ett ordnat och strävsamt arbete. Anledningen till intagningen vore nämligen ofta arbetsovilja eller bristande uthållighet och pliktökänsla i arbetet. Yrkesutbildningen borde därför så mycket som möjligt ordnas i form av produktivt arbete. Därigenom förvärvade eleverna, utöver en viss yrkeskunskap, även den arbetsintensitet, som vore rådande på arbetsplatser ute i livet, och bleve därmed bättre skickade för sitt kommande förvärvsarbete. Departementschefen underströk ytterligare att det positiva målet för skyddshemsvården måste vara att *fostra till arbetsduglighet* i samhället. Barnen borde sålunda omhändertagas på ett sätt, som beredde de största möjligheterna för deras framtida försörjning i livet. Det beslöts, att i yrkeshem skulle meddelas praktisk och teoretisk utbildning, förutom i jordbruk med ladugårdsskötsel samt trädgårdsskötsel, i mekaniskt verkstadsarbete och snickeri. Dessutom skulle finnas verkstad för utbildning i något annat yrke, som vore fysiskt mindre påfrestande, till exempel sadelmakeri, skradderi, skomakeri eller måleri.

För Norrland inrättades på grund av det jämförelsevis ringa elevantalet och de stora avstånden kombinerade skol- och yrkeshem för gossar.

Flickor, som avslutat sin skolgång, skulle placeras i *hemskolor*. Medelvårdtiden beräknades till 2 år. Eleverna hade ofta fört ett sedeslöst liv och därför kommit att stå främmande för ett naturligt hemliv. Under den första tiden av skyddshemvistelsen borde de därför lämpligen sysselsättas med allmänt husligt arbete, vilket även ur rent medicinsk synpunkt vore att förordas. Därutöver skulle tillfälle finnas till verklig utbildning i något eller några speciellt kvinnliga yrken. I viss utsträckning borde dock utbildningen, liksom för kvinnliga skolhemselever, kunna förläggas till tiden för den villkorliga utskrivningen.

För omhändertagna över den egentliga skolåldern, som vore efterblivna med avseende på förståndsutvecklingen, inrättades *jordbrukshem*. Effektiviteten i undervisningen vid de vanliga skyddshemmen motiverade, att detta slag av specialhem upprättades. I pojkhemmen skulle meddelas praktisk undervisning i jordbruksarbete med ladugårds- och trädgårdsskötsel. I jordbrukshem för flickor skulle dessutom undervisas i lanthushållsgöromål.

Unga personer, omhändertagna sedan de fyllt 18 år, skulle liksom tidigare placeras i särskilda för dem avsedda *ungdomshem* och där erhålla utbildning motsvarande den som skulle förekomma i yrkeshem och hemskolor.

Elever, som vore *själsligt abnorma eller kroppsligt sjuka*, borde enligt de sakkunniga sammanföras till särskilda anstalter. En särskilt förordnad expert, professorn Olof Kinberg, framlade förslag om inrättande av en centralanstalt för alla minderåriga sinnessjuka och psykiskt abnorma, vilka på grund av vanart eller andra anledningar blivit föremål för åtgärder enligt barnavårdslagen eller dömda till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse. Sedan utredning i frågan verkställdes av år 1936 tillkallade sakkunniga beslöt emellertid av 1938 års riksdag, att för skyddshemmens räkning uppföra en ny anstalt, avsedd för manliga elever, som vore själsligt abnorma eller behäftade med sådana kroppsliga åkommor som hjärtfel, sockersjuka och endokrina rubbningar. För kvinnliga psykopater och kroppsligt sjuka skulle efter utbyggnad användas det befintliga av Stadsmissionen ägda hemmet. Anstalterna ställdes under ledning av särskilt utbildad läkare. Jämsides med inrättandet av dessa abnormhem beslöt utvidgning av statens uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar. Sinnesslöa skulle nämligen icke längre mottagas å skyddshem utan hänvisas till sinnesslöanstalt eller till uppfostringsanstalt av nyss nämnt slag.

Åtgärder för fostran utom skyddshem. I förslaget till den nya organisationen framhölls särskilt att vård i skyddshem icke borde anlitas annat än då så vore oundgängligen nödvändigt. För att förebygga ett förhastat omhändertagande borde de *förebyggande åtgärder*, som enligt barnavårdslagen stå till buds, tillämpas, särskilt borde rådgivningsbyråer för svårfostrade barn utnyttjas. Utackordering i enskilt hem genom barnavårdsnämnds försorg borde försökas före anstaltsvård. Om sådan dock bleve erforderlig, borde barn-

hemsvård eller uppfostran i hem för svårfostrade barn i första hand prövas. I tveksamma fall borde observation ordnas på barnavårdsförbundens upptagningshem.

Hela *förfarandet vid intagning i skyddshem* blev omlagt. Skyddshemsinspektören gavs en central uppgift. Beslut om intagning skulle emellertid i tveksamma fall icke fattas av denne enbart med stöd av handlingar. Barnen skulle i stället underkastas observation, som finge verkställas i skyddshem, om andra observationsmöjligheter ej funnes. Skyddshemmets psykiatriske rådgivare och dess personal skulle avge omdöme om barnet. Därefter skulle frågan om intagning avgöras av skyddshemmets styrelse under medverkan av skyddshemsinspektören. Departementschefen anförde i anslutning till detta förslag:

»Att härvid, såsom från vissa håll gjorts gällande, skulle behöva inträda någon kompetenskonflikt mellan vederbörande barnavårdsnämnd och skyddshemsorganisationen har jag svårt att inse. Att samhället lägger det betydelsefulla avgörandet rörande den lämpligaste formen för behandling av ett barn, beträffande vilket skyddsuppfostran överväges, i händerna på det mest sakkunniga organ, som härutinnan står till förfogande, lär knappast kunna föranleda någon befogad erinran. Och av den barnavårdsnämnd, som har ansvaret för barnets riktiga behandling, bör det väl närmast uppfattas som en förmån att härvid erhålla råd och stöd, som för närvarande dessvärre endast i begränsad omfattning står till buds.»

Det mera godartade skyddshemsklientelet, som barnavårdsnämnderna dock ej ansett sig kunna placera utom anstalt, borde genom skyddshemmens försorg om möjligt beredas fostran utanför den artificiella miljö, som anstalten alltid utgjorde. Sådana elever borde *utackorderas* till enskilda hem under särskilt betryggande former. Försök borde till en början göras med gossar i skolåldern. Dessa skulle i grupper om fyra—sex placeras i någon folkskola, där de kunde handledas av lärare med särskilt intresse för svårfostrade barn. Fosterhem för varje elev borde anskaffas i skolans närhet och läraren tjänstgöra som övervakare för eleverna. Dessa skulle, om de misskötte sig, genast kunna återtagas till skyddshemmet, och det förutsattes att kontakten mellan dettas ledning och övervakaren skulle vara livlig. Det beräknades, att till en början årligen ett trettiotal elever skulle vara utackorderade från skolhem för gossar. — För äldre pojkar vore det svårare att ordna utackordering, emedan yrkesutbildning icke funnes tillgänglig på rena landsbygden, dit utackorderingen i regel tänktes förlagd. I den mån gossar över skolåldern kunde utackorderas, borde de icke sammanföras till grupper, utan placeras hos arbetsgivare, med vilken avtal kunde träffas om vårdnad och bibringande av viss yrkesutbildning. Sammanlagt tjugo elever varje år beräknades vara utackorderade från yrkeshem eller yrkeshemsavdelningar. — Det vore vanligare att ordna utackordering för flickor, emedan de ofta omhändertagits på grund av sedlig vanart. Försök borde dock göras med flickor i skolåldern efter samma system som föreslagits för gossar i samma ålder. Icke fler än tio skolflickor ansågos årligen kunna utackorderas. Någon försöksverksamhet för de äldre flickornas del borde inte komma till stånd, förrän erfarenhet vunnits rörande utackorderingen av gossar och skolpliktiga flickor.

Eftervården hade mången gång varit bristfällig. Det vore av mycket stor betydelse, att den utskrivne under första tiden av sin vistelse utanför skyddshemmet bereddes allt det stöd, som kunde åstadkommas från samhällets sida. Det hände icke alltför sällan, att en god och för samhället ganska dyrbar anstaltsvård helt eller delvis spolierades genom att tillräcklig omsorg icke ägnades åt eftervården. En god eftervård kunde också leda till ett förkortande av själva anstaltsvistelsen. Vissa uttalanden gjordes angående hur eftervården lämpligen borde ordnas. Sålunda borde elev stå under övervakning minst tre år efter utskrivningen, såvida icke åldern lade hinder i vägen därför. Lärlingshem, som anordnats av Stockholms stad för elever från dess skyddshem, ansågos däremot icke böra komma till stånd för elever från andra delar av landet. Om skyddshemselever från olika håll sammanfördes till lärlingshem i mindre samhällen eller städer, komme de nämligen att, ehuru i friare former än i skyddshemmet, leva ett i förhållande till annan ungdom ganska isolerat liv. Dessutom kunde det befaras, att elever i lärlingshem under tider av arbetslöshet kvarstannade i lärlingshemmet eller i trakten däromkring och därigenom i viss mån bidroge till att lärlingshemmet bleve mindre väl sett av traktens befolkning. Av dessa orsaker vore det lämpligare att mot visst vederlag anlita enskilda personer för eftervårdens ordnande. Beredande av arbetsanställning vore en mycket viktig beståndsdel i en god eftervård. Elever i skolhem för gossar borde erhålla praktisk utbildning genom överenskommelse med hantverkare eller andra arbetsgivare. Eleverna borde därvid tillförsäkras i orten vanliga avlöningsförmåner. Beträffande utskrivning av elev i yrkeshem anförde de sakkunniga följande:

»Eftersom yrkesutbildningen endast är ett av de medel, som yrkeshemmen skola hava till sitt förfogande för fyllandet av sin uppgift att fostra eleverna till samhällsdugliga människor, bör en elevs utskrivning därifrån i första hand göras beroende av, huruvida han förvärvat den karaktärsstadga och mognad, som äro nödvändiga förutsättningar för en god livsföring. Först i andra hand bör därvid hänsyn tagas till hans på hemmet förvärvade yrkesskicklighet. Han bör dock under sin vistelse på hemmet hava ägt möjlighet att få sitt intresse inriktat på någon av de yrkesgrenar, i vilka där meddelas utbildning, och även hunnit förvärva en icke föraktlig skicklighet i detta yrke. Det blir då av största betydelse för elevens framtid att efter utskrivningen hans sålunda väckta intresse hålles vid liv och den på yrkeshemmet påbörjade utbildningen fullföljes.»

Liksom skolhemseleverna borde yrkeshemmens elever tillförsäkras god fortsatt yrkesutbildning genom överenskommelser med hantverkare och arbetsledare. Flickor såväl i skolhem som i hemskolor ägnade sig inom skyddshemmen huvudsakligen åt husligt arbete och finge i allmänhet plats som hembiträden eller i annat husligt arbete, vilket underlättade eftervården. De elever, som saknade sinne för husligt arbete eller hade andra starkare intressen och anlag, borde dock erhålla annan utbildning. I den mån sådan utbildning icke kunde beredas på skyddshemmet borde eleverna vid villkorlig utskrivning placeras i lärlingshem eller goda enskilda hem samt bibringas yrkesutbildning på liknande sätt som gossarna. Samtliga skyddshem borde ha tillgång till medel för yrkesutbildning utom anstalt. Kostnaderna beräknades till högst 600 kronor för elev och år.

III. Verkningarna av skyddshemsreformen, särskilt beträffande eftervården.

För att få en uppfattning av huru den omgestaltning av skyddshemsorganisationen, som beslöts av 1936 och 1937 års riksdagar, verkat, särskilt i fråga om vårdtidens längd samt elevernas utbildning och placering vid utskrivningen ha uppgifter infordrats från skyddshemmen rörande de elever, som utskrevos villkorligt för första gången något av åren 1941 och 1942. Undersökningen omfattar 820 elever från 35 anstalter. Vid skyddshemmet Norrgård (Gudmundsgården) låg verksamheten nere från maj 1940 till februari 1942, varför detta skyddshem helt uteslutits. Uppgifterna avse elevernas förhållanden intill den 31 december 1942 och ha sammanställts i de tabeller, som återfinnas i bilaga 1.

Vårdtid inom och utom skyddshem.

Vårdtiden inom skyddshem, från vilket villkorlig utskrivning för första gången ägt rum något av åren 1941 eller 1942, framgår av tabell 1 samt av tabell 2 i bilaga 1. Medelvårdtiden utgjorde omkring 24 månader, något kortare för gossar och något längre för flickor. Skolhemmen hade genomsnittligt längre vårdtid än hemmen för äldre elever, vilket synes sammanhånga med att undervisning och utbildning är av olika natur. Elever i skolhem kvarstanna nämligen ofta, oberoende av åldern vid intagningen, till dess de avslutat sin skolgång. Vårdtiderna för de olika eleverna bli därför även av mycket varierande längd. Av pojkar hade 43 % vistats 1—2 år på skyddshem, och lika stor del hade kvarstannat mer än två år. Av flickorna hade däremot över hälften varit intagna över 2 år. Detta beror sannolikt bland annat på att flickor, som ej kunna utskrivas efter avslutad skolgång, i enlighet med skyddshemsstadgans anvisningar erhålla utbildning i husliga sysslor vid skolhemmet i stället för att överflyttas till hemskola. Motsvarande manliga klientel överföres däremot till yrkeshem. Beträffande yrkeshem och ungdomshem för män samt hemskolor och ungdomshem för kvinnor är vårdtiden mera enhetlig. Härtill torde ha bidragit att utbildningen i yrkeshemmen och kurserna vid hemskolorna vanligen äro avpassade så att eleven avslutat dem efter en tvåårig vistelse. Generellt kan sägas, att den vanligaste vårdtiden för normalt utrustade pojkar över skolåldern varit 1—2 år under det flickorna i samma åldersgrupp vanligen stannat

1 $\frac{1}{2}$ —2 $\frac{1}{2}$ år. Vid detaljgranskning av materialet finner man emellertid enstaka fall med ytterst långa vårdtider synbarligen beroende på att möjligheterna till differentiering inom skyddshemsorganisationen eller placering för specialvård utom densamma ej utnyttjats. Ett skyddshem — numera yrkeshem — hade sålunda kvarhållit en elev i 9 år, och på ett annat håll hade en elev betecknad som »psykiskt defekt» fått stanna 10 år. En elev född utom äktenskap, vilkens mor dött, hade behållits i 6 år. För övrigt kan en viss ojämnhet urskiljas beträffande medelvårdtiden för olika skyddshem med samma elevkategori. Medelvårdtiden för jordbrukshemmens elever skiljer sig icke så mycket som man kunnat vänta från vårdtiden för normalbegåvade elever i motsvarande åldersgrupp. Detta torde åtminstone till någon del bero på att ej mindre än 13 manliga och 7 kvinnliga elever vistats på annat skyddshem under ibland ganska lång tid, innan de intagits i jordbrukshem. Somliga av dessa överförda ha fått stanna två år eller mera inom jordbrukshemmet, innan de villkorligt utskrivits därifrån, men många ha placerats ut efter ganska kort vistelsetid. Längden av föregående anstaltsvistelser torde på liknande sätt ha påverkat utskrivningstakten för det mycket stora antal manliga och kvinnliga elever, som överförts från vanliga skyddshem till hem för själsligt abnorma. Den låga medelvårdtiden vid dessa hem har emellertid främst framkallats av att vissa elever, vilkas psyke icke lämpat sig för eller nödvändiggjort anstaltsvistelse, efter en kortare observationstid överlämnats till fostran utom anstalten, ehuru ofta i dess omedelbara närhet. Den mycket stora platsbristen vid hemmet för manliga elever har dessutom bidragit till att nedpressa vårdtiden för dessa elever.

Tendensen att för flertalet elever begränsa vårdtiderna framträder även i nedanstående sammanställning ur skyddshemsinspektörens årsberättelse för år 1943, varvid för jämförelses skull även en tabell ur 1934 års skyddshemsakkunnigas betänkande har medtagits.

Vårdtiden å skyddshem för under år 1943 villkorligt utskrivna elever.

	0—1 år		1—2 år		2—3 år		3—4 år		Över 4 år		Summa antal
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Pojkar.....	71	19	176	48	78	22	26	7	15	4	366
Flickor	21	10	96	43	75	34	13	6	16	7	221

Vårdtiden å skyddshem för under åren 1929—33 villkorligt utskrivna elever.

	0—1 år		1—2 år		2—3 år		3—4 år		Över 4 år		Summa antal
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Gossar utom elever från Hall.....	69	8	149	17	166	19	152	17	339	39	875
Flickor utom elever från Skarvik och Tallåsen....	51	9	146	27	200	37	79	15	63	12	539

Skillnaden i praxis rörande vårdtidens längd framträder tydligt vid en jämförelse mellan siffrorna för de elever, som utskrevos år 1943, och de uppgifter, som förekommo i den tabell som grundar sig på uppgifter infordrade av 1934 års skyddshemssakkunniga. Dessa avsågo femårsperioden 1929—33, och ha bearbetats med angivande av procenttal. Årsgrupperna från fyra till och med tio år ha sammanförts i den grupp som benämnts »över 4 år». Vid den statistiska bedömningen (se nedan) av resultaten har dock den ursprungliga tabellen använts.

1934 års skyddshemssakkunniga hade uteslutit elever från skyddshemmen Hall, Skarvik och Tallåsen, emedan där vårdades ett stort antal psykiskt abnorma, vilket måste föranleda längre medelvistelse. Det kan alltså antagas, att bland andra flertalet sinnesslöa uteslutits. Skyddshemsinspektörens sammanställning omfattar hela elevmaterialet sådant detta numera är sammanfatt.

Påfallande är att de mycket långa vårdtiderna, som före skyddshemsreformen voro vanliga bland pojkar, numera nästan försvunnit. Av de manliga elever, som villkorligt utskrevos 1929—33 hade sålunda ej mindre än 39 % vistats inom skyddshem mer än 4 år. År 1943 var detta fallet med endast 4 % av de villkorligt utskrivna. Förkortningen av vårdtiderna för de manliga eleverna har fortskridit så långt att år 1943 nära hälften av de utskrivna hade en vårdtid mellan 1—2 år.

Beträffande flickorna voro vårdtiderna redan under den nämnda femårsperioden jämförelsevis korta; blott 12 % hade vistats inom hem mer än fyra år. Motsvarande procenttal var 7 för de år 1943 utskrivna. I förhållande till perioden 1929—1933 märkes en förskjutning nedåt inom de grupper, som beteckna en genomsnittligt »normal» vårdtid. Så hade exempelvis under nämnda period endast 27 % utskrivits efter en vistelse av 1—2 år, under det detta var fallet med 43 % av de under år 1943 utskrivna.

För att kunna avgöra om det i föreliggande material finns några skillnader mellan könen under olika år, är det nödvändigt att beräkna medeltal och spridning i de 4 grupper som finnas.

Medan materialet för åren 1929—33 uppdelats på helårsgrupper ända upp till 10 år, innehåller 1943 års tabell som sista åldersklass en öppen grupp över 4 år, som utgör 4 à 7 procent av hela materialet. Då man inte kan veta om någon av eleverna har varit under vård i sju eller ännu flera år, är det mycket svårt att beräkna medeltalet utan att göra ett eller annat antagande angående fördelningen i denna sista grupp.

Det finns en metod för att uppskatta medeltal och spridning i ett dylikt material, nämligen »probitmetoden», vilken går ut på att med hjälp av vissa s. k. »probits» (probability units eller sannolikhetsenheter), som finnas tabellerade i Fisher-Yates »Tables for research workers» uppskatta medeltal och spridning. Medeltalet för pojkar har enligt denna metod uppskattats till ca 1,8 år och för flickor till ca 2,1 år. Spridningen är lika med 1,0 i båda grupperna. Medeltalens differens är ca 0,3 år. Differensens medelfel blir ca 0,9 år. Divideras differensen med sitt medelfel fås en kvot på 3,3. Sannolikheten för att skillnaden mellan medeltalen enbart beror på slumpen är därför — under hänsynstagande till antalet fall — endast 0,1 procent. Det finnes sålunda en signifikativ skillnad mellan könen. Detta resultatets pålitlighet beror självfallet på hur bra närmevärde »probitmetoden» har givit.

För att kontrollera resultatet har därför ännu en metod använts för att beräkna medeltal och medelfel.

Dessförinnan har dock prövats, om det finnes någon säker statistisk skillnad mellan procenterna för de längsta vårdtiderna mellan könen i 1943 års material. Man kan här inte bara taga vårdtiderna över 4 år, då den nästföregående gruppen bland flickorna ($3\frac{1}{2}$ —4 år) innehåller ovanligt få elever (endast 2), så att den följande gruppens storlek är influerad därav. Man måste därför använda grupperna över $3\frac{1}{2}$ år för denna jämförelse. Sannolikheten för att inte erhålla en högre procent än den lägsta procenten i grupperna (6,54 för pojkar mot 8,14 för flickor) ligger mellan 50 och 70 procent (efter χ^0 -metoden). Det finns alltså ingen skillnad mellan könen i detta förhållande.

Beräknas nu medeltal och spridning för 1929—1933 års material, vilket kan ske utan svårighet, då det inte finns öppna grupper, får man för detta material till resultat av beräkningarna, att det är en stor skillnad mellan medelvärdet för pojkar (3,61 år) och för flickor (2,55 år). Uträknas på samma sätt som förut differensens medeltal, fås 0,092 år, vilket, då differensen är 1,06 år, ger en kvot på 11,5. Sannolikheten för att slumpen har åstadkommit detta resultat är ännu mindre än förut; skillnaden mellan könen är alltså signifikativ.

För att kontrollera beräkningarna för år 1943 har genomförts en grafisk interpolation på summorna av frekvenserna i de olika grupperna. Frekvenserna, som framkomma, äro följande:

	För gossar	För flickor
4— $4\frac{1}{2}$	7	9
$4\frac{1}{2}$ —5	4	2
5— $5\frac{1}{2}$	2	2
$5\frac{1}{2}$ —6	1	1
6— $6\frac{1}{2}$	1	1
$6\frac{1}{2}$ —7	—	1

Dessa interpolerade värden för gruppen över 4 år ha använts för att beräkna medeltal och spridning på samma sätt som i 1929—33 års material. Resultatet blir förvånansvärt lika det som erhållits enligt »probitmetoden». Medeltalen blir 1,81 och 2,10 för gossar resp. flickor, medan medelfelen blir 0,086, och kvoten dem emellan 3,37, med samma sannolikhet som förut.

Jämför man för gossar och flickor de olika årgångarna framkommer, att det för båda könen är en faktisk skillnad mellan årgångarna. Nedgången i vårdtiderna är statistiskt säkerställd för såväl gossar som flickor.

Det kan tillfogas, att resultatet av undersökningen är oberoende av om man som här använder den klassiska analysmetod, som består i att jämföra en differens med sitt medelfel eller om man i stället hade använt den moderna variationsanalysen.

En intressant iakttagelse kan göras i det föreliggande materialet. Jämför man spridningarna för de olika könen finner man, att det i 1929—1933 års material fanns en signifikativ skillnad mellan könen. Däremot förefanns år 1943 ingen sådan skillnad mellan pojkar och flickor, ehuru det samtidigt är en skillnad mellan medeltalen. Detta kan möjligen förklaras på så sätt, att man före skyddshemsreformen behandlade pojkar och flickor efter olika principer.

Resultatet av undersökningen är alltså, att alla skillnader mellan medeltalen för könen olika år inte enbart äro åstadkomna av slumpen.

Tiden för villkorlig utskrivning utgjorde enligt tabell 1 i genomsnitt 10 månader för såväl pojkar som flickor. Då uppgifterna avse endast förhållandena fram till den 31 december 1942, kan nämnda siffra emellertid icke tagas som exempel på längden av villkorliga utskrivningar i allmänhet. Flertalet

elever kvarstodo nämligen som villkorligt utskrivna, då undersökningen avbröts. Kompletterande uppgifter ha emellertid hämtats ur skyddshemmens årsberättelser för år 1943. Av dessa framgår, att de manliga elever, som slutligt utskrevos under år 1943, hade varit villkorligt utskrivna i genomsnitt 26 månader och de kvinnliga i medeltal 23 månader. För skolhemselever av båda könen hade den villkorliga utskrivningstiden i allmänhet varat avsevärt längre och för nästan alla kategorier äldre elever något kortare.

Antalet elever, som återtagits, var 136, varav 74 manliga och 62 kvinnliga. I detta antal ingå dels de som fått återtagas för längre eller kortare fortsatt fostran inom anstalten, dels sådana, som mera tillfälligt återtagits för att underlätta ombyte av anställning, övergång till annan utbildning och liknande. Åtskilliga elever, 19 manliga och 10 kvinnliga, hade återtagits mer än en gång. Den fortsatta vården inom anstalt hade för samtliga återtagna uppgått till i genomsnitt 5 månader. Endast i undantagsfall hade sammanlagda återtagningstiden uppgått till mera än ett år. Även om hänsyn toges till att undersökningen avbröts den 31 december 1942, torde det kunna sägas, att förnyad utplacering i allmänhet ägt rum tämligen snabbt. Den 31 december 1942 vistades nämligen inom skyddshem endast 37 återtagna gossar och 28 återtagna flickor.

Utbildning och yrkesplacering.

Elevernas utbildning, yrkesplacering vid första villkorliga utskrivningen samt graden av stabilitet i yrket belysas av tabellerna 3 a och b, 4, 5 a och b samt 6 a och b i bilaga 1.

Hela antalet manliga elever, som ingå i undersökningen, redovisas med avseende på den utbildning inom skilda yrken som meddelats dem. Tillfälle till yrkesval gives endast i yrkeshem och ungdomshem för män. I dessa skyddshem hade undervisning meddelats, utom i jordbruks- och trädgårdsarbete, i snickeri och mekaniskt verkstadsarbete. Under loppet av år 1942 påbörjades vid yrkeshemmen utbildning i ett tredje så kallat hantverksyrke, nämligen skrädderi eller tapetseraryrket. Dessa utbildningsgrenar voro avsedda för elever, som icke besutto så stora kroppskrafter men voro tillräckligt händiga för dessa yrken. De elever som ingå i undersökningen ha emellertid icke hunnit tillgodogöra sig annan utbildning än i de dittills vanliga huvudyrkena. Endast ett fåtal elever med annan utbildning förekomma, huvudsakligen sådana som tillhört Stockholms stads yrkeshem och där sysselsatts med skrädderi.

Av samtliga 452 manliga elever hade 123 avgått från skyddshem utan särskild utbildning efter att huvudsakligen ha ägnat sig åt sin skolgång. För de övriga var jordbruk med trädgårdsskötsel den vanligaste utbildningen, vilken kommit nästan hälften till del. Vid yrkeshem och ungdomshem tagna för sig var jordbruksutbildningen förhållandevis något mindre vanlig, men jordbruket hade dock sysselsatt ungefär lika många elever som snickeri och mekaniskt verkstadsarbete tillsammans. Av de elever, som fått utbildning

i sistnämnda s. k. verkstadsyrken, hänförde sig ungefär två femtedelar till snickeri och tre femtedelar till mekaniskt verkstadsarbete.

Om man bortser från det fåtal yrkeshemselever, som endast sysslat med handräckningsarbete eller med mycket speciella uppgifter, hade *utbildningstiden* i allmänhet uppgått till 1—2 år. I samtliga fyra yrkesgrenar hade nämligen omkring hälften av eleverna utbildats under så lång tid. Längre utbildning än två år hade en tredjedel av snickarna. Fullt utbildade möbelsnickare behöva enligt uppgift en lärotid av fyra år, varför flertalet yrkeshemselever, som ägna sig åt snickeri, varit hänvisade till anställningar vid snickerifabriker och liknande, såvida de ej kunnat tillförsäkras fortsatt utbildning utanför skyddshemmet. Av vardera mekaniker och jordbrukare hade ungefär en femtedel undervisats mer än två år i yrket. På omkring två år torde en elev i mekaniska facket kunna bibringas en utbildning ungefär motsvarande den som meddelas i de statsunderstödda verkstadsskolornas kurser för metallarbetare. Trädgårdseleverna hade i allmänhet något kortare utbildning än övriga elever. Den översteg mycket sällan 1½ år.

Med det relativt ringa antal utbildningsgrenar, som kan ifrågakomma vid internat med på sin höjd omkring 60 elever, är det naturligt att många elever, om tillfälle erbjödes, vid den första villkorliga utskrivningen eller senare vilja söka sig över till andra yrkesområden. Ett mycket stort antal av de ynglingar som redovisas i undersökningen hade även haft platser inom andra yrken än de i vilka de erhållit utbildning. Av tabell 5 a framgår att redan den *anställning*, som anskaffats åt eleverna *vid den första villkorliga utskrivningen*, icke alltid svarat emot utbildningen. Såsom exempel kan anföras, att 65 elever erhållit utbildning i mekaniskt verkstadsarbete men ej mindre än 94 utplacerats i sådant arbete. Av snickare och jordbruksarbetare hade däremot betydligt färre erhållit anställning inom vederbörande yrke än som utbildats inom detsamma.

Antalet anställningar var i medeltal knappt två för varje individ. Största *stabiliteten inom yrket* uppvisade de elever, som utplacerats i mekaniskt verkstadsarbete. Dessa hade i regel stannat i sitt fack. Av de elever, som utbildats i snickeri, hade över hälften omedelbart eller efter någon tids vistelse utom anstalt övergått till sysselsättning av annan art. Övervägande antalet anställningar inom yrket hade innehafts av ynglingar, som i skyddshemmet utbildats under längre tid än ett år. Ungefär hälften så många elever som utplacerats i jordbruksarbete funnos kvar i sådant arbete i slutet av år 1942. Jämförelsevis många av dem som stannat i jordbruksarbete hade varit utskrivna över ett år. Ehuru hälften av alla de anställningar som innehafts av jordbrukseleverna falla inom andra yrkesområden, finnes sålunda en grupp elever, troligen hemmahörande i jordbrukstrakter, vilka kunna återplaceras till jordbruk och som stanna i detta yrke. Av elever, som utskrivits till trädgårdsarbete, hade endast en fjärdedel stannat i yrket. De övriga hade, troligen på grund av yrkets något säsongbetonade karaktär, sökt sig över till andra arbetsområden, varvid anställningar inom de mest olika yrkesgrupper kommit i fråga. Åt de elever som avgått från skyddshem utan yrkesutbild-

ning hade, därest de ej fortsatt sin skolgång, anskaffats arbete av något slag. Av samtliga anställningar, som innehafts av dessa elever, föllo en fjärdedel inom jordbruk, den näst största gruppen utgjordes av platser i mekanisk industri, därnäst kom lagerarbete inklusive springpojksplatser samt okvalificerat fabriksarbete.

Anledningen till bytena av anställning inom samma yrke torde vara att söka både i elevernas bristande uthållighet och i svårigheten att för varje elev genast finna en god arbetsmiljö i ett tillräckligt välordnat företag. Den stundom bristande samstämmigheten mellan utbildning och första anställning samt ombytena av yrken förklaras delvis av den olikhet i efterfrågan på arbetskraft som betingas av konjunkturerna på arbetsmarknaden. Ur denna synpunkt förefaller det naturligt, att ett stort antal elever dragits till mekaniskt arbete antingen de fått utbildning för detta eller ej. Kanske förklaras härigenom också till någon del svårigheten för de i snickeri utbildade eleverna att hålla sig kvar i sitt yrke. Även om deras utbildning oftast varit otillräcklig för arbete som utlärdas möbelsnickare, skulle de under någon annan period möjligen haft lättare att erhålla anställning vid snickerifabriker eller som byggnadssnickare. Bland dem ha emellertid även ett jämförelsevis stort antal lämnat yrket för värnplikstjänstgöring. Som ovan nämnts måste en hel del yrkesbyten förklaras därav, att eleven inom anstalten ej haft tillfälle att välja det yrke han haft mest lust för. Härpå tyder det förhållandet, att i slutet av år 1942 ganska stora grupper sökt sig över till yrken i vilka utbildning ej meddelats i yrkeshem, till exempel byggnads- eller rörlägningsarbete. Jämförelsevis många hade även anställningar som lagerarbetare, transportarbetare, vaktmästare eller servitörer, bagare eller kockar. Somliga ha tydligen haft svårare att sköta ett mera kvalificerat arbete och ha tagit enklare fabriksarbete, grov- eller skogsarbete.

Utbildningen vid flickhemmen tager icke såsom den vid pojkhemmen sikte på särskilda yrkesgrenar. Skyddshemsstadgan innehåller i sin nuvarande lydelse en detaljerad uppräknig av de yrken, som böra förekomma vid yrkeshem och ungdomshem för män. Vid motsvarande flickhem — hemskolor och ungdomshem — skall enligt stadgan förekomma utbildning i husligt arbete och därjämte, där så låter sig göra, tillfälle beredas till utbildning i något eller några lämpliga kvinnliga yrken. Särskilda verkstäder eller andra anordningar för yrkesutbildning ha ej tillkommit vid flickhemmen i annan mån än att mindre tvättinrättningar inrättats vid fyra olika hemskolor. En femte tvättinrättning finnes sedan gammalt vid Stockholms stads hemskola, där även konfektionssömnad förekommer. Vid samtliga flickhem meddelas undervisning i klädsömnad för det egna behovet. Stundom förekommer någon sömnad på beställning. Flickor med särskilt intresse för sömnad eller matlagning bruka under någon tid särskilt kunna få ägna sig åt en sådan gren av det husliga arbetet. Vissa elever med fallenhet för djurvård och lantbruksarbete kunna erhålla utbildning med särskild tanke på vad som förekommer i lanthushåll.

Ehuru differentierad yrkesutbildning knappast kan sägas förekomma vid flickhemmen, har dock försök gjorts att fördela eleverna med hänsyn till om de mera grundligt sysselsatts i någon del av det husliga arbetet. Nära tre fjärdedelar av samtliga elever hade utan tydlig specialisering genomgått de olika kurser av praktisk och teoretisk art, genom vilka hushållsarbetet i flickhemmen är organiserat. Endast ett fåtal hade särskilt inriktats på sådant arbete, som vanligen förekommer i lantbrukarhem, eller under längre tid ägnat sig antingen åt sömnad eller matlagning. Trots att tvättinrättningar, som förut nämnts, inrättats på vissa håll, hade ytterligt få elever erhållit grundlig utbildning i tvätt och strykning. Tvättinrättningarna synas i allmänhet ha skötts så att alla elever tämligen regelbundet turat om att arbeta där. Endast omkring 10 % av eleverna hade lämnat skyddshemmet utan annan utbildning än skolundervisning.

Eftersom specialutbildning icke förekommit i nämnvärd utsträckning kan icke heller någon *utbildningstid* urskiljas. Denna sammanfaller för det stora flertalet med vistelsetiden, då det praktiska och teoretiska arbetet fortlöper året runt och eleven vid intagningen genast inplaceras i de pågående kurserna.

Ungefär tre fjärdedelar av flickorna placerades *vid den första villkorliga utskrivningen* som hembiträden i stads- eller lanthushåll och omkring 10 % som biträde vid ålderdomshem eller sjukhus. Ett fåtal hade blivit affärsbiträden eller fått fabriksarbete av okvalificerat slag eller anställts som sömmerskor i ateljé eller konfektion. Endast 1 % av hela antalet hade fått anställning i tvätt- och strykinrättning.

Det vill alltså synas som om den specialisering, vilken förekommer inom skyddshemmet, skulle ha mycket liten betydelse vid valet av elevernas sysselsättning utanför detsamma. Enstaka av de placeringar som biträde vid sjukhus och liknande inrättningar, som förekomma, lära emellertid avse arbete i vederbörande anstalts tvättinrättning. Det anses lättare att ordna bostad och tillsyn för en elev, som har sådan anställning, än för en, som arbetar hos ett privat företag.

Antalet anställningar höll sig för flickorna liksom för pojkarna till knappa två för varje individ. Överraskande är, att de elever, som under skyddshemsvistelsen specialutbildats mer än ett år i kök, sömnad eller tvätt, haft i medeltal tre platser intill utgången av år 1942.

Övergången till andra yrken än det, i vilket elev utplacerats, har icke varit stor. Sålunda hade mer än hälften av alla elever endast haft anställning i hushåll eller lanthushåll, trots att nära en tredjedel av dem hade varit utskrivna mer än ett år. Av sjukhusbiträdena hade två tredjedelar stannat i yrket. De elever, som utplacerats i andra yrken än de nämnda, äro alltför få för att några slutsatser skola kunna dragas rörande möjligheterna för eleverna att under nu givna omständigheter hålla sig kvar i sådana yrken. En något annorlunda bild av vilka yrken som skulle passa för de kvinnliga eleverna erhålles, om hänsyn tages till den sysselsättning, som eleverna hade den 31 december 1942. Antalet hembiträden och anställda i lanthushåll hade mins-

kat med omkring en tredjedel, men bland dem som avgått befunno sig flertalet av de elever, som gift sig eller som återtagits till skyddshem. Den avgång, som skett från hushållsplatser till andra yrken, hade i främsta rummet avsett platser som sjukhusbiträden, fabriksarbeterskor eller affärsanställda. Antalet anställda i nämnda yrken var därför vid årets slut något större än det antal som direkt från skyddshem utplacerats i sådan sysselsättning.

På grund av materialets knapphet kan det icke avgöras, varpå de många platsbytena bland de »specialutbildade» eleverna bero. Möjligt är att ledningen på skyddshemmen i någon utsträckning låter icke blott elever med utpräglad fallenhet för viss arbetsgren ägna sig särskilt åt denna, utan även en del oroliga element, som visa olust inför allmänt hushållsarbete eller under någon tidigare anstaltsvistelse redan inhämtat tillräckliga kunskaper häri. Det torde även förekomma, att elever, som fått särskild utbildning, vid första villkorliga utskrivningen »på prov» erhålla hembiträdesplats för att senare om de visa sig skötsamma, övergå till anställning mera i linje med den särskilda utbildning, som kommit dem till del. Svårigheterna för eleverna att ekonomiskt och moraliskt reda sig i ett friare yrkesliv torde även ha bidragit till att de specialutbildade i så stor utsträckning bytt anställningar. Anledning finnes dock knappast att antaga, att flertalet elever av detta skäl icke skulle kunna inneha andra anställningar än hembiträdesplatser, om endast tillfredsställande övervakning och bostad kunde ordnas. Härpå tyder för övrigt den övergång till dylika yrken, som faktiskt ägt rum bland de villkorligt utskrivna före den 31 december 1942.

Bostad och tillsyn.

Vid villkorlig utskrivning av elev bör enligt skyddshemsstadgan undersökas, om han kan återlämnas till föräldrarna eller överlämnas till annat enskilt hem eller lärlingshem, samt om han bör ställas under övervakning.

I tab. 7—9 bil. 1 ges en bild av praxis rörande elevernas återbördande till hemorten, deras bostadsplacering samt anordnandet av övervakning. För att ytterligare belysa dessa förhållanden har en rundfråga riktats till rektorerna för skyddshemmen angående placeringen vid utskrivningen. Rätt olika principer tillämpas tydligen på skilda håll. Visserligen framhålles, att prövningen av placeringsmöjligheterna alltid måste ske under noggrant iakttagande av omständigheterna i det enskilda fallet. Tydligt är dock, att rektorerna vid pojkhemmen äro mera benägna än rektorerna vid flickhemmen att låta eleverna omedelbart återvända till hemorten och hemmet. Av sexton rektorer vid pojkhem förordade sålunda sex direkt placering i hemmet, sju avrådde från sådan placering och tre intogo ingen avgjord ställning. Endast fyra av aderton rektorer vid flickhem ansågo, att eleverna borde få komma hem genast vid villkorliga utskrivningen, övervägande antalet — 11 stycken — voro emot en omedelbar återplacering i hemmet eller hemorten, tre hänvisade endast till individuell prövning.

Av de elever, som ingå i undersökningen, hade omkring två femtedelar återvänt till hemtrakten redan vid första villkorliga utskrivningen. Då eleverna hindrats att återvända till hemorten, hade anledningen endast i ett fåtal fall varit, att föräldrahemmet ansetts direkt olämpligt. Flertalet elever hade hindrats att vända åter, emedan det antagits, att svårigheter utanför föräldrahemmet skulle kunna uppstå. Framförallt torde fruktan för dragningskraften hos den gamla kamratkretsen ha spelat stor roll, men hänsyn har också tagits till att avoghet och kylig isolering kan möta i hemorten, där man icke så lätt glömmet elevens förflutna.

En bestämd skillnad framträder mellan manliga och kvinnliga elever. Gos-sar från skolhem kommo i regel till hemtrakten, såvida de ej saknade föräldrahem eller någon ändring inträffat i hemförhållandena. Flickorna i denna ålder kommo nästan lika ofta till hemorten som till någon annan trakt. Om hemorten undvikits, har anledningen oftats varit hänsyn till befarade miljösvårigheter utanför hemmet. Beträffande de äldre eleverna är skillnaden i placering mellan de båda könen ännu större. Hälften av eleverna från yrkeshem och ungdomshem för män återvände till hemorten och för dem, som placerats å annan ort, voro påtagliga praktiska skäl, såsom svårigheter att anskaffa bostad eller arbete, lika ofta utslagsgivande som hänsyn till hemmets och den gamla kamratkretsens olämplighet. Av hemskoleflickorna kommo däremot endast omkring en tredjedel till hemorten och över hälften av samtliga placerades på annan ort med hänsyn till befarade svårigheter med anpassningen utom föräldrahemmet. Vid jordbrukshem för gossar och hem för själsligt abnorma manliga elever har dock placering i hemorten undvikits i större utsträckning än vid andra pojkhem. Lämpligheten av att göra det första försöket till utplacering i omedelbar närhet av skyddshemmet har i många fall varit avgörande för dessa elevkategorier.

Icke ens alla elever, som återvänt till hemorten, ha kunnat bo i föräldrahemmet. Av samtliga pojkar bodde ungefär lika många, i båda fallen omkring 45 %, i föräldrahemmet och hos arbetsgivare. Sistnämnda grupp synes till stor del ha bestått av elever, som utskrivits till jordbruksarbete. För dem, som erhållit anställning i annat yrke, torde föräldrahemmet, oavsett dess allmänna lämplighet, ha utgjort ett icke föraktligt ekonomiskt stöd under den allra första tiden. Flickorna bodde oftast (70 %) hos arbetsgivare. Detta är naturligt med hänsyn till att flertalet haft hembiträdesplatser. Dylika anställningar erbjuda tryggad försörjning och underlätta den noggranna tillsyn, som dessa flickor, vilka oftast omhändertagits på grund av sedlig vanart, anses behöva i synnerhet under den första tiden efter anstaltsvistelsen. I lärlingshem, folkhögskola eller annan internatskola hade endast 23 av samtliga 820 elever kunnat placeras.

Det synes fortfarande vara ganska vanligt, att elev utskrivs utan att särskild övervakare tillsättes. Beträffande över hälften av samtliga elever (242 pojkar och 175 flickor) vilade tillsynen helt på skyddshemmens personal.

Det är icke möjligt, att av materialet avgöra hur pass intensiv kontakten varit mellan den utskrivne och skyddshemmet. Det förefaller dock ytterst

osannolikt, att skyddshemspersonalen utöver sitt dagliga fostringsarbete skulle hinna med att följa varje elev så noggrant som behöves åtminstone under den närmaste tiden efter utskrivningen. Mången gång torde även avståndet mellan skyddshemmet och den utskrivnes vistelseort vara så stort, att denne har svårt att nå personlig kontakt med personalen. För 63 pojkar och 123 flickor hade skyddshemmen lyckats anskaffa särskilda övervakare utan att anlita hjälp av barnavårdsnämnd. Mycket ofta, särskilt ifråga om kvinnliga elever, torde övervakaren emellertid ha varit arbetsgivaren. Med hjälp av barnavårdsnämnd hade särskild övervakare förordnats för en tredjedel av pojkarna och en femtedel av flickorna. Arvode utgick endast undantagsvis, då skyddshemspersonalen skötte övervakningen. De särskilt utsedda övervakarna för pojkar uppburo oftast ersättning — arvode — medan detta var fallet med betydligt färre övervakare för kvinnor.

IV. Allmänna synpunkter på anstaltsvård och eftervård.

Betydelsen av att eftervården för elever, som efter längre eller kortare tid utskrivs från anstalt, ordnas på bästa möjliga sätt torde icke kunna över-skattas. För eleverna personligen ökas därigenom utsikterna till ett lyckligt inpassande i arbets- och samhällsliv. För det allmänna medför en rationellt ordnad eftervård, att många omhändertagna, tidigare än eljest skulle varit fallet, kunna övergå från den dyrbara anstaltsvården till produktivt arbete eller till utbildning av lämpligt slag, utan att därför faran för återfall ökas. I detta kapitel angives i korthet, vilka synpunkter som varit vägledande för de sakkunnigas utredning samt därav föranledda förslag.

Benämningen skyddshem.

Med skyddshem avses i barnavårdslagen anstalter för barn, vilka av barnavårdsnämnd omhändertagits för skyddsuppfostran på grund av vanart. Benämningen skyddshem har under årens lopp fått en mycket ogynnsam klang. De ungdomar, som blivit föremål för samhällets ingripande i form av skyddshemsvård, möta vid sin återinpassning i samhället allvarliga hinder, om det blir känt i deras omgivning att de vistats på skyddshem. I allmänna medvetandet stämplas skyddshemmens elever ofta som mindervärdiga individer för lång tid efter utskrivningen.

Tidigare ingick termen skyddshem i regel i namnet på respektive anstalter. De hette sålunda t. ex.: »Älvåsens skyddshem», »Husby skyddshem». På förslag av 1934 års skyddshemssakkunniga infördes i 43 § barnavårdslagen neutrala särbenämningar för olika slag av skyddshem, hänsyftande på den utbildning hemmen avsågo att meddela. Som gemensam beteckning bibehölls dock skyddshemsnamnet.

Det har visat sig, att egentligen endast en av de nya benämningarna nämligen »skolhem» vunnit sådan utbredning, att den i viss mån förträngt allmänhetens uppfattning av att vederbörande anstalter först och sist äro skyddshem. Övriga beteckningar »yrkeshem», »hemskola», »ungdomshem», »jordbrukshem» ha mera speciell karaktär och anknyta icke till gängse föreställningar. Numera ingå de väl i anstalternas namn och brukas i dagligt tal av personer, som ha direkt beröring med skyddshemmen och deras verksamhet. Barnavårdsnämnderna torde dock ganska ofta uppfatta dessa beteckningar snarast som en uppdelning av skyddshemmen i olika kategorier med krav på nämnderna att i sina ansökningar angående intagning göra ett ganska komplicerat val mellan olika skyddshemstyper. Stundom äro näm-

derna obenägna att överhuvud tillgripa placering å skyddshem, även då alla förutsättningar föreligga för intagning i sådan anstalt. I stället anlitas barnhem av skyddshemsliknande karaktär, trots att detta är förenat med betydande ekonomiska uppföringar för vederbörande nämnd och vården icke är bättre än i skyddshemmen. Människor utan kontakt med den offentliga barnavården synas fortfarande utan åtskillnad uppfatta »skyddshem» som den lämpligaste beteckningen på anstalter för äldre asocial ungdom av alla slag antingen de blivit omhändertagna av barnavårdsnämnd eller varit föremål för åtgärd i annan ordning. I dagspressen användes beteckningen skyddshem stundom till och med för institutioner inrättade till stöd för frigivna fångar och liknande.

Eftervårdsarbetet försvåras, såsom nämnts, onödigtvis av den belastning skyddshemsnamnet utgör. En arbetsgivare, som måhända skulle tveka att anställa en pojke från Gräskärns skyddshem, torde icke hysa samma betänkligheter att antaga en elev från Gräskärns skolhem. Det är lättare att bli accepterad i en ny kamratkrets för den yngling, som kan tala om att han vistats på en skola, än för den, som kommer från ett yrkeshem-skyddshem.

De sakkunniga ha sökt efter ett uttryck tillräckligt omfattande att användas som gemensam benämning på anstalterna i stället för det nuvarande »skyddshem» och av sådan beskrivande karaktär, att det icke lika lätt som nyssnämnda term kan bli till ett slagord. Benämningen *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården* synes fylla dessa krav. Det kan i detta sammanhang erinras om att föreståndarna vid samtliga statliga skyddshem från och med ingången av budgetåret 1943/44 i den av Kungl. Maj:t fastställda personalförteckningen för skyddshemmen benämnas rektor. Sedermera har samma titel införts vid så gott som alla icke statliga skyddshem.

De särbenämningar, som hittills brukats för olika slag av skyddshem, ha varit så många och så pass likalydande, att de ofta skapat mera förvirring än reda för den, som icke varit särskilt bevandrad inom området. För att åtskilja olika elevgrupper torde det vara tillräckligt att terminologiskt skilja på två slags anstalter, nämligen *skolhem* för barn i skolåldern och *yrkesskolor* för elever, som avgått från den egentliga folkskolan. Skolor, avsedda att tjänstgöra som mödrahem, böra däremot erhålla en särskild beteckning, exempelvis *hemskolor*, emedan utbildning och arbetsträning där icke kan intaga en lika framträdande plats som vid de övriga skolorna. Förhållandena torde bli ungefär liknande dem vid de hemskolor för mödrar, som kunna komma att inrättas i enlighet med förslag av socialvårdskommittén.

Skyddshemsinspektionen.

Försvinner benämningen »skyddshem», bör ävenledes skyddshemsinspektörens titel ändras. Under sina överväganden rörande inspektörens ställning och benämning ha de sakkunniga under hand erfarit, att behov förefinnes att ombilda socialstyrelsens andra byrå, socialvårdsbyrån, i vilken skydds-

hemsinspektionen ingår såsom en avdelning. Allteftersom sociallagstiftningen utbyggt har byrån tillförts nya uppgifter. Där behandlas sålunda icke blott allmänna socialvårdsärenden utan även barnavårdsärenden, ärenden rörande barnhem, halvöppen barnavård, sommarkolonier, fria sommarresor för barn, social hemhjälp och mödrahjälp. Alkoholistvården, som även handlagts inom andra byrån, har från och med budgetåret 1944/45 avskilts till en egen byrå.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra om att det, då skyddshemsreformen beslöts, icke stod klart hur stor arbetsbörda som i framtiden skulle komma att åvila skyddshemsinspektören. Det antogs emellertid, att så småningom en särskild byrå skulle behöva inrättas för skyddshemsärenden.

Under den sedan år 1937 pågående omorganisationen av skyddshemmen har inspektörens tid i övervägande grad upptagits av administrativa ärenden, personalärenden och intagningsärenden under det att uppfostrings- och eftervårdsfrågor icke kunnat ägnas tillräcklig uppmärksamhet.

Utbyggandet av anstalter torde väl framdeles komma att äga rum i något långsammare takt än hittills. Inom en organisation av den omfattning det här gäller, kan det dock förväntas, att byggnadsverksamhet ständigt måste förekomma, i synnerhet som många av anstalterna äro jämförelsevis gamla och i behov av förbättringar och översyn. Skyddshemsinspektörens medverkan kan härvidlag icke undvaras i synnerhet ej för bedömning av behovet av byggnadsarbeten vid de olika anstalterna och inverkan på verksamheten i dess helhet av åtgärder, som de lokala styrelserna kunna komma att föreslå. De rent administrativa uppgifter, som åvila inspektören, ha under senare år alltmera ökat. Inspektören skall sålunda bland annat beräkna och fördela anslag, upprätta avtal med icke statliga anstalter, avväga statsbidrag m. m. Det kan nämnas, att de anslag, som för budgetåret 1944/45 stå till förfogande för skyddshemsändamål, uppgå till omkring 3 miljoner kronor. Från den 1 juli 1943 åligger det skyddshemsinspektören att övervaka även den ekonomiska förvaltningen vid statens skyddshem. I samband därmed skall han granska räkenskaper samt meddela föreskrifter angående upphandling och försäljning av produkter samt angående ekonomiska spörsmål i övrigt. Vid inspektörens besök å anstalterna komma med nödvändighet ekonomiska och administrativa frågor, som pocka på sin lösning, att dominera till förfång för uppfostringsfrågorna.

Avsevärt arbete nedlägges av inspektionen på ärenden rörande intagning i skyddshem. Barnavårdsnämnderna uppmuntras att på ett tidigt stadium inhämta råd angående placering av barn och ungdomar, som ifrågasättas till omhändertagande. Härigenom erhålles bästa möjliga placering av de omhändertagna och nämnderna besparas den prestigeförlust, som eljest vanligen orsakas av ett avslag på ansökan om intagning. Åtskilligt mera borde dock i varje enskilt fall göras för att hjälpa barnavårdsnämnderna att finna lämpliga utvägar att undvika placering på anstalt.

Bland de brister i den dåvarande skyddshemsorganisationen, som fram-

höllos av 1934 års skyddshemssakkunniga, voro de lösliga anställningsförhållanden och den alltför låga avlöning, som bjöds skyddshemmens personal. Personalen hade för övrigt ringa möjlighet att vid sidan av sin fackutbildning skaffa sig just för skyddshemsverksamheten särskilt lämpad utbildning. På nyssnämnda sakkunnigas förslag genomfördes sedermera en lönesättning, som avsåg att lyfta befattningarna upp på ett högre plan, såväl socialt som ekonomiskt. Dessutom beslöts att anordna fortbildningskurser för personer anställda vid skyddshem. Kurserna skulle huvudsakligen behandla psykologiska och pedagogiska frågor. För aspiranter till ledande befattningar skulle såsom påbyggnad till deras fackutbildning anordnas specialutbildning avsedd att förbereda dem för fostringsarbetet.

Den nuvarande lönesättningen har icke — utom under en kortare tid omedelbart efter beslutet om reformens genomförande — underlättat rekryteringen av skyddshemspersonalen i sådan grad som väntats. Endast i mindre omfattning ha verkligt förstklassiga krafter sökt sig till skyddshemsarbetet. Olika orsaker ha samverkat till detta förhållande. Den långa arbetstid, som fortfarande är regel vid anstalterna, torde ha ett visst avskräckande inflytande. Av större betydelse synes emellertid vara att arbetsmarknaden, ej minst för folkskollärare, undergått väsentliga förändringar sedan skyddshemspersonalens lönesättning fastställdes. Även om de lärare, som nu fullgöra beredskapstjänstgöring, återgå till sina vanliga sysselsättningar, lär knappast tillgången till dylika befattningshavare bli större, emedan folkskolan själv kan väntas i ökad omfattning efterfråga för densamma utbildade lärare. Att för närvarande ytterligare höja lönerna för personalen vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården för att därigenom påverka rekryteringen synes icke vara genomförbart. Enda utvägen att säkerställa fostringsarbetet är därför att bereda den personal, som kan erhållas, en så god skolning som möjligt, dels genom att återupptaga kursverksamheten, som legat nere under krigsåren, dels genom att noggrant följa den pedagogiska verksamheten vid skolorna och på platsen meddela detaljerade råd rörande densamma.

Om ett så intimt och förtroendefullt samarbete i uppfostringsfrågor, som ovan antytts, skall kunna utvecklas mellan skolorna och inspektionen fordras att inspektören eller någon annan tjänsteman helt kan ägna sig åt dessa frågor. Inspektörens arbetsbörda är redan så stor, att han icke kan tänkas hinna att mera intensivt ta del av fostringsarbetet. Hans tid måste med nödvändighet främst upptagas av intagningsärenden samt ekonomiska och administrativa spörsmål. De sakkunniga anse sig icke ha anledning att närmare ingå på frågan om skyddshemsinspektionens organisation men vilja dock rekommendera att inspektionen för tillgodoseende av det behov, som förut nämnts, tillföres en ur allmänna pedagogiska synpunkter framstående kraft, som därtill har särskild skolning i abnormpedagogiska frågor. Han bör icke betungas med andra uppgifter än skyddshemsvårdens speciella uppfostringsproblem.

Skyddshemsavdelningen har, alltsedan den överflyttades till socialstyrel-

sen, intagit en självständig ställning med skyddshemsinspektören som särskild föredragande. Ärendena äro av annan karaktär än de allmänna socialvårds- och barnavårdsärendena. Såväl med hänsyn härtill som till deras myckenhet synes det lämpligt att avdelningen förvandlas till en självständig byrå. Därvid skulle titeln skyddshemsinspektör utan vidare försvinna. Benämnas byrån exempelvis socialstyrelsens skolbyrå, synes byråchefen kunna kallas »chefen för socialstyrelsens skolbyrå» eller »skolbyråchefen».

Skyddshemslivets anknytning till samhällslivet i övrigt.

Att uppdraga allmänna riktlinjer för hur en god eftervård skall vara ordnad låter sig visserligen göra, men svårare är att framlägga preciserade förslag till åtgärder, som kunna vidtagas. Mycket beror nämligen av förhållandena på arbetsmarknaden, utvecklingen av det för landets ungdom gemensamma skolsystemet, förefintligheten av goda personliga krafter i nämnder och styrelser samt på arbetsplatser, allt faktorer, som undergå ständiga förändringar. Olikheter i elevmaterialet göra det omöjligt att fastställa bestämda regler efter vilka utskrivning skall ordnas. Somliga elever måste till exempel på grund av efterblivenhet eller utpräglad psykopati placeras nära anstalten för att kunna noggrant följas av dess kvalificerade personal. Vissa kunna utan större svårighet återvända till sina hem, under det att andra helst böra komma i en helt ny omgivning. Skolhemselever sakna vid utskrivningen oftast all yrkesutbildning och måste beredas tillfälle till yrkesval i en eller annan form. Äldre elever ha kanske en ofullständig utbildning, vilken bör fullföljas, eller ha utbildning för visst yrke, men möta svårighet att finna anställning av lämpligt slag. Formerna för utplacering måste sålunda bli växlande från anstalt till anstalt och från individ till individ. De sakkunniga ha emellertid övervägt vilka behov som äro i så hög grad gemensamma för hela klientelet, sådant detta nu är sammansatt, att rekommendationer eller konkreta förslag kunna avgivas rörande deras tillgodoseende.

Övergången från livet på anstalt till friheten utanför är ofta påfrestande med avseende på en mängd detaljer, vilka personer vana vid en normal livsföring knappast ägna någon särskild uppmärksamhet. Själva omhändertagandet blir för eleven stundom en chock, som verkar uppryckande, och anstaltsvistelsen bibringar vissa vanor och innöter en viss arbetstakt. Men samtidigt verkar livet inom anstalten åtskilligt avtrubbande, emedan det är i detalj reglerat. 1934 års skyddshemssakkunniga anförde härom bland annat:

»En anstalt kan icke ens under bästa förhållanden bliva annat än ett surrogat för fostran i ett gott enskilt hem. Anstaltslivet med dess noga reglerade förhållanden avtrubbar lätt ansvarskänslan. Eftersom den, som växer upp på en anstalt, har allting så att säga till skänks och icke behöver tänka på att han själv behöver medverka till sin försörjning, får han icke någon erfarenhet av den möda och det bekymmer, som arbetet för det dagliga brödet mången gång medför för den enskilde. Han slipper vidare att tänka på en mångfald detaljer i tillvaron, åt vilka hans jämnåriga i det enskilda hemmet måste ägna uppmärksamhet. Därigenom blir icke heller

viljeträningen densamma som för den, som vistas ute i livet. Skyddshemseleven kommer att stå mer eller mindre främmande för ekonomiska värden och får ingen vana att handskas med penningar. Överhuvud möta honom mången gång stora svårigheter, när han från anstalten går ut i livet därutanför, som för honom blivit i åtskilliga hänseenden obekant och främmande. Det är icke heller lätt på en anstalt att i yrkesarbetet och eljest få in det fria livets egen rytm. Därtill kommer, att, hur välorganiserad en anstalt än är och hur välkvalificerad personal den än äger, risken för ogynnsam påverkan från de sämre elementen icke helt kan undanröjas.»

Under de år som gått efter det de skyddshemssakkunnigas här ovan citerade uttalande gjordes, ha vid flertalet skyddshem försök verkställts — i mycket skiftande utsträckning — att neutralisera vissa av de anstaltslivets oförmånliga verkningar, som de sakkunniga nagelforo.

Sålunda har man på en del håll sökt tillvarata och uppamma elevernas egen intitiativförmåga genom att låta dem själva taga ansvaret för och bestämma över vissa detaljer i anstaltens dagliga liv. Eleverna ha t. ex. fått bestämma tiden för sin uppstigning under förutsättning att de varit färdigklädda och utfört vissa städssysslor till ett angivet klockslag. Man har på något håll slopat måltidssignalen och låtit eleverna själva hålla reda på utspisningstiderna. De ha fått gemensamt eller turvis planera för städning och ordningshållning i sin förläggning. De ha fått svara för tillsynen av sina kläder, som de fått förvara på rummen, där var och en haft hand om nyckeln till sitt skåp. I yrkesundervisningen har man lagt an på att låta dem självständigt lösa arbetsuppgifter.

På en del håll har överlåtits åt eleverna själva att i hög grad svara för fritidssysselsättningarna. De ha fått — utan inblandning från lärarpersonalens sida — öva in teaterstycken, bilda musikkapell, sammansluta sig i olika slags föreningar, bedriva idrott och idka scouting.

Som särskilt föredömliga få betecknas de småstugor, som vid ett par flickhem och vid Lövstahemmet uppförts för de elever, vilka snart skola utskrivas. I dessa små förläggningar, endast avsedda för 6—8 personer, skola eleverna så mycket som möjligt sköta sig själva, bestämma om sin uppstigning, sitt sänggående och sin fritid samt för flickhemmens del även turvis helt och hållet sköta hushållet, laga mat, bestämma maträtter o. s. v.

Erfarenheterna ha varit — om än blandade — i stort sett gynnsamma. För det viktigaste problemet, att lära eleverna under eget ansvar handskas med pengar, har man dock ännu icke vågat pröva någon lösning. Det ställer sig naturligtvis också mycket svårt att på en dylik skola med dess brokigt sammansatta elevkår av relativt pålitliga och kamratliga samt synnerligen opålitliga och okamratliga element, låta eleverna själva ha hand om intjänta flitpengar och andra egna medel.

Enligt de sakkunnigas uppfattning böra emellertid försök göras att låta elever på utskrivningsstadiet själva förvalta sin arbetsinkomst. De sakkunniga vilja också hålla före, att för eleverna på detta stadium arbetsinkomsten bör avvägas så att den mera än vad nu är fallet anpassas till det fria livets inkomster. I många fall bör det gå tämligen lätt att låta den i verkstadsar-

bete väl försigkomna eleven få tillgodogöra sig en inkomst, som motsvarar vad han skulle få på en fabrik. Från denna inkomst bör då avdrag göras för kost och logi samt andra förmåner, som eleven åtnjuter på skolan. Han skulle därigenom på ett påtagligt sätt få klarhet om vikten av att hålla reda på nödvändiga utgifter i den personliga hushållningen. De sakkunniga anse också, att mycket större vikt än för närvarande bör läggas på sparsamhetsfostran i form av teoretisk undervisning med praktiska övnings exempel.

Den direkta kontakten med livet utanför anstalten måste uppehållas så långt detta är möjligt. Det bör eftersträvas att få livet i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården att så mycket som möjligt närma sig livet i en vanlig internatskola. Eleverna böra få någon vana att röra sig bland andra människor än den egna kamratkretsen och anstaltspersonalen. Permissioner för besök i närbelägna samhällen böra vara regel för de manliga eleverna, så snart de vistats ett par månader inom anstalten. De kvinnliga böra, om icke ensamma så i små grupper om tre eller fyra, kunna sändas till sådan fritidssysselsättning, som förekommer i orten. Sådana permissioner böra vara så pass vanligt förekommande, att de ej få karaktär av enstaka belöning för särskilt välförhållande. Däremot måste de givetvis indragas under någon tid för den som missköter sig under permission. Ett utomordentligt sätt att uppehålla elevens förmåga att reda sig i det dagliga livets olika situationer är att medgiva besök i hemorten. De flesta skyddshem torde ha erfarenhet av att eleverna i regel sköta sig väl under de besök i hemmet, som förekomma vid jular eller familjehögtider. Föräldrar ha i regel ej råd att bekosta sina barns resor till hemmet. Även om utgifterna för dylika besök till största delen måste komma att åvila det allmänna, synas besöken så värdefulla, att de böra komma till ökad användning. De sakkunniga anse det lämpligt, att i regel varje elev minst ett par gånger årligen får besöka sitt hem eller släktingar eller annan person, som står honom nära.

En naturlig uppmjukning av anstaltsvistelsen kan även åstadkommas genom att eleverna få delta i bygdens liv. Goda erfarenheter ha vunnits av idrottsövningar och tävlingar, som hållits mellan skyddshemmens elever och ungdom från trakten. Äldre manliga elever ha deltagit i hemvärnsövningar. Scoutpatruller finnas vid flertalet skolhem. Dessa patruller sända icke sällan några av sina medlemmar till kårmöten på annan ort. Intet synes för övrigt hindra att i patrullerna upptages annan ungdom än anstalts eleverna eller att dessa ingå i patruller, som kunna finnas organiserade bland skolbarn eller äldre ungdomar i närheten av skyddshemmet. Ett gott samarbete har på många håll inletts med idrottsföreningar och med frisksportrörelsen. Studiecirklar, sångkörar och ungdomsföreningar av skilda slag torde även erbjuda lämpliga utvägar att bryta isoleringen för eleverna. Genom att inbjuda dylika sammanslutningar till anstalterna kunna medlemmarnas intresse för de omhändertagna bli väckt, så att de villigare mottaga utskrivna elever i sina organisationer. Eleverna böra under vistelsen inom anstalten intresseras för föreningsteknik, sång och musik. Övas de i sådana färdigheter, ha de som utskrivna lättare att göra sig gällande i föreningslivet. På sina

håll ha skyddshemmen börjat upplåta sina slöjd- och gymnastiklokaler för föreningar eller andra sammanslutningar i orten. Vid ett flickhem ha frielever från trakten fått deltaga i skolköksundervisningen. Genom dylika åtgärder bli skyddshemmens resurser utnyttjade av ett antal personer, som eljest måhända betraktat anstalten med avoga eller misstänksamma ögon. Skyddshemmet blir icke längre, såsom nu stundom är fallet, en sluten enhet utan kontakt med den omgivande nejd.

Yrkesutbildning.

Formerna för elevens utplacering bli ytterst bestämda av vilken slags sysselsättning som kan beredas. Såsom framgår av de statistiska undersökningarna fortlever ännu i viss utsträckning den praxis, som utbildades under skyddshemsverksamhetens första år, att de manliga eleverna placeras som arbetare hos lantbrukare och de kvinnliga som hembiträden. Ungdomarna komma därigenom i en miljö, där påfrestningarna icke äro så stora. Åtskilliga passa även väl för detta slags arbete och stanna kvar i detsamma. Men många byta, enligt vad det visat sig, efter en tid vistelseort och yrke. Icke så sällan får eleven sköta detta ombyte till mera krävande livsformer ensam utan skyddshemmets eller de anhörigas stöd. Under de påfrestningar som följa, återfaller eleven lätt till ett asocialt levnadssätt. Numera torde ledningen vid skyddshemmen för manliga elever alltmera sträva efter att återinpassa eleverna direkt i de levnadsförhållanden, som de förr eller senare förmodligen komma att söka sig till. I många fall ha dock möjligheterna till val av sysselsättning varit bundna av de begränsade möjligheterna att meddela understöd, att erhålla bostad, att anskaffa övervakare. Vid utskrivning av flickorna synes strävan i första hand ha varit att utvälja en miljö, i vilken frestelserna till överdrivet nöjesliv och sexuell vidlyftighet äro få. Så länge kontakten med skyddshemmet består, torde flertalet elever stanna i hembiträdesyrket, såvida icke annan anställning eller utbildning kan ordnas under tillräckligt betryggande former. Många skulle dock säkerligen i längden trivas bättre i annat arbete, och deras ambition och ansvarskänsla kanske lättare utvecklas.

Alla dessa ungdomar, vilkas asocialitet vanligen yttrat sig bland annat däri att de haft svårt att finna sig i ett ordnat arbete, böra ha tillfälle att välja yrke inom ramen av sin förmåga, så att de om möjligt finna sig väl tillrätta med detsamma. För somliga kan det enkla handgreppet vid en maskin vara den sysselsättning som passar bäst, emedan den icke ställer för stora krav på intellekt eller initiativkraft. Andra åter bli icke tillfredsställda med en enahanda sysselsättning, utan fordra något som i högre grad kan fånga deras intresse. Det gäller att taga hänsyn både till elevens anlag för olika yrken och till den grad av uthållighet, som kan uppövas hos honom eller henne. Den offentliga arbetsförmedlingen torde med sina nyinrättade ungdomsavdelningar kunna erbjuda ett verksamt stöd vid ett mera nyanserat val av yr-

ke. Genom arbetsförmedlingen bör det för övrigt vara möjligt att utplacera en elev i sådant arbete, för vilket han erhållit utbildning, även om arbetstillfälle för ögonblicket icke skulle finnas i skyddshemmets närhet eller i elevens hemort.

Under senare år har vid Johannisbergs skyddshem i Kalix försök gjorts att bryta elevernas isolering inom anstalten genom att ständigt låta välartade elever från kommunen delta i yrkesundervisningen vid skyddshemmet. Undervisningen har för de elever, som ej varit intagna på skyddshemmet, delvis bekostats av statsmedel. Arbets- och fritidsbestämmelserna ha varit i huvudsak lika för skyddshemmets elever och kommunens. De senare ha dock varit förlagda till en särskild byggnad och haft större frihet att besöka sina föräldrahem. Eleverna ha utvalts bland de ungdomar, som avgått från kommunens folkskolor med de bästa vitsord både med avseende på sina betyg och sin karaktär. Genom förekomsten av dessa välartade och ambitiösa elever ha för skyddshemmets egna elever vistelsen fått mera karaktär av utbildning i skola, arbetslusten har väckts och arbetstakten blivit en annan. För utredningen har anmälts, att Lunds stad förklarat sig villig att med bidrag av statsmedel inrätta en yrkesskola, i vilken elever från Råby yrkesskola invid staden skulle erhålla undervisning i stället för i särskilda vid anstalten inrättade lokaler. Anstalten skulle sålunda endast bli förläggning för eleverna, som eljest tillhörde en vanlig yrkesskola och erhöles betyg från en sådan.

Av det föregående framgår, att mycket kan göras för att bringa elever i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården i närmare kontakt med livet utanför anstalten och att föra in mera av det normala arbetslivets rytm i densamma. En fullt naturlig miljö kan dock aldrig åstadkommas. Vanan vid skydd och övervakning kommer alltid att försvåra elevens övergång till en mindre noggrant reglerad tillvaro. Därför förblir anstalten, även i form av yrkesskola, en i sig själv föga önskvärd uppfostringsform, vilken dessutom drager dryga kostnader för det allmänna. Med all hänsyn tagen till vikten av att eleverna beredas en god yrkesutbildning, måste de sakkunniga bestämt hävda, att eleverna icke böra behållas i sin särställning såsom omhändertagna på anstalt under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt för denna utbildning eller av andra skäl.

En tvåårig vistelse i yrkesskola kan väl anses normal för det stora flertalet elever, såväl manliga som kvinnliga, men ledningen för skolan måste under elevens hela vistelsetid giva akt på, om denne möjligen på ett tidigare stadium kan anses lämpad för villkorlig utskrivning eller utackordering. Överföring till andra former av fostran och utbildning bör kunna äga rum redan efter en kort observationstid liksom efter en endast delvis fullföljd utbildning. Endast den elev, för vilken blott någon mindre del av kursen återstår, bör fullfölja densamma vid yrkesskola tillhörande barna- och ungdomsvården, även om han med hänsyn till sitt uppförande och sin psykiska läggning är lämplig för villkorlig utskrivning. Flertalet yrkeskolelever, som kunna utskrivas relativt tidigt, synas under andra former böra beredas till-

fälle till fortsatt utbildning. Många torde, om endast bostadsfrågan nöjaktigt ordnas, kunna komplettera sin utbildning genom dag- eller aftenkurser vid kommunala yrkes- och lärlingsskolor.

Sådana elever, som endast vistats en kort tid vid yrkesskola tillhörande barna- och ungdomsvården, skulle emellertid i stället för att placeras i enskilda hem mången gång fara väl av placering i internat avsett för vanlig ungdom. Detsamma är förhållandet med vissa av de elever i skolhem, som villkorligt utskrivs, då de avslutat sin skolgång. Skolhemmens elever ha ju ingen yrkesutbildning i egentlig mening, även om de något deltagit i sådana praktiska arbeten, som kunna förekomma i skolhemmet. De böra, liksom sådana elever i flickhem, vilka bättre passa för annat arbete än det husliga eller ha särskild lust för annat yrke, ha tillfälle till grundläggande utbildning under villkorliga utskrivningstiden. Med de resurser, som hittills stått till buds, har detta endast undantagsvis gått att ordna. Av samtliga 820 elever, som villkorligt utskrivits första gången under åren 1941 och 1942, hade endast 13 manliga och 23 kvinnliga besökt yrkeskurs av längre eller kortare varaktighet. Ett betydligt större antal borde under den villkorliga utskrivningen kunna beredas sådan utbildning, som innehåller ej endast praktiska utan även teoretiska element. Några av dessa ungdomar lära väl icke lämpa sig för annat än grovarbete eller okvalificerat industriarbete. Av de övriga torde en del, särskilt bland de yngre, kunna påräkna arbetsanställning av viss utbildande karaktär med möjlighet att i vanlig ordning avancera på arbetsplatsen. Många få dock nöja sig med arbete av helt annat slag, emedan de förlorat något eller några av de år, som deras jämnåriga vanligen använt till yrkesarbete, eller därför att lämplig anställning icke för tillfället erbjuder sig. Försämras läget på arbetsmarknaden, kan det överhuvud bli svårt att anskaffa arbete åt en skolhemselev, som ganska länge varit avstängd från sin naturliga miljö.

De svårigheter som ovan berörts torde elimineras, om vederbörande som ett led i övergången till arbetslivet erhåller en grundlig utbildning. Utsikterna för skolhemmens elever att reda sig i livet äro mångfaldigt större, om de kunna falla tillbaka på en god utbildning. Visserligen kunna framdeles konjunktursvängningar och ändringar i produktionsmetoderna orsaka arbetslöshet även för den, som erhållit en grundligare yrkesutbildning, men omplacement eller omskolning till annan yrkesgren sker dock lättare för den allsidigt utbildade än för den, som endast inövat ett mycket begränsat antal handgrepp vid vissa maskiner eller genom en kort specialkurs lärt det nödvändiga för en bestämd arbetsgren. De elever, som erhållit en fullgod utbildning, ha sålunda lättare att komma in på och stanna inom arbetsområden, där deras förutsättningar bäst utnyttjas och de kunna känna yrkesambition samt finna en säker inkomst med allt vad detta innebär av stabilitet i levnadsvanorna.

Då staten i princip bär ansvaret för elever i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, har det legat närmast till hands att överväga, om elever, som lämpa sig därför, kunde erhålla yrkesutbildning vid statliga eller statsunderstödda skolor av vanlig karaktär. På grund av de olägenheter, som alltid

äro förenade med anstaltsvistelse under längre tid, böra fostringssynpunkterna ensamma vara avgörande för om elev i skolhem skall överflyttas till yrkesskola tillhörande barna- och ungdomsvården. Icke ens under arbetslöshetsperioder får frågan om hans yrkesutbildning lösas genom en sådan överflyttning. De sakkunniga ha därför undersökt möjligheterna att få till stånd ett samarbete med olika utbildningsanstalter och stannat för att föreslå, att elever som villkorligt utskrivs från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården i viss utsträckning placeras för vidare utbildning å de så kallade centrala verkstadsskolorna. I ett följande kapitel redogöres för vilka yrkesutbildningsanstalter som finnas samt huru dessa och i synnerhet de centrala verkstadsskolorna äro organiserade.

Då elever efter utbildning till exempel i mekaniskt verkstadsarbete avgå från ett yrkeshem till sin första anställning, är det merendels känt för arbetsgivaren, var eleven erhållit sin utbildning och vilka kunskaper han inhämtat. Något behov av särskilda vitsord föreligger alltså knappast vid den tidpunkten. Men vill eleven senare byta arbete, behöver han kunna styrka sina kunskaper med skrivna betyg. De sakkunniga anse, att det bör undersökas, om yrkesskolor tillhörande barna- och ungdomsvården kunna betraktas som avdelningar av närmast belägna centrala verkstadsskolor eller andra statsunderstödda yrkesskolor och betyg sålunda från dessa utfärdas för eleverna, eller om yrkesskolornas elever efter avslutade kurser kunna beredas tillfälle att avlägga prov vid förut omnämnda skolor.

De villkorligt utskrivna elevernas bostadsfråga.

Då en elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall villkorligt utskrivs, gäller det att se till att hans bostadsfråga ordnas på bästa sätt. Planerna för elevens sysselsättning stå eller falla med möjligheterna att bereda honom inackordering i lämplig omgivning. För barn i skolåldern bör problemet lösas genom placering i enskilt hem, antingen föräldrahemmet kan mottaga eleven eller annat privathem måste sökas för honom. Den utackorderingsverksamhet, som — i enlighet med de av 1934 års skyddshems-sakkunniga uppdragna riktlinjerna — varit anordnad vid ett skolhem för gossar, bör fortsättas och utbyggas att omfatta samtliga skolhem. Då beredskapstjänstgöringen avvecklats efter ett fredsslut, torde lättare än för närvarande ett kontinuerligt samarbete kunna påräknas med intresserade yngre lärare. Under förutsättning av sådan medverkan kan utackorderingen organiseras i så fasta former, att de utackorderade icke komma att utöva ett dåligt inflytande i sin kamratreks, vilket däremot lätt inträffar, om de placeras hos mera slumpvis valda lärare och fosterföräldrar. För elever, som lämnat den egentliga skolåldern, är det avsevärt svårare att organisera en utackordering och finna tillräckligt kvalificerade fosterhem. Skola de under betryggande former få ägna sig åt det förvärvsarbete eller den utbildning, som bäst svarar emot deras anlag, måste i regel andra utvägar sökas att lösa bostadsfrågan.

Somliga elever ha föräldrahem av god kvalitet, dit de med förtroende kunna återplaceras. Andra ha kanske ett mindre gott hem men äro känslomässigt så bundna vid detta och vid de anhöriga, att försök till placering hos andra skulle framkalla en stark trotsinställning eller en hemlängtan ägnad att försvåra anpassningen till arbetet. Stundom kunna föräldrarna lämna värdefullt stöd vid anskaffande av lämpligt arbete. De yngsta, 15—16-åringarna eller de ännu yngre, ha för övrigt mycket svårt att ekonomiskt reda sig utan hjälp. Erhålla anstalterna större ekonomiska resurser att ordna eftervården, behöver dock icke hänsyn till ekonomin väga över lämplighetssynpunkterna vid elevernas placering. Sådana vidgade möjligheter skulle beredas genom bifall till skyddshemsutredningens förslag dels angående högre bidrag till eftervård efter särskild prövning, dels rörande överflyttning till statsverket av barnavårdsnämndernas bidrag.

De elever, som sakna föräldrahem eller ha ett hem, vilket kan väntas verka avgjort neddragande på dem i deras försök till en regelbunden livsföring, måste om möjligt beredas bostad hos utomstående. Detsamma gäller de elever, som av annan anledning ej anses böra få återvända till hemorten. Privatpersoner draga sig ofta för att taga emot ungdom från skyddshem som inackorderingar. Att innebo hos personer, som regelmässigt bedriva uthyrning, kan vara föga trivsamt och orsakar ibland kontakt med mindre önskvärda element. Personlig handledning kan ej alltid påräknas av värden eller värdinnan. Utgifterna för vivre bli också dyrare än eleverna i allmänhet kunna bestrida med sina små löner.

Sådana elever, som kunna bo i arbetsgivarens familj, få i allmänhet där tillfälle att råka andra människor samt hjälp att sköta sin fritid och sina pengar. Såsom förut nämnts ha manliga elever därför tidigare i regel placerats hos jordbrukare, och sådan placering förekommer, såsom framgår av de statistiska uppgifterna, fortfarande oftare än som torde betingas av elevernas lämplighet för jordbruksarbete. Övervägande antalet elever komma numera från städer eller industrisamhällen, varför många så småningom söka sig ifrån jordbruksarbetet till yrken, som förekomma i mera tätbebyggda orter. I enstaka fall utackorderas elever till hantverkare, som meddelar vederbörande elev utbildning i sitt yrke. Utbildningstiden är i allmänhet lång, och eleverna äro sällan så ihärdiga, att de utan svårigheter stanna på arbetsplatsen tillräckligt länge för att bli fullt utlärd. Det är heller icke lätt för dem att finna sin utkomst i ett hantverksyrke, där det ofta fordras, att vederbörande blir självständig företagare, om än i liten skala, för att kunna utnyttja sina kunskaper mest ekonomiskt. Första förutsättningen för ett rationellt val av yrke är att särskild hänsyn ej behöver tagas till om bostad kan tillhandahållas av arbetsgivaren. Under nuvarande förhållanden kunna goda arbetstillfällen mången gång icke utnyttjas, endast emedan bostadsfrågan icke kan lösas.

Kvinnliga elever bli fortfarande oftast hembiträden vid utskrivningen. Försörjningsmöjligheterna inom detta yrke äro mycket goda och den tillsyn, som utövas av arbetsgivaren, kan under en övergångstid vara ovärderlig för

dessas flickor, som vanligen omhändertagits på grund av ett i sexuellt hänseende ohämmat levnadssätt. Fara finnes dock att kontrollen blir alltför ängsligt noggrann eller att elevernas beroende ställning i större eller mindre utsträckning utnyttjas av arbetsgivaren. Den relativa isoleringen på arbetsplatsen och den sociala mindervärdighet, som tyvärr ännu i någon mån vidlåder hembiträdesyrket, bidrager till att åtskilliga elever, trots en god inkomst, söka sig över till annat arbete. Denna övergång bör underlättas, sedan eleven något anpassat sig för livet utom anstalten. Många flickor passa överhuvud icke för husligt arbete och borde redan vid den första villkorliga utskrivningen komma in på annat arbetsområde. Så länge flickhemmen ej erbjuda specialiserad yrkesutbildning, måste sådan beredas under den villkorliga utskrivningen. Nödvändigt är emellertid att lämplig bostad finnes att tillgå under utbildningstiden. Bostäder och tillsyn behövas även för dem som vilja ha okvalificerat arbete, t. ex. på fabrik.

Skyddshemsutredningen har funnit, att det icke är möjligt att rationellt lösa bostadsfrågan för de villkorligt utskrivna eleverna annat än genom att inrätta inackorderingshem i tillräckligt antal. I ett följande kapitel utformas närmare förslag rörande inrättande och drift av inackorderingshem.

Övervakning av villkorligt utskrivna.

Då verkningarna av skyddshemsreformen behandlades i föregående kapitel framhölls bland annat, att övervakningen av villkorligt utskrivna elever ännu är bristfälligt ordnad. Beträffande över hälften av de under åren 1941 och 1942 villkorligt utskrivna fanns icke särskild övervakare förordnad. Dessa elever saknade alltså annat stöd än det som kunde givas dem av arbetsgivare eller av skyddshemmets befattningshavare. Stundom har en utplacering skett i skyddshemmets närhet just för att en personlig kontakt med eleven skall kunna upprätthållas. Det måste emellertid förutsättas, att avståndet mellan eleven och skyddshemmet oftast varit alltför stort för att övervakning i egentlig mening skall ha kunnat utövas. Befattningshavarna vid anstalten äro också alltför arbetstyngda för att annat än i enstaka fall hinna sysselsätta sig med den villkorligt utskrivne eleven på det sätt, som kännetecknar en god övervakning.

Att skaffa övervakare utom skyddshemspersonalens led ställer sig uppenbarligen mycket svårt. Härpå tyder bland annat att arbetsgivare så ofta tillika uppgivits vara övervakare. Hur stort förtroende arbetsgivaren än åtnjuter från skyddshemmets sida, kan det dock icke förväntas, att eleven skall ha samma förtroendefulla inställning eller utan vidare vara övertygad om att arbetsgivaren främst ser till elevens bästa. Även för den mest osjälviske arbetsgivare torde det för övrigt vara omöjligt att helt opartiskt döma mellan sig och den anställde. För eleven måste det ibland vara av vital betydelse att kunna vädja till tredje person. Ledningen vid skyddshemmen är till största delen bunden vid anstalten och har svårt att skapa nya kontakter.

Samme arbetsgivare och samme övervakare användes ofta för elev efter elev. Detta system har givetvis sitt berättigande, då det gäller goda anställningar och personer, som ha fallenhet att handleda eleverna. Det är dock fara värt, att arbetsgivarens önskemål om kontinuerlig tillförsel av arbetskraft kan otillbörligt inverka på yrkesvalet för viss elev. Likaså kan det inträffa, att till övervakare utses personer, som ha en mängd sådana uppdrag och icke särskilt kunna ägna sig åt den nyss villkorligt utskrivne. Det torde förekomma, att vilken som helst med annat arbete överhopad tjänsteman med tacksamhet måste accepteras som övervakare, emedan skyddshemsledningen icke känner någon annan på orten särskilt intresserad och lämplig person.

Skyddshemsutredningen har den bestämda uppfattningen, att för varje villkorligt utskriven elev, som icke har omedelbar kontakt med den skola, från vilken han utskrivits, skall finnas en övervakare som icke tillika är elevens arbetsgivare. De sakkunniga äro väl medvetna om, att anvisning på lämpliga övervakare i tillräckligt antal icke kan lämnas av barnavårdsnämnderna, även om dessas medverkan framdeles kan påräknas i större utsträckning än vad hittills varit fallet. Nämnderna ha nämligen icke alltid tillgång till kvalificerade övervakare ens för de uppdrag rörande vilka de själva besluta. Privatpersoner stå ibland till förfogande men äro på grund av bristande kännedom om övervakningens teknik och ungdomens sätt att reagera ofta alltför nitiska eller alltför eftergivna. Med sakkunnig vägledning skulle emellertid många av dessa otränade övervakare kunna göra ett betydligt mera rationellt arbete.

Såvitt skyddshemsutredningen kunnat finna är det omöjligt att åstadkomma en välordnad eftervård, om icke arbetskraft ställes till förfogande för att syssla enbart med eftervården utan att distraheras av andra uppgifter. Det synes välbetänkt att på försök anställa konsulenter med uppdrag att var och en för ett visst antal skolor arbeta med eftervårdsproblemen efter vissa givna riktlinjer. Dessa konsulenter skulle icke allenast syssla med arbetsanskaffning och övervakning utan även ha en viktig uppgift som rådgivare för inackorderingshemmen. Förslaget om konsulentorganisationen behandlas mera detaljerat i det följande.

Med hänsyn till vad i detta kapitel anförts ha de sakkunniga beslutat att föreslå eller rekommendera åtgärder i följande punkter.

- 1) Benämningen skyddshem ersättes med beteckningen skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.
- 2) En tjänsteman med särskild skolning i abnormpedagogik anställs vid skyddshemsinspektionen.
- 3) Åtgärder vidtagas för att skapa bättre kontakt mellan skolor tillhörande barna- och ungdomsvården och det vanliga samhällslivet.
- 4) Tillfälle till yrkesutbildning beredes vid skolor, som stå öppna för annan ungdom, främst de centrala verkstadsskolorna. Det överväges huruvida yrkesskolor tillhörande barna- och ungdomsvården kunna göras till avdelningar av centrala verkstadsskolor eller andra statsunderstödda skolor.

5) Understöd lämnas för inrättande av inackorderingshem, så att elevernas bostadsfråga löses och deras behov av fritidssysselsättning tillgodoses.

6) Konsulenter tillsätts för att leda övervakningsarbetet och stödja inackorderingshemmen.

För att genomföra de sakkunnigas förslag erfordras att barnavårdslagen och skyddshemsstadgan ändras i vissa avseenden. De sakkunniga ha ansett lämpligt att i samband med dessa ändringar uppta till revision vissa andra punkter i nämnda författningar, framförallt sådana som visat sig mindre ändamålsenliga för skyddshemsvården. De sakkunnigas förslag i dessa hänseenden motiveras närmare i annat sammanhang.

V. Vissa frågor berörande barnavårdslagen och skyddshemsstadgan.

Behandlingen av vanartade och icke vanartade barn.

Barnavårdslagen skiljer noga på behandlingen av vanartade och icke vanartade barn. Icke vanartat barn, som omhändertagits, skall i första hand placeras i enskilt hem. Föranleda särskilda omständigheter att barnet ej lämpligen bör vårdas i enskilt hem eller finnes ej sådant att tillgå, bör barnet överlämnas till barnhem.

Vanartat barn, som omhändertagits för skyddsuppfostran, skall enligt huvudregeln intagas i skyddshem. Person, som avses i 22 § d), skall intagas i skyddshem eller i allmän uppfostringsanstalt. Omhändertagen må dock kunna överlämnas till enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt, om det anses lämpligare för den omhändertagne och våda för andras sedliga utveckling icke kan befaras därigenom uppkomma.

Inom utredningen har övervägts, om termen vanart skulle kunna avskaffas som benämning på sådana allvarliga beteenderubbningar, som föranleda att barn och unga personer måste omhändertagas för skyddsuppfostran. Yttre omständigheter, över vilka barnet icke självt råder, eller en olycklig psykisk konstitution hos barnet torde föranleda de flesta sådana omhändertaganden. Det skulle därför vara väl motiverat att avskaffa denna term, med vilken den omhändertagne onödigtvis stämplas såsom moraliskt mindre värd. Beteckningen vanartad synes emellertid oftast stanna på papperet och har icke samma användning i allmänt språkbruk som benämningarna skyddshem och skyddshemselev. De menliga följderna av ifrågavarande klassificering äro därför säkerligen icke tillnärmelsevis så stora som av sistnämnda båda uttryck. Vidare äro barnavårdslagens samtliga bestämmelser om behandlingen av omhändertagna i så stor utsträckning grundade på uppdelningen i vanartade och icke vanartade, att termen endast med mycket omfattande ändringar kan utrensas. När i en framtid den mera neutrala terminologi, som bygger på objektiv beskrivning i stället för på värdeomdömen och som nu så småningom utvecklas framförallt i barnpsykologisk litteratur, blivit mera allmänt känd, torde det bliva lättare än för närvarande att utbyta ordet vanartad mot ett uttryck, som, utan att ha dömande klang, giver klar utgångspunkt för behandlingen av omhändertagna. De sakkunniga ha av angivna skäl valt att i detta hänseende icke föreslå någon ändring av den i barnavårdslagen brukade terminologin. Endast i några enstaka fall, där ordet »vanart» ej haft avgörande betydelse för klassificeringen av omhänder-

tagen, har detsamma ersatts med annat uttryck. I förslaget till stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården föreslås termen däremot överallt utbytt mot annat lämpligt uttryck.

Beträffande de olika behandlingsformerna vilja de sakkunniga föreslå ändrad ordning. Gränserna mellan omhändertagande jämlikt 22 § b) och c) barnavårdslagen äro flytande. Det faktum, att ett barn är i fara att bli vanartat, torde vanligen ha tagit sig uttryck i barnets handlande, innan ett omhändertagande kan ske. En förskjutning till allt svårare asocialt beteende motiverar, att omhändertagande göres på grund av att barnet är vanartat. Vanarten behöver emellertid icke alltid framträda som resultatet av en längre tids utveckling i sådan riktning. Den kan icke sällan vara betingad av pubertetssvårigheter, som plötsligt taga sig kraftiga uttryck. Vidare kan den framkallas av en försämrad hemmiljö. Behandlingen av vanartade omhändertagna bör därför icke vara så hårt knuten till intagning på anstalt. Även rörande de vanartade barnen synes tvärtom i första hand böra prövas, om de kunna placeras i enskilt hem. Anses en sådan placering olämplig och bör ej heller intagning i barnhem ifrågakomma eller, vid särskilda förhållanden, i arbetshem, torde det få prövas, om intagning skall ske i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

En omhändertagen bör kunna placeras i arbetshem icke allenast som en provisorisk utväg på grund av platsbrist å skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Enstaka fall ha förekommit, då kvinnliga omhändertagna, som ifrågasatts till intagning i eller varit villkorligt utskrivna från skyddshem, uppenbarligen lämpat sig bäst för vård å arbetshem inrättat för fattigvårdens klientel. Hemfallna åt ett sedeslöst liv ha de t. ex. på grund av psykopatisk läggning i förening med debilitet eller med vanförhet varit ur stånd att försörja sig själva eller tillgodogöra sig en utbildning. Skäl ha dock ej förelegat för intagning i anstalt för asociala imbecilla eller i sinnesslöanstalt. Detta gäller endast enstaka undantagsfall, men dessa böra ej undandragas den för dem lämpligaste vårdformen. Nuvarande formulering av 35 § barnavårdslagen hindrar icke en mera permanent placering på arbetshem, men i motiven till 1934 års lagändring omnämnes placering å dylik anstalt endast som provisorisk åtgärd. De sakkunniga anse att praxis för intagningen bör ändras i enlighet med vad ovan angivits, utan att för den skull paragrafens ordalydelse behöver ändras i denna del.

Förnyat omhändertagande eller kvarhållande av elev, som fyllt 21 år.

Enligt 22 § 1 mom. skyddshemsstadgan i dess nuvarande lydelse äger skyddshemsstyrelse söka föranstalta om förnyat omhändertagande för skyddsuppfostran jämlikt 22 § d) barnavårdslagen av elev, som fyllt aderton år. Genom ett dylikt förnyat omhändertagande förlänges vårdtiden. Person, som omhändertagits enligt 22 § d) barnavårdslagen, behöver nämligen

icke utskrivnas förrän två år förflutit från omhändertagandet, och när särskilda förhållanden föranleda det, må utskrivningen uppskjutas ytterligare högst ett år. Möjlighet finnes sålunda att genom nytt omhändertagande, innan eleven fyller 21 år, behålla bestämmanderätten över honom till närmare 24 år. Endast för ett mycket litet antal skyddshemselever, de flesta kvinnliga, blir emellertid frågan om nytt omhändertagande aktuell. För detta fåtal kan det vara av avgörande betydelse, att samhällets kontroll förlänges. Elever, som intagas i 17-årsåldern, förete ofta ganska svåra beteenderubbningar. Samtidigt kunna de vara senare utvecklade än andra ungdomar icke endast intellektuellt utan även med avseende på känsloliv. Kvinnliga elever, omhändertagna på grund av tidiga och tillfälliga könsförbindelser, kunna stundom ej alls taga vara på sig under den första villkorliga utskrivningstiden. De leva i promiskuitet och missköta sina arbetsanställningar. Ej sällan utnyttjas de av samvetslösa personer. Det är icke alltid lämpligt att på nytt innesluta dessa elever på anstalt genom att föra över dem till ungdomshem. Genom det nya omhändertagandet öppnas emellertid en möjlighet för skyddshemmen att effektivt övervaka sådana elever även sedan de fyllt 21 år, lämna dem föreskrifter med avseende på bostad, anskaffa lämpligt arbete och dylikt. Eleverna hjälpas så över en kritisk tid till att nå en viss eftermognad och stabilitet.

Då skyddshemsstyrelse föranstaltat om nytt omhändertagande, har det i regel tillgått så att styrelsen samrått med skyddshemsinspektören och därefter vänt sig till den barnavårdsnämnd, som tagit initiativ till elevens första intagning i skyddshem. Samma barnavårdsnämnd har i regel även fattat det beslut rörande omhändertagande för skyddsuppfostran, som legat till grund för intagningen. Med överlämnande av utredning om elevens förhållande efter intagningen har skyddshemmets styrelse föreslagit barnavårdsnämnden att omhänderta eleven på nytt enligt 22 § d) barnavårdslagen. Oftast har barnavårdsnämnden tillmötesgått skyddshemmets önskan och vederbörande länsstyrelse fastställt beslutet.

En ganska klar praxis rörande behandlingen av dessa ärenden har så småningom utvecklats. Icke desto mindre är det förenat med åtskilligt besvär för skyddshemsstyrelse att få ett nytt omhändertagande till stånd. Barnavårdsnämnden har sällan någon förstahandserfarenhet av elevens uppförande efter intagningen å skyddshem. Dess ställningstagande måste helt bygga på det material, som ställes till nämndens förfogande av skyddshemmets styrelse. Det egentliga bedömandet av eleven åvilar sålunda skyddshemmet. Ärendena äro få och eleverna höra hemma i olika delar av landet. Hos länsstyrelserna kan därför icke utvecklas någon större rutin vid handläggningen, utan varje fall kräver omfattande överväganden.

De sakkunniga ha prövat huru denna tungrodda procedur skall kunna förenklas utan att garantierna minskas för att nytt omhändertagande tillgripes endast då det verkligen är av nöden.

Det förefaller naturligtast att beslutanderätten tilläggas styrelserna för skolor tillhörande barn- och ungdomsvården, vilka ju reellt komma att ha det

första avgörandet. Barnavårdsnämnderna ha ju eljest icke i något avseende beslutanderätt över elev i sådan skola. Styrelse för skola tillhörande barn- och ungdomsvården torde dock icke böra fatta beslut i samma ordning som barnavårdsnämnden, då denna konstituerar sig som ungdomsnämnd. Det synes vara tillräckligt, att styrelsen i dylika fall protokollför sitt beslut, att med elevs slutliga utskrivning skall anstå under viss tid — högst tre år — efter det han fyllt tjugoett år, d. v. s. till den tidpunkt, vid vilken person omhändertagen enligt 22 § d) senast skall vara utskriven.

En prövning av skyddshemsstyrelsens beslut bör emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning ske i socialstyrelsen. Såsom tillsynsmyndighet för ifrågavarande anstalter äger socialstyrelsen avgöra vissa besvärsmål, och denna befogenhet ha de sakkunniga funnit lämpligt att i annat sammanhang föreslå utvidgad. Av den hos socialstyrelsen anställde inspektören avgöras vidare frågor om intagning i och överföring mellan olika skolor. Inom styrelsen samlas sålunda riklig erfarenhet att bedöma de reella vårdbehoven.

Därest barnavårdsnämndernas avgifter för skyddshemsvård icke, såsom de sakkunniga i annat sammanhang föreslå, skulle avskaffas, torde i vart fall kostnaden för omhändertagen som kvarstår som skyddshemselev efter 21 år helt få bestridas av statsmedel. I avtalen mellan Kungl. Maj:t och Kronan samt huvudmännen för icke statliga skyddshem bör då införas ett tillägg rörande ersättning i enlighet med de regler, som redan tillämpas beträffande elev, som omhändertagits enligt 22 § d) barnavårdslagen.

Samarbetet mellan skyddshem och barnavårdsnämnd.

Enligt gällande bestämmelser upphör barnavårdsnämndens befattning med den omhändertagne, när denne intages i skyddshem. Den rätt att öva uppsikt, som tillkommer föräldrarna eller i deras ställe barnavårdsnämnden, överflyttas till skyddshemsstyrelsen, som i detalj kan bestämma över eleven och även avgör när — inom givna åldersgränser — omhändertagandet skall upphöra. Trots sin frihet från ansvar för skyddshemseleverna ha barnavårdsnämnderna ofta visat stort intresse för utvecklingen hos barn, som de placerat på skyddshem. De ha varit villiga att bistå skyddshemsledningen till exempel med upplysningar om förhållandena i den omhändertagnes hem samt med anskaffande av arbetsanställning och utseende av övervakare för elev, som skall villkorligt utskrivas. Det har dock inträffat, att barnavårdsnämnd vägrat att taga befattning med dessa uppgifter under hänvisning till skyddshemsstyrelsens skyldighet att efter egen förmåga ordna för de intagna. Särskilt synes detta ha varit fallet, när skyddshemsstyrelse hyst planer på att utskriva elev till en annan kommun än den, där omhändertagandet ägt rum eller eleven eljest kan anses höra hemma. Vissa nämnder äro ej benägna att underlätta att en skyddshemselev placeras i kommunen.

Av tjugotre barnavårdsnämnder, som tillfrågats i saken, ha tjugo ansett, att barnavårdsnämnd bör ha skyldighet att bistå skyddshemsstyrelse med

utseende av övervakare, oavsett om eleven förut vistats i kommunen eller icke. Återstående tre nämnder hålla före att sådant bistånd bör lämnas av intresse utan att särskilt stadgas därom. Åtskilliga nämnder uttala, att samarbetet mellan barnavårdsnämnd och skyddshem bör intensifieras därigenom att skyddshemmets ledning håller den barnavårdsnämnd, som föranstaltat om intagningen, underrättad om elevens utveckling under skyddshemsvistelsen och om planerna för hans utskrivning. Det bör icke komma som en överraskning för nämnden, att eleven återvänt till hemorten. Nämndens uppfattning om beskaffenheten av föräldrahem eller tillämnat fosterhem bör i regel inhämtas.

För en effektiv eftervård är det av största vikt, att de organ, som känna eleven och hans förhållanden, samarbeta på bästa sätt. Den barnavårdsnämnd, som föranstaltat om intagningen, bör underrättas om villkorlig och slutlig utskrivning. Likaså bör varje nämnd, vars bistånd i en eller annan form påkallats vid utskrivningen, få veta huruvida de planerade åtgärderna verkligen kommit till stånd. Däremot synes det icke vara nödvändigt att alltid underrätta varje barnavårdsnämnd inom vars område elev placerats om att sådan utskrivning ägt rum. De sakkunniga förutsätta, att barnavårdsnämnderna — oavsett om elev förut vistats inom kommunen eller ej — skola vara villiga att bistå styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården dels med förslag till övervakare, dels vid behov med anskaffande av fosterhem och arbetsanställning. Det har övervägts huruvida barnavårdsnämndernas och skolornas inbördes skyldigheter borde mera fast regleras. Detta skulle emellertid innebära, att lagstiftningen bleve ytterligt detaljerad och valet av förfaringsätt onödigt begränsat i de enskilda fallen. Därför ha de sakkunniga funnit det tillfyllest att i 16 § barnavårdslagen införes en bestämmelse om samarbete mellan barnavårdsnämnd och skola tillhörande barna- och ungdomsvården, motsvarande vad där redan säges beträffande barnavårdsnämnd och annan skola.

Villkorlig och slutlig utskrivning av elev. Eftertillsyn.

Reglerna för villkorlig utskrivning av elev i skyddshem återfinnas dels i barnavårdslagens 45 § tillsammans med bestämmelser angående utskrivning av övriga för skyddsuppfostran omhändertagna, dels ock i 23 § skyddshemsstadgan i dess nuvarande lydelse. Bestämmelser om slutlig utskrivning av samtliga för skyddsuppfostran omhändertagna finnas i 46 § barnavårdslagen.

För att vinna större överskådlighet torde föreskrifterna angående villkorlig utskrivning av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården böra sammanföras till stadgan för nämnda skolor, och sålunda endast de bestämmelser, som gälla övriga för skyddsuppfostran omhändertagna, kvarstå i 45 § barnavårdslagen. Däremot böra de normer, efter vilka slutlig utskrivning skall ske, även framdeles fastslås genom barnavårdslagen.

Enligt gällande lydelse av 45 § barnavårdslagen bör *villkorlig utskrivning* av skyddshemselev ej äga rum förrän ett år förflutit sedan eleven intagits i skyddshemmet och icke heller senare än att han får tillfälle att vistas utom detsamma minst sex månader, innan han slutligt utskrives. Denna regel återfinnes i de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av stadgan, men har försetts med ett tillägg, enligt vilket villkorlig utskrivning i regel ej skall ske senare än två år efter elevens intagning, för så vitt han icke är skolhemselev, i vilket fall villkorlig utskrivning som regel ej bör äga rum förrän efter avslutad skolgång. Det förutsättes, att ledningen för skolan skall ägna särskild uppmärksamhet åt varje nyintagen elev även om denne icke intagits för särskild observation. Tämlichen snart efter intagningen bör det bli klart, om eleven passar för utbildning och fostran utom anstalt, i vilket fall åtgärd bör vidtagas för elevens snara utplacering. Anses eleven däremot i behov av fostran inom skolan, bör sådan i regel pågå minst ett år. Undantag måste dock få göras, om särskilda skäl till annat föranleda. I synnerhet är det svårt att i detta avseende angiva bestämda riktlinjer för skolor avsedda för barn, som äro i ett eller annat avseende abnorma. När två år förflutit från intagningen bör — med ovan angivet undantag — villkorlig utskrivning om möjligt ske. En på detta sätt begränsad vårdtid torde vara fullt tillräcklig för det stora flertalet elever. De sakkunniga hålla före att det mången gång skulle vara till men för uppfostringsarbetet, om eleverna icke kunna se fram emot en tidpunkt, vid vilken de med någon grad av visshet kunna räkna med att bli utskrivna. Givetvis kan det av olika anledningar bli nödvändigt att uppskjuta den villkorliga utskrivningen efter tvåårsgränsen, men elev, som uppnått femton års ålder, bör dock ha förvisning om att prövning äger rum och återupptages med vissa givna mellanrum, till exempel var tredje månad. Därest en elev överförs från en skola till en annan, torde de två åren få räknas från tiden för intagningen i den första skolan och frågan om villkorlig utskrivning sålunda prövas varje kvartal därefter, även om ledningen för den nya skolan skulle anse, att vistelsen där måste bli tämligen långvarig.

I beslut om villkorlig utskrivning må enligt barnavårdslagen uppställas villkor med hänsyn till den utskrivnes bostad och sysselsättning samt förordnas om övervakning av den utskrivne. Rörande elev i skyddshem utsäges i skyddshemsstadgan ytterligare, att det bör undersökas, huruvida elevens fortsatta fostran utanför skyddshemmet med trygghet kan anförtröas uteslutande åt hans föräldrar eller om eleven i föräldrahemmet bör ställas under övervakning, eller om han bör överlämnas till annat enskilt hem eller lärlingshem och i så fall särskild övervakning anordnas. Elev bör även beredas för honom lämplig teoretisk och praktisk utbildning eller lämpligt arbete.

Efter tillkomsten av nämnda anvisningar ha mera detaljerade bestämmelser rörande liknande åtgärder meddelats för en annan kategori, som blivit föremål för samhällsingripande, nämligen personer, vilka erhållit villkorlig dom förenad med föreskrift avsedd att underlätta deras tillrättaförande. Liksom det klientel, som är underkastat barnavårdslagens bestämmelser, kunna de villkorligt dömda åläggas att underkasta sig vissa villkor med avseende

på arbetsanställning och bostad. Dessutom kunna bestämmelser meddelas om utbildning, vistelseort, användande av fritid, avhållsamhet från rusdrycker samt inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar. Ehuru barnavårdsnämnden respektive skyddshemsstyrelsen beträffande de för skyddsuppfostran omhändertagna har den rätt att ingripa i fostrande syfte, vilken eljest tillkommer föräldrarna, synes det lämpligt att de nu gällande detaljbestämmelserna rörande bostad och arbetsanställning m. m. kompletteras till större överensstämmelse med ordalydelsen i lagen om villkorlig dom. Även om ändringen icke innebär någon faktisk utvidgning av de nämnda samhällsorganens rätt att ingripa, är det icke oväsentligt, att i lag och stadga gives en fyllig bild av de möjligheter, som stå till buds.

För närvarande finnes i 46 § barnavårdslagen detaljerade regler om de olika åldersgränser, inom vilka barn omhändertagna för skyddsuppfostran skola *slutligt* utskrivas. Som huvudregel gäller, att utskrivning skall äga rum senast då barnet fyller aderton år. Beträffande elev i skyddshem medges dock undantag i så måtto, att den, som intagits efter fyllda femton år, icke behöver utskrivas förrän tre år förflutit från intagandet. För skyddshemselev, som är opålitlig, kan utskrivningen uppskjutas till dess han fyllt tjugott år.

Det har i praktiken visat sig omöjligt att tillämpa dessa regler efter ordalydelsen. Så snart slutlig utskrivning beslutats, har nämligen skyddshemmet saknat möjlighet att ekonomiskt bispringa eleven. Icke endast opålitliga utan även värlartade elever, som skola erhålla stöd till fortsatt yrkesutbildning utom anstalt, måste därför behållas som villkorligt utskrivna uppåt 21-årsåldern, trots att detta innebär ett avsteg från de givna reglerna. Dessa synas lämpligen böra ändras i enlighet med den utveckling, som ägt rum efter deras tillkomst.

Icke sällan inträffar att en elev intagits på skyddshem men sedan befinnes vara i behov av vård i annan form. Oftast gäller det överflyttning till sinnesslöanstalt, men fall ha även förekommit av överflyttning till sinnessjukhus, vanförestalt, sanatorium och epileptikeranstalt. Har en sådan elev endast varit intagen för observation, har saken ordnats under hand mellan skyddshemmet och vederbörande barnavårdsnämnd. Eleven har »återlämnats» till det kommunala organet, vilket iklätt sig betalningsansvaret för specialvården. En elev, som definitivt intagits, har med hittills gällande bestämmelser icke lika lätt kunnat avföras från skyddshemmet. Om skyddshemmet beslutat att slutligt utskriva eleven, har nämligen därmed omhändertagandet för skyddsuppfostran upphört. Därest eleven kvarstått som villkorligt utskriven från hemmet, har detta blivit bundet vid sjukvårdande eller liknande uppgifter av en omfattning, som aldrig varit avsedd. Dessutom har skyddshemmet formellt icke rätt att för elev, som på detta sätt intagits å annan anstalt än sjukvårdsinrättning, uttaga mer än vanlig eftervårdsavgift oberoende av hur stor utgiften är för anstaltsvården.

En utväg måste därför öppnas för skola tillhörande barna- och ungdomsvården att till barnavårdsnämnden återlämna en elev, som definitivt intagits

å skolan, utan att ett sådant återlämnande blir liktydigt med skyddsuppfostrans upphörande.

Tillsyn över den, som varit omhändertagen för skyddsuppfostran men slutligt utskrivits, kan anordnas enligt vissa i 46 § 3 mom. barnavårdslagen närmare angivna regler. Har omhändertagandet ägt rum med stöd av 22 § a), b) eller c) barnavårdslagen, kan tillsyn beslutas för en tid av minst ett och högst tre år från utskrivningen, i intet fall dock längre än till fyllda tjugooft år beträffande skyddshemselev och till fyllda aderton år beträffande annan utskriven. För person, som omhändertagits med stöd av 22 § d), kan likaledes beslutas om tillsyn under minst ett och högst två år från utskrivningen, i intet fall dock längre än till fyllda tjugofyra år. Motsvarande bestämmelser angående barn, som varit omhändertagna för samhällsvård, återfinnas i 47 § barnavårdslagen.

Tillsynen, vanligen benämnd »eftertillsyn», torde sällan eller aldrig komma till användning för elever från skyddshem.

För att få någon kännedom om den praxis som tillämpas beträffande övriga omhändertagna ha de sakkunniga hänvänt sig till Stockholms stads barnavårdsnämnd, som meddelat följande.

Det förekommer mera sällan, att nämnden fattar beslut om tillsyn beträffande barn, omhändertagna enligt 22 § a), b) eller c). Dessa kvarstå i stället som villkorligt utskrivna till dess visshet nåtts, att de missförhållanden avhjälpts, som givit anledning till omhändertagandet, eller ock till dess de omhändertagna uppnått sådan ålder, att slutlig utskrivning måste ske.

För personer, omhändertagna med stöd av 22 § d), vilka icke intagits i skyddshem, kan ifrågavarande föreskrift någon gång komma till användning, vanligen för sådana ungdomar, som omhändertagits tämligen snart efter fyllda aderton år. Slutlig utskrivning skall äga rum senast tre år efter omhändertagandet, men genom beslut om tillsyn kan kontakten mellan nämnden och den omhändertagne uppehållas ett eller ett par år efter det denne uppnått myndig ålder. Tillsynen är emellertid icke förenad med några som helst befogenheter för den myndighet, som utövar densamma. Nytt omhändertagande kan ej heller tillämpas beträffande den, som varit omhändertagen enligt 22 § d), sedan han fyllt 21 år. Det ligger därför i sakens natur, att tillsynen mången gång blir illusorisk.

I fråga om barn omhändertagna för samhällsvård har tillsynen en helt annan uppgift att fylla. Samhällsvård skall ju upphöra, när barnet ej vidare anses vara i behov av sådan vård. Initiativet till avbrytandet av samhällsvården kan komma från samhällets organ eller ock från barnets föräldrar. Någon villkorlig utskrivning förekommer icke. Önskar barnavårdsnämnden utöva kontroll till exempel i fall, då föräldrarna påfordrat vårdens upphörande, är alltså enda utvägen att besluta om tillsyn. Skulle nytt behov av omhändertagande uppstå, kan — beroende av omständigheterna — antingen ny samhällsvård eller skyddsuppfostran beslutas. I Stockholm kommer eftertill-

synen till flitig användning för barn, som varit omhändertagna för samhällsvård, och torde även annorstädes ofta anordnas.

De sakkunniga anse, att utövandet av tillsyn för barn och ungdomar, som varit omhändertagna för skyddsuppfostran, icke står i överensstämmelse med innebörden av begreppet slutlig utskrivning. Sådan utskrivning bör, inom givna åldersgränser, ifrågakomma först då klarhet vunnits, att den omhändertagne med sannolikhet kan reda sig utan samhällets vidare hjälp. Intill dess torde lämpligen villkorlig utskrivning tillämpas. Slutlig utskrivning bör sålunda verkligen beteckna den gräns, vid vilken samhällsingripande i enlighet med barnavårdslagen upphör. Sådan påverkan, som möjligen kan utövas även efter slutlig utskrivning genom den tjänsteman eller befattningshavare vid anstalt, som tidigare haft kontakt med den omhändertagne, vilar helt på personlig grund och främjas knappast av en formell föreskrift om tillsyn bakom vilken icke kan sättas några som helst tvångsmedel. Föreskriften har visat sig värdelös för skyddshemmens elever och bör sålunda avskaffas för deras del. Icke heller för barnavårdsnämndernas eller ungdomsnämndernas klientel torde den ha någon egentlig betydelse, varför den saklöst synes kunna uteslutas ur barnavårdslagen. Däremot bör tillsynen av barn, som varit omhändertagna för samhällsvård, bibehållas, emedan den är av annan natur och verkligen fyller en uppgift.

Kostnaderna för vård i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Genom skyddshemsreformen övertog staten visserligen principiellt det ekonomiska ansvaret för skyddshemsverksamheten och landstingen befriades i enlighet härmed från bidragsskyldighet, men barnavårdsnämndernas avgifter ansågos dock böra behållas i viss omfattning. För vård i skyddshem erlägges av barnavårdsnämnden en årlig avgift av 300 kronor och för villkorligt utskrivnen elev lämnas ersättning motsvarande skyddshemmets kostnader dock med högst 75 kronor årligen. Dessutom betalar vederbörande nämnd för varje i skyddshem nyintagen elev en engångsavgift av 200 kronor som bidrag till elevens beklädnad. För personer, som omhändertagits jämlikt 22 § d) barnavårdslagen, erlägges dock icke någon som helst avgift, utan deras vård bestrides helt av statsmedel. Avvägda på detta sätt blevo avgifterna ungefär lika stora som barnavårdsnämndernas kostnader för utackordering av barn i enskilt hem. Den egentliga vårdkostnaden blev i båda fallen 25 kronor i månaden. Meningen var att det ur ekonomisk synpunkt skulle bli likgiltigt för nämnderna om barn intoges i skyddshem eller bereddes vård i enskilt hem.

Enligt tillgängliga uppgifter utgjorde vårdavgiften i fosterhem under år 1940 i medeltal för hela riket 24 kronor i månaden. I städerna var medeltalet dock högre och i landsorten i allmänhet lägre, men med variationer mellan olika landsdelar. Fosterhem torde i allmänhet sökas på landsbygden även för barn, som omhändertagas i städerna, varför det kan antagas, att

kostnaden per månad ställer sig något lägre vid utackordering i enskilt hem än vid intagning i skyddshem. Till de sakkunnigas kännedom har kommit vissa fall, då barnavårdsnämnd avstått från skyddshemsvård, emedan den förefallit alltför dyrbar i förhållande till kommunens resurser. Hänsyn torde vid dessa överväganden ha tagits icke blott till vårdavgiftens storlek för år räknat utan även till det förhållandet, att denna måste beräknas utgå under en ganska lång vårdtid, på vars avvägning nämnden saknar inflytande. Beklädnadsbidraget och eftervårdskostnaderna höja ytterligare nämndernas bidrag till skyddshemsvården. Oberoende av vilken fosterlega som erbjüdes torde det möta stora svårigheter för barnavårdsnämnderna att skaffa fosterhem för barn, som förete så allvarliga beteenderubbningar, att de kunna bli föremål för skyddshemsvård. Det kan därför befaras, att barnavårdsnämnderna i de fall, då skyddshemsvården anses för dyrbar, nöja sig med att anskaffa anställning eller anordna övervakning, därest anledning ej finnes för dom å tvångsuppföstran.

Enligt gällande regler skola skyddshemsavgifterna uttagas av barnavårdsnämnderna i förskott för att i slutet av varje halvår regleras med hänsyn till de förändringar i vårdformen, som kunna ha inträffat under halvåret genom utskrivning, återtagning, intagning å sjukhus eller liknande. Detta restitutionsförfarande föranleder många komplicerade räkneoperationer och överföringar av medel mellan barnavårdsnämnder och skyddshem. För de icke statliga skyddshemmens del har systemet medfört särskilda svårigheter, emedan avgiften för elev, som villkorligt utskrivits, beräknas per dag av den villkorliga utskrivningstiden. Oförutsedda förändringar — i regel återtagning av eleven eller sjukdomsfall — orsaka ofta att skyddshemmen icke kunna erhålla ersättning för en utgift, som de åsamkat sig i början av en elevs villkorliga utskrivning. På grund av de icke statliga skyddshemmens mycket svaga ekonomi framtvingar berörda förhållande att åtgärder för de villkorligt utskrivnas yrkesplacering eller utbildning understundom åsidosättas eller fördröjas, i synnerhet som statsbidrag för villkorligt utskrivna beräknas efter liknande regler.

Socialstyrelsen observerade tidigt de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande systemet, och begärde i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 mars 1939 bland annat, att avgifterna skulle få uttagas i efterskott i stället för i förskott. Statsbidrag till eftervården samt barnavårdsnämndernas avgifter för villkorligt utskrivna borde avvägas med hänsyn till de verkliga kostnaderna under viss tidsperiod i stället för att utgå med visst belopp per dag. Socialstyrelsens framställning remitterades till skilda myndigheter men föranledde icke någon åtgärd. Då 1942 års skyddshemssakkunniga började sitt arbete, förefanns ett trängande behov av att öka tillgången på skyddshemsplatser. Behovet borde om möjligt tillgodoses utan att nya anstalter eller provisoriska förläggningar upprättades. De sakkunniga ansågo, att en snabb förbättring av eftervården borde kunna frigöra ett antal platser vid skyddshemmen. För den skull vore det emellertid nödvändigt att åstadkomma en ändring i fråga om bidragen till villkorligt utskrivna elever, efter-

som de gällande reglerna utgjorde ett direkt hinder för rationalisering av eftervården. I skrivelse till statsrådet och chefen för socialdepartementet den 25 september 1942 upptogo de sakkunniga därför de av socialstyrelsen framförda synpunkterna varjämte de sakkunniga hemställde, att högre bidrag än för närvarande skulle kunna utgå för villkorligt utskrivna, som fortsatte sin utbildning, samt att stipendier skulle kunna tilldelas slutligt utskrivna elever.

Förslaget har sedermera varit föremål för viss överarbetning inom socialstyrelsen, vilken i yttrande den 13 mars 1944 i huvudsak tillstyrkte detsamma. De av socialstyrelsen föreslagna förtydligandena och tilläggen synas de sakkunniga väl avvägda och förtjänta av allt beaktande, därest skyddshemsstadgans regler för uttagande av avgifter skulle ändras i här antydd riktning.

Sedan de sakkunniga den 25 september 1942 avgåvo ovan omförmälda promemoria, har emellertid ett delvis nytt läge inträffat genom ikraftträdande av lagarna om villkorlig dom och åtalseftergift. I framställning den 12 december 1939 angående åtgärder för åstadkommande av samarbete mellan skyddshemmen och tvångsuppfostringsanstalterna berörde socialstyrelsen bland annat den inverkan som den då beslutade nya lagstiftningen om villkorlig dom skulle kunna få på barnavårdsnämndernas åtgärder beträffande omhändertagande för skyddsuppfostran. Ifråga om åtalad minderårig skulle det, framhöll socialstyrelsen, stå nämnden fritt att föreslå antingen tvångsuppfostran eller anstånd med straffets ådömande samt intagning på skyddshem. Eftersom tvångsuppfostran vore kostnadsfri för kommunen men skyddshemsvård förenad med betydande utgifter kunde det tänkas, att nämnderna komma att obehörigen föreslå tvångsuppfostran. Domstolarna skulle icke ha möjlighet att korrigera nämnderna genom att föranstalta om vederbörandes intagning å skyddshem. Socialstyrelsen ansåg dock att det i dåvarande läge svårigen kunde bedömas, i vilken utsträckning sådana ekonomiska synpunkter i själva verket skulle göra sig gällande. I utlåtande över denna framställning uttalade fångvårdsstyrelsen, att den befarade olägenheten borde kunna elimineras genom att skyddshemsvård gjordes avgiftsfri för de elever, som intagits efter en villkorlig dom.

Då skyddshemsutredningen den 26 februari 1944 avgav sin promemoria angående frågan om utvidgad samverkan mellan organen för tvångsuppfostran och skyddsuppfostran, beaktade utredningen de konsekvenser av ekonomisk natur, som lagen om villkorlig dom och den då planerade lagstiftningen om åtalseftergift skulle kunna få för barnavårdsnämnderna. De sakkunniga framhöllo, att den villkorliga domen i vissa fall komma att fungera som en brygga till omhändertagande i andra former. En förskjutning av klientelet från uppfostringsanstalt till skyddshem kunde sålunda förutses. Vilken omfattning denna förskjutning komma att få bleve beroende dels av domstolarnas benägenhet att använda villkorlig dom med skyddshemsvård, dels av barnavårdsnämndernas villighet att rekommendera och verkställa skyddsuppfostran. Den tendens att fästa stort avseende vid ekonomiska förhållanden, som socialstyrelsen ansett sig böra räkna med hos barnavårdsnämnder-

na, vore otvivelaktigt på sina håll för handen. Troligt vore emellertid, att den komme att motverkas av påtryckning från de ungas föräldrar, påverkan av tillsynsmyndigheter inom socialvården och liknande faktorer. En tillämpning av lagen om villkorlig dom i full överensstämmelse med lagstiftarens avsikter torde dock helt kunna säkerställas, endast om anledningen till dylika ekonomiska överväganden bragtes ur världen. Ett steg i sådan riktning vore att låta kostnaden för behandling i skyddshem helt stanna å statsverket, när intagning skett i samband med villkorlig dom. Då kunde emellertid lätt den situationen uppstå, att omhändertagande enligt barnavårdslagen förhalades och ersattes av förhandling inför domstol. Den mest ändamålsenliga lösningen vore därför, att all skyddshemsvård gjordes kostnadsfri för kommunerna. Sådan vård skulle ändock ej onödigtvis komma att tillgripas. Erfarenheten hade nämligen visat, att genom det centrala intagningsförfarandet barn, som ej lämpa sig för skyddshemsvård, tämligen effektivt kunde avstängas, oavsett barnavårdsnämndernas inställning. Utredningen ansåg, att många skäl talade för att frågan om skyddshemsavgifternas avskaffande upptoges till prövning, men ansåg sig icke för det dåvarande kunna taga slutlig ställning till spörsmålet.

Sedan lagarna om villkorlig dom och om åtalseftergift trätt i kraft den 1 januari respektive den 1 juli 1944 kunna vissa ändringar märkas i tillströmningen till uppfostringsanstalter respektive skyddshem.

Under år 1942 intogos sålunda å Bona 201 nya elever, antalet var år 1943 194 stycken och år 1944 76, varav under senare hälften av året 18 stycken. Efter den 1 juli avtog antalet till tvångsuppfostran dömda mycket snabbt.

På grund av skyddshemsstatistikens uppställning är det icke möjligt, att förrän från år 1943, då en omläggning av statistiken vidtogs, angiva antalet nyintagna elever i olika åldersgrupper. År 1943 nyintogos emellertid 145 ynglingar i åldern 15—18 år på samtliga landets skyddshem. Enligt preliminär statistik uppgick antalet nyintagna under år 1944 i samma kategori till 166.

Styrelsen för uppfostringsanstalten å Bona har gjort en förfrågan hos landets överåklagare rörande användningen av åtalseftergift för underåriga. Därav framgår att från den 1 juli till omkring den 1 november 1944 hade prövning huruvida åtal skulle anställas slutförts i 309 fall. Åtal kom till stånd i 135 av dessa fall och i 174 fall meddelades åtalseftergift. Endast vid 24 tillfällen hade åtalseftergiften varit förenad med hänvisning till barnavårdsnämnd att föranstalta om intagning i skyddshem.

Den under år 1944 inträffade minskningen i antalet till tvångsuppfostran dömda kan möjligen till någon del bero på en allmän nedgång i ungdomsbrottsligheten, men måste i det väsentliga tillskrivas den förenämnda nya lagstiftningen. Under sådana förhållanden hade det kunnat förväntas, att ansökningarna om intagning i skyddshem av omhändertagna i åldrarna mellan 15 och 18 år skulle ha ökat ändå mera än som verkligen skett. Detta skulle sannolikt ha blivit fallet om det icke inträffat, att skyddshemsinspektionen vid förfrågningar från åklagare eller polismyndighet stundom måst upplysa

om att plats icke genast kunnat ställas till förfogande. I sådana fall torde planerna på skyddshemsvård därefter uppgivits.

Enligt vad som under hand inhämtats har det även förekommit, att barnavårdsnämnder i stället för villkorlig dom eller åtalseftergift förbunden med skyddshemsvård rekommenderat tvångsuppfostran för att på detta sätt nedbringa kostnaderna för de omhändertagna. Det har också anförts, att tvångsuppfostran för flickor vid någon domstol fått träda i stället för en eljest ifrågasatt villkorlig dom med skyddsuppfostran, varvid det är möjligt, att beslutet tillkommit för att undvika den komplicerade utredning med hänvändelse till barnavårdsnämnd, som måste föregå en villkorlig dom.

Ekonomiska hänsyn och i någon mån bristande företagsamhet torde ha samverkat till att skyddshemsvård icke använts i den utsträckning man kunnat vänta. Barnavårdsnämnderna behöva uppenbarligen stimuleras till att vidtaga de i varje fall mest ändamålsenliga åtgärderna för att icke de unga, som begått brott, senare skola behöva utsättas för mera omilda ingrepp än fostran i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. De sakkunniga anse, att ett mycket viktigt led i framkallandet av de nödvändiga åtgärderna är att befria nämnderna från kostnaderna för vård i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Detta synes dessutom vara en logisk konsekvens av att staten i princip övertagit ansvaret för skyddshemsvården.

Såsom ett ytterligare skäl till att avgifterna böra avskaffas kommer att de omhändertagnas föräldrar ofta få en avog inställning till anstalten, emedan de av barnavårdsnämnderna bli krävda på belopp motsvarande avgift för vården. Särskilt synes det väcka mycken förargelse, om föräldrarna tvingas ersätta kostnader för en i deras tycke fullkomligt onödig övervakning under den villkorliga utskrivningen. Det har även inträffat, att barnavårdsnämnd sökt uttaga kostnaden av eleven själv, kanske långt efter det han blivit utskriven, eller tillgodogjort sig ersättning av något litet kapital, som tillhört eleven.

De sakkunniga anse alltså icke att det ur statsfinansiell synpunkt finnes anledning att bekosta skyddshemsorganisationen med en blandning av statliga och kommunala medel. Uttagandet av avgifter, beräkning av statsbidrag och kontroll av deras användning samt rena expeditionsgöromål draga onödiga kostnader för det allmänna. Även om det administrativa arbetet med uttagandet av barnavårdsnämndernas avgifter för skyddshemsvård skulle minskas betydligt, därest dessa finge utgå i efterskott i stället för i förskott, anse de sakkunniga det icke blott ur socialvårdssynpunkt utan också ur allmän ekonomisk synpunkt mest rationellt att avgifterna helt avskaffas.

Utöver kostnaderna för vård inom skyddshem, eftervård och beklädnad uppstå under en skyddshemsvistelse och därpå följande villkorlig utskrivning utgifter för vissa åtgärder, som icke äro att hänföra till skyddshemsvård i mera begränsad mening.

Enligt socialstyrelsens utlåtande över de sakkunnigas förenämnda promemoria borde kostnaderna för transport av elev till sinnessjukhus, kropps-sjukhus och sinnesslöanstalt icke, såsom de sakkunniga föreslagit, ersättas

av statsverket, utan åvila barnavårdsnämnden, emedan de vore att hänföra till utgifter för vård enligt 36 § barnavårdslagen. Som stöd för denna sin åsikt åberopade socialstyrelsen bl. a. ett uttalande av statskontoret i dess utlåtande över promemorian, avgivet den 12 november 1942.

De kostnader som uppstå vid elevs inställelse inför rätta skulle enligt de sakkunnigas promemoria bäras av statsverket. Statskontoret ansåg för sin del, att barnavårdsnämnden borde ersätta skyddshemmet dylika kostnader, då det vore fråga om inställelse i anledning av brott, som elev begått före intagningen i skyddshem. I andra fall, d. v. s. då eleven begått brottet under rymning eller under villkorlig utskrivning, finge skyddshemmet bära utgifterna. Socialstyrelsen instämde i statskontorets uttalande, såvitt det gällde fall, där åtal anställts i anledning av förseelse, som begåtts före intagningen. Eljest borde kostnaderna ersättas av statsmedel, emedan de kunde bli mycket kännbara för icke statliga skyddshem, särskilt då orten, där eleven begått brottet, varit belägen långt från skyddshemmet.

Enligt gällande bestämmelser åligger det barnavårdsnämnden att erlagga stadgad legosängsavgift under den tid elev är intagen i sjukvårdsanstalt, oavsett om sådan avgift utgår som för inomläns- eller utomlänspatient. I stället erlægges ingen skyddshemsavgift för motsvarande tid. I dessa bestämmelser ha ingen saklig ändring föreslagits, varken tidigare av de sakkunniga eller av de förut nämnda myndigheter, som haft att yttra sig över de sakkunnigas förslag.

Oklarheten i bestämmelserna på nu nämnda punkter ha vållat åtskilligt besvär och skriftväxling. Stundom lyckas skyddshemmen att utfå ersättning av nämnderna för transport till sjukhus eller liknande inrättning. Barnavårdsnämnderna, såväl större som mindre, hävda emellertid i regel, att de icke äro skyldiga att för barn, som placerats i skyddshem, vidkännas andra kostnader än de som uttryckligen stå angivna i skyddshemsstadgan. Inför nämndernas vägran ha skyddshemmen ingen annan utväg att söka få ut bidrag än att tillgripa process, vilket för skyddshemmens ledning skulle taga åtskillig tid från fostringsarbetet utan att skänka någon större ekonomisk valuta.

Inställelse av omhändertagna inför rätta torde alltmåra sällan behöva ifrågakomma, sedan lagen om åtalseftergift trätt i kraft. På grund av denna lag samt bestämmelsen i 44 § 4 mom. barnavårdslagen synes åtal blott undantagsvis komma att anställas emot den som begår brott efter intagningen i skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Men omhändertagna, som före intagningen i sådan skola varit inblandade t. ex. i någon liga, torde fortfarande i vissa fall komma att instämmas till domstol. Skulle barnavårdsnämnderna vara skyldiga att ersätta dessa kostnader, kunde resultatet lätt bli irriterande tvister om sättet för inställelsen, storleken av traktamenten och liknande detaljer.

Barnavårdsnämnderna erlagga i allmänhet sjukvårdsavgifter, om hänvisning gives till stadgans uttryckliga bestämmelse. Det har dock inträffat, att barnavårdsnämnder bestridit att deras ersättningsskyldighet skulle inbe-

gripa icke endast elev som vistas inom skyddshem utan även den som villkorligt utskrivits. Ersättning har ej kunnat utfås för elev, som företagit resor för poliklinisk behandling i närbelägen stad. Vård på sjukhus under den tid omhändertagen är elev vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården är i regel av kort varaktighet. Mycket är sålunda icke att vinna på att bibehålla barnavårdsnämndens ersättningsskyldighet för dessa kostnader. Skulle fråga vara om sjukdom av sådan art, att elevens fostran därigenom avbrytes för längre tid, bör han återlämnas till barnavårdsnämnden enligt vad de sakkunniga ifrågasatt i sitt förslag till ändrad lydelse av 46 § barnavårdslagen.

Samtliga förenämnda kostnader synas i likhet med skyddshemsavgifterna böra överflyttas till statsverket. Kostnaderna kunna icke läggas på skyddshemmen. Även om kostnaderna äro tämligen obetydliga, skulle de nämligen alltför mycket belasta de icke statliga hemmen, i synnerhet de som ekonomiskt äro mindre bärkraftiga. Barnavårdsnämnderna skulle visserligen kunna bära hithörande utgifter, men böra enligt de sakkunnigas förmenande helt befrias från kostnader för omhändertagen, så länge denne är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Utgifterna torde för övrigt vara av så liten omfattning att de äro av mycket ringa betydelse för statsverket.

Avskaffas barnavårdsnämndernas bidragsskyldighet på det sätt de sakkunniga nu föreslagit torde de icke statliga skyddshemmen genom ändringar i gällande avtal få tillföras ersättning av statsmedel. Det synes böra uppdragas åt socialstyrelsen att utarbeta förslag till avtalsändringar. De statliga skyddshemmen torde i någon utsträckning få tillföras medel för bestridande av sjukvård, resor till sjukvårdsanstalter och dylikt. Kostnaderna för överflyttning till statsverket av samtliga ifrågavarande avgifter och ersättningar beräknas närmare i kapitel IX.

Tillsättande av personal vid statliga och icke statliga skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Tillsättandet av tjänster vid skyddshemmen är med de i 28 och 29 §§ skyddshemsstadgan givna reglerna en omständlig procedur. Val och befordran av personal med hänsyn främst till lämplighet för arbetet torde kunna ske även genom ett enklare system.

Enligt nuvarande ordning tillsättes chef för skyddshem för själsligt abnorma manliga elever av Konungen efter förslag av socialstyrelsen, som därvid har att samråda med medicinalstyrelsen. Skyddshemmets styrelse avger eget yttrande.

Föreståndare- (rektors-) befattning tillsättes av socialstyrelsen, sedan skyddshemmets styrelse avgivit yttrande och förslag.

Övriga ordinarie och icke-ordinarie befattningshavare tillsättas av skyddshemmets styrelse, ordinarie dock först efter förslag av skyddshemsinspektö-

ren. På inspektörens förslag skola upptagas tre lämpliga sökande, eller det mindre antal som anmält sig, i den ordning de finnas framför andra och sinsemellan äga företräde i fråga om lämplighet.

Besvär över beslut såväl av skyddshemsstyrelse som av skyddshemsinspektören skola anföras hos socialstyrelsen. Vid tillsättande av ordinarie tjänst skulle sökande sålunda kunna besvara sig först över skyddshemsinspektörens förslag och därefter över styrelsens val av befattningshavare. Båda ärendena skulle kunna fullföljas hos Kungl. Maj:t. Detta tillvägagångssätt har dock i själva verket aldrig tillgripits. Det fåtal överklaganden, som förekommit vid tillsättande av ordinarie tjänster, ha samtliga gällt skyddshemsinspektörens förslag. I ett fall fullföljdes besvären hos Kungl. Maj:t.

En annan olägenhet med den nuvarande formen för tjänstetillsättning är, att skyddshemsstyrelsen, innan den beslutar tillsättande, rätteligen bör avvakta utgången av klagotiden över skyddshemsinspektörens förslag. Då tjänsten är vakant, eller då föregående innehavaren står i begrepp att avflytta, kan ett dylikt dröjsmål med tillsättandet orsaka allvarliga svårigheter på skyddshemmet.

Den främsta anledningen till att söka en annan ordning än den nuvarande för tillsättandet av tjänsterna är emellertid behovet att tillförsäkra personalen vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården befordran icke blott vid den skola, där de äro anställda, utan inom organisationen i dess helhet. De lokala styrelserna kunna ej väntas besitta den personkännedom, som befrämjar en rättvis befordringsgång. Det kan tänkas, att en styrelse, som under en jämförelsevis kort tid haft tillfälle att på sin anstalt iakttaga en befattningshavare, föredrager honom framför en mera meriterad och lika lämplig person, som haft sin tjänstgöring förlagd till en annan skola. Den uppskattning av de sökandes inbördes lämplighet, som avspeglas i inspektörens förslag, kan ej förutsättas alltid bli utslagsgivande för styrelserna vid deras val.

De sakkunniga ha av anförda skäl funnit lämpligt föreslå, att samtliga tjänster i högre lönegrad än den femte — med undantag av chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma — skola tillsättas av socialstyrelsen, sedan vederbörande lokala styrelse avgivit yttrande i ärendet. De lokala styrelsernas medinflytande torde härigenom bli tryggt. De böra ha tillfälle att uttala sig om vem eller vilka personer, som enligt deras uppfattning äro lämpligast för tjänsten. Däremot är det ej nödvändigt, att styrelserna, där est de ej önska det, ingå i detaljprövning av de sökandes meriter. Det bör sålunda vara styrelserna obetaget att formulera sina yttranden såsom ett förord för en person, såsom ett förslag upptagande två eller tre sökande eller som ett allmänt omdöme rörande samtliga sökandes inbördes förtjänster. De sakkunniga förutsätta, att socialstyrelsen — såsom hittills varit fallet vid styrelsens prövning av ärenden angående överklaganden av skyddshemsinspektörens förslag till tjänstetillsättanden — vid sina beslut skall taga hänsyn icke blott till formella meriter utan framförallt till den allmänna lämplighet för arbetet, utan vilken detsamma icke kan bedrivas med framgång.

Vid tillkomsten av skyddshemsstadgan avsågs att befattningar vid skyddshem i högre lönegrad än den femte i regel skulle vara ordinarie. De icke-ordinarie befattningar, som skulle tillsättas av styrelserna utan medinflytande av central myndighet, voro av mindre betydelse för fostringsarbetet. Senare har emellertid, på grund av det statsfinansiella läget, inrättats flera tjänster, bland annat som folkskollärare och lärare i yrkesämne, vilka ha varit av icke-ordinarie natur. Innehavare av dessa befattningar böra utses på samma sätt som motsvarande ordinarie tjänstemän, eftersom de ha tillfälle att utöva samma inflytande på andan inom anstalten. För övrigt är det icke önskvärt, att icke-ordinarie befattningshavare efter en mindre noggrann prövning av deras lämplighet få uppehålla en tjänst kanske under flera år och därigenom förskaffa sig meriter till dess tjänsten eventuellt erhåller ordinarie natur. Då person utom skyddshemsorganisationen utses att uppehålla ordinarie eller extra ordinarie tjänst, brukar skyddshemsstyrelsen förbehålla sig rätt att till en början anställa vederbörande för provtjänstgöring med lön som extra befattningshavare. Endast genom tjänstgöring vid skyddshem eller liknande institution kan nämligen utrönas, om vederbörande verkligen passar för fostringsarbete av detta slag. Den avgörande prövningen av de sökandes meriter sker följaktligen lika ofta vid tillsättandet av extra befattningshavare å ordinarie tjänst som vid själva ordinariesättandet. Antagandet av icke-ordinarie befattningshavare i högre lönegrad än den femte bör därför ske på samma sätt som vid utseende av ordinarie befattningshavare.

Besvär över lokal styrelses yttrande i fråga rörande tjänstetillsättande bör lämpligen icke få föras eftersom yttrandet är av förberedande natur. Över socialstyrelsens beslut synes däremot besvär kunna anföras i vanlig ordning hos Kungl. Maj:t.

Besvär över beslut av styrelse för skola tillhörande barn- och ungdomsvården.

Besvär över beslut, varigenom skyddshemsstyrelse avslagit framställning om slutlig utskrivning av för skyddsuppfostran omhändertagen, skall enligt 81 § barnavårdslagen anföras hos länsstyrelsen. Hos sådan myndighet äger även barnavårdsnämnd eller skyddshemsstyrelse, som är missnöjd med beslut av styrelse för arbetshem eller skyddshem rörande någons intagning i skyddshem eller arbetshem, över beslutet anföra besvär. Klagan över skyddshemsstyrelses beslut i andra frågor skall jämlikt 42 § skyddshemsstadgan föras hos socialstyrelsen. Dessutom äger envar rätt att om missförhållande, vars avhjälpande ankommer på styrelse för skyddshem, göra anmälan hos skyddshemsinspektören, statens inspektör för fattigvård och barnavård, socialstyrelsen eller länsstyrelsen.

Socialstyrelsen har att vid överklaganden av skyddshemsinspektörens (skolbyråchefens) beslut taga befattning med ärenden om intagning, placering, överflyttning och villkorlig utskrivning av elev. Skäl föreligger knap-

past att låta prövning av överklaganden av beslut om slutlig utskrivning av elev vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården verkställas av annan myndighet. Hänvisningen till länsstyrelsen bör därför uteslutas och en besvärshänvisning till socialstyrelsen i stället införas. Föreskriften om rätt att anföra besvär hos länsstyrelsen i vissa fall över beslut av anstaltsstyrelse beträffande intagning är missvisande och föreslås förenklad på sätt, som närmare behandlas i specialmotiveringen. Samtliga besvär över beslut av styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården synas sålunda böra anföras hos socialstyrelsen och bestämmelserna härom sammanföras till stadgan för dessa skolor.

Anmärkningar och remisser till exempel från länsstyrelser angående eventuella missförhållanden på anstalterna handläggas inom skyddshemsinspektionen oberoende av om de inkomma direkt till skyddshemsinspektionen eller till statens inspektör för fattigvård och barnavård. På grund av denna koncentration av tillsynen torde det vara tillräckligt, om det i stadgan ut-säges, att dylik anmälan kan göras hos socialstyrelsen eller hos chefen för dess skolbyrå.

VI. Utnyttjande av anstalter för yrkesutbildning.

Kommunala anstalter för yrkesundervisning, som åtnjuta statsunderstöd och meddela undervisning i hantverk och industri, äro dels verkstadsskolor, dels lärlings- och yrkesskolor. Verkstadsskolans undervisning omfattar i regel två år och pågår hela dagarna med både praktiskt arbete och teori. Lärlings-skolan meddelar teoretisk undervisning åt ungdomar, som arbeta inom vissa yrken och där förvärva praktisk yrkesfärdighet. Kurserna äro förlagda till kvällarna och pågå vanligen två år. En påbyggnad av lärlingsskolans utbildning erbjuda de kommunala yrkesskolor, som kvalificera för mera ansvarsfulla befattningar inom vederbörande yrkesområden. Statsunderstöd utgår till de kommunala skolorna för viss del av kostnaderna för lärarlöner och undervisningsmateriel. Till enskilda anstalter för yrkesundervisning utgå statsunderstöd med belopp, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmer.

I vissa fall kunna såsom nämnts de kommunala skolorna tänkas erbjuda den bästa utbildningsmöjligheten för elev från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, t. ex. om elevens föräldrahem är beläget i ort, där sådan skola finnes, och eleven i hemmet kan påräkna ekonomiskt och moraliskt stöd i samma utsträckning som barn, vilka icke behövt omhändertagas. För många är emellertid en sådan placering utesluten under det de däremot kunna väntas anpassa sig väl till förhållandena i en central verkstadsskola.

Den s. k. verkstadsskoleutredningen avgav år 1938 betänkande med utredning och förslag angående centrala verkstadsskolor (SOU 1938: 26). De första *centrala verkstadsskolorna* började arbeta i denna egenskap under loppet av år 1942.

Dessa verkstadsskolor äro avsedda för vidsträcktare områden än de kommunala skolorna, i regel skola de betjäna ett landstingsområde. Utbildningen omfattar främst sådana yrken, som ha relativt stor betydelse för landets eller i varje fall för skolområdets ekonomiska liv. Samtidigt bör i yrkena föreligga ett mera väsentligt behov av yrkesutbildad arbetskraft. Faran, att eleven efter avslutad kurs skall behöva gå utan anställning, är alltså ringa.

Som regel bör icke mer än en central verkstadsskola, förlagd till en ort, upprättas och erkännas inom varje landstingsområde. Kungl. Maj:t kan dock medgiva, att avdelningar av skolan förläggas till skilda orter. Verkstadsskoleutredningen uttalade sig icke med bestämdhet om huru många verkstadsskolor som skulle inrättas men utgick i sina kostnadsberäkningar från ett antal av högst 23. Hösten 1944 funnos följande centrala verkstadsskolor.

Huvudman	Belägenhet	Antal yrkesavdeln.	Utbildningsgrenar
Stockholms läns landst.	Häggvik (under uppförande)	12	Bilmekaniker, elektriker, metallarbetare, målare, möbelsnickare, smeder, värme- och sanitetsmontörer, undervisning i svetsning, tvättpersonal, klänningssömmerskor, kockar (kvinnliga)
Södermanl. läns landst.	Eskilstuna (under uppförande)	8	Bleck- och plåtslagare, elektriker, kockar (kvinnliga), metallarbetare, smeder, undervisning i svetsning
Kronobergs läns landst.	Ljungby (under uppförande)	6	Byggnads- och inredningssnickare, metallarbetare, murare, målare, smeder, värme- och sanitetsmontörer
Karlskrona stad	Karlskrona	19	Bil- och flygmotormekaniker, betong- och asfaltarbetare, bleck- och plåtslagare, byggnads- och inredningssnickare, elektriker, flygmekaniker, metallarbetare, murare, målare, möbelsnickare, smeder, tapetserare, värme- och sanitetsmontörer, undervisning i svetsning och verktygsskötsel
Göteborgs och Bohus läns landsting	Uddevalla	14	Bilmekaniker, bleck- och plåtslagare, byggnads- och inredningssnickare, elektriker, instrumentmakare, metallarbetare, murare, målare, möbelsnickare, tapetserare, undervisning i svetsning och verktygsskötsel
Skaraborgs läns landst.	Tidaholm	4	Bil- och flygmotormekaniker, metallarbetare, möbelsnickare
Värmlands läns landst.	Östanås (Älvåsen, Älvsbacka)	8	Byggnads- och inredningssnickare, elektriker, metallarbetare, målare, murare, smeder, värme- och sanitetsmontörer
Örebro läns landst.	Örebro	15	Bilmekaniker, bleck- och plåtslagare, byggnads- och inredningssnickare, elektriker, flygmekaniker, metallarbetare, målare, möbelsnickare, värme- och sanitetsmontörer, undervisning i svetsning och verktygsskötsel
Gävleborgs läns landst.	Tönshammar (Sandarne)	8	Bleck- och plåtslagare, byggnads- och inredningssnickare, elektriker, metallarbetare, murare, målare, värme- och sanitetsmontörer
Västernorrlands läns landst.	Sandö	8	Bleck- och plåtslagare, byggnads- och inredningssnickare, kockar (manliga), målare, möbelsnickare, smeder
Västernorrlands läns landst.	Sundsvall	13	Bilmekaniker, flygmekaniker, flygmotormekaniker, elektriker, kockar (manliga), metallarbetare, murare, smeder, värme- och sanitetsmontörer, undervisning i svetsning
Västerbottens läns landst.	Vännäs	9	Flygmekaniker, metallarbetare, murare, möbelsnickare, smeder, värme- och sanitetsmontörer, kockar (kvinnliga)

Huvudman	Belägenhet	Antal yrkesavdeln.	Utbildningsgrenar
Norrbottens läns landst.	Strömbacka	13	Bilmekaniker, byggnads- och inredningssnickare, elektriker, flygmekaniker, kockar (kvinnliga), metallarbetare, murare, möbelsnickare, smeder, värme- och sanitetsmontörer, undervisning i svetsning
Norrbottens läns landst.	Övertorneå (under uppförande)	6	Bilmekaniker, byggnads- och inredningssnickare, kockar (kvinnliga), metallarbetare, murare, värme- och sanitetsmontörer

Utbildningstiden skall enligt Kungl. Maj:ts stadga för centrala verkstads-skolor i regel utgöra två år men kan omfatta kortare tid eller utsträckas till högst fyra år. Variationerna inom de givna gränserna betingas av vad som erfordras för olika yrken.

Åldern vid intagningen får icke överskrida 25 år. Någon bestämd undre åldersgräns har icke fastställts, men sökande skall ha fullgjort sin fortsättningsskolplikt. Av uppgifter inhämtade från de åtta verkstadsskolor, som voro i gång i början av år 1944, synes framgå, att praxis tenderar till att elever under 15 år icke mottagas. Vid utväljande av eleverna synes i allmänhet hänsyn i första hand tagas till de sökandes betyg och eventuella praktik i yrket, därefter till personlig kännedom om sökanden eller till hemkommunernas utlåtanden. Kommunerna ha ej dispositionsrätt till visst antal platser, men på sina håll fästes avseende vid de olika kommunernas behov av yrkesutbildat folk, vid folkmängden i den kommun sökanden tillhör eller vid antalet sökande från varje kommun. Antalet ansökningar ha trots rådande goda förhållanden på arbetsmarknaden varit större än antalet platser. Till vissa arbetsgrenar, särskilt sådana för elektriker och mekaniker, ha sökt tre, fyra, fem och vid en skola upp till femton gånger så många pojkar som kunnat tagas emot. Kanske minskar konkurrensen om elevplatserna något, ifall flera verkstadsskolor komma i gång. Å andra sidan kan en eventuell arbetslöshetsvåg orsaka ytterligare stockning av ansökningarna, såvida ej mycket omfattande åtgärder vidtagas för att bereda arbetslös ungdom utbildning i annan form.

Endast undantagsvis lär det vara möjligt att bereda elev inackordering annat än i internat, som är förenat med skolan. Uppförande av elevinternat är därför i regel förutsättning för att en skola skall erkännas som central verkstadsskola. Internaten stå under tillsyn av rektor, särskild lärare-husfader, husmor eller av jourhavande lärare. Eleverna bli alltså icke helt lämnade åt sig själva under fritiden. De, som icke söka sig till föreningar och klubbar utanför skolan, ha vanligen tillgång till böcker och radio. Särskilda ordningsregler finnas, och det kontrolleras, att eleverna passa bestämda måltider och läggningstider.

För inackordering i internat betala elever vid de centrala verkstadsskolorna 60—70 kronor i månaden. I ett fall är avgiften endast 45 kronor i månaden, medan landstinget lämnar ett visst tillskott för varje elev. Elevens totalkostnader stanna givetvis ej vid avgiften för vivre, utan ytterligare medel behövas för hemresor, kläder och dagliga småutgifter. I Karlskrona beräknas till exempel totalkostnaden för en elev till 85—90 kronor i månaden under hela studietiden. Själva undervisningen är överallt helt kostnadsfri.

Till jämförelse kan nämnas, att överstyrelsen för yrkesutbildning verkställt vissa beräkningar av kostnaderna för inackordering i internat. Vid kommunala anstalter för yrkesundervisning varierade kostnaderna mellan 105 och 50 kronor i månaden och uppgingo i medeltal till kronor 75: 50. Vid enskilda anstalter var högsta kostnaden 120 kronor i månaden, och den lägsta 40 kronor. Medeltalet var kronor 79: 44.

Mindre bemedlade elever vid centrala verkstadsskolor kunna erhålla statsstipendier, som avvägas i förhållande till de statliga stipendier, som finnas för elever vid folkhögskolor, lägre lantbruksundervisningsanstalter m. fl. Stipendierna utgå efter tre behovsgrader och utgöra i första behovsgraden högst 15 kronor, i andra högst 25 kronor och i tredje högst 45 kronor, allt för månad räknat. Genom beslut den 11 augusti 1944 har Kungl. Maj:!:t medgivit, att elevstipendier vid centrala verkstadsskola tills vidare under budgetåret 1944/45 må utgå med högst 60 kronor för månad beträffande sådan till högsta behovsgraden hänförlig elev, som har sin hemort så belägen, att han måste vara helinackorderad å skolorten. Överstyrelsen för yrkesutbildning uttalade i sina petita för budgetåret 1944/45, att högsta möjliga månadsbelopp borde medgivas elever i internat, vilkas föräldrar voro taxerade till inkomst- och förmögenhetsskatt med högst 1 200 kronor. Hemmaboende elever skulle kunna få högsta stipendiet, då föräldrarnas taxerade inkomst uppginge till högst 500 kronor. Antalet statsstipendier är icke fastställt utan är beroende av de intagna elevernas ekonomiska ställning. Det har vid olika tillfällen ifrågasatts, att stipendierna skulle höjas, och överstyrelsen för yrkesutbildning har med underdånigt utlåtande den 17 oktober 1944 avgivit förslag om ändrade grunder för stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning m. fl. undervisningsanstalter. Överstyrelsen har därvid föreslagit, att stipendier skola uppdelas i dels grundbelopp, dels tillägg, av vilka de förra beräknas endast med hänsyn till hemmaboende elevs behov för uppehållet och de med kursens genomgång förenade kostnaderna för läroböcker och undervisningsmateriel samt de senare under hänsynstagande till sådana fördyrande betingelser, som göra sig gällande beträffande en del av eleverna, t. ex. inackordering på kursorten samt resor. Beträffande tillämpningen av författningsbestämmelserna må framhållas, att överstyrelsen för att erhålla bättre överensstämmelse med stipendiepraxis vid folkhögskolor och lägre lantbruksundervisningsanstalter föreslagit, att till grund för elevs stipendiebehov skall läggas det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet för föräldrarna i stället för, såsom nu sker, det taxerade beloppet. En summarisk överslagskalkyl ger vid handen, att man

efter de nya grunderna torde böra räkna med ett genomsnittsstipendium av 55 à 60 kronor per stipendiat och månad vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning. Vid centrala verkstadsskolor och verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom beräknar överstyrelsen ett genomsnittligt månadsstipendium å 75 kronor för stipendiat.

Landstingen lämna oftast större eller mindre bidrag till kostnaderna för elevernas vivre. Antingen utgår detta bidrag som direkt anslag till driften av internatet eller också som stipendier, så stora, att de täcka skillnaden mellan högsta möjliga statsstipendium och inackorderingsavgiften. Sistnämnda form förekommer bland annat då hemkommunerna äro skattetyngda. I regel lämna kommunerna stipendier med 15—20 kronor i månaden, ibland högre belopp. Dessa stipendier avse att vara bidrag till inackorderingsavgiften eller utgå som »fickpengar» till elevens allmänna omkostnader. Arbetspremier må utdelas av verkstadsskolans styrelse av medel, som inflyta vid försäljning av skolans saluvärdiga produkter i den mån dessa medel ej behöva användas för täckande av kostnader för materiel, kraft och hjälpmaterial. Flertalet verkstadsskolor tilldela eleverna arbetspremier (flitpengar) i form av kontanta bidrag med visst belopp för dag eller för månad. På något håll lämnas endast smärre belopp vid arbetsårets slut och på ett annat givas inga kontanta belöningar utan i stället bekostas elevernas hemresor vid helgerna, överdragskläder och tandvård.

I samråd med flygvapnet har inrättats s. k. *flygmekanikerskolor*, d. v. s. yrkesavdelningar förlagda antingen till centrala verkstadsskolor eller till kommunala anstalter för yrkesundervisning. Statsbidrag till flygmekanikerskolorna utgå i vissa avseenden med större belopp än till centrala verkstadsskolor och kommunala anstalter för yrkesundervisning. Flygvapnet beräknas kunna bereda de elever anställning, som avgå från dessa kurser under de närmaste åren. Undervisningsplanen är emellertid utarbetad så att elev skall kunna gå över till den civila industrien om han så önskar.

Flygmekanikeravdelningar finnas å följande orter: Stockholm, Uppsala, Norrköping, Karlskrona, Hälsingborg, Göteborg, Mölndal, Sundsvall, Vännäs och Strömbacka. Dessutom planeras dylik utbildning i Spånga.

Det synes de sakkunniga naturligt, att de centrala verkstadsskolorna, som till stor del bekostas av statsmedel, tagas i anspråk för att bereda yrkesutbildning även åt omhändertagna, som intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården men icke lämpligen kunna erhålla sin utbildning där. Tack vare förläggningen i internat och den tillsyn, som ägnas eleverna i de centrala verkstadsskolorna, bli de icke på samma sätt som i andra utbildningsanstalter lämnade på egen hand. Tillräcklig anledning finnes icke att föreslå, att de, som omhändertagits å skola tillhörande barna- och ungdomsvården, skola intaga förmånligare ställning än andra sökande till centrala verkstadsskola, men bestämt måste hävdas, att det förhållandet, att de tillhört skola, som nyss nämnts, icke i och för sig skall utgöra en belastning, som hindrar deras inträde vid verkstadsskolorna. Det kan erinras om att villkor-

ligt dömda redan nu mottagas vid verkstadsskolorna. Visst avsteg från vanliga bedömningsgrunder torde få göras beträffande sådana omhändertagna, som höra hemma i städer, där eventuellt andra utbildningsmöjligheter finnas. Många elever i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården ha nämligen ej som andra barn från hemorten tillfälle att utnyttja utbildningsmöjligheterna där, emedan ett återbördande just till hemstaden för dem skulle innebära en särskild påfrestning. De böra därför jämsställas med ungdom hemmahörande i landsorten.

Även om skolor tillhörande barna- och ungdomsvården för framtiden söka åstadkomma utbildning vid central verkstadsskola för alla elever, som lämna sig härifrån, torde hela antalet dock bli så pass ringa, att verkstadsskolornas karaktär icke förändras genom det nya elevmaterialet. Hela antalet från skolhem utackorderade eller villkorligt utskrivna elever utgjorde den 1 juli 1944 221 stycken. Häri ha inräknats 57 elever från Råby skolhem, ehuru elever från nämnda skolhem i framtiden troligen komma att beredas särskild utbildning i närbelägen kommunal yrkesskola. Däremot ha ej medtagits elever från de fyra kombinerade skol- och yrkeshemmen. Hänsyn har ej heller tagits till elever i yrkeshem eller specialhem, vilka åtminstone till en början endast i ringa omfattning torde ifrågakomma till utbildning i denna form. Antages det, att omkring 10 % av de från skolhemmen villkorligt utskrivna borde erhålla utbildning i central verkstadsskola, bleve hela antalet sålunda begränsat till 20—25 elever fördelade på för närvarande fjorton verkstadsskolor eller avdelningar av sådan skola. Möjligen kan antalet bli något större med hänsyn till att yrkesskolor tillhörande barna- och ungdomsvården även torde komma att vilja placera några elever vid central verkstadsskola. Då denna form av utbildning blir mera beaktad av samtliga skolor tillhörande barna- och ungdomsvården kan även efterfrågan på platser över lag bli livligare. Det kan emellertid förväntas att de centrala verkstadsskolorna utvidgas såväl till antal som storlek. Någon risk synes sålunda ej föreligga, att de elever, som kunde komma att mottagas från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, skulle dominera kamratkretsen eller utöva något otillbörligt inflytande i denna. De sakkunniga ha därför velat ge uttryck åt den förhoppningen, att de centrala verkstadsskolorna vilja mottaga dessa elever på samma villkor som annan ungdom.

Praxis rörande åldern vid intagningen i central verkstadsskola gör att en elev, som vid 14 års ålder står färdig att villkorligt utskrivas från skolhem, måste sysselsättas åtminstone något år, innan han kan beräknas komma in vid verkstadsskolan. Införes ett åttonde skolår, torde eleverna däremot i regel ha uppnått 15-årsåldern, innan de inhämtat de i skolhemmen förekommande kurserna. Den tid, som kan komma att ligga emellan det elev avslutat sin skolgång och den tidpunkt, då han kan intagas i verkstadsskola, bör såvitt möjligt ägnas åt inhämtande av sådan praktik i yrket, som kan göra eleven mera konkurrensduglig vid intagningen. Har elev i yrkesskola tillhörande barna- och ungdomsvården där deltagit i utbildningen i en yrkesgren motsvarande eller jämförbar med den, till vilken han söker inträde

vid verkstadsskolan, bör detta givetvis helt eller delvis räknas honom till godo så att han erhåller någon avkortning i verkstadsskolans kurs.

I ekonomiskt avseende torde de omhändertagna få jämföras med övriga elever vid verkstadsskola. I den mån stipendier icke kunna erhållas, synes den skola, som villkorligt utskrivit eleven, få tillskjuta nödiga medel.

Enligt förenämnda stadga för centrala verkstadsskolor ha skolorna till ändamål att bereda manlig och, där så befinnes lämpligt, även *kvinnlig* ungdom tillfälle till viss yrkesutbildning. Flertalet skolor mottaga endast manliga elever även om inga formella hinder finnas för att också kvinnor beredas utbildning. I mycket begränsad omfattning förekommer, såsom framgår av förestående sammanställning, utbildning avsedd endast för kvinnliga elever, nämligen ettåriga kurser för utbildning av kvinnliga kockar. Vid Häggvik i Stockholms län komma även att utbildas klänningssömmerskor och tvättpersonal. Sådana yrkesavdelningar böra stå öppna för kvinnliga elever från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården på samma sätt som i det föregående föreslagits för manliga elever beträffande andra yrkesgrenar.

VII. Inackorderingshem.

Befintliga inackorderingshem.

Möjligheterna till inackordering för studerande, lärlingar och unga yrkesarbetande äro för närvarande mycket små. Bäst försedd är Stockholms stad, där ett antal springpojkskem, lärlingshem och inackorderingshem upprättats genom staden, KFUM och KFUK, Stadsmissionen och vissa stiftelser. Tillgången torde emellertid icke på långt när motsvara behovet. För myndigheter i andra orter än Stockholm och för enskilda är det i alla händelser ytterligt svårt att få någon plats på dessa institutioner.

I Göteborg finnas tre inackorderingshem för unga kvinnor med sammanlagt 40—50 platser. Ett inackorderingshem för pojkar har inrättats år 1944.

Ungdomsrådet i Eskilstuna har inrättat två pojkhem om vardera 10 platser. I Norrköping finnas ett pojkhem och ett flickhem enligt mönster från Eskilstuna. Dessutom har Frälsningsarmén ett flickhem med 20 platser i Norrköping. Ett fåtal flickor, omkring fem, kunna erhålla bostad på den i Linköping belägna ungdomsgården Birgittagården. I Alingsås har KFUK berett inackorderingsmöjligheter för 8 flickor. Västerås stad är ganska väl-försedd med inackorderingshem. Sålunda har KFUM ett ungdomshem för män med upp till 50 platser och ett särskilt hem för elever vid flygförvaltningens utbildningskurser. Vidare har KFUK ett flickhem med 25 platser. För ynglingar anställda vid Bultfabriken i Hallstahammar har KFUM inrättat ett pojkhem.

Vissa större industrier ha de senaste åren berett bostäder för yngre ogifta anställda. Såsom exempel kunna nämnas Gustafsbergs porslinsfabrik utanför Stockholm, Grisslehamns fiskförädlingsfabrik i Stockholms län, Cloettafabrikerna i Ljungsbro, Östergötlands län, samt Jonsereds textilfabriker i Göteborgs och Bohus län; Asea i Västerås har inrättat två små inackorderingshem för pojkar av samma typ som Eskilstunahemmen.

Internaten vid de centrala verkstadsskolorna och verkstadsskolorna för arbetslös ungdom äro uteslutande avsedda för dessa skolors elever och ha alltså ingen betydelse för lösande av bostadsfrågan för övrig ungdom.

På några håll i landet ha barnavårdsnämnder eller andra institutioner vederligen övervägt möjligheterna att få till stånd inackorderingshem särskilt av Eskilstunatypen. Även om dessa strävanden inom den närmare framtiden skulle giva resultat, torde de inackorderingshem, som sålunda upprättas, endast komma att tillgodose den egna kommunens behov i allra trängsta mening. Ännu i juli 1944 saknades inackorderingshem i de stora städerna

Malmö och Gävle, och i flertalet län funnos — enligt uppgifter lämnade av barnavårdsombuden i vederbörande län — överhuvud icke något lärings- eller inackorderingshem avsett för ungdomar, som arbeta inom industri eller handel. Detta var fallet i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Eskilstunahemmen.

Ett betydelsefullt initiativ till lösande av ungdomens bostadsfråga togs av Eskilstuna ungdomsråd genom inrättande år 1941 av det förut omnämnda pojkhemmet, vilket följdes av ännu ett i oktober 1943. Dessa pojkhem ha ordnats så billigt som möjligt. På vartdera hemmet mottagas högst 10 elever, som ha arbete ute i staden. Av sina arbetsförtjänster bestrida eleverna helt eller delvis inackorderingen. Det felande tillskjutes av barnavårdsnämnd, föräldrar eller i något fall av ungdomsrådet. Varje hem förestås av en fabriksarbetare och dennes hustru. Det åligger föreståndaren, som försörjer sig genom arbete i sitt yrke, att på sin fritid skaffa pojkarna arbetsanställningar, föreslå lämpliga fritidssysselsättningar, planera klädinköp och dylikt. Föreståndarens hustru förestår hushållet, verkställer inköp, ombesörjer matlagning, tvätt och lagning av pojkarnas kläder. Dessutom finnes på varje inackorderingshem en person anställd för hemhjälp. Föreståndareparet är befriat från den ekonomiska ledningen av verksamheten, vilken handhas av ungdomsrådets pojkhemsstyrelse genom dess verkställande ledamot. För hemmets tillkomst och ekonomi lämnas närmare redogörelse i bilaga 2 till detta betänkande.

Det synes de sakkunniga att vid dessa pojkhem frågan om bostad och personlig handledning av ungdom mellan omkring 15 och 20 år lösts på ett föredömligt sätt. Hemmen äro icke större än att föreståndareparet i detalj kan taga del av de inackorderades sysselsättningar, ekonomiska och personliga problem. Ordning och vanor kunna bringas att i mycket likna dem som råda i ett vanligt hem. Några i paragrafform uppställda och i lokalerna anslagna ordningsregler behöva ej förekomma. Utrustningen behöver icke, såsom på en stor anstalt eller på en inrättning av pensionatskaraktär, göras mera rationell och arbetsbesparande än i vanliga bostäder. Därför möter det icke särskilda svårigheter för de inackorderade att senare övergå till bostad i enskilt hem.

Planläggning av inackorderingshem för de villkorligt utskrivna.

De sakkunniga ha ingående övervägt, huru inackorderingshem skulle kunna upprättas i större omfattning och komma klientelet i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården tillgodo.

Från styrelsen för Hammargårdens skolhem har till utredningen inkommit en den 25 november 1942 daterad skrivelse, i vilken framhålls de svårigheter, som möta vid utplacering i synnerhet i Stockholm av elever, som ha behov av personlig handledning under den ofta brydsamma tid, då anstaltsvården utbytes mot ett liv i frihet. Styrelsen föreslår, att ett inackorderingshem försöksvis skulle anordnas såsom annex till ett skyddshem och underställas fortlöpande kontroll av dess styrelse och föreståndare. Ledningen för Hammargårdens skolhem vore villig att åtaga sig ansvaret för ett dylikt inackorderingshem.

Skyddshemsutredningen har beaktat de av styrelsen för Hammargårdens skolhem framförda synpunkterna rörande behovet av inackorderingshem. Det synes dock av skilda anledningar olämpligt att uppdraga åt skolor tillhörande barna- och ungdomsvården att själva anordna inackorderingshem. Ledningen för dessa anstalter tages enligt de sakkunnigas uppfattning helt i anspråk för uppgifter, som redan åvila dem. Vissa ekonomiska fördelar kunde säkerligen vinnas, om ett eller flera inackorderingshem och en skola erhöle gemensam förvaltning och upphandling. Fara är emellertid, att hela verksamheten bleve lidande av splittringen i rektorns uppgifter. Skulle inackorderingshemmen ledas från skolorna, kunde det även lätt inträffa, att vistelsen på inackorderingshemmen av såväl elever som utomstående komme att uppfattas som en förlängd anstaltsvistelse under något friare former än på anstalten. Inackorderingshemmet komme helt eller i övervägande grad att fyllas av villkorligt utskrivna elever, vilka finge ganska svårt att få och behålla kontakt med vanlig ungdom. Av anförda skäl anser utredningen, att inackorderingshem i regel icke böra organiseras efter de av styrelsen för Hammargården angivna riktlinjerna. I vissa fall skulle det dock kunna tänkas, att skolor med särskilt elevmaterial lättare kunde utplacera elever till ett inackorderingshem, om detta vore en direkt avläggare till skolan. De sakkunniga ha därvid närmast tänkt på skolor för barn, som äro själsligt abnorma. Elever, som ha ett egendomligt psyke, skulle på ett sådant »annex» kunna stå under tillsyn av fostrare, som i någon mån kunna bli särskilt skolade att ha hand om dem, och skolans psykiater kunde hållas noga underrättad om deras utveckling. Med hänsyn till detta klientel vilja de sakkunniga icke helt avvisa möjligheten att inrätta inackorderingshem av den typ, som föreslagits av styrelsen för Hammargården.

Såsom förut nämnts kan det knappast förväntas att kommunerna skola kunna uppmuntras till att inrätta inackorderingshem i så stor omfattning, att de kunna betjäna icke endast ungdom från den egna kommunen utan även personer från andra orter och bland dem elever från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Då ledningen av ett system av inackorderingshem icke lämpligen kan uppdragas varken åt skolor tillhörande barna- och ungdomsvården eller åt kommunerna, ha de sakkunniga övervägt, huruvida enskilda sammanslutningar skulle kunna tänkas vara villiga att åtaga sig ett dylikt uppdrag. Skola inackorderingshemmen fylla sin uppgift måste de bilda ett nät över hela landet.

Det fordras därför att de igångsättas av en vitt utgrenad men ändå fast organisation, vilken tillika förfogar över personer, som kunna duga till ledare för verksamheten. De sakkunniga anse icke, att någon organisation bör erhålla monopol å verksamheten. Sedan denna väl börjat växa fram, bör det stå olika sammanslutningar fritt att ansöka om bidrag för öppnande av inackorderingshem. Bland dem som sålunda anmäla sig, böra utväljas de, som ur olika synpunkter synas bäst lämpade att driva dylika hem. Vid sådant val måste hänsyn tagas till lokala förhållanden, kvalifikationerna hos de föreståndarepar, som antagas komma att förestå inackorderingshemmen, och liknande faktorer. Det är givetvis icke något absolut villkor att samma organisation skall driva mera än ett inackorderingshem.

För att få verksamheten igång tillräckligt snabbt, är det emellertid nödvändigt, att någon riksorganisation intresseras för att börja densamma och utbygga den så långt det kan befinnas önskvärt. De sakkunniga ha övervägt vilka organisationer som kunna ifrågakomma.

Från föräldrar och från eleverna själva skulle möjligen invändningar kunna resas om de unga efter vistelsen i skola tillhörande barna- och ungdomsvården skulle ledas över till ungdomsrörelser av utpräglat politisk eller religiös art. Däremot torde ingen ha något att invända emot att ungdomarna intresseras för nykterhetsrörelsen, i synnerhet som det allmänt erkännes, att spritbruk kan verka i hög grad nedbrytande på ungdom. Åtskilliga av eleverna komma för övrigt från hem, där alkoholen kraftigt bidragit till att försämrade miljön. Det är därför särskilt viktigt, att spritbruk icke i någon form förekommer på inackorderingshemmen och att föreståndareparet utgöres av helnyktra personer. I de ungdomsavdelningar, som äro anslutna till nykterhetsföreningarna, finnes tillgång till rikt utvecklade fritidssysselsättningar av de mest skilda slag. Dessa böra med framgång kunna användas för att föra ungdomen i inackorderingshemmen in på ett sunt nöjesliv.

Eftersom IOGT är den mest omfattande riksorganisationen inom nykterhetsrörelsen ha de sakkunniga i första hand vänt sig till denna organisation för att få det önskade samarbetet till stånd. Närmare riktlinjer för det samma återfinnas i det följande.

Vissa undersökningar ha gjorts rörande antalet inackorderingshem och deras förläggning. Sålunda ha styrelserna för samtliga skyddshem satts i tillfälle att uttala sig angående lämpligheten av ett system med små inackorderingshem samt angående platsbehovet å sådana hem. Nära nog samtliga styrelser ha varmt tillstyrkt inrättandet av inackorderingshem samt vitsordat att goda arbetstillfällen mången gång icke kunnat utnyttjas, emedan bostad icke kunnat ordnas för vederbörande elev. Styrelserna för Stockholms stads skyddshem ha dock för sin del förklarat att staden själv å sina lärlingshem sörjer för bostad åt sådana elever, vilka icke kunna bo i sina föräldrahem. Något olika uppfattning råder olika styrelser emellan, om huru lång tid elever behöver vistas i inackorderingshem. Vistelsetidens längd synes komma att variera från ett år upp till omkring tre år beroende på hur gammal eleven är, om han skall in i förvärvsarbete eller utbildas under längre eller kortare tid.

För att motverka den tendens, som finnes hos skyddshemselever att flocka sig samman i stället för att söka kontakt med annan ungdom, anse de sakkunniga att omkring hälften av platserna vid inackorderingshemmen böra reserveras för ungdom, som tillhör nykterhetsrörelsen eller eljest utvalts i orten. Till en mindre del torde även å inackorderingshem kunna mottagas sådana av barnavårdsnämnden omhändertagna, vilka äro i fara att bli vanartade men ej ansetts vara i behov av vård under fastare former. Det måste dock beaktas att dessa icke få bli så många, att de kunna utöva något starkare inflytande. Dessa omhändertagna ha ju icke på samma sätt som de villkorligt utskrivna erfarit allvaret i samhällsreaktionen genom att helt skiljas från sin tidigare miljö. Det är därför nödvändigt att räkna med att de i rätt hög grad behålla förbindelse med sina gamla kamrater och att de kunna utöva ett visst förledande inflytande på de villkorligt utskrivna, då dessa först träda i kontakt med ett friare liv. Å andra sidan kunna de villkorligt utskrivna med sina tidigare erfarenheter lätt komma att intaga en skrytsam hållning och driva andra ungdomar, som äro lättpåverkade, in på äventyrliga företag, i vilka de själva icke skulle vilja taga några risker.

Inackorderingshemmens antal och förläggning.

Enligt de uppgifter, som lämnats av styrelserna för skyddshemmen, skulle behovet av platser kunna beräknas till minst 110 för manliga elever och till minst 75 för kvinnliga. Uppgifterna om platsbehovet variera åtskilligt mera än som är betingat av skyddshemmens olika storlek. I regel ha minimiberäkningarna följts, varför det kan antagas, att åtskilliga skolor så småningom komma att ställa krav på större antal platser på inackorderingshem än som står till förfogande. Skulle detta bli fallet, torde systemet av inackorderingshem lätt kunna utvidgas. Till en början är det dock angeläget, att icke så många inackorderingshem öppnas, att platser under någon längre tid få stå lediga.

De sakkunniga förutsätta, att drygt hälften av de i varje inackorderingshem mottagna ungdomarna skola utgöras av andra än elever, som villkorligt utskrivits från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. I så fall skulle platsbehovet få beräknas till 220 vid inackorderingshem för pojkar och 150 vid hem för flickor. Begränsas antalet elever vid varje hem till högst tio, såsom fallet är i Eskilstuna, skulle alltså 22 pojkhem och 15 flickhem behöva inrättas för att fylla minimibehovet. Hänsyn har härvid icke tagits till behovet av platser för elever villkorligt utskrivna från Stockholms stads anstalter. Enligt vad som meddelats från IOGT:s verkställande råd skulle genom IOGT:s försorg inackorderingshem under ett första budgetår kunna öppnas i ett tiotal orter.

Med ledning av de önskemål, som uttalats av styrelserna för skyddshemmen, har utarbetats den som bilaga 3 till detta betänkande fogade förteckningen över orter, till vilka inackorderingshem skulle kunna tänkas förlagda.

I förteckningen har även angivits, vilka skolor varje inackorderingshem förnämligast skulle betjäna. På grund av de stora avstånden i Norrland har dit förlagts flera hem än som skulle behövas med hänsyn till antalet där förekommande skolor. Meningen är, att de övertaliga platserna skulle kunna utnyttjas av barnavårdsnämnderna särskilt för sådana omhändertagna, som böra beredas utbildning utanför skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Lärings- eller inackorderingshem förekomma nu icke alls i denna landsända annat än som internat vid verkstadsskolorna eller som så kallade arbetsstugor (skolhem) för skolbarn.

Genom att de norra landsdelarna på detta sätt särskilt tillgodosetts i förslaget har antalet inackorderingshem i södra Sverige blivit lägre än vad som egentligen bort vara fallet. Troligt är därför, att ytterligare några hem skulle behövas till exempel i de län, som ej alls kommit med i förteckningen, nämligen Södermanlands, Kronobergs, Gotlands, Blekinge och Kristianstads län. För övrigt har vid utarbetande av förslaget särskild vikt lagts vid att medtaga sådana orter, där riklig tillgång finnes till skolor av olika slag och där utkomstmöjligheterna samtidigt äro någotsånär goda. Däremot har i regel undvikits de platser, där centrala verkstadsskolor äro belägna eller till vilka de väntas bliva förlagda. De sakkunniga räkna nämligen med att åtminstone manliga elever, vilka skola åtnjuta utbildning på sådana orter, böra placeras å verkstadsskolan med bostad i dess internat. Visar det sig framdeles önskvärt, kan givetvis ändock inackorderingshem inrättas med tanke på andra elevgrupper.

Några åldersgränser ha ej uppdragits för intagning i olika inackorderingshem. Särskilda inackorderingshem ha till exempel ej föreslagits för elever från de yrkesskolor, som skola mottaga ungdomar, vilka omhändertagits med stöd av 22 § d) barnavårdslagen. Möjligen skulle det vara välbetänkt att för detta klientel, vilket består av äldre och med livets avigssidor redan väl bekanta ungdomar, reservera särskilda inackorderingshem, i vilka även kunde mottagas välartad ungdom, som hade synnerligen goda personliga kvalifikationer och nått en viss mognad. Av detta slags yrkesskolor finnes emellertid endast en för vardera könet. En avgränsning, sådan som nyss antytts, skulle därför innebära, att eleverna från nämnda skolor, då de övergingo till inackorderingshem, fortfarande komme att placeras tillsammans med just de personer, som varit deras kamrater i skolan. Detta kunde lätt leda till en uppdelning av inackorderingshemmets interner i två läger, med de omhändertagna å ena sidan och de välartade å den andra.

Överhuvud bör det, såsom förut framhållits, i regel undvikas att ett inackorderingshem får karaktär av »annex» till viss låt vara närbelägen skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Lämpligast är att de villkorligt utskrivna tagas från flera olika skolor. Så länge den akuta platsbristen tvingar till intagning i anstalterna utan hänsyn till upptagningsområden eller hemort, torde de villkorligt utskrivna komma att blandas på ett naturligt sätt, om blott skolorna vid utskrivningen sänder dem till hemtraktens inackorderingshem och icke till det, som är beläget närmast vederbörande skola.

Blandningen av elever från olika skolor bör emellertid upprätthållas även om det i framtiden skulle bli möjligt att fördela de omhändertagna efter vissa upptagningsområden.

Inackorderingshemmens ekonomisering.

De sammanslutningar, som beräknas komma att driva inackorderingshem, förutsätts kunna ställa mycket goda ideella och personliga resurser till förfogande. Däremot kunna de icke förväntas ikläda sig någon ekonomisk risk för företagen. Startkapital och medel för täckande av brister måste sålunda erhållas från annat håll. Såsom tidigare nämnts synes ett visst intresse förefinnas hos en del barnavårdsnämnder att inrätta inackorderingshem. I enstaka fall torde därför vissa bidrag kunna påräknas från kommuner liksom från industrier, som vilja draga till sig ung arbetskraft. Skall verksamheten få tillnärmelsevis den omfattning, som synes önskvärd, måste emellertid staten säkerligen ikläda sig större delen av kostnaderna i den mån dessa icke täckas av inackorderingsavgifter.

Avgifterna böra avvägas så att de räcka för driftskostnaderna, men de kunna icke skäligen tagas i anspråk för amorteringar och räntor på lån eller kontanta utgifter för verksamhetens igångsättande. Bidrag av statsmedel bör sålunda utgå för anskaffande av de nödvändiga inventarierna samt för driften av hemmet under den första tiden till dess rörelsen kommit i gång. Driftbidraget synes lämpligen kunna utgå med ett belopp motsvarande hyran för det första året. Slutligen torde staten få ikläda sig skyldighet att ersätta sådan brist som kan komma att uppstå därigenom att en eller flera platser stått outnyttjade. De inackorderades avgifter böra, såsom förut nämnts, beräknas på sådant sätt att de väl täcka kostnaderna för inackorderingen. Om ungdomarnas inkomster icke förslå både till avgiften och till personliga utgifter, torde tillskott på något sätt få tillföras dem. Dylika brister i ungdomarnas personliga budget böra däremot i regel icke tillåtas inverka på avgifternas storlek. Statsmedel synas icke böra tagas i anspråk för att täcka de brister i inackorderingshemmens stat, som skulle kunna uppkomma, om hemmen medgäve sänkning av de avgifter, som fastställts såsom normala. Huru det bör förfaras för att garantera inackorderingshemmen full avgift, behandlas närmare nedan i samband med förslag till riktlinjer för samarbetet med IOGT.

Skola av statsverket disponerade medel användas för inackorderingshemmen, ligger det närmast till hands att söka utnyttja allmänna arvsfonden. Denna kommer emellertid att de närmaste åren vara hårt engagerad i upprättandet av institutioner inom den halvöppna barnavården, daghem och lek-skolor (prop. 339/1943 s. 26—27). Statsbidrag till anläggningskostnader för dylika institutioner skola visserligen under fredstid utgå av anslag i vanlig ordning. Tills vidare skola dock sådana bidrag sökas hos allmänna arvsfonden. Fondens tillgångar äro beroende av tillströmningen av arv och kunna

icke på förhand beräknas. På grund härav och med hänsyn till de för närvarande ökade anspråken på fonden skulle troligen bidrag till inackorderingshem icke kunna påräknas annat än i enstaka fall. Skall icke syftet med inackorderingshemmen vedervågas, måste de tillkomma i ganska snabb takt. Det torde därför bli nödvändigt att för dem räkna med anslag å driftbudgeten i vanlig ordning.

Plan för överenskommelse med IOGT.

IOGT har i skrivelse till skyddshemsutredningen, vilken här avtryckts såsom bilaga 4, framhållit sin villighet att medverka vid upprättandet av inackorderingshem. För att fastställa de riktlinjer, efter vilka verksamheten i ekonomiskt avseende skall bedrivas, torde avtal få upprättas mellan å ena sidan socialstyrelsen såsom representant för Kungl. Maj:t och kronan samt å andra sidan lämpligen vederbörande godtemplarråd såsom representant för verksamheten i den ort, till vilken inackorderingshemmet skall vara förlagt.

Genom avtalet bör godtemplarrådet tillförsäkras ett års hyra för de lokaler, i vilka inackorderingshemmet skall vara inrymt. Av ekonomiska skäl torde rådet få inskränka sig till att hyra en våning. Våningen måste bestå av minst fem rum och kök. Ett av rummen måste reserveras för föreståndarparets personliga bruk och ett användas såsom matsal och sällskapsrum för de inackorderade. Dessa beräknas i regel ligga åtminstone två i varje rum. Skall inackorderingshemmet kunna moitaga flera än sex—åtta ungdomar, måste utom flera sovrum även tillkomma ett rum för hembiträdet. Naturligtvis bör godtemplarrådet vara oförhindrat att, om det så önskar, placera inackorderingshemmet i någon mindre villa, om sådan finnes tillgänglig och lämpar sig för ändamålet. Storleken av årshyran för våning eller för villa får i varje särskilt fall bestämmas i avtalet. Detta belopp skall ju utgå som statsbidrag av engångskaraktär.

Anslag för *inventarieanskaffning* kan lättare än hyran bestämmas till ett för alla hem lika stort belopp. De sakkunniga ha räknat med att viss del av utrustningen måste draga ungefär samma kostnader oberoende av om antalet inackorderade begränsas till sex eller stiger till åtta eller tio. Hit hör till exempel möbler för matsal-samlingsrum, köksutrustning samt i viss grad även linneutrustning. Extra anskaffningar måste däremot göras för möblering av sovrum samt utrustning till sängar. Det synes skäligt att ett bidrag av 6 000 kronor beviljas för anskaffande av inventarier till de första sex platserna samt att ytterligare bidrag beviljas med 500 kronor för varje plats till och med den tionde. Möblerna böra vara enkla men hållbara. För att tillfredsställande standard skall erhållas, böra inköpen företagas i samråd med den konsulent, som — i enlighet med förslag i följande kapitel — skall vara rådgivande för verksamheten. Vid inköpen skall följas en av socialstyrelsen godkänd förteckning, och godtemplarrådet skall till styrelsen redovisa användningen av anslaget. Föreståndarparet antages själva komma att möblera det av dem innehavda rummet.

Inventarierna torde bli föremål för mycket stark förslitning men måste i den mån de nötas ut ersättas av inackorderingshemmets driftsstat. En tämligen snabb avskrivning å det nedlagda beloppet torde emellertid få medgivas. De sakkunniga föreslå, att avskrivning sker med 15 % under sex år och med återstoden, 10 %, det sjunde året. Avskrivningen räknas hela tiden på anskaffningsvärdet. Statsverket lär icke vara i någon högre grad betjänt av att behålla äganderätten till de inventarier, som kunna återstå efter sjuårsperioden. Värdet av dessa bör därför tillfalla godtemplarrådet. Rådet får härigenom ett påtagligt intresse av att tillse, att inventarierna under hela avskrivningstiden behandlas så aktsamt som möjligt, samt underhållas och ersättas i erforderlig utsträckning. Skulle verksamheten upphöra, innan sjuårsperioden förflutit, bör det åligga rådet att ersätta statsverket med skillnaden mellan det anslag, som ursprungligen erhållits, och de därå verkställda avskrivningarna.

Personalen skall utgöras av en föreståndare och dennes hustru samt i regel ett hembiträde. Det förutsättes att föreståndaren, liksom vid inackorderingshemmen i Eskilstuna, försörjer sig genom arbete i sitt yrke. På sin fritid bör han emellertid vara de inackorderade behjälplig framförallt med anskaffande av lämpligt arbete och med att i andra avseenden personligen bistå dem. Föreståndarens hustru skall sköta hushållet. Ersättningen för bådas sammanlagda arbete skall utgöras av fri bostad om ett rum med del i kök och matsal samt fritt vivre och fri tvätt för dem båda. Efter särskild prövning torde kunna medgivas rätt till vissa förmåner för minderårigt barn till föreståndareparet. Den ersättning, som på detta sätt kommer föreståndareparet tillgodo i form av naturaförmåner, synes kunna uppskattas till 2 000—3 500 kronor årligen. Föreståndareparet bör utses bland medlemmarna i orden. Godtemplarrådet synes med sin kännedom om vederbörandes personliga förutsättningar kunna utvälja lämpliga kandidater utan att någon utannonsering behöver äga rum. Beslut och tillsättning bör fattas av IOGT:s verkställande råd efter samråd med skolbyråchefen.

Därest alla i huset förekommande göromål inklusive tvätt och lagning skola medhinnas, torde det bli nödvändigt att redan med ett ganska litet antal inackorderade medgiva husmodern rätt att anlita någon extra hjälp till exempel för tvätt och större rengöringar. Så snart antalet inackorderade överstiger sex, torde ett hembiträde få anställas.

Inackorderingsavgifterna kunna tänkas variera något från ort till ort. I regel synas avgifterna dock böra sättas till omkring fyra kronor per dag. En månatlig avgift av 120—125 kronor för helinackordering innefattande tvätt och lagning torde få anses måttlig med hänsyn till förhållandena i de flesta landsortsstäder. För att öka trivseln i inackorderingshemmen och den personliga samvaron med föreståndareparet borde hemmen egentligen göras ganska små med till exempel endast sex inackorderade. Skall rörelsen kunna drivas utan alltför liten ekonomisk säkerhetsmarginal, är det emellertid nödvändigt att hushållet omfattar — förutom personalen — åtminstone åtta inackorderingar. De sakkunniga ha beräknat att av de 11 500—12 000 kronor,

som skulle inflyta i form av avgifter för åtta platser, omkring 2 500 kronor skulle åtgå till hyra inklusive värme, 6 000 till kost för 11 personer, 1 000 kronor till kontant hembiträdeslön samt återstoden till diverse utgifter.

Efterskänkande av avgifter på grund av låg lön, sjukdom eller arbetslöshet torde i allmänhet icke kunna medgivas om inkomsterna skola kunna förslå. De tillskott i sina inkomster, som de inackorderade kunna vara i behov av, måste sålunda anskaffas på annat sätt. För elever villkorligt utskrivna från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården ställer sig saken tämligen enkel, då skolan av eftervårdsmedel kan tillskjuta vad som fattas. För övriga inackorderade måste eventuellt behövliga medel sökas på annat håll. Tänkbart är att barnavårdsnämnden kan vara villig att ikläda sig kostnad för ungdom från orten. Enligt gällande lagstiftning äro nämndernas möjligheter mycket begränsade, då det gäller att bringa välartade ungdomar över viss ålder ekonomisk hjälp i form av individuella bidrag. Därför förefaller det lämpligast, om nämnderna kunde förmås att, i form av smärre anslag till inackorderingshemmens drift, bereda dessa möjligheter att efter särskild prövning medgiva sänkning av avgifter i den utsträckning, som kompenseras av anslaget. Särskild överenskommelse torde få träffas mellan vederbörande barnavårdsnämnd och godtemplarråd om huru det skall förfaras med sådant kommunalt driftbidrag i den mån det icke tages i anspråk för det särskilda ändamål, för vilket det avsetts. Ungdomar anslutna till logen kunde kanske efter prövning från fall till fall av denna garanteras utfyllnad i inackorderingsavgiften. Likaså kunde tänkas att arbetsgivare eller släktingar till den inackorderade vore villiga att stå den ekonomiska risken för denne.

För varje inackorderad bör i alla händelser fordras ansvarsförbindelse utfärdad av styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården, av kommunal myndighet, förening, arbetsgivare eller enskild person. Oaktat sådan ansvarsförbindelse finnes, böra avgifterna naturligtvis uttagas av eleven, så långt det är möjligt utan att hans övriga behov direkt eftersättas. De enda fall, då ansvarsförbindelse icke skulle behövas, vore då inackorderad mottoges under uttryckligt villkor att eventuellt uppkommande brist i hans betalmingsmöjligheter skulle täckas av medel, som kommunen för detta ändamål anslagit till inackorderingshemmens drift.

VIII. Övervakning av villkorligt utskrivna elever.

Som de sakkunniga i annat sammanhang berört böra särskilt kvalificerade personer anställas som konsulenter för eftervårdsarbetet. En av konsulenternas huvuduppgifter skall vara att anskaffa lämpliga arbetsanställningar. Konsulenterna böra anlitas redan då den villkorliga utskrivningen planeras. De torde få en så pass god överblick över det distrikt de närmast betjäna, att de i samarbete med arbetsförmedlingarnas ungdomsavdelningar kunna uppbibringa sådant arbete som verkligen passar vederbörande elev. Det bör sålunda icke längre få inträffa att en elev, trots att han erhållit yrkesutbildning inom skolan, placeras i en okvalificerad sysselsättning endast av den anledningen att arbete inom yrket ej kunnat anskaffas i anstaltens närhet eller i hemorten.

I viss utsträckning böra konsulenterna själva tjänstgöra som övervakare för de villkorligt utskrivna. Minst lika viktigt torde det dock bli att konsulenterna söka finna enskilda personer med tid och intresse för övervakningsuppdrag samt att lämna dem råd och anvisningar både vid arbetets början och under hela den tid övervakningen pågår.

Slutligen skola konsulenterna vara vägledare vid upprättandet av inackorderingshem och vid den fortsatta driften av dessa. Lämnas vederbörande organisationer att helt på egen hand söka lösa de problem, som kunna uppstå vid inackorderingshemmen, kan det hända att den första entusiasmen förflyktigas inför svårigheterna. Det är därför nödvändigt att ledningen av hemmen på nämnda sätt få tillgång till någon i ungdomsvårdsarbete erfaren person, med vilken de kunna rådgöra om såväl ekonomiska frågor som uppfostningsproblem.

Hos fångvården har från och med den 1 juli 1942 anställts ett antal s. k. skyddskonsulenter med uppgift bl. a. att anskaffa arbetsanställningar och övervakare främst för villkorligt frigivna och villkorligt dömda. De sakkunniga ha övervägt möjligheten av att utnyttja dessa tjänstemän även för klientelet vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Enligt vad som kunnat inhämtas äro emellertid skyddskonsulenterna fullt upptagna av arbetsuppgifter som redan åvila dem. Skall tillgången till konsulenter för eftervården vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården bli annat än en anvisning på papperet måste därför särskilda personer anställas för att tillgodose ifrågavarande skolor.

Viss tveksamhet har rätt om vilket antal konsulenter som från början skulle behövas och var de lämpligen skulle vara förlagda. Konsulenten får icke bli

en främmande person, som någon gång kommer och ser till den villkorligt utskrivne och som helt måste lita på andra personer för att bedöma och förstå eleven. Det synes vara nödvändigt, att han redan före utplaceringen äger någon personlig kännedom om den elev som det i varje särskilt fall gäller. Det har övervägts att placera varje konsulent på en av de större skolorna, från vilken han skulle företaga sina resor till andra skolor och ut i distriktet. Härvid vunnas, förutom personlig kontakt med klientelet på den skola till vilken konsumenten vore förlagd, även att han finge tillgång till expedition och skrivhjälp vid skolan. Med kännedom om hur begränsade möjligheterna att få skrivhjälp fortfarande äro på de flesta anstalterna, kan det dock befarsas att onödiga konflikter kunde uppstå, om konsulentens ofta brådskande ärenden skulle inkräkta på vederbörande skolas resurser. För övrigt torde det vara lämpligast att konsumenten står fri i sitt förhållande till ledningen vid samtliga skolor. Meningen är givetvis icke att han skall bli en underordnad tjänsteman vid någon viss skola, utan att han skall utgöra en självständigt arbetande instans vid sidan av skolorna om än i nära samarbete med dessa. För ett framgångsrikt bedrivande av arbetet vore det utan tvekan bäst, att varje konsulent finge vara bosatt på lämplig ort inom sitt distrikt och att behöfelig expeditionshjälp ställdes till hans förfogande. Då detta skulle ställa sig tämligen dyrbart, ha de sakkunniga dock icke velat föreslå så omfattande åtgärder för en försöksverksamhet. I stället torde samtliga konsulenter till en början få vara förlagda till Stockholm, där socialstyrelsens skolbyrå med någon förstärkning torde kunna betjäna jämväl konsulenterna. Härigenom vinnes även att verksamheten under den första tiden kan ledas centralt och de erfarenheter som göras av de olika konsulenterna bli till gemensam nytta. Under det att systemet av inackorderingshem utbygges lära konsulenterna för övrigt ganska ofta ha behov av att komma upp till Stockholm. För att konsulenterna icke skola få alltför bristfällig kännedom om eleverna, förutsättes det, att deras besök vid de skolor, som de betjäna, bli av tämligen lång varaktighet och sträcka sig icke endast över dagar utan åtminstone några gånger om året förlängas till en eller annan vecka.

Antalet konsulenter föreslås att börja med till fyra; en för vardera sydöstra, västra och östra Sverige samt slutligen en för de norra delarna av landet. Konsumenten i sydöstra distriktet skulle sålunda komma att ha hand om elever från skolorna Broby, Folåsa, Gudmundsgården, Ljungaskog, Långanäs, Mossebo, Råby, Sonestorp och Östra Spång. Till västra distriktet skulle höra Brättegården, Fagared, Forsane, Gräskärr, Härsjögården, Lingatan, Margretelund, Åkerby och till det östra Eknäs, Hammargården, Håkanstorp, Johannelund, Lövstahemmet, Sjötorp, Skarvik-Tallåsen och Skrubba. Antalet villkorligt utskrivna är störst för de skolor som äro belägna i östra distriktet. Bland dem finnes dock ett mycket stort antal anstalter avsedda för hela riket, vilkas elever komma att spridas över landet. Möjligt är att Stockholms stads anstalter, vilka mottaga elever nästan uteslutande från Stockholm eller dess förorter, kunna ordna till exempel platsanskaffning och inackordering utan särskilt bistånd. Med övervakning torde jämväl

dessa skolor ha behov att få hjälp. Det norra distriktet skulle omfatta anstalterna Bistaborg, Hornö, Morängen, Sundbo, Engesberg, Gälegården, Johannisberg och Vemyra. Elevantalet blir något lägre för denne konsulent än för de övriga. På grund av de långa avstånden måste arbetet ändå bli synnerligen ansträngande, varför det är lämpligt att redan från början anställa en särskild konsulent för denna landsända. Överhuvud måste det föreslagna antalet konsulenter i längden anses vara alltför lågt i förhållande till antalet skolor och elever. Den 31 december 1943 voro 1045 elever villkorligt utskrivna eller utackorderade från skyddshem. Den 1 juli 1944 var antalet 1097. På varje konsulent skulle sålunda med den nu föreslagna organisationen komma mellan 250 och 300 elever jämte tillsynen av ett stort antal inackorderingshem.

Eftervårdsarbetet torde kräva en intensiv insats av varje konsulent. De sakkunniga anse, att det vore lyckligast om dessa befattningshavare icke behövde stanna i sin uppgift till dess de uppnått pensionsåldern. Tjänsterna borde sålunda icke göras till ordinarie och till desamma borde om möjligt förvärfvas personer med tidigare erfarenhet från ungdomsarbete, till vilket de efter någon tid kunde återgå. Lämpligast torde vara om tjänsterna komme att uppehållas av befattningshavare vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, till exempel lärare eller assistenter. Dessa äro i regel placerade såsom ordinarie i 19:e lönegraden. Konsulenternas lön kunde — på grund av den rekrytering som önskas — lämpligen utgå såsom arvode. Då alla befattningshavare, som äro lämpliga för arbetet, ej kunna förutsättas inneha ordinarie eller extra ordinarie statlig tjänst, från vilken de kunde erhålla tjänstledighet, synes det emellertid vara nödvändigt att konsulenttjänsterna göras till extra ordinarie för att innehavarna icke skola behöva förlora sin rätt att räkna tjänstår för erhållande av pension. Med hänsyn till arbetets i alla avseenden krävande natur föreslå de sakkunniga att tjänsterna placeras i lönegraden Eo 23.

Systemet med konsulenter för eftervården skall, såsom förut nämnts, icke utesluta användningen av andra personer som övervakare. Enligt den undersökning, för vilken redogjorts i tredje kapitlet, förekommer, särskilt beträffande övervakare för kvinnliga elever, tämligen ofta, att arvode ej utgår. I vissa fall utbetalas icke heller ersättning för övervakarens direkta utgifter i form av porton, resor, telefonsamtal och liknande.

De sakkunniga anse, att i det fåtal fall, då personal vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården framdeles fortfarande skola handha den direkta tillsynen av villkorligt utskrivna, arvode icke bör ifrågakomma. Förekommade övervakningsarbete torde få anses ingå i de uppgifter, som åligga vederbörande i egenskap av befattningshavare vid skolan. De utgifter, som kunna vara förenade med övervakningen, böra i vanlig ordning utgå av medel å skolans stat. Givetvis skall icke heller konsulent åtnjuta arvode för övervakning, som han personligen utövar.

Däremot böra sådana personer, som icke tillhöra organisationen men åtaga sig övervakningsuppdrag, erhålla såväl arvode som ersättning för utlägg i

form av porto och dylikt. Utbetalas ett skäligt arvode, känner övervakaren ofta ett starkare ansvar inför uppgiften än om arbetet från hans synpunkt får karaktär av enskild välgörenhet. Det är också lättare att ålägga övervakaren en viss rapportskyldighet, om arvode utgår. Arvodet har för övrigt viss betydelse, oavsett att det ersätter övervakaren för hans besvär. Genom arvodet erhåller nämligen övervakaren en viss kompensation för utgifter, som åsamkas honom genom uppdraget, men för vilka han icke på annat sätt kan hållas skadeslös, såsom kostnader för gåvor, traktering till den övervakade samt smärre handlån, vilka kanske ej alltid återbetalas. Arbetsgivare böra, av skäl som tidigare angivits, icke göras till övervakare för personer, som äro anställda hos dem. Dock bör hinder ej föreligga att ersätta en arbetsgivare hans utgifter till exempel för telefonsamtal, om han åtagit sig att meddela sig med övervakaren om eleven.

IX. Kostnader.

Vid bedömandet av de sakkunnigas förslag bör observeras, att de kostnader, som ett genomförande av detta förslag skulle medföra, icke torde innebära några verkliga utgiftsstegringar för det allmänna. Frånsett att förslaget endast på en punkt — den ifrågasatta konsulentorganisationen — medför en ökning av de årliga driftskostnaderna för organisationen, så syftar förslaget i stort sett till att genom tidigare utskrivning möjliggöra den omhändertagna ungdomens fostran utanför anstalterna i större utsträckning än vad nu är fallet. Då den öppna vården givetvis är billigare än den på grund av förhållandena relativt dyrbara undervisningen vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, måste varje förskjutning i avsedd riktning medföra minskning av det allmännas utgifter för det ändamål, varom här är fråga.

Härtill kommer att en effektiv eftervård torde föra med sig, att villkorligt utskrivna elever i mindre utsträckning än tidigare behöva återtagas till anstalterna. Ett återtagande innebär en starkare belastning av anstaltsorganisationen, och reformen får även i nämnda hänseende viss betydelse ur ekonomiska synpunkter. En effektiv eftervård medför slutligen större möjligheter att överhuvud taget hindra elevernas återfall i asocialitet. Dylika återfall kunna nödvändiggöra ett långvarigt — i enstaka fall nästan livslångt — omhändertagande av de misslyckade. Utgifterna för en god eftervård äro även ur denna synpunkt väl motiverade.

De sakkunnigas förslag få ekonomiska verkningar i följande hänseenden:

1) en ökning av statens årliga utgifter genom den ifrågasatta konsulentorganisationen,

2) en engångsutgift för utrustning och igångsättande av de föreslagna inackorderingshemmen samt möjligen ett mindre årligt bidrag om inackorderingshemmen icke skulle bli helt utnyttjade,

3) ett överflyttande på staten av vissa utgifter för verksamheten, vilka nu åvila kommunerna.

1. *Kostnader för konsulentorganisationen.* Grundlönerna för fyra konsulenter för eftervården skulle, därest de avlönas enligt lönegraden Eo 23 och stationeras i I-ort, uppgå till $(8\ 100 \times 4)$ 32 400 kronor. Härifrån skulle avgå pensionsavgifter med omkring 2 000 kronor samt tillkomma rörligt tillägg och kristillägg med omkring 10 000 kronor. Då konsulenterna efter något år flyttas ut i landsorten komma lönekostnaderna att sjunka. I stället uppstår viss ökad kostnad för skrivhjälp. *Den årliga kostnaden för konsulenternas avlöning skulle, så länge de äro stationerade i Stockholm, uppgå till $(32\ 400 - 2\ 000 + 10\ 000)$ 40 400 kronor.*

Härtill kommer en kostnadsökning förorsakad av konsulenternas resor, vilken torde få belasta socialstyrelsens omkostnadsstat. Ett bestämt belopp kan icke beräknas med någon högre grad av sannolikhet, innan erfarenhet vunnits av verksamheten. De sakkunniga antaga emellertid, att resekostnaden för varje konsulent under det första året skulle uppgå till omkring 2 500 kronor. *Den årliga resekostnaden för fyra konsulenter skulle sålunda uppgå till $(2\,500 \times 4)$ 10 000 kronor.*

2. *Utrustning av inackorderingshem m. m.* Bidrag till inackorderingshem skulle enligt de sakkunnigas förslag utbetalas vid igångsättandet av varje hem. Bidraget skulle dels användas för att anskaffa inventarier, dels skulle det utgå som startkapital i form av hyra för ett år. Dessutom skulle särskild ersättning av statsmedel kunna utgå till driften, om inkomsterna icke räckte till utgifterna av den anledningen, att platser på inackorderingshemmet stått tomma. Skulle inackorderingshemmet självt kunna bära en sådan förlust, bör statsbidrag givetvis icke utgå.

De sakkunniga ha räknat med ett behov av sammanlagt 37 inackorderingshem. Sannolikt kommer ett större antal att behövas, men tills vidare torde organisationen kunna begränsas på nyss angivet sätt. Om samtliga inackorderingshem inrättas med högsta tillåtna antalet platser, skulle för inventarieanskaffning sammanlagt komma att utbetalas $(8\,000 \times 37)$ 296 000 kronor. Årshyran för ett inackorderingshem kan givetvis bli mycket växlande, men har antagits i allmänhet komma att uppgå till omkring 2 500 kronor. Hela kostnaden härför skulle sålunda bli $(2\,500 \times 37)$ 92 500 kronor. *Sammanlagda kostnaden för upprättandet av inackorderingshemmen skulle sålunda uppgå till $(296\,000 + 92\,500)$ 388 500 kronor.* Systemet av inackorderingshem kan icke tänkas bli fullt utbyggt på kort tid. De sakkunniga ha beräknat att fyra eller fem år skulle komma att förflyta innan samtliga inackorderingshem äro iordningställda. *Fördelas kostnaden på fem år, skulle sålunda statsverket få vidkännas en årlig engångsutgift av 77 700 kronor intill dess samtliga föreslagna inackorderingshem kommit till stånd.*

Svårare är att beräkna storleken av de bidrag, som kunna behöva utgå till driften. De sakkunniga räkna med att platser endast undantagsvis skola stå lediga utom möjligen omedelbart efter det, att ett inackorderingshem öppnats. Lämpligen kan antagas att av samtliga platser fem stycken i medeltal per år icke komma att vara belagda. Med en avgift för inackoderingen å 120 kronor i månaden eller 1 440 kronor för år skulle då uppstå en årlig förlust av 7 200 kronor. Vid denna beräkning har hänsyn dock icke tagits till det förhållandet att vissa kostnader — främst för kosten — sjunka, då beläggningen minskar. Det torde därför vara tillräckligt att beräkna *kostnaden för ett års driftbidrag till omkring 5 000 kronor.*

3. *Överflyttande till staten av vissa utgifter.* De kostnader, som skulle överflyttas på statsverket, om barnavårdsnämndernas avgifter avskaffas, synas kunna uppskattas på följande sätt.

De elever, som befunno sig inom skyddshem eller voro utackorderade från sådana, uppgingo den 31 december 1943 till 1 279. Villkorligt utskrivna

voro vid samma tidpunkt 1 024. Motsvarande antal var den 1 november 1944 1 316 respektive 1 175.

För personer omhändertagna enligt 22 § d) barnavårdslagen bestrider staten hela kostnaden för vården antingen de intagits i ungdomshem eller i annat skyddshem. Av de 1 316 ungdomar, som den 1 november 1944 vistades å skyddshem eller voro utackorderade från sådana hem, tillhörde 71 ungdomshem. Eftersom åtskilliga elever omhändertagna enligt 22 § d) vistas å andra skyddshem än ungdomshem, till exempel på hem för själsligt abnorma, kan det vara berättigat att antaga, att vid den förut nämnda tidpunkten funnos omkring 1 230 elever, för vilka barnavårdsnämnderna voro skyldiga att erlagga skyddshemsavgift med 300 kronor för elev och år.

Skulle skyddshemsavgiften bortfalla, undergå inkomsterna vid de statliga skyddshemmen en motsvarande minskning. Detta inverkar dock icke på dessa skyddshems omkostnadsstat, eftersom inkomsterna inlevereras till statsverket. Statsbidragen till icke statliga skyddshem finge däremot höjas, så att dessa bleve kompenserade för den minskning, som komme att inträffa i deras inkomster.

Bland de elever, som voro intagna på skyddshem den 1 november 1944, vistades omkring 200 å anstalter tillhöriga städerna Stockholm eller Göteborg. Städerna svara själva för driften av sina skyddshem och avgift erlägges ej för de elever som städernas barnavårdsnämnder placera på de egna hemmen. Bortfalla skyddshemsavgifterna för övriga barnavårdsnämnder, kunna möjligen nämnda städer komma att göra anspråk på bidrag av statsmedel motsvarande den ekonomiska lättnad som skulle komma andra kommuner tillgodo. De sakkunniga ha därför ansett försiktigheten bjuda, att de vårdkostnader, som skulle överflyttas från kommunerna till statsverket, beräknas efter hela det elevantal, som är placerat inom skyddshemsorganisationen med undantag endast för dem, som omhändertagits enligt 22 § d) barnavårdslagen.

Med nuvarande beläggning skulle staten sålunda för själva vården inom skyddshem samt för de utackorderade få ikläda sig en årlig kostnad av omkring $(1\,230 \times 300)$ 369 000 kronor.

Utöver skyddshemsavgift erlagga barnavårdsnämnderna engångsavgift i form av beklädnadsbidrag å 200 kronor för varje i skyddshem nyintagen elev. Under år 1943 uppgick antalet nyintagna till 511, varav 42 hade intagits i ungdomshem. Av förut angivna skäl kan det förutsättas att nämnderna ej voro skyldiga erlagga beklädnadsbidrag för samtliga i andra skyddshem än ungdomshem nyintagna elever. Rimligen kan antagas att sådana bidrag erlades för omkring 460 elever. Statens kostnader torde genom avskaffandet av beklädnadsavgiften sålunda öka med omkring (460×200) 92 000 kronor.

För villkorligt utskrivna elever ersätta barnavårdsnämnderna kostnaderna i den mån sådana uppstå med ett belopp av högst 75 kronor för år räknat. Av de 1 175 elever, som voro villkorligt utskrivna den 1 november 1944 tillhörde 46 ungdomshem och för ytterligare något antal elever, vilka voro omhändertagna jämlikt 22 § d), har staten haft att svara för vårdkostnaderna.

Det antal, för vilket nämnderna varit bidragsskyldiga, kan uppskattas till omkring 1 120.

Det är icke möjligt att utan en detaljerad undersökning fastställa, i vilken utsträckning bidrag till eftervården verkligen uttages av nämnderna. Svårigheterna med beräkning av eftervårdsavgift och statsbidrag torde, såsom i annat sammanhang framhållits, ha förorsakat, att eftervårdande åtgärder åtminstone vid icke statliga anstalter ej vidtagits i den utsträckning, som varit avsedd, och att följaktligen kostnader icke heller uppkommit. Å andra sidan uttages barnavårdsnämndernas avgift i första hand och endast om denna ej räcker för att täcka kostnaderna utgår statsbidrag till de icke statliga anstalterna. Redan mycket små kostnader medföra därför krav på barnavårdsnämnderna. Antages det, att barnavårdsnämnderna bestritt eftervårdsbidrag med omkring hälften av de belopp, som kunnat uttagas av dem, skulle de kostnader, som överflyttas å statsverket, uppgå till omkring $(1\,120 \times 37,5)$ 42 000 kronor.

Befrias barnavårdsnämnderna jämväl från skyldigheten att svara för elevernas sjukvård måste ytterligare någon kostnad falla på statsverket i form av ökade utgifter vid statliga skyddshem samt statsbidrag till icke statliga. Sjukvårdskostnaderna låta sig icke exakt beräknas, då de i hög grad bero av tillfälligheter. Samma är förhållandet med begravningskostnader. De sakkunniga föreslå att för ändamålet räknas med ett belopp av 50 kronor för år och anstalt eller i runt tal 2 000 kronor.

Hittills torde skyddshemmen endast i undantagsfall ha lyckats utfå bidrag av nämnderna till transportkostnader. Ehuru de icke statliga skyddshemmen i avtalen torde få tillförsäkras ersättning av statsmedel även för dylika kostnader, ha de sakkunniga icke ansett nödvändigt att beräkna något särskilt belopp för dessa kostnader.

Hela den kostnad som skulle överflyttas från barnavårdsnämnderna till staten kan sålunda uppskattas till $(369\,000 + 92\,000 + 42\,000 + 2\,000)$ 505 000 kronor eller i avrundat belopp 500 000 kronor.

Med bortseende från engångsutgifter samt överflyttning till staten av kostnader, som nu åvila kommunerna, skulle den årliga merkostnaden för det allmänna vid genomförandet av de sakkunnigas samtliga förslag kunna uppskattas till omkring $(40\,400 + 10\,000 + 5\,000)$ 55 400 kronor eller i runt tal 50 000 kronor.

X. Förslag till ändringar i barnavårdslagen och skyddshemsstadgan: lagtext jämte specialmotivering.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om samhällets barnavård och ungdomsskydd.

16 §.

1 mom. Barnavårdsnämnden bör låta sig angeläget vara att uppehålla samarbete med myndigheter och institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör barnavården. Särskilt böra barnavårdsnämnden *och de lokala skolmyndigheterna samt styrelserna för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården ävensom barnavårdsnämnderna i olika kommuner bistå varandra.*

2 mom. I kommun — — — lämplig åtgärd.

3 mom. Då ordföranden — — — förhållanden lämnas.

18 §.

Har hos — — — nämndens överläggning.

Därest ingripande påkallas beträffande barn under aderton år, som besöker eller besökt skola, bör införskaffas upplysning om dess förhållande därstädes. Lärare eller lärarinna, av vilken barnet senast åtnjutit undervisning, bör kallas till deltagande i nämndens överläggning rörande barnet; möter hinder för personlig inställelse, bör läraren eller lärarinnan avgiva skriftligt yttrande till nämnden. *Har barnet varit intaget i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, bör upplysning inhämtas från skolans styrelse.* Rektor eller föreståndare för skola, i vilken barnet åtnjuter eller åtnjutit undervisning, ävensom *särskilt anställd kommunal skolledare bör, om han ej är ledamot i nämnden, beredas tillfälle att delta i överläggningen.*

Påkallas — — — därigenom.

Därest utredning — — — i ärendet.

Förekommer anledning — — — yttrande inhämtas.

Tillhör den — — — i ärendet.

21 §.

Jämte det — — — närmare föreskrifter.

Angående tillsyn över verksamheten vid de i 5 kap. omnämnda *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården* förordnar Konungen.

29 §.

1 mom. Är barn — — — omhändertaga barnet.

2 mom. Befinnes, i — — — omhändertaga barnet.

3 mom. Finnes barn — — — omhändertaga barnet.

4 mom. Barn, som jämte sin moder vistas å skola tillhörande barna- och ungdomsvården, skall omhändertagas av den barnavårdsnämnd, vilken föranstaltat om moderns intagning i skolan.

5 mom. Barn, som omhändertages enligt denna §, skall erhålla vård (s a m h ä l l s v å r d) enligt i 4 kap. meddelade bestämmelser.

35 §.

1 mom. För skyddsuppfostran omhändertaget vanartat barn eller person, som avses i 22 § d), skall genom barnavårdsnämndens försorg överlämnas till enskilt hem, barnhem eller annat därmed jämförligt hem, om sådant anses lämpligt för den omhändertagne och menlig inverkan på andra icke kan befaras därigenom uppkomma. I sådant fall skola bestämmelserna i 34 § gälla i tillämpliga delar.

Därest omhändertagen bedömes icke kunna överlämnas till sådant hem, som i första stycket sägs, skall barnavårdsnämnden föranstalta om hans intagning i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, varom förmäles i 5 kap. Person, som avses i 22 § d), må även intagas i allmän uppfostringsanstalt.

Omhändertagen, som icke lämpligen kan intagas i hem eller skola som i första och andra stycket sägs, må, om skäl därtill äro, intagas i arbetshem.

2 mom. Har barnavårdsnämnd jämlikt 25 § förordnat om omedelbar verkställighet av beslut angående omhändertagande för skyddsuppfostran av person, som avses i 22 § d), eller har sådan person omhändertagits av nämndens ordförande jämlikt 31 §, ankommer det på polismyndighet, därest den omhändertagne befunnits föra ett oordentligt eller sedeslöst liv eller eljest visa svår oart, samt hans uppförande tillika innebär fara för allmän ordning eller säkerhet, att, efter framställning av nämnden eller dess ordförande, på lämpligt sätt förvara den omhändertagne, till dess länsstyrelsen eller barnavårdsnämnden meddelat beslut i ärendet.

3 mom. Har för skyddsuppfostran omhändertagen, som ej intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i allmän uppfostringsanstalt, visat sig så vanartad eller så oordentlig, lättjefull eller sedeslös eller eljest visat svår oart av sådan beskaffenhet att hans tillrättaförande anses kräva strängare uppfostran än den, som kan meddelas i det hem, dit han överlämnats, eller inverkar han menligt på andra, skall barnavårdsnämnden draga försorg om hans intagande i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i allmän uppfostringsanstalt.

37 §.

1 mom. Om uppsikt över elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, om disciplinära åtgärder för tillrättavisande av sådan elev samt om den

rätt till umgänge med elev, som tillkommer elevens föräldrar, meddelar Konungen erforderliga föreskrifter.

2 mom. Beträffande omhändertagen, som ej fyllt tjuguet år och icke är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, tillkommer barnavårdsnämnden eller den, åt vilken nämnden sådant överlåtitt, den rätt att ha uppsikt över den omhändertagne och att fostra honom, vilken eljest tillkommer föräldrarna.

Föräldrarna äro — — — därtill föranleda.

38 §.

Anmälan om förordnande av förmyndare för omhändertagen bör, när skäl därtill föreligger, göras hos vederbörande domstol, i fråga om elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården av skolans styrelse och beträffande annan av barnavårdsnämnden.

5 KAP.

Om barnhem och om skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Barnhem.

39 §.

Med barnhem förstås i denna lag

dels för stadigvarande vård och uppfostran av barn avsedd anstalt, som ej är att hänföra till skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller till allmän uppfostringsanstalt (barnhem för stadigvarande vård),

dels ock anstalt för tillfällig vård och för observation av barn eller för vård av späda barn och deras mödrar (upptagningshem).

Skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

43 §.

1 mom. För beredande av skyddsuppfostran skola finnas av staten eller andra upprättade skolor (skolor tillhörande barna- och ungdomsvården).

2 mom. För Stockholm och Göteborg skola finnas erforderliga av städerna själva upprättade eller för dem anordnade sådana skolor, som i 1 mom. sägs, dock icke för personer, som avses i 22 § d) barnavårdslagen, för omhändertagna över skolåldern, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen, samt för omhändertagna, vilka på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

3 mom. Elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården må efter det han uppnått femton år, om han visat sig särskilt svårbehandlad och ej anses böra flyttas till annan skola eller överlämnas till särskild vård, överflyttas till allmän uppfostringsanstalt.

44 §.

1 mom. Närmare föreskrifter angående organisation, ledning och skötsel av skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, angående intagning jämlikt denna lag i sådan skola och i allmän uppfostringsanstalt, angående återlämnande av elev vid sådan skola till barnavårdsnämnd för särskild vård och elevs utackordering i enskilt hem genom skolas försorg ävensom angående elevs överflyttning från en skola till annan samt mellan skola och allmän uppfostringsanstalt meddelas av Konungen.

2 mom. Har någon, som blivit omhändertagen jämlikt denna lag, intagits i allmän uppfostringsanstalt eller överflyttats dit från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, äga bestämmelserna i 4 § första stycket och 7—14 §§ i lagen om tvångsuppfostran motsvarande tillämpning. I fråga om slutlig utskrivning av person, som omhändertagits jämlikt 22 § d), gäller dock vad i 46 § 1 mom. första stycket och 2 mom. andra stycket är stadgat; beslut om utskrivningen meddelas av anstaltens styrelse.

3 mom. Misstänkes den, som för skyddsuppfostran intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, att hava före slutlig utskrivning begått brott, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av skolans styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

45 §.

För skyddsuppfostran omhändertagen må, där så prövas lämpligt, tills vidare utskrivas (villkorlig utskrivning).

Beträffande villkorlig utskrivning av omhändertagen, som icke intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller av elev som från sådan skola återlämnats till barnavårdsnämnden, meddelas beslut av nämnden. I nämndens beslut må uppställas villkor med hänsyn till den utskrivnes utbildning, sysselsättning, vistelseort, bostad och användande av fritid. Den utskrivne må åläggas att avhålla sig från bruk av rusdrycker samt underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar. Därjämte må förordnas om övervakning av den utskrivne. Beslut om villkorlig utskrivning innefattar rätt för nämnden att när som helst återtaga den utskrivne; och skall han återtagas, där hans uppförande eller annat förhållande föranleder därtill.

Beträffande villkorlig utskrivning av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården är särskilt stadgat.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

46 §.

1 mom. När för — — — (slutlig utskrivning).

Beslut om slutlig utskrivning meddelas beträffande elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården av skolans styrelse och eljest av barnavårdsnämnden. Beträffande utskrivning av elev, som av styrelse för sådan skola

återlämnats till barnavårdsnämnden för beredande av vård i annan form, beslutar barnavårdsnämnden.

2 mom. Slutlig utskrivning av den, som omhändertagits för skyddsuppfostran, skall äga rum senast, då han fyller aderton år. Utskrivning av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, vilken intagits i skolan, innan han fyllt aderton år, må dock uppskjutas till dess han fyller tjuguet år.

Då särskilda skäl därtill föranleda må skolans styrelse besluta att slutlig utskrivning av elev skall anstå ytterligare högst tre år. Beslut, som i detta stycke avses, skall omedelbart underställas socialstyrelsen.

Slutlig utskrivning av person — — — ett år.

3 mom. Vid slutlig utskrivning har vederbörande nämnd eller styrelse att, då omständigheterna därtill föranleda, tillse, att den, som av nämnden eller styrelsen utskrivs, erhåller lämpligt arbete och nödig utrustning.

48 §.

Barnavårdsnämnds beslut — — — förklarats förverkat.

Vad sålunda stadgats gäller även beträffande den, som intagits i allmän uppfostringsanstalt eller dit överflyttats från skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

50 §.

Bestämmelserna i detta kapitel äga ej tillämpning å

- a) elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller allmän uppfostringsanstalt,
- b) barn, som är intaget i anstalt för abnorma eller vanföra, samt
- c) av kommunens barnavårdsnämnd omhändertaget barn, som vistas inom kommunen.

67 §.

Om statsbidrag till bestridande av vissa kostnader enligt denna lag är särskilt stadgat.

74 §.

1 mom. Har någon genom att dölja person, som avses i 22 eller 49 §, eller genom att hjälpa honom att avvika eller genom vilseledande uppgifter uppsåtligen lagt hinder i vägen för verkställighet av beslut eller undersökning i ärende rörande honom,

eller har någon uppsåtligen förlett eller hjälpt den, som omhändertagits för skyddsuppfostran, att avvika från hem, skola eller anstalt, dit han överlämnats, eller sedermera, genom att dölja den avvikne eller genom vilseledande uppgifter uppsåtligen lagt hinder i vägen för hans återförande till hemmet, skolan eller anstalten,

straffes, där gärningen icke eljest är i lag belagd med strängare straff, med dagsböter eller, då omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

2 mom. Den, som överträder av barnavårdsnämnd eller styrelse eller *rektor för skola tillhörande barna- och ungdomsvården* meddelat förbud mot att besöka person, som omhändertagits för skyddsuppfostran, straffes, där gärningen icke eljest är i lag belagd med strängare straff, med dagsböter.

76 §.

Förseelse, som i detta kapitel avses, må ej åtalas av allmän åklagare, där den ej av målsägande eller vederbörande barnavårdsnämnd eller *styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården* till åtal anges.

Böter och — — — allmän strafflag.

77 §.

Barnavårdsnämnd eller dess ordförande samt styrelse eller *rektor för skola tillhörande barna- och ungdomsvården* äga att, där de så pröva nödigt för vidtagande av åtgärd, som enligt denna lag ankommer på dem, utan kostnad för nämnden eller styrelsen erhålla handräckning av polismyndighet ävensom biträde av prästerskap och kommunal myndighet.

81 §.

1 mom. Då barnavårdsnämnd meddelat beslut, varigenom barns omhändertagande för samhällsvård vägrats,

eller barnavårdsnämnd *avslagit framställning om slutlig utskrivning av för skyddsuppfostran omhändertagen*,

eller barnavårdsnämnd meddelat beslut i fråga, som avses i 7 kap.,

eller barnavårdsnämnd eller styrelse för anstalt meddelat beslut rörande behandlingen vid fullgörande av arbetsskyldighet eller beträffande kvarhållande av arbetsskyldig å anstalten eller i arbetet,

eller barnavårdsnämnd meddelat beslut i annat ärende enligt denna lag, vilket icke angår i 3, 4 eller 6 kap. avsedd fråga och icke heller förvaltningsfråga, för vars behandling nämnden jämlikt de i denna lag eller kommunallagarna givna föreskrifter är ansvarig endast inför kommunen,

må den, som beslutet rör, anför besvär hos länsstyrelsen inom trettio dagar, räknade från det han av beslutet erhållit del; dock går beslutet i verkställighet, där ej förbud däremot meddelas av länsstyrelsen.

2 mom. Oavsett huruvida — — — 2 kap.

3 mom. Över varning — — — varningens befogenhet.

4 mom. Är barnavårdsnämnd eller styrelse för *skola tillhörande barna- och ungdomsvården* missnöjd med beslut av styrelse för *arbetshem rörande någons intagning å arbetshemmet*, äger den över beslutet missnöjde anför besvär hos länsstyrelsen inom trettio dagar från det nämnden eller styrelsen erhållit del av beslutet.

5 mom. Utdrag av — — — styrelsens beslut.

6 mom. Rörande *kagan över beslut av styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården* är särskilt stadgat.

Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts stadga för skyddshemmen.

Kungl. Maj:ts stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

Skolornas organisation och ändamål.

1 §.

I denna stadga avses med skolor tillhörande barna- och ungdomsvården dels skolor, vilka drivas av staten, dels ock skolor, som med Konungens godkännande drivas av annan än staten.

2 §.

Skolor tillhörande barna- och ungdomsvården skola anordnas såsom:

- a) skolhem för barn i skolpliktig ålder,
- b) yrkesskolor för barn, som vid omhändertagandet avslutat sin skolgång men icke fyllt aderton år,
- c) yrkesskolor för personer, som avses i 22 § d) barnavårdslagen,
- d) hemskolor för väntande mödrar och mödrar med späda barn,
- e) yrkesskolor för omhändertagna över skolpliktig ålder, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen,
- f) skolhem för barn i skolpliktig ålder, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn,
- g) yrkesskolor för omhändertagna över skolpliktig ålder, vilka på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Elever av olika kön må icke intagas i samma skola. Ej heller må elever, vilka tillhöra olika här ovan angivna skolformer, sammanföras med mindre Konungen beträffande viss skola det medgivit.

Tillsyn över skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

3 §.

Tillsyn över verksamheten vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården utövas under överinseende av socialstyrelsen av chefen för dess skolbyrå (skolbyråchefen). Närmare bestämmelser angående skolbyråchefens åligganden meddelas i en av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion.

Undervisningen vid skolhemmen skall, på samma sätt som om undervisningen vid den allmänna folk- och fortsättningsskolan är stadgat, vara underkastad inspektion av skolöverstyrelsen och statens folkskolinspektörer.

Yrkesutbildningen vid yrkesskolor och hemskolor skall, på sätt som före-

skrivits om utbildningen vid till yrkesundervisningen hörande läroanstalter, stå under inspektion av *överstyrelsen för yrkesutbildning*.

Vården av elever i *skolor för omhändertagna, som äro själsligt abnorma*, skall vara underkastad inspektion av överinspektören för sinnessjukvården i riket.

Beträffande den befattning med *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården*, som sålunda tillkommer socialstyrelsen, *skolöverstyrelsen och statens folkskolinspektörer, överstyrelsen för yrkesutbildning samt* överinspektören för sinnessjukvården, stadgas närmare i de för nämnda myndigheter utfärdade instruktioner.

2 kap. Särskilda bestämmelser för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Styrelse och förvaltning.

4 §.

Verksamheten vid varje statens *skola tillhörande barna- och ungdomsvården* ledes av en styrelse, bestående av en ordförande jämte *fyra andra ledamöter. Såväl män som kvinnor skola vara representerade i styrelsen. I styrelse för skola avsedd för själsligt abnorma* skall en ledamot vara psykiatriskt särskilt skolad läkare.

Ordförande och — — — tre år.

Avgår ordförande — — — nämnda tid.

Styrelsen utser — — — vice ordförande.

5 §.

Ordinarie sammanträde med styrelsens hålles en gång varje kvartal. Där emellan sammanträder styrelsen, så ofta ordföranden finner det nödigt eller minst halva antalet av styrelsens övriga ledamöter för uppgivet ändamål gör framställning därom. Sammanträdena hållas *å skolan*; dock må annat sammanträde än ordinarie hållas annorstädes.

Kallelse till — — — ordförandens försorg.

8 §.

Såsom föredragande vid styrelsens sammanträden tjänstgör *skolans rektor*, så vitt icke styrelsen för särskilt ärende eller viss grupp av ärenden annorlunda bestämmer. *Rektor* äger deltaga i styrelsens överläggningar men ej i dess beslut.

Vid sammanträde skall av *rektor* eller annan, som av styrelsen därtill utses, föras protokoll, som justeras av ordföranden eller vid förfall för honom av vice ordföranden. Till protokollet må såväl ledamot av styrelsen som *rektor* och, i förekommande fall, annan föredragande låta anteckna avvikande mening.

Styrelsens expeditioner — — — av protokollföraren.

9 §.

Styrelsens ordförande och övriga ledamöter åtnjuta icke lön eller arvode men äga att för resor till styrelsens sammanträden eller eljest i styrelsens eller *skolans* ärenden åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Till den styrelseledamot, som jämlikt bestämmelserna i 10 § punkterna 19) och 21) å styrelsens vägnar verkställer kassainventering ävensom inventering av *skolans* inventarier och förråd eller i övrigt utför en verkställande ledamots åligganden, må härför utgå lämplig ersättning, som bestämmes av socialstyrelsen.

10 §.

Styrelsen åligger särskilt:

1) att under inseende av *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* utöva tillsyn över *skolan* och ledning av dess förvaltning i enlighet med barnavårdslagen, denna stadga och i övrigt gällande bestämmelser samt fastställda stater ävensom att söka, tala och svara för *skolan*;

2) att i — — — och utskrivning;

3) att ombesörja — — — slutligt utskrives;

4) att bereda — — — *under övervakning*;

5) att *fastställa* undervisningsplan och arbetsschema för såväl teoretisk som praktisk utbildning ävensom ordningsregler och dagordning;

6) att bestämma de grunder, efter vilka flitpenningar eller *avlöning* till elev må utgå, samt vid varje ordinarie sammanträde granska av *rektor* upprättad sammanställning av gjorda utbetalningar;

7) att i — — — av elev;

8) att vid varje sammanträde, som hålles *å skolan*, granska journalen över eleverna meddelade tillrättavisningar, därvid journalen av ordföranden skall förses med anteckning om granskningen;

9) att utfärda — — — för befattningshavarna;

10) att, där — — — befattningshavares tjänstgöringstid;

11) att vidtaga alla på styrelsen enligt denna stadga ankommande åtgärder beträffande tillsättandet av personal vid *skolan*;

12) att i — — — sådant erfordras;

13) att, så snart ske kan, underrätta socialstyrelsen om inträffande av vakans *å rektorsbefattning* samt om beslut av *skolans* styrelse angående förordnande av vikarie för *rektor*, avdelningsföreståndare, *assistent* eller lärare under tjänstledighet eller av avdelningsföreståndare, *assistent* eller lärare under vakans;

14) att bestämma avlöningsförmånerna för personal vid *skolan* i den mån dessa förmåner icke blivit i fastställda stater eller annorledes bestämda;

15) att efter *rektors* hörande utfärda tjänstgöringsbetyg för befattningshavare, som tillsättes av styrelsen;

16) att bevilja — — — blivit tillsatt;

17) att i — — — omförmälda disciplinmål;

18) att hos socialstyrelsen rekvirera till *skolan* anslagna statsmedel samt meddela erforderliga föreskrifter om räkenskapsföring, kassavård och kontroll därå, i den mån dylika föreskrifter ej meddelats av socialstyrelsen i samråd med riksräkenskapsverket, samt att vid utgången av varje budgetår till socialstyrelsen slutredovisa under budgetåret influtna inkomster;

19) att genom — — — biläggas räkenskaperna;

20) att tillse — — — budgetårets slut;

21) att en gång årligen låta genom en av styrelsens ledamöter verkställa inventering av *skolans* inventarier och förråd;

22) att före april månads utgång varje år genom sakkunnig person låta besiktiga *skolans* byggnader samt uppgöra förslag till erforderliga förändringar och reparationer;

23) att inom fjorton dagar efter slutet av varje kvartal till *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* för granskning insända räkenskaperna för kvartalet;

24) att ställa sig till efterrättelse av *skolbyråchefen* meddelade föreskrifter angående upphandling och försäljning av produkter samt den ekonomiska förvaltningen i övrigt vid *skolan*;

25) att före den 15 juli varje år till socialstyrelsen inkomma med förslag till stater för *skolan*, avsedda att tillämpas det därefter följande budgetåret, jämte uppgift å därav föranledda anslagsäskanden samt att i samband därmed meddela uppgift å storleken av de avlöningar, som utgå till den å personalförteckning eller stat ej uppförda personalen vid *skolan*;

26) att årligen till socialstyrelsen avgiva redogörelse för *skolans* verksamhet i enlighet med av socialstyrelsen fastställd plan, därvid redogörelse avseende intagning och utskrivning av elever samt elevernas undervisning och fostran tillika med berättelse av den läkare, som omförmäles i 27 § 2 mom., skall avgivas för varje kalenderår före utgången av januari månad nästföljande år samt redogörelse avseende *skolans* ekonomiska förvaltning för varje budgetår inom fjorton dagar efter budgetårets utgång;

27) att inom därför bestämd tid varje år till riksräkenskapsverket insända *skolans* räkenskaper för det senast förflutna budgetåret med tillhörande verificationer samt vederbörliga inventarieförteckningar, därest detta icke verkställs genom *skolbyråchefens* försorg.

11 §.

Styrelsens ordförande eller annan ledamot, som styrelsen därtill förordnar (verkställande ledamot), har att med särskild uppmärksamhet följa *skolans* verksamhet och tillse, att den vid *skolan* anställda personalen ordentligt fullgör sina åligganden, samt bör för detta ändamål i regel en gång i månaden besöka *skolan*.

Även styrelsens övriga ledamöter böra genom besök vid *skolan* tillse, att elevernas vård, uppfostran och undervisning samt *skolans* skötsel och den ekonomiska förvaltningen handhaves på ett tillfredsställande sätt.

Intagning och utskrivning av elever.

12 §.

1 mom. Barnavårdsnämnd (ungdomsnämnd), som önskar att omhändertagen skall intagas i *skola tillhörande barna- och ungdomsvården*, eller, såvitt angår person, som avses i 22 § d) barnavårdslagen, i allmän uppfostringsanstalt, har att därom skriftligen göra ansökan hos *chefen för socialstyrelsens skolbyrå*. Sådan ansökan skall vara åtföljd av

1) prästbevis, utvisande — — — och bostad;
2) för omhändertagen, som bevistat skola, avskrift av senast utfärdade skolbetyg samt uppgift av *lärare* om hans skolgång *enligt formulär, som fastställs av socialstyrelsen*;

3) läkarintyg enligt — — — kropps- som sinnestillstånd;

4) avskrift av nämndens beslut rörande omhändertagandet *samt utredning i övrigt, som utvisar* de förhållanden, under vilka den omhändertagne vuxit upp, hans föregående uppförande och övriga omständigheter, som kunna tjäna till ledning för *den uppfostrande verksamheten vid skola, tillhörande barna- och ungdomsvården (social utredning) enligt formulär, som fastställs av socialstyrelsen*; samt

5) avskrift av — — — omhändertagandet.

I särskilt brådskande fall äger barnavårdsnämnd hos *skolbyråchefen* begära tillstånd för omhändertagen att under utredningstiden tillfälligt vistas i *skola tillhörande barna- och ungdomsvården*.

2 mom. *Styrelse för allmän uppfostringsanstalt, som önskar överflytta elev till skola tillhörande barna- och ungdomsvården, har att därom göra ansökan hos skolbyråchefen.*

Ansökan, varom i första stycket sägs, skall vara åtföljd av

1) de handlingar, som anstaltens styrelse fått mottaga rörande eleven i fråga;

2) utredning rörande anledningen till den begärda *överflyttningen*; samt

3) sådant läkarintyg — — — 1 mom. 3) sägs.

3 mom. Beträffande överflyttning — — — 22 §.

13 §.

Sedan *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* i anledning av ansökan, varom i 12 § förmåles, verkställt den ytterligare utredning, som kan vara erforderlig för bedömande av frågan om lämpligaste vårdform för den omhändertagne, meddelar *han* beslut i ärendet.

Skolbyråchefens beslut skall omedelbart delgivas dels den barnavårdsnämnd (ungdomsnämnd) eller anstaltsstyrelse, som gjort ansökan, dels ock styrelsen för *den skola* eller den uppfostringsanstalt, som skall mottaga den omhändertagne. Samtidigt skola handlingarna i ärendet översändas till styrelsen för sistnämnda *skola* eller uppfostringsanstalt. Avser beslutet intagning i *skola*, skall jämväl meddelas, huruvida den omhändertagne skall mottagas endast för observation.

Har omhändertagen överlämnats till *skola* för observation, ankommer det på *skolans* styrelse att, efter inhämtande av skriftligt utlåtande av läkare, varom i 27 § 2 mom. förmäles, eller, om *skolans rektor* är psykiatriskt särskilt skolad läkare, av denne, i samråd med *skolbyråchefen* besluta, huruvida den omhändertagne skall intagas i *skolan* eller erhålla vård i annan form. Äro *skolans* styrelse och *skolbyråchefen* ej ense härom, skall frågan underställas socialstyrelsen för avgörande.

Bestridande av vissa kostnader.

14 §.

Kostnaden för elevs överförande från hemorten till *skola* tillhörande *barna- och ungdomsvården* bestrides av vederbörande barnavårdsnämnd. Nämnden äger att för ändamålet påkalla handräckning av polismyndighet enligt vad därom finnes stadgat i 77 § barnavårdslagen.

15 §.

1 mom. För eftervård åt villkorligt utskriven elev må av statsmedel bestridas kostnader uppgående till högst 600 kronor för varje påbörjat år, räknat från dagen för den villkorliga utskrivningen; dock att, därest elev med hänsyn till begåvning, anlag och övriga omständigheter finnes böra beredas särskild utbildning, sagda kostnader må uppgå till högst 1 200 kronor. Beslut av styrelse för *skola* tillhörande *barna- och ungdomsvården* om beredande av dylik utbildning skall i varje särskilt fall underställas socialstyrelsen för godkännande innan utbildningen påbörjas.

2 mom. Socialstyrelsen äger meddela föreskrift om vad som är att hänföra till kostnader för eftervård.

3 mom. Slutligt utskriven elev, som ådagalagt såväl skötsamhet som begåvning, må i den ordning och under de villkor Kungl. Maj:t bestämmer tillerkännas stipendium för bekostande av teoretisk eller praktisk utbildning.

Undervisning och fostran.

16 §.

1 mom. Åt sundhetsförhållandena i *skolor* tillhörande *barna- och ungdomsvården* och åt elevernas hälsovård skall ägnas sorgfällig uppmärksamhet. Träffas elev av sjukdom, för vilken erforderlig vård ej kan beredas i den *skola*, där han är intagen, skola åtgärder omedelbart vidtagas för hans vårdande å sjukvårdsanstalt eller på annat lämpligt sätt. Avlider elev eller träffas han av svårare sjukdoms- eller olycksfall, skola hans föräldrar eller, om de äro avlidna, hans målsman ävensom styrelsens ordförande ofördröjligen underrättas därom.

2 mom. För eleverna och den del av *skolans* personal, åt vilken tillhandahålles kost av *skolan*, anordnas gemensamt hushåll. *Rektor* eller vederbörande avdelningsföreståndare eller assistent eller den befattningshavare vid *sko-*

lan, som eljest därtill utses, skall vara närvarande vid och om möjligt deltaga i elevernas måltider.

Vid matsedels — — — omväxling tillgodoses.

3 mom. I den mån så lämpligen kan ske, böra eleverna fördelas med hänsyn till ålder, utvecklingsgrad och uppförande. Särskilt skola åtgärder vidtagas till förebyggande av ogynnsam påverkan elever emellan.

17 §.

1 mom. Eleverna skola i mån av utveckling och anlag tidigt vänjas att deltaga i de vid vederbörande skola förekommande arbeten av olika slag.

2 mom. Undervisningen i — — — med jordbruket.

Innan elev utskrivs från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, må eleven, om han ej förut deltagit i konfirmationsundervisning, beredas tillfälle att åtnjuta sådan undervisning. Där så finnes lämpligt, må elev deltaga i konfirmationsundervisning av barnen i den församling, där skolan är belägen.

3 mom. I yrkesskolor för manliga elever skall meddelas såväl teoretisk som praktisk utbildning i lämpliga yrken, dock att denna i yrkesskolor för elever, som äro efterblivna till förståndsutvecklingen eller själsligt abnorma, må begränsas till huvudsakligen praktisk utbildning i jordbruksarbete med ladugårds- och trädgårdsskötsel eller i enklare industriellt arbete.

I yrkesskolor för kvinnliga elever samt i hemskolor skall meddelas såväl teoretisk som praktisk utbildning i husligt arbete och därjämte, där så låter sig göra, tillfälle beredas till utbildning i något eller några andra lämpliga yrken. I yrkesskolor avsedda för elever, som äro efterblivna till förståndsutvecklingen eller själsligt abnorma, må huvudvikten läggas vid lantbruksgöromål ävensom utbildning i lättare jordbruksarbete med ladugårds- och trädgårdsskötsel eller i enklare industriellt arbete.

I yrkesskola eller hemskola intagen elev, vilken är pliktig att genomgå fortsättningsskola, skall anses hava fullgjort denna skyldighet genom deltagande i den i skolan meddelade praktiska och teoretiska utbildningen.

Vid yrkesutbildningen böra av överstyrelsen för yrkesutbildning utarbetade kursplaner så långt möjligt är följas.

4 mom. I alla skolor tillhörande barna- och ungdomsvården skall, i den utsträckning de lokala förhållandena tillåta, meddelas undervisning i gymnastik med lek och idrott samt sång.

Särskild omsorg bör ägnas åt att bereda eleverna lämplig fritidssysselsättning.

Varje skola skall, genom samarbete med centralbibliotek eller eljest, bereda eleverna tillgång till för dem lämplig litteratur.

5 mom. Vid uppgörande — — — sätt omväxla.

18 §.

Eleverna skola — — — och ansvarskänsla.

Besök hos elev må äga rum allenast med rektors medgivande och på villkor, som han äger att bestämma.

Eleverna må ej lämna skolan utan särskilt för varje gång av rektor meddelat tillstånd.

I fråga om övervakning av elevernas brevväxling äger *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* meddela erforderliga bestämmelser.

19 §.

Förtroendeuppdrag samt vissa friheter och förmåner, såsom tillstånd att besöka närstående personer och närbelägna samhällen, böra tilldelas elev ej blott såsom belöning för välförhållande, flit och goda bemödanden utan även i syfte att stärka elevens självaktning och goda vilja. Självständigt handlande under ansvar bör så långt som möjligt uppövas och understödjas.

Till förhindrande av att eleverna onödigtvis avskiljas från traktens befolkning böra de, där så kan ske, beredas tillfälle att deltaga i föreningsliv, tävlingar och dylikt.

Såsom uppmuntran för väl utfört arbete må elev tilldelas flitpenningar. Elev, som nått en viss yrkesskicklighet, må i stället för flitpenningar erhålla avlöning. Från avlöning skall skäligt avdrag göras för kost, beklädnad och logi.

20 §.

1 mom. Visar elev sådant uppförande att tillrättavisning är av nöden, och är det därvid ej tillräckligt med muntlig tillsägelse eller indragning till större eller mindre del av förut jämlikt 19 § vunna företräden, må på sätt nedan närmare angives till elevens rättande vidtagas följande åtgärder:

1) inskränkning för kortare eller längre tid av de friheter och förmåner, som i allmänhet äro eleverna medgivna;

2) isolering;

3) lämplig kroppsaga, given av rektor eller av annan i hans närvaro.

Vid verkställighet av varje tillrättavisning skall tillses, att tillrättavisningen ej medför men för elevens kroppsliga eller själsliga hälsa.

2 mom. Vid tillämpning av 1 mom. 1) får indragning eller minskning av elevs måltidsportion icke ske; avskiljande från kamrater under arbete eller fritid får icke äga rum för längre tid än sex dagar i följd.

*3 mom. Isolering kan verkställas antingen i elevs bostadsrum eller ock i särskilt isoleringsrum. Vid isolering under längre tid än två dygn i följd skall eleven under minst en timme varje dag efter det andra dygnet vistas utomhus eller vid otjänlig väderlek i annan lokal än isoleringsrummet. Under isoleringen skall eleven beredas tillfälle till läsning, skrivning eller annan sysselsättning. Särskilt isoleringsrum skall vara godkänt av *chefen för socialstyrelsens skolbyrå*.*

Isolering må endast tillgripas gentemot elev, som fyllt femton år och må för elev som ej fyllt aderton år icke överstiga tre dygn samt för elev, som fyllt aderton år, sex dygn.

4 mom. Kroppsaga må icke förekomma vid skolor för omhändertagna, vilka på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Vid övriga skolor må kroppsaga användas endast under de betingelser, som angivas i folkskolestadgan. Elever över femton år få icke tilldelas kroppsaga.

5 mom. Tillrättavisning beslutas av rektor. Dock skall vid skola för omhändertagna, vilka på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn, isolering beslutas av skolans chef, därest denne är psykiatriskt särskilt skolad läkare, men eljest av den läkare, som jämlikt 27 § 2 mom. skall vara anställd vid skolan.

Isolering under längre tid än tre dygn i följd skall för att kunna verkställas hava godkänts av styrelsens ordförande eller enligt 11 § förordnad verkställande ledamot.

6 mom. Över tillrättavisningar enligt 1 mom. 1), 2) och 3) skall särskild journal föras, i vilken redogörelse lämnas för såväl beskaffenheten av tillrättavisningen som skälen för dess användande. Denna journal skall granskas av styrelsen vid varje sammanträde å skolan samt skolbyråchefen minst en gång varje år, och skall anteckning om granskningen göras i journalen.

Utackordering och överflyttning av elever.

21 §.

Elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, vilkens uppförande ger anledning antaga, att han kan fostras under mera fria former än i sådan skola, må genom styrelsens försorg utackorderas i för ändamålet lämpligt enskilt hem.

Vid utväljandet av enskilt hem för utackordering av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall tillses, att eleven där erhåller lämplig vård och fostran samt att möjlighet finnes för övervakning av eleven. Vid utackordering av skolpliktig elev bör därjämte beaktas, att eleven beredes skolundervisning av lärare, som äger intresse för mera svårbehandlade barns fostran samt förmåga att påverka dem i önskad riktning. För äldre elev bör endast förekomma utackordering under sådana former att utbildning kan påräknas.

Övervakare av utackorderad elev utses av skolans styrelse. Beträffande övervakning av sådan elev gälla i tillämpliga delar de föreskrifter, som meddelats med stöd av 45 § sista stycket barnavårdslagen.

22 §.

1 mom. Därest styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården finner att elev på grund av kroppslig sjukdom eller själslig abnormitet eller annan anledning icke bör behållas i skolan skall styrelsen vidtaga åtgärd för att han skall erhålla fostran eller vård i annan form.

Önskar styrelse få elev överflyttad till annan skola tillhörande barna- och ungdomsvården, har styrelsen att därom göra ansökan hos chefen för socialstyrelsens skolbyrå. Ansökan skall vara åtföljd av de handlingar, som i 12 § 2 mom. andra stycket sägs.

Finnes elev böra för stadigvarande vård överlämnas till sinnessjukhus, sinnesslöanstalt, vanförestalt eller annan dylik anstalt, skall styrelsen anmäla detta till barnavårdsnämnden samt biträda nämnden vid överflyttningen till sådan anstalt; och må styrelsen medgiva att eleven tillfälligt kvarstannar å skolan i avvaktan på att dylik vård beredes. Angående utskrivning av sådan elev stadgas i 45 och 46 §§ barnavårdslagen.

2 mom. Då elev vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården anses böra jämlikt 43 § 3 mom. barnavårdslagen överflyttas till allmän uppfostningsanstalt har skolans styrelse att hos skolbyråchefen göra ansökan där- om med bifogande av fullständiga handlingar rörande eleven samt utredning angående behovet av överlämnandet. Skolbyråchefen skall, om anledning därtill föreligger, över handlingarna inhämta yttrande av läkare, varom i 27 § 2 mom. förmäles. Skolbyråchefens beslut skall omedelbart delgivas sökan- den och, där ansökningen bifalles, jämväl styrelsen för vederbörande upp- fostringsanstalt.

Utskrivning av elever.

23 §.

1 mom. Villkorlig utskrivning av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården beslutas av skolans styrelse. Sådan utskrivning bör ej äga rum tidigare än ett år eller senare än två år efter intagningen, såvida ej särskilda skäl till annat föranleda. Elev skall i regel beredas tillfälle att vistas utom skolan minst sex månader innan han slutligt utskrives. Beslut om villkorlig utskrivning innefattar rätt för styrelsen att när som helst åter- taga den utskrivne; och skall han återtagas, där hans uppförande eller an- nat förhållande föranleder därtill.

Villkorlig utskrivning av i skolhem intagen elev bör ske efter avslutad skolgång.

Elev i skolhem för gossar, som icke kan villkorligt utskrivas vid femton års ålder, bör överflyttas till yrkesskola, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda.

Elev i skolhem för flickor, som icke kan villkorligt utskrivas vid femton års ålder, må, i stället för att överflyttas till yrkesskola, kvarstanna i skolhem- met så länge det visar sig erforderligt.

Elev, som genom skolas försorg utackorderats i enskilt hem, innan han fullgjort sin skolplikt, skall, såvida icke utackorderingen avbrytes genom åter- tagning, villkorligt utskrivas tidigast då skolplikten fullgjorts.

2 mom. Rektor för skola tillhörande barna- och ungdomsvården har att i god tid till styrelsen avgiva förslag, när elev i enlighet med de i 1 mom. av denna paragraf meddelade bestämmelserna bör villkorligt utskrivas. Då två år förflutit sedan elev intagits, skall skolans styrelse, därest eleven fyllt femton år, minst en gång varje kvartal upptaga frågan om hans villkorliga utskriv- ning.

3 mom. Vid villkorlig utskrivning bör undersökas, huruvida elevens fortsatta fostran med trygghet kan anförtros åt hans föräldrar eller om han bör överlämnas till annat enskilt hem eller till lärlings- eller inackorderingshem.

Villkorligt utskriven elev, som slutat sin skolgång, skall, därest icke särskilda omständigheter till annat föranleda, beredas för honom lämplig teoretisk och praktisk utbildning eller lämpligt arbete. För ordnande av praktisk utbildning bör överenskommelse, om möjligt skriftlig, träffas med arbetsgivare, som är villig att mottaga eleven för sådan utbildning, därvid eleven skall för sitt uppehälle tillförsäkras i orten vanliga avlöningsförmåner. För mottagande av sådan elev må särskild ersättning utgå.

För elev, som villkorligt utskrives, skall förordnas särskild övervakare. Den villkorligt utskrivne är skyldig ställa sig till efterrättelse särskilda bestämmelser beträffande hans utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad och användande av fritid. Han må åläggas att avhålla sig från bruk av rusdrycker samt att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar.

De föreskrifter angående övervakares befogenheter och den övervakades skyldigheter, som med stöd av 45 § barnavårdslagen meddelats av Konungen, skola i tillämpliga delar gälla jämväl här.

4 mom. Beträffande slutlig utskrivning gäller vad i 46 § barnavårdslagen sägs.

24 §.

Rektor för skola tillhörande barna- och ungdomsvården har att i god tid hos styrelsen göra anmälan, när elev bör återlämnas till barnavårdsnämnden för vård i annan form eller jämlikt bestämmelserna i 46 § barnavårdslagen slutligt utskrivas från skolan. Föreligger anledning besluta att sådan utskrivning skall anstå utöver den eljest bestämda senaste utskrivningstiden, skall likaledes anmälan därom i god tid göras hos styrelsen.

25 §.

Finner styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården, att däri intagen elev, som är ådömd tvångsuppfostran men överflyttats till skolan från allmän uppfostringsanstalt bör villkorligt eller slutligt utskrivas, skall styrelsen omedelbart göra anmälan därom till styrelsen för den allmänna uppfostringsanstalten, som har att i ärendet bestämma.

Förande av journal.

26 §.

Över elever i skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall föras journal enligt av socialstyrelsen fastställt formulär.

Befattningshavare och andra anställda vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

27 §.

1 mom. Vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården skola vara anställda å gällande personalförteckning upptagna eller i stat för sådan skola angivna befattningshavare, för kroppssjukvården behöflig läkare jämte den icke-ordinarie personal, som i övrigt erfordras för skolans drift.

2 mom. Styrelsen för skola, vars chef icke är psykiatriskt särskilt skolad läkare, bör i samråd med chefen för socialstyrelsens skolbyrå träffa överenskommelse med läkare å närmaste sinnessjukhus eller annan psykiatriskt särskilt skolad läkare om erforderlig medverkan vid bedömande av elevernas *sinnesbeskaffenhet* och därav föranlett vårdbehov. Äro skolans styrelse och skolbyråchefen ej ense härom, skall frågan underställas socialstyrelsen för avgörande.

Är sådan läkare, varom i första stycket sägs, icke att tillgå, äger socialstyrelsen på framställning av skolans styrelse medgiva, att annan läkare må för ändamålet anlitas.

28 §.

1 mom. Chef för skola för manliga elever, vilka äro själsligt abnorma, tillsättes av Konungen efter förslag av socialstyrelsen, som därvid har att samråda med medicinalstyrelsen.

Övriga ordinarie och icke-ordinarie befattningshavare i högre lönegrad än den femte utses av socialstyrelsen.

2 mom. Då befattning, som i 1 mom. avses, blivit ledig, har skolans styrelse att utfärda kungörelse därom i allmänna tidningarna med föreskrift om tjugu dagars ansökningstid, räknat från den dag kungörandet sker.

Ansökning skall åtföljas av behörigen styrkt meritförteckning, åldersbetyg, läkarintyg och de övriga handlingar, sökanden önskar åberopa.

Efter ansökningstidens utgång skall skolans styrelse till socialstyrelsen insända inkomna ansökningar jämte eget yttrande.

Där ej minst tre lämpliga sökande anmält sig, må socialstyrelsen förordna, att befattningen ånyo skall förklaras ledig.

3 mom. Chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, skall tillsättas genom fullmakt samt övriga ordinarie befattningshavare genom konstitutorial.

4 mom. Vid vakans å befattning som chef för skola för manliga elever, vilka äro själsligt abnorma, ävensom å rektorsbefattning, förordnar socialstyrelsen om befattningens uppehållande. Angående uppehållande av annan befattning under vakans samt angående utseende av vikarie under semester eller tjänstledighet gäller vad i 36 § 3 mom. stadgas.

5 mom. Vad i denna stadga sägs beträffande rektor skall i tillämpliga delar gälla chef för skola för manliga elever, vilka äro själsligt abnorma.

29 §.

1 mom. De ordinarie och extra ordinarie befattningshavare, vilka icke i 28 § nämnts, tillsättas av *skolans styrelse*. Övrig personal antages av styrelsen tills vidare med i regel en månads uppsägningstid.

2 mom. *Finner chefen för socialstyrelsens skolbyrå befattningshavare, som i 1 mom. avses, olämplig för sin uppgift, och är skolans styrelse därutinnan av annan mening, skall frågan omedelbart underställas socialstyrelsens prövning.*

30 §.

1 mom. *Rektor åligger:*

1) att handhava den närmare förvaltningen av *skolan* samt att besluta i de angelägenheter rörande denna förvaltning, som styrelsen bestämmer;

2) att upprätta förslag till undervisningsplan och arbetsschema samt till ordningsregler och dagordning, ordna och leda arbetet *vid skolan* ävensom tillse, att de bestämmelser styrelsen därutinnan fastställer behörigen följas;

3) att utöva — — — utgående skrivelser;

6) att vid styrelsens ordinarie sammanträden anmäla de elever, vilka sedan nästföregående ordinarie sammanträde blivit intagna, utackorderade, *återlämnade till barnavårdsnämnd* eller utskrivna samt att göra de förslag och anmälningar, som *omförmälas i 23 och 24 §§*;

7) att bestrida — — — styrelsen bestämmer;

8) att förskaffa sig personlig kännedom om varje elev och tillse, att denne kommer i åtnjutande av den särskilda handledning och vård, som för honom är lämpligast, samt att med erforderligt biträde av annan befattningshavare föra sådan *journal*, som i 26 § *omförmäles*;

9) att enligt — — — vissa tillrättavisningar;

11) att, därest elev avviker från *skolan* eller — vid utackordering eller villkorlig utskrivning — från den, hos vilken han anställts eller till vilken han eljest överlämnats, vidtaga lämpliga åtgärder för elevens återförande samt om *avvikandet underrätta styrelsens verkställande ledamot*;

12) att bevilja — — — sådan befogenhet;

13) att föra förteckning över *skolans* inventarier och övrig materiel ävensom att ansvara och redovisa för *skolans* förråd;

14) att enligt av styrelsen meddelade bestämmelser anskaffa för *skolan* erforderliga förnödenheter;

15) att närvara vid de i 10 § punkterna 19)—21) *omförmälda inventeringar*;

16) att, om icke styrelsen uppdragit räkenskapsföringen åt annan befattningshavare, föra *skolans* räkenskaper och vid varje ordinarie sammanträde till styrelsen avgiva kassarapport för sistförflutna kvartal, ävensom att *i god tid tillhandahålla styrelsen räkenskaper med tillhörande verifikationer för att dessa måtte kunna insändas till chefen för socialstyrelsens skolbyrå i den ordning, som föreskrives i 10 § punkt 23*);

17) att årligen, *vid den tid som av styrelsen bestämmes*, till styrelsen av-

giva förslag till sådan redogörelse för skolans verksamhet, som nämnes i 10 § punkt 26); samt

18) att till socialstyrelsen insända undervisningsplan och arbetsschema, så snart de blivit av styrelsen fastställda.

Chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, åligger dessutom att handhåva kropps- och själssjukvården vid skolan, men må i den utsträckning socialstyrelsen bestämmer befrias från de ekonomiska och administrativa uppgifter, som enligt vad ovan i detta mom. stadgats eljest skulle åvila honom.

2 mom. Med uppdraget att föra skolans räkenskaper följer i övrigt skyldighet

1) att uppbära och redovisa till skolan inflytande statsmedel och skolans övriga inkomster samt svara för att behöriga likvider i rätt tid inflyta eller indrivnas;

2) att granska — — — äger rum;

3) att i överensstämmelse med gällande föreskrifter upprätta avlöningslistor för skolans personal;

4) att verkställa beslutade utbetalningar;

5) att å postgirokonto insätta skolans medel, i den mån den kontanta behållningen överstiger visst av styrelsen bestämt belopp; samt

6) att i övrigt fullgöra de åligganden beträffande räkenskapsföring och förvaltning, som styrelsen bestämmer.

31 §.

För särskilt utsedd räkenskapsförare skola gälla de i 30 § 2 mom. givna bestämmelserna jämte de föreskrifter, som kunna meddelas honom av rektor.

32 §.

Avdelningsföreståndare och assistent åligger:

1) att närmast under rektor leda fostran och utbildning av de elever, som blivit åt honom anförtrödda, samt ansvara för ordning och tillsyn å den avdelning inom skolan, å vilken han tjänstgör;

2) att, i den utsträckning styrelse eller rektor bestämmer, meddela eleverna teoretisk undervisning och leda deras gymnastik och idrottsövningar ävensom biträda rektor i förvaltningsarbetet;

3) att förskaffa — — — hans avdelning;

4) att, där elev begått förseelse, vilken avdelningsföreståndaren eller assistenten anser böra föranleda tillrättavisning enligt 20 §, genast göra anmälan hos rektor; samt

5) att i övrigt ställa sig av styrelse eller rektor meddelade föreskrifter till efterrättelse.

33 §.

Lärarepersonalen vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården åligger att i av styrelsen fastställd ordning bestrida elevernas undervisning, att biträda rektor med förande av den i 26 § omförmälda journalen och, där styrelsen så prövar nödigt, med expeditionsgöromål samt att enligt av styrel-

sen utfärdad instruktion medverka vid tillsynen över eleverna, ävensom att i övrigt fullgöra de *skolans* uppfostringsverksamhet vidkommande göromål, vilkas utförande styrelsen uppdrager åt sagda personal.

34 §.

Övriga befattningshavare äro skyldiga att noggrant fullgöra de åligganden, som styrelse eller *rektor* för dem bestämmer.

35 §.

Vid fullgörandet av sina åligganden skall varje befattningshavare hava sin uppmärksamhet riktad därpå att det med *skolan* avsedda ändamålet varder i möjligaste mån uppfyllt.

Varje befattningshavare är skyldig att, då behovet det kräver, utan avseende å stadgad arbetsfördelning eller tjänstgöringstid lämna annan befattningshavare erforderligt biträde.

Befattningshavare åligger att iakttaga största varsamhet i fråga om meddelanden till utomstående rörande förhållandena vid *skolan*. Upplysningar beträffande elevernas personliga förhållanden må icke lämnas till obehöriga.

36 §.

1 mom. Angående semester för personal, å vilken civila avlöningsreglementet eller civila icke-ordinariereglementet äger tillämpning, gäller vad där-om finnes i vederbörande reglemente stadgat.

Övrig personal må åtnjuta semester enligt styrelsens bestämmande, dock minst i den omfattning som anges i lagen om semester.

Fördelningen av semester mellan befattningshavarna bestämmes av styrelsen, där denna icke åt *rektor* överlåter beslutanderätten härom.

2 mom. Annan ledighet än semester må beviljas chef för *skola för manliga elever, som äro själsligt abnormalt*, av styrelsen under högst trettio dagar av samma kalenderår och av socialstyrelsen under högst etthundraåttio dagar av samma kalenderår. Då fråga är om längre tjänstledighet, ankommer på Kungl. Maj:t att medgiva sådan, och skall *ansökan* därom ingivas till socialstyrelsen, som har att med eget yttrande överlämna ansökningen till vederbörande statsdepartement.

Rektor för annan *skola* må av styrelsen beviljas annan ledighet än semester under högst sex månader av samma kalenderår; dock att styrelsens ordförande är berättigad att bevilja *rektor* tillfällig sådan ledighet, varje gång högst en vecka. Åstundar *rektor* tjänstledighet under längre tid än sex månader av samma kalenderår, skall *ansökan* därom ingivas till socialstyrelsen, som har att besluta i anledning därav.

Tjänstledighet för annan befattningshavare beviljas av styrelsen, som dock äger att för särskilda fall överlåta beslutanderätten åt *rektor*.

3 mom. Erfordras vikarie för befattningshavare under semester eller tjänstledighet, förordnas sådan av den, som beviljat ledigheten.

Är annan befattning än *rektorsbefattningen* ledig, må styrelsen förordna lämplig person att uppehålla befattningen, intill dess den bliver besatt med ordinarie innehavare.

Socialstyrelsen skall äga bestämma, att förordnande, som avses i detta mom., skall meddelas i den ordning, som föreskrives i 28 § 2 mom.

37 §.

1 mom. Beträffande uppflyttning — — — särskilt stadgat.

2 mom. Ansökan av annan befattningshavare än i 1 mom. sägs att komma i åtnjutande av lönetillägg skall göras hos skolans styrelse, som efter rektors hörande har att besluta i ärendet.

38 §.

Entledigande efter därom gjord ansökan meddelas chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, av Konungen samt annan befattningshavare av den myndighet, som har att tillsätta befattningshavaren.

Innan sökt — — — stadgad ordning.

39 §.

Beträdes chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, med fel eller försummelse i tjänsten, äger socialstyrelsen, på anmälan av skolans styrelse eller eljest samt, där felet eller försummelsen hänfört sig till den sjukvårdande verksamheten, efter samråd med medicinalstyrelsen, att antingen härför tilldela honom varning eller, i fall av upprepade eller svårare försummelse, hos vederbörande åklagare påkalla åtals anställande.

Gör rektor för annan skola sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller till klandervärt uppförande, äger socialstyrelsen att på anmälan av skolans styrelse eller eljest, tilldela honom varning. Är förseelsen av svårare beskaffenhet eller gör rektor vid upprepade tillfällen sig skyldig till förseelser, äger socialstyrelsen att för viss tid, högst tre månader, avstänga honom från tjänst och lön eller, om så prövas nödigt, hos Kungl. Maj:t göra framställning om hans skiljande från tjänsten.

40 §.

Gör annan befattningshavare än rektor sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller till vanvördnad mot överordnad eller till klandervärt uppförande i övrigt eller visar sig icke-ordinarie befattningshavare eljest olämplig, äger styrelsen tilldela honom varning. Då fråga är om extra ordinarie eller extra befattningshavare, äger styrelsen vidare för viss tid, högst tre månader, avstänga honom från tjänst och lön eller, om så prövas nödigt, skilja honom från befattningen. Är ordinarie befattningshavares förseelse av svårare beskaffenhet eller gör sådan befattningshavare vid upprepade tillfällen sig skyldig till förseelser, äger styrelsen likaledes rätt att för viss tid, högst tre månader, avstänga honom från tjänst och lön eller skilja honom från befattningen.

Beslut om — — — socialstyrelsens prövning.

41 §.

Under utredning av ärende rörande fel eller försummelse av chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, eller då åtal för tjänstefel påkallats mot sådan befattningshavare äger socialstyrelsen att, där förhållan-

dena det påkalla, avstänga befattningshavaren från tjänstgöring i avbidan på att beslut i ärendet meddelas eller till dess över honom blivit slutligen dömt eller domstol annorlunda förordnat.

Är fråga väckt om bestraffning av annan befattningshavare, äger *skolans* styrelse, därest befattningshavarens fortsatta tjänstgöring vid *skolan* befinnes olämplig, avstänga honom från befattningens utövande, till dess frågan blivit slutligt avgjord eller högre myndighet annorlunda förordnat.

Avstänges *rektor* eller lärare eller med lärare likställd befattningshavare från tjänstgöring, skall underrättelse därom omedelbart lämnas socialstyrelsen.

Besvär.

42 §.

1 mom. Över beslut av *styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården* äger den med beslutet missnöjde att anföra besvär, vilka skola hava inkommit till socialstyrelsen före klockan tolv å trettionde dagen eller, där beslutet angår tjänstetillsättning eller förslag därtill, före klockan tolv å tjugonde dagen efter erhållen del av beslutet, vilket beträffande tjänstetillsättning, varom meddelande införes i allmänna tidningarna, skall anses hava skett den dag, då meddelandet varit där infört.

Beslut om — — — anförda besvär.

Angående besvär över beslut av *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* eller av socialstyrelsen i ärende angående *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården* gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 mom. Envar äger rätt att om missförhållande, vars avhjälpande ankommer på styrelse för *skola tillhörande barna- och ungdomsvården* göra anmälan hos *skolbyråchefen* eller socialstyrelsen.

3 kap. Särskilda bestämmelser för icke statliga skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

43 §.

Verksamheten vid varje icke statlig *skola tillhörande barna- och ungdomsvården* ledes av en styrelse. Närmare bestämmelser rörande styrelsen och dess sammansättning meddelas i det beträffande varje *skola* mellan staten och vederbörande huvudman träffade avtalet.

Vad i 5—11 §§ stadgas skall äga motsvarande tillämpning å de icke statliga *skolorna tillhörande barna- och ungdomsvården*, i den mån icke annat avtalats med vederbörande huvudman.

44 §.

Vad i 12—26 §§ stadgas skall gälla även beträffande icke statliga *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården*; dock att intagning i *skolor tillhöriga*

städerna Stockholm och Göteborg av den som omhändertagits av barnavårdsnämnden i vederbörande stad må ske utan medverkan av chefen för socialstyrelsens skolbyrå.

45 §.

Vid icke statlig skola skall vara anställd för verksamhetens behöriga bedrivande erforderlig personal i enlighet med vad som därutinnan närmare anges i det med huvudmannen träffade avtalet. I fråga om medverkan av läkare vid bedömande av elevernas *sinnenbeskaffenhet* och därav föranlett vårdbehov skola beträffande icke statlig skola bestämmelserna i 27 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

46 §.

1 mom. Rektor och övrig personal tillsätts och entledigas av styrelsen.

2 mom. Då befattning blivit ledig, skall densamma, där ej annorlunda stadgas i det med huvudmannen träffade avtalet, kungöras på sätt i 28 § 2 mom. första stycket sägs. Innan befattningen tillsätts, skola inkomna ansökningar överlämnas till chefen för socialstyrelsens skolbyrå, vilken, så snart ske kan, har att granska desamma. Där ej minst tre lämpliga sökande anmält sig, må skolbyråchefen förordna, att befattningen ånyo skall förklaras ledig. Skolbyråchefen skall upprätta förslag, upptagande tre lämpliga sökande eller det mindre antal som anmält sig, i den ordning de finnas framför andra och sinsemellan äga företräde i fråga om lämplighet; och må till innehavare av befattning endast utses sökande, som uppförts å skolbyråchefens förslag.

Utöver de undantag från bestämmelserna rörande kungörande och tillsättande av befattningar, varom kan vara stadgat i det med huvudmannen träffade avtalet, äger socialstyrelsen för visst fall eller för viss skola helt eller delvis medgiva undantag från nämnda bestämmelser.

3 mom. Anställnings- och lönevillkoren — — — för fastställelse.

47 §.

I den mån ej annat bestämts i det med skolas huvudman träffade avtalet, skall i fråga om rektors och övrig personals åligganden gälla vad därutinnan föreskrives i 30—35 §§.

Fördelningen av semester mellan befattningshavarna bestämmes och annan tjänstledighet beviljas av styrelsen, i den mån styrelsen icke åt sin ordförande eller rektor överlåtit beslutanderätten härom.

Erforderlig vikarie under semester eller tjänstledighet ävensom lämplig person att uppehålla ledig befattning, intill dess den bliver tillsatt, förordnas likaledes av styrelsen eller den, åt vilken styrelsen uppdragit att besluta här om.

Socialstyrelsen skall äg abestämma att förordnande, som avses i detta stycke, skall meddelas i den ordning, som föreskrives i 46 § 2 mom.

48 §.

I fråga om besvär över beslut av styrelse för icke statlig skola samt om anmälan rörande missförhållande, vars avhjälpande ankommer på styrelse för sådan skola, gäller vad därutinnan föreskrives i 42 §.

Finner *chefen för socialstyrelsens skolbyrå* befattningshavare vid icke statlig skola olämplig för sin uppgift och är *skolans* styrelse därutinnan av annan mening eller uppkommer eljest meningsskiljaktighet mellan *skolbyråchefen* och styrelsen för icke statlig skola, skall frågan omedelbart underställas socialstyrelsens prövning.

49 §.

1 mom. Bidrag av statsmedel utgår enligt de grunder, som angivas i det med varje *skolas* huvudman träffade avtalet. Där ej annat avtalats, utbetalas sådant bidrag halvårsvis i efterskott.

2 mom. Ansökan om statsbidrag skall ställas till socialstyrelsen samt innehålla uppgifter, avfattade i huvudsaklig överensstämmelse med av styrelsen fastställda formulär.

Ansökan skall före den 1 mars och den 1 september närmast efter det halvår, för vilket bidrag sökes, för granskning insändas till *chefen för socialstyrelsens skolbyrå*. Därvid skall fogas redovisning för de belopp, som under halvåret utbetalats i arvode till läkare, varom i 27 § 2 mom. förmåles. Därjämte åligger det styrelse för Stockholms och Göteborgs *skolor* att insända handlingarna rörande omhändertagande av elever, som intagits under halvåret.

Sedan *skolbyråchefen* granskat inkommen ansökan och prövat, huruvida de i barnavårdslagen stadgade förutsättningarna för omhändertagande för skyddsuppfostran och vård i skola tillhörande barna- och ungdomsvården förelegat, har han att så snart ske kan och senast före utgången av mars respektive september månad överlämna ansökningen jämte eget yttrande till socialstyrelsen, som efter ytterligare granskning, avseende jämväl beräkningen av statsbidragets storlek, från vederbörligt riksstatsanslag utanordnar det bidrag, vartill rätt funnits föreligga.

Vid beräkning — — — trettio dagar.

50 §.

Kostnad för elevs vård å sjukvårdsanstalt bestrides i första hand av styrelsen för den skola i vilken eleven är intagen eller från vilken han är villkorligt utskriven.

Kostnad för elevs överflyttning till annan skola, allmän uppfostringsanstalt, sinnessjukhus, sinnesslöanstalt, vanföreanstalt eller annan dylik anstalt samt för elevs inställelse inför domstol bestrides likaledes i första hand av styrelsen för den skola, från vilken överflyttningen äger rum eller resa företages för inställelse inför domstol. Styrelsen äger rätt att för ändamålet påkalla handräckning av polismyndighet enligt vad därom finnes stadgat i 77 § barnavårdslagen.

För kostnad, som styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården jämlikt första eller andra stycket bestritt, äger styrelsen söka ersättning av statsmedel hos socialstyrelsen, som efter hörande av *skolbyråchefen* utanordnar sådan ersättning med det belopp, vartill kostnaden skäligen kan uppskattas.

Specialmotivering.

Såväl i förslag till ändrad lydelse av barnavårdslagen som i förslag angående ändring av Kungl. Maj:ts stadga för skyddshemmen har benämningen »skyddshem» ersatts med »skola tillhörande barna- och ungdomsvården». Skyddshemsinspektörens titel har ändrats till »chefen för socialstyrelsens skolbyrå» (»skolbyråchefen»). Dessutom har titeln »föreståndare» utbytt mot »rektor». Skälen till dessa ändringar ha anförts i det fjärde kapitlet av detta betänkande. Införandet i vederbörande paragrafer av de nya beteckningarna ha icke särskilt redovisats i specialmotiveringen. Detta är förhållandet med barnavårdslagens 21, 38, 39, 48, 50, 74 och 77 §§ samt stadgans 5, 8, 9, 14, 18, 25, 31, 32, 34, 35, 39—41, 43, 45, 48 §§.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om samhällets barnavård och ungdomsskydd.

16 §.

I det femte kapitlet av detta betänkande har framhållits att skolor tillhörande barna- och ungdomsvården samt barnavårdsnämnderna böra bistå varandra. Anvisning härom bör införas i första momentet, vilket innehåller föreskrift om barnavårdsnämndernas samarbete med en del andra myndigheter. Uttrycket »skolmyndigheterna» föreslås utbytt mot »de lokala skolmyndigheterna», emedan förväxling eljest skulle kunna ske, sedan skyddshemmen erhållit beteckningen »skolor tillhörande barna- och ungdomsvården».

18 §.

Här föreslås först det tillägget, att barnavårdsnämnd, som har för avsikt att på nytt vidtaga åtgärd mot ett barn, vilket slutligt utskrivits från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, bör inhämta upplysning därifrån om barnets tidigare uppförande.

Den nuvarande anvisningen till nämnden att inhämta upplysning från annan skola bör givetvis bibehållas men formuleras något annorlunda än förut. Av förarbetena till 1924 års barnavårdslag och till de däri år 1934 företagna ändringarna synes framgå, att rektor, föreståndare för skola, folkskoleinspektör och överlärare skola kunna kallas till sammanträde med barnavårdsnämnd, om barn i skola, som står under deras tillsyn, blir föremål för nämndens behandling. Det nuvarande undantaget från denna regel torde ha avseende på det fall, att vederbörande rektor o. s. v. är ledamot av nämnden och särskild kallelse sålunda ej är nödvändig. Meningen synes däremot icke ha varit, att, så snart över huvud någon rektor eller föreståndare för skola, överlärare eller folkskoleinspektör invalts i nämnden, från dess överläggning utesluta varje annan sådan person. Den föreslagna formuleringen torde un-

danröja anledning till den feltolkning, som eljest kan uppkomma. De sakkunniga föreslå även, att jämte rektor och föreståndare för skola blott nämnes »kommunal skolledare», vilket uttryck omfattar såväl inspektörer som överlärare. Med rektor avses i förslaget jämväl rektor i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

Föreskriften att nämnden beträffande person över aderton år bör inhämta upplysning från läroanstalt, därest han besöker sådan, eller anledning eljest finnes att antaga att utredningen skulle främjas därigenom, har genom det nämnda tillägget utvidgats att avse även upplysning från skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

29 §.

I paragrafens fjärde moment har införts bestämmelse angående omhändertagande av barn, som jämte sin mor vistas å skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

Kvinnliga skyddshemselever befinnas stundom vara gravida vid intagningen. Någon gång blir elev gravid under rymning eller villkorlig utskrivning. Platser på vanliga mödrahem kunna sällan erhållas för detta klientel. Efter ikraftträdandet år 1926 av den nuvarande barnavårdslagen inträffade därför stundom att spädbarn jämte modern för någon tid vårdades på skyddshem. Modern kom emellertid på detta sätt att intaga en olycklig särställning i förhållande till övriga elever. År 1931 inrättades därför en särskild avdelning för mödrar vid Hornö skyddshem. Styrelsen för skyddshemmet ansåg, att upprätthållandet av sambandet mellan mor och barn skulle kunna ha ett visst fostrande inflytande på modern och stärka hennes ansvars känsla. Den moraliska effekten har dock tyvärr icke varit så stor som väntats. De mycket unga mödrarna i 14—16 års åldern äro ännu själva i alltför hög grad barn för att kunna utveckla normala moderliga känslor. Mödraavdelningarna ha dock en uppgift att fylla. De möjliggöra naturlig uppfödning av spädbarnen och lösa för barnavårdsnämndernas del frågan om placeringen av mor och barn under tiden omkring födelsen. I anledning härav ha också under senare år nya mödraavdelningar inrättats vid statens hemskola Sonestorp och vid ungdomshemmet Bistaborg.

De hemskolor, som ha mödraavdelningar, få vidkännas svårigheter på den grund att de två elevgrupperna kräva olika behandling, vilket skapar mycken irritation dem emellan. Vidare äro mödraavdelningarna alltför små för att det skall vara ekonomiskt försvarbart att förse dem med specialutbildad personal i önskvärd omfattning. Utredningen som ej har anledning framlägga förslag i ämnet vill dock ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att sammanföra alla gravida elever, som icke omhändertagits jämlikt 22 § d) barnavårdslagen, till en särskild anstalt, där utbildningsmomentet icke behövde vara så framträdande. Till sådan anstalt borde utväljas en hemskola belägen så nära som möjligt intill stad med barnbördshus.

De formella grunderna för spädbarns omhändertagande på mödraavdel-

ning vid skyddshem ha hittills icke reglerats, vilket såsom nedan närmare utvecklås vållat stora olägenheter.

Med ledning av en efterhand utbildad praxis konstaterade 1934 års skyddshemssakkunniga att ifrågavarande spädbarn vistades på skyddshemmet »under formen av att vara omhändertagna för samhällsvård». Oftast hade nämligen skyddshemmet lyckats förmå den barnavårdsnämnd, som ansökt om moderns intagning i hemmet, att omhändertaga barnet för samhällsvård och att utbetala fosterlega. Svårigheter uppstodo emellertid i de fall, då barnavårdsnämnd hade att utkräva ersättning för fosterlegan av barnavårdsnämnd i annan kommun eller av enskild försörjningspliktig, i regel barnafadern. Den kommun eller person, mot vilken kravet riktades, kunde nämligen med stöd av 2 § barnavårdslagen invända, att omhändertagandet ej skett i laga ordning, när det icke gjorts av barnavårdsnämnden i den kommun, där skyddshemmet vore beläget, eller i den kommun, där det barnbördshus vore beläget, vareist barnet kommit att födas.

Vid en del hem ordnades därför så, att barnet omhändertogs för samhällsvård av barnavårdsnämnden i den kommun, där skyddshemmet låg. För att underlätta barnavårdsnämndens arbete i detta avseende invaldes i vissa fall i nämnden en befattningshavare vid hemmet, vilken tjänstgjorde såsom föredragande i sådana ärenden.

Genom ett regeringsrättens utslag den 13 maj 1943 har emellertid frågan kommit i ett nytt läge. Utvecklingen av detta ärende var i korthet följande.

I april 1942 omhändertogs en 15-årig flicka av Malmö stads barnavårdsnämnd samt placerades å hemskolan Sonestorp. I september samma år födde hon ett barn, vilket jämte modern vistades på hemskolans mödraavdelning. På föranstaltande av hemskolan vände sig modern den 5 oktober 1942 till barnavårdsnämnden i Malmö med begäran om samhällsvård för barnet. Under hänvisning till att barnet icke vistades i Malmö vägrade barnavårdsnämnden att omhändertaga barnet. Modern vände sig därefter med enahanda begäran till barnavårdsnämnden i Rya kommun, inom vars område hemskolan är belägen. Ej heller denna barnavårdsnämnd ville omhändertaga barnet. Styrelsen för hemskolan anhöll då, under åberopande av 20 § barnavårdslagen, att länsstyrelsen i Kristianstads län måtte tillhålla barnavårdsnämnden i Rya att omhändertaga barnet. Efter hörande av barnavårdsnämnden i Rya utlät sig länsstyrelsen så: Enär någon sådan omständighet, som jämlikt 29 § ovannämnda lag bör föranleda omhändertagande av ifrågavarande barn för samhällsvård, icke visats föreligga, finner länsstyrelsen ansökningen icke kunna bifallas. Regeringsrätten fastställde genom sitt förut nämnda utslag länsstyrelsens utslag.

Det skulle sålunda återstå för styrelse för hemskola med mödraavdelning att förhandla med fattigvårdsstyrelse — i regel i hemortskommunen — angående ersättning för å mödraavdelningen intaget spädbarn. För att förbygga senare missförstånd och tidsödande underhandlingar har emellertid skyddshemsinspektören, redan då ansökan göres om intagning av den blivande modern, uppställt som villkor för att spädbarnet skall vårdas å

skyddshemmet, att barnavårdsnämnden antingen själv utfärdar ansvarsförbindelse för barnets vård eller anskaffar sådan från fattigvårdsstyrelsen. Givetvis vore det dock lättare för anstaltens styrelse om den ständigt kunde uttaga all ersättning av en och samma kommunala myndighet.

När barnet vid omkring ett års ålder skall lämna hemskolan och placeras i fosterhem, uppstår en förvirrad situation. Allt samband med modern upphäves nu och fattigvård kan alltså icke gärna ifrågakomma. Ett omhändertagande för samhällsvård måste göras, men tveksamhet råder om detta lämpligen bör beslutas av barnavårdsnämnden i den kommun, som förut utgivit fattigvården, i den kommun, där skyddshemmet är beläget, eller i den kommun, där det blivande fosterhemmet ligger.

Gränserna mellan fattigvård och samhällsvård äro mången gång flytande. Särskilt vid meddelande av sjukhusvård åt barn lär det ej sällan inträffa, att för likartade hjälpfall utgives fattigvård i en kommun medan i en annan samhällsvård beslutas.

Uppenbart är att ett spädbarn på mödraavdelning vid hemskola icke är utsatt för verklig nöd eller har övergivits av modern. Detta beror dock på att skyddshemmet trätt hjälpende emellan och vid fullföljande av omhändertagandet av modern tillsett, att hon icke skiljes från barnet. Någon skyldighet för skyddshemmet att sörja för den omhändertagnas barn föreligger i och för sig icke. I samma ögonblick som skyddshemmet upphörde med sina omsorger om barnet, skulle emellertid barnet bli i behov att omhändertagas. Modern kan icke självständigt omhändershava ens barnets fysiska vård, mycket mindre ordna för dess lämpliga placering. Såvida modern ej ingått giftermål med barnets fader har det endast i enstaka undantagsfall hänt, att mor och barn kunnat vistas tillsammans efter moderns utskrivning.

Det förhållandet, att en institution på detta sätt tillfälligt träder i moderns ställe, synes icke böra utesluta möjligheten att meddela barnet samhällsvård. Ett barn på mödraavdelning vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården torde lämpligen kunna likställas med barn, som tillfälligt vårdas å upptagningshem, avsett för späda barn, vilka åtföljas av sina mödrar. Rörande ett sådant upptagningshem, Gullbergsbrohemmet i Göteborg, förklarade kammarrätten i ett utslag den 25 april 1939, att där meddelad vård åt spädbarn vore samhällsvård.

De sakkunniga föreslå sålunda, att barn, som tillsammans med sin mor vistas å skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall vara omhändertaget för samhällsvård.

I fråga om vilken barnavårdsnämnd som bör göra omhändertagandet, hålla de sakkunniga före att den omständigheten att ett barn är intaget å skola tillhörande barna- och ungdomsvården icke bör medföra skyldighet för barnavårdsnämnden i den kommun, där skolan är belägen, att vidtaga särskilda åtgärder beträffande barnet. Så länge eleverna vistas på skolan eller äro utackorderade från densamma, böra de betraktas som tillhörande hemortskommunen, d. v. s. den kommun, som föranstaltat om intagningen. Stöd för denna sin uppfattning anser sig skyddshemsutredningen finna i vissa

Kungl. Maj:ts utslag beträffande förnyat omhändertagande av skyddshems-
elever jämlikt 22 § d) barnavårdslagen. Särskilt har avseende fästs dels vid
ett utslag den 13 februari 1941 på besvär över utslag av länsstyrelsen i Jämt-
lands län den 16 augusti 1940, dels ock vid ett utslag den 1 oktober 1942 på
besvär över ett av länsstyrelsen i Stockholms län den 30 juli 1942 meddelat
utslag. Genom nämnda båda Kungl. Maj:ts utslag har fullt klarlagts, att be-
slut om sådant förnyat omhändertagande av skyddshemselev, varom skydds-
hemsstyrelse jämlikt 22 § skyddshemsstadgan äger söka föranstalta, kan
fattas av den barnavårdsnämnd, som gjort det första omhändertagandet.
Däremot har barnavårdsnämnden i den kommun, där skyddshemmet är be-
läget, icke ansetts behörig att meddela beslut om elevens fortsatta omhänder-
tagande.

Till jämförelse kan även erinras om, att skoldistrikt endast efter Kungl.
Maj:ts uttryckliga åläggande är skyldigt att anordna undervisning för barn
intagna i barnhem inom distriktet, då barnhemmet är avsett för större om-
råde än skoldistriktet.

Den uppfattningen, att internerna på en anstalt intaga en särställning i
förhållande till den kommunala enhet, inom vilken anstalten är belägen,
kommer även till uttryck i den regel beträffande internernas mantalsskriv-
ning, som gives i 3 § 7 mom. mantalsskrivningsförordningen samt 48 § fat-
tigvårdslagen.

Av sålunda anförda skäl ha de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att
barn, som jämte sin moder vistas å mödraavdelning vid skola tillhörande
barna- och ungdomsvården, skall omhändertagas för samhällsvård av den
barnavårdsnämnd, som föranstaltat om moderns intagning i skolan. Bestäm-
melse härom har införts i ett särskilt fjärde moment i 29 §.

Det nuvarande fjärde momentet motsvaras av förslagets femte moment.

35 §.

Såsom framhållits i det femte kapitlet bör barn, som betecknas som van-
artat, i första hand ifrågakomma till placering i enskilt hem eller barnhem.
Endast då omhändertagande i denna form anses olämpligt, skall barna-
vårdsnämnden föranstalta om intagning i skola tillhörande barna- och ung-
domsvården. Intagning i arbetshem bör ifrågakomma i sista hand. Första mo-
mentet av paragrafen har omarbetats för att få åtgärderna i lämplig ordning
med hänsyn till deras mer eller mindre ingripande karaktär. I stället för
uttrycket »våda för andras sedliga utveckling» bör införas »menlig inverkan
på andra», ett uttryck som mera påtagligt beskriver den fara, som kan före-
ligga, och samtidigt har en mindre dömande klang än den nu använda be-
skrivningen.

Den del av paragrafen, som behandlar förvaring hos polismyndighet av
person, som avses i 22 § d) barnavårdslagen, synes böra utgöra ett moment
för sig. Det nuvarande andra momentet skulle sålunda bli ett tredje moment.

På grund av den år 1944 företagna ändringen i 22 § d) har i förslaget till
nu ifrågavarande paragraf 2 och 3 mom. uttrycket »lastbar» utbytt mot
»sedeslös».

37 §.

Paragrafens andra moment innehåller en bestämmelse att barnavårdsnämnden eller den, åt vilken nämnden sådant överlåtits, skall äga den rätt att ha uppsikt över den omhändertagne och att tukta honom, vilken eljest tillkommer föräldrarna. Även om ordet »tukta» icke tages i den trängre betydelsen tilldela kroppsaga, synes det numera ha en så negativ innebörd, att det lämpligen bör utbytas mot ordet »fostra».

43 §.

I sin nuvarande utformning innehåller denna paragraf detaljerade bestämmelser angående vilka slags anstalter som skola finnas för beredande av skydds-
uppföstran, angående utackordering av skyddshemselev, överflyttning av elev m. m. Dessa anvisningar finnas utförligare behandlade i olika delar av skyddshemsstadgan. De äro av sådan art, att de ej nödvändigt behöva regleras i barnavårdslagen. De sakkunniga föreslå därför en förenkling av paragrafen genom uteslutande av de delar, som närmast höra hemma i stadgan.

I förslaget första moment fastslås, att skolor för beredande av skyddsuppföstran skola finnas samt hur de skola komma till stånd. Övriga bestämmelser i nuvarande första momentet återfinnas i 1 § förslaget till stadga för skolor tillhörande barn- och ungdomsvården.

Andra momentet har i sak behållits oförändrat. Ändring bör givetvis ske, därest nu pågående förhandlingar leda till att städerna Stockholm och Göteborg ej längre skola uppehålla egna skyddshem. De sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla, att skillnaden i livserfarenhet mellan de elever som komma från nämnda städer och de som höra hemma i det övriga landet icke längre torde vara så stor som då 1934 års skyddshemssakkunniga avgåvo sina betänkanden.

Tredje momentet reglerar överflyttningen till uppföstringsanstalt av elev, som fyllt femton år. Särbestämmelser för elever, som fyllt aderton år eller omhändertagits enligt 22 § d) barnavårdslagen, behövas icke. Dessa elever kunna givetvis, i likhet med alla andra över femton år, flyttas till allmän uppföstringsanstalt. Bestämmelser om överflyttning till ungdomshem meddelas i annan ordning. Den hittillsvarande formuleringen av paragrafen har i detta hänseende endast varit ägnad att skapa tveksamhet och oreda, i synnerhet som den för att förstås måste jämföras med 22 § 1 mom. skyddshemsstadgan. Uttrycket »visat särdeles svår vanart» har av skäl, som framgå av femte kapitlet utbyts emot »visat sig särskilt svårbehandlad». Dessutom har anvisning givits att överflyttning till annan skola eller anstalt i första hand bör övervägas.

De i det nuvarande sjätte momentet givna hänvisningarna till skyddshemsstadgan kunna lämpligen överflyttas till 44 §, som innehåller liknande anvisningar.

44 §.

Den nuvarande föreskriften i första momentet att skyddshem skall stå under ledning av en styrelse, som har att besluta om intagning i hemmet, har orsakat upprepade missförstånd. Själva det förhållandet, att skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall stå under ledning av en styrelse, fastslås redan nu i 4 och 43 §§ skyddshemsstadgan, vilka föreslås oförändrade ingå i stadgan för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Det enda fall, då styrelse kan besluta om intagning, är om elev placerats i skola för observation. Dessutom besluta styrelserna för de skolor, som tillhöra städerna Stockholm och Göteborg, angående intagning av elever från nämnda städer i respektive skolor. Lagens avfattning har givit anledning antaga, att undantagen skulle vara regel. Bestämmelsen bör därför utgå ur barnavårdslagen, i synnerhet som regler för nämnda undantagsfall givas i annat sammanhang.

Godkännande av skyddshem förekommer numera icke i annan form än genom upprättande av avtal mellan å ena sidan Kungl. Maj:t och Kronan samt å andra sidan huvudmannen för skyddshemmet. Med den av de sakkunniga föreslagna lydelsen av 1 § stadgan för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården kan bestämmelsen om godkännande utgå ur barnavårdslagen.

Hänvisningen till särskild stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården utvidgas med vissa anvisningar, som förut inrymts i 43 §.

De kortfattade anvisningarna i nuvarande andra momentet angående skolundervisning och yrkesutbildning äro överflödiga, enär utförliga föreskrifter meddelas i 16 § i förutnämnda särskilda stadga.

De nuvarande tredje och fjärde momenten motsvaras av förslagets andra och tredje moment.

45 §.

Bestämmelserna om villkorlig utskrivning ha, såsom framhållits i det femte kapitlet, gjorts mera detaljerade. Lagtexten hänför sig endast till sådana för skyddsuppfostran omhändertagna, vilka ej intagits i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården eller som återlämnats från sådan skola till barnavårdsnämnden. Villkorlig utskrivning av den som intagits i sådan skola skall enligt förslaget helt regleras genom stadgan för nämnda skolor. En hänvisning till stadgan har införts i 45 §.

46 §.

Skäl ha i det femte kapitlet anförts för ändring av de grunder, efter vilka slutlig utskrivning av elev vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården må äga rum.

Att styrelse för sådan skola skall besluta i fråga om slutlig utskrivning av elev utsäges i förslagets första moment. Där har även framhållits, att barnavårdsnämnden skall vara beslutande myndighet beträffande elev, som

återlämnats till nämnden för att beredas vård i annan form. Ytterligare bestämmelser angående elev, som sålunda återlämnas, återfinnas i stadgans 22 § 1 mom. sista stycket.

Andra momentet innehåller föreskrifter dels om utskrivning i vanlig ordning av elev i skola som ovan nämnts, och dels om uppskjutande av sådan utskrivning, ett förfaringssätt som avses träda i stället för sådant förnyat omhändertagande, som beröres i 22 § 1 mom. skyddshemsstadgan i dess nuvarande lydelse. För övrigt har i andra momentet vidtagits en ändring av formell natur: uttrycket »barn, som omhändertagits» har utbyts emot »den som omhändertagits», vilket passar bättre som sammanfattande beteckning på de barn och ungdomar, som skola slutligt utskrivas.

Tredje momentet första stycket vilket innehåller föreskrifter om anskaffande av arbete och utrustning för slutligt utskriven föreslås oförändrat. Övriga delar av tredje momentet, som behandla tillsyn över slutligt utskriven och träffande av arbetsavtal för den utskrivne, anses böra utgå ur lagen. Motiven härför ha anförts i det femte kapitlet.

67 §.

Hänvisningen till särskilt stadgande rörande skyddshemsavgifter bör utgå, emedan de sakkunniga i kapitel V föreslå, att dessa avgifter borttagas.

76 §.

Den, som förlett eller hjälpt någon som omhändertagits för skyddsuppfostran att avvika från hem eller anstalt, dit han överlämnats, kan enligt 10 kap. 74 § barnavårdslagen straffas med böter eller fängelse. I 76 § stadgas, att förseelse, som i 10 kap. avses, må åtalas av allmän åklagare, endast om den av målsägande eller vederbörande barnavårdsnämnd till åtal angives. Åklagare ha i vissa fall ej ansett sig kunna godtaga skyddshemsstyrelse som målsägande. Styrelse, som önskat få åtal till stånd mot en person, vilken haft sin hand med i elevs avvikande, har därför nödgats vända sig till någon i saken oftast fullkomligt ovetande barnavårdsnämnd, vilken fått göra anmälan om åtal. Paragrafen föreslås ändrad så att tvekan ej kan uppstå om att styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall vara berättigad att själv göra sådan angivelse.

81 §.

Besvär över beslut av styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården böra av skäl, som angivits i det femte kapitlet, uteslutande anföras hos socialstyrelsen. Hänvisning härom har införts i ett sjätte moment, och ur första momentet har uteslutits besvärshänvisning till länsstyrelsen rörande klagan över beslut om slutlig utskrivning av elev.

Barnavårdsnämnd eller skyddshemsstyrelse, som är missnöjd med beslut av styrelse för arbetshem eller skyddshem rörande någons intagning i skydds- eller arbetshemmet, äger enligt nuvarande formulering av paragrafens fjärde moment att anföra besvär över beslutet hos länsstyrelsen. Såsom tidigare

framhållits fattar styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården — med undantag av styrelse för skola, som äges och drives av städerna Stockholm och Göteborg — beslut om intagning endast beträffande omhändertagen, som överlämnats för observation. Dylikt beslut skall överklagas hos socialstyrelsen. Styrelse för skola som nyss nämnts kan överhuvud icke tänkas klaga över beslut av annan sådan styrelse angående intagning, emedan alla beslut om överflyttningar fattas av skolbyråchefen. Ifrågavarande moment bör alltså beröra allenast klagan över beslut av styrelse för arbetshem.

Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts stadga för skyddshemmen.

De sakkunniga ha i det fjärde kapitlet föreslagit, att benämningen skyddshem utbytes mot uttrycket skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Stadgan bör sålunda benämnas Kungl. Maj:ts stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

För att vinna större åskådlighet föreslås, att det avsnitt i stadgan, som behandlar intagning och utskrivning av elever samt undervisning och fostran, indelas genom flera underrubriker än för närvarande är fallet.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

Skolornas organisation och ändamål.

1 §.

I förslagets första paragraf konstateras, att staten åtagit sig att upprätta skolor tillhörande barna- och ungdomsvården samt att andra sådana skolor måste vara godkända av Konungen. Detta godkännande har, såsom tidigare framhållits, formen av avtal angående verksamheten vid icke statlig skola, upprättat mellan å ena sidan Kungl. Maj:t och Kronan samt å andra sidan huvudmannen för skolan. Någon uppdelning av statliga skolor i sådana som ägas av staten och sådana som arrenderas av staten är knappast erforderlig, särskilt som staten numera inköpt alla utom ett par av de anstalter, som drivas i dess regi. Beträffande de återstående torde inom de allra närmaste åren komma att beslutas, om de skola inköpas eller återlämnas till ägarna för att användas för andra ändamål. Icke heller synes det vara av någon praktisk betydelse, om det i stadgan konstateras, att icke statliga skolor kunna ägas av enskilda sammanslutningar eller stiftelser eller eventuellt av städerna Stockholm och Göteborg. Dessa förklaringar, som voro behövliga vid övergången till den nuvarande organisationen, kunna numera saklöst utgå.

Att varje avdelning vid kombinerad skola är underkastad de bestämmelser, som gälla för motsvarande typ av skola, synes självklart utan särskild föreskrift.

2 §.

Bestämmelser om vilka slag av skolor, som skola finnas, ha sammanförts till denna paragraf. De återfunnos tidigare i 43 § 1 mom. barnavårdslagen. Ytterligare anvisningar om fördelningen av eleverna gåvos i skyddshemsstadgans andra paragraf men bli överflödiga genom den avfattning, som nu föreslås.

Såsom framhållits i det fjärde kapitlet av detta betänkande behöva endast två huvudkategorier av skolor åtskiljas, nämligen skolhem och yrkesskolor. Härtill komma hemskolor för väntande mödrar och mödrar med späda barn. För att säkerställa att eleverna differentieras icke blott med hänsyn till åldern utan även med avseende på själsbeskaffenheten, bör emellertid — såsom skett i paragrafen — anvisning givas, att skilda skolor inom varje huvudgrupp skola utnyttjas för olika elevkategorier. De föreskrifter, som tidigare funnits i barnavårdslagens 43 § angående åtskiljande av elever av olika kön samt om avskiljande av olika elevgrupper, återfinnas i mera allmän formulering i sista stycket.

Tillsyn över skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

3 §.

I enlighet med förslag i det fjärde kapitlet av betänkandet förutsättes, att skyddshemsinspektionen förvandlas till en självständig byrå inom socialstyrelsen och att chefen för denna byrå benämnes skolbyråchefen.

Emedan en särskild överstyrelse för yrkesutbildning inrättats, har denna styrelse angivits som inspektionsmyndighet för yrkesundervisningen i stället för skolöverstyrelsen, vilken tidigare utövade inspektion även över sådan undervisning liksom över undervisningen i folk- och fortsättningsskolans kurser. Anvisning om skolöverstyrelsens inspektionsrätt har inryckts i paragrafens andra stycke, vilket i övrigt avhandlar folkskolinspektörernas befattning med skolhemmen.

2 kap. Särskilda bestämmelser för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Styrelse och förvaltning.

4 §.

Antalet ledamöter i skyddshemsstyrelse skall enligt gällande lydelse av fjärde paragrafen uppgå till fem vid kombinerat skol- och yrkeshem, yrkeshem, hemskola förenad med mödrahem, ungdomshem ävensom hem för själsligt abnorma. Vid skolhem och annan hemskola än nyss sagts skall styrelsen utgöras av minst tre personer. Endast i ett par fall ha fler än tre ledamöter utsetts. Emedan ledamöterna äro blott tre, blir det nära nog nödvändigt, att samtliga äro närvarande vid sammanträde, åtminstone om viktigare beslut skola fattas. Härigenom ha vissa svårigheter uppstått. Det har även visat

sig svårt att få tillräcklig sakkunskap representerad i dessa små styrelser. I varje styrelse bör sammanföras erforderlig erfarenhet av uppfostringsfrågor, yrkesundervisning, anstaltsekonomi samt arbetsmarknadsförhållanden. Såvida icke antalet ledamöter i varje styrelse uppgår till fem synes detta önskemål svårigen kunna uppfyllas.

Enligt vad nu gäller skall, där ej särskilda skäl till annat föranleda, minst en ledamot av skyddshemsstyrelse vara kvinna. De sakkunniga finna denna föreskrift olämpligt formulerad och ägnad att framkalla en bestämd proportion mellan antalet män och kvinnor i styrelsen. Den av de sakkunniga föreslagna nya formuleringen avser att öppna möjlighet att placera åtskilligt fler kvinnor än för närvarande är fallet. I synnerhet i styrelserna för flickhemmen böra ingå flera kvinnliga ledamöter, vilket väsentligt skulle underlätas om hela antalet, såsom de sakkunniga föreslå, ökas från tre till fem.

För närvarande finnas i ett par styrelser endast män. De sakkunniga avse icke att någon ledamot på grund av den föreslagna stadgeändringen skall behöva avgå före utgången av den period för vilken han blivit utsedd. Övergången bör kunna ske på så sätt, att Kungl. Maj:t medgiver nödig dispens.

10 §.

I punkten 4 bortfaller föreskriften om tillsyn av slutligt utskrivnen.

Under punkten 5 omnämnda undervisningsplan, arbetsschema, ordningsregler och dagordning bruka icke ändras varje år. Det torde vara tillräckligt föreskriva att de skola fastställas av styrelsen utan att det närmare anges huru ofta de skola tagas upp till omprövning.

Punkten 6 har kompletterats så att icke endast flitpengar utan även avlöning skall kunna utgå till elev i enlighet med vad de sakkunniga uttalat i fjärde kapitlet av betänkandet.

Föreskrifterna i punkten 13 givas en sådan formulering att det otvetydigt framgår att de skola avse även assistenter. Denna tjänstemannakategori kan visserligen hänföras till lärare men genom den föreslagna ändringen förebyggas missförstånd.

Den i punkten 26 givna föreskriften, att skyddshem före augusti månads utgång varje år skall avgiva redogörelse till socialstyrelsen för verksamheten under nästföregående arbetsår, har i praktiken icke kunnat efterlevas. Uppgifter från de statliga skolorna angående den ekonomiska förvaltningen under nästföregående budgetår måste vara socialstyrelsen tillhanda i god tid varje år för att användas vid uppsättandet av socialstyrelsens petita i de delar, som avse nämnda skolor. De icke statliga skyddshemmens räkenskaper äro i allmänhet upplagda efter kalenderår, och ekonomiska uppgifter för dem kunna således erhållas när som helst under det närmast följande året. Redogörelse för andra förhållanden än de ekonomiska böra såväl statliga som icke statliga skolor kunna avgiva tämligen snart efter utgången av det kalenderår de avse. Dessa redogörelser användas delvis som material för skyddshemsinspektörens (skolbyråchefens) årsberättelse. Denna skulle enligt skyddshemsstadgans ursprungliga lydelse vara ingiven till socialstyrelsen den 1 mars

varje år, men behöver efter ändring år 1942 icke vara avlämnad förrän den 1 april.

För att åstadkomma en bättre ordning i fråga om nämnda redogörelser och förhindra, att samma eller liknande uppgifter begärdes av skyddshemmen mera än en gång, har socialstyrelsen genom beslut den 19 december 1941 fastställt vissa riktlinjer för avlämnandet av berättelserna. Styrelsen har sålunda föreskrivit, att samtliga skyddshem före januari månads utgång varje år skola avge berättelse över verksamheten under föregående kalenderår, att statliga skyddshem före augusti månads utgång skola avge ekonomiska uppgifter angående föregående budgetår, att icke statliga skyddshem skola lämna ekonomiska uppgifter avseende det förflutna kalenderåret före slutet av mars månad varje år samt slutligen att psykiatriska rådgivare skola avgiva berättelse för kalenderår före utgången av januari månad nästföljande år.

De sakkunniga anse, att samtliga skolor fortsättningsvis böra avlämna berättelse över elevomsättning och fostringsarbete för varje kalenderår före utgången av januari månad påföljande år. Redogörelse för den ekonomiska förvaltningen under budgetåret bör lämnas före den 15 nästföljande juli månad, samtidigt som de statliga skolorna avgiva förslag till löne- och omkostnadsstater för nästkommande budgetår.

11 §.

Skyddshemsstadgans 11 § innehåller en anvisning till ledamöter av styrelse att »tid efter annan» genom besök i skyddshemmet tillse att elevernas vård m. m. handhaves på ett tillfredsställande sätt. De sakkunniga äro övertygade om betydelsen av att styrelseledamöterna veta sitt ansvar för verksamheten samt att de lära känna den i vardagslag. Med hänsyn till svårigheten att göra regelbundna besök vid hemmet synes det dock lämpligt, att bestämmelsen gives en något mjukare utformning genom att den anförda tidsbestämmelsen uteslutes.

Intagning och utskrivning av elever.

12 §.

Detaljerade anvisningar givas i 12 § första momentet skyddshemsstadgan angående vilka handlingar som skola åtfölja ansökan om intagning i skyddshem. Bland annat skall lämnas uppgift om den omhändertagnes skolgång samt avskrift av barnavårdsnämndens handlingar, utvisande de förhållanden, under vilka han vuxit upp, hans föregående uppförande och övriga omständigheter, som kunna tjäna till ledning för skyddshemmets uppfostrande verksamhet. Det har visat sig, att barnavårdsnämnderna åtminstone på landsbygden haft mycket svårt att i nu nämnda hänseende förebringa en utredning, som ger en tillräckligt fyllig bild av den omhändertagnes förhållanden och beskriver dessa genom angivande av konkreta fakta. Skyddshemsinspektören tvingades därför, när den centrala intagningen först började tillämpas, att infordra komplettering av utredningarna genom att framställa direkta frågor,

som fingo besvaras av barnavårdsnämnderna. För att förenkla förfarings-sättet utarbetades formulär dels till yttrande av lärare beträffande den omhändertagnes skolgång, dels till barnavårdsnämndens utredning angående den omhändertagnes förhållanden i föräldrahemmet, i arbetsanställning och under fritid (social utredning). Sådana formulär ha varit i bruk sedan år 1941. De formulär, som för närvarande användas, äro avfattade så att de uppgifter, som komma att lämnas i dem och i det läkarintyg som skall åtfölja ansökan om intagning, äro tillräckliga för att vid behov utfärda remiss för elev till sjukhus, sinnesslöanstalt eller annan dylik inrättning. Det kan vara svårt eller nära nog omöjligt att erhålla sådana upplysningar, då något eller några år förflutit efter omhändertagandet. De flesta barnavårdsnämnder ha icke gjort invändningar emot att verkställa utredningen i enlighet med nämnda formulär. Skyldighet föreligger dock icke för nämnd att begagna sig av dem. För att garantera likformighet i fråga om utredningen och för att undvika onödiga meningsutbyten med barnavårdsnämnder angående sättet att verkställa densamma föreslå de sakkunniga, att 12 § första momentet punkterna 2 och 4 kompletteras så att av dem otvetydigt framgår, att utredning bör företagas enligt formulär, som fastställas av socialstyrelsen.

Punkt 6 i 1 mom. bortfaller, enär skyddshemsavgifter förutsättas ej vidare skola utgå.

Överflyttning från allmän uppfostringsanstalt eller från statlig uppfostringsanstalt för sinnesslöa till skyddshem samt från ett skyddshem till ett annat behandlas i andra momentet av skyddshemsstadgans 12 §. Sistnämnda slags överflyttning har i förslaget sammanförts med de övriga överflyttningar från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, vilka behandlas i 22 § stadgan för nämnda skolor. Överflyttning från allmän uppfostringsanstalt till skyddshem är från skyddshemsorganisationens sida att betrakta som en nyintagning, och bestämmelser beträffande flyttning från sådan anstalt till skola tillhörande barna- och ungdomsvården ha därför bibehållits i ett andra moment av 12 §. Sinnesslöa skola överhuvud icke vistas på sådan skola, varför de sakkunniga uteslutit föreskrift om överflyttning från statlig uppfostringsanstalt för sinnesslöa.

Bestämmelsen om vilka handlingar som skola åtfölja ansökan om överflyttning från allmän uppfostringsanstalt har bibehållits oförändrad så när som på en formell justering, orsakad av ovan nämnda ändringsförslag.

15 §.

I betänkandets fjärde kapitel har anförts skälen för avskaffande av barnavårdsnämndernas avgifter för skyddshemsvården samt för sjukvård för skyddshemselev. Samtliga bestämmelser härom ha därför utmönstrats ur 15 §. Däremot ha införts bestämmelser rörande kostnader för eftervård m. m. med i huvudsak den formulering, som föreslagits i socialstyrelsens utlåtande den 13 mars 1944 över skyddshemsutredningens promemoria med förslag till ändringar i skyddshemsstadgan m. m.

I paragrafens första moment lämnas anvisning rörande storleken av de

belopp, som få användas för eftervård åt elever. Det är av vikt att eftervårdsmedel i lika grad stå till förfogande vid både statliga och icke statliga skolor. I andra momentet föreskrives, att socialstyrelsen skall bestämma, vilka kostnader som äro att hänföra till eftervård. De förutsättningar under vilka slutligt utskreven elev skall kunna erhålla stipendium behandlas i förslagets tredje moment.

Undervisning och fostran.

16 §.

Termen vanart, som upprepade gånger förekommer i paragrafens tredje moment, har, i enlighet med vad som anförts i det fjärde kapitlet, utbytt emot andra uttryckssätt.

17 §.

I de första och andra momenten har icke föreslagits någon ändring i sak. Det synes de sakkunniga mindre lämpligt att, som i paragrafens tredje moment sker, räkna upp de yrken, i vilka utbildning skall meddelas. Att yrkesundervisning i exempelvis mekaniskt verkstadsarbete och snickeri skall förekomma vid yrkesskolor avsedda för normala pojkar torde indirekt framgå av den del av förslagets tredje moment, där det föreskrives, att utbildningen i skolor för ynglingar, som i ett eller annat avseende äro abnormal, kan begränsas till jordbruksarbete med ladugårds- och trädgårdsskötsel eller enklare industriellt arbete. Då utsikterna att erhålla anställning i olika yrken kunna växla jämförelsevis hastigt, är det bättre att vid yrkesvalet icke vara bunden av bestämmelser, som måste ändras författningsvägen.

Flickor böra som hittills utbildas i husligt arbete, vilket i synnerhet i början av anstaltsvistelsen synes bereda lämplig allsidig sysselsättning. De flickor, vilka stanna mer än ett år i skolan, borde likväl beredas tillfälle till något val beträffande sin fortsatta sysselsättning. Ehuru flickornas yrkesutbildning i förhållande till gossarnas är något försummad och borde bli föremål för närmare omprövning, anse sig de sakkunniga icke böra framställa något förslag härutinnan. I stället torde det i praktiken få prövas huruvida utbildningen vid flickhemmen kan differentieras. Uttrycket »något eller några lämpliga kvinnliga yrken» synes emellertid tills vidare böra förändras till »något eller några andra lämpliga yrken». Jordbruksarbetet vid yrkesskolor för normalbegåvade flickor torde för flertalet elever knappast vara av den omfattning, att det behöver särskilt nämnas. I skolor för efterblivna kvinnliga elever bör huvudvikten kunna få läggas vid utbildning i lantushållsgöromål samt lättare jordbruksarbete.

Varje skyddshem skall enligt skyddshemsstadgan vara försett med bibliotek, innehållande för eleverna lämplig litteratur. På de flesta håll finnas numera större eller mindre boksamlingar. Det har emellertid visat sig, att stort utbyte beretts eleverna av s. k. vandringsbibliotek som tillhandahållits av orts- eller centralbibliotek. Därför föreslås i fjärde momentet, att

skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall bereda eleverna tillgång till för dem lämplig litteratur genom samarbete med centralbibliotek eller eljest.

19 §.

För längre tids välförhållande, flit och goda bemödanden må, enligt gällande lydelse av denna paragraf, eleverna kunna tilldelas lämpliga belöningar, såsom förtroendeuppdrag samt vissa friheter och förmåner. Bland annat böra i lämplig utsträckning de elever, som därav gjort sig förtjänta, medgivnas rätt att besöka sina föräldrar, andra nära anhöriga, närbelägen stad eller annat samhälle. Såsom uppmuntran för väl utfört arbete må flitpenningar kunna tilldelas eleverna.

Den något snäva formuleringen av paragrafen återspeglar icke de verkliga förhållandena. Flitpengar utgå vanligen till alla elever, men reduceras för den händelse flit och uppförande icke skulle vara så goda. Tilldelade förtroendeuppdrag, friheter och förmåner äro i och för sig goda pedagogiska hjälpmedel, som användas i stor utsträckning och icke reserveras blott för de elever som lyckats uppvisa en längre tids välförhållande. Den ändrade lydelsen av paragrafen avser i första hand att betona att anlitandet av nämnda positiva hjälpmedel bör vara regel och indragning av dem undantag.

I det fjärde kapitlet av de sakkunnigas betänkande har utförligt behandlats anstaltslivets mindre goda inverkan på elevernas förmåga att anpassa sig till det normala livets växlande krav. Såsom där framhållits böra alla utvägar anlitas för att förhindra att eleven avtrubbas av anstaltsvisstelsen. Förtroende bör så långt möjligt visas eleven, hans självaktning höjas och hans initiativförmåga uppövas. I sådant syfte böra permissioner för besök hos föräldrar eller andra närstående samt i närbelägna samhällen bli regelbundet förekommande. Besöken hos närstående böra ej, som nu är fallet, begränsas till föräldrar och »andra nära anhöriga», ty åtskilliga elever ha fosterföräldrar eller andra personer vilka stå dem närmare än någon släkting och vilkas hem passa bättre att mottaga eleven. Genom dessa besök får eleven tillfälle att åtminstone för några dagar återgå till de mindre inrutade förhållandena i ett enskilt hem, och vid kortare permissioner måste han för några timmar reda sig med kommunikationer och pengar i ett vanligt samhälle.

Ett utomordentligt medel att bringa eleven i kontakt med omvärlden är även att låta honom deltaga i där verksamma föreningar och studiegrupper, inom vilka han kan lära den hänsyn och självdisciplin, som är en förutsättning för samarbete. I övrigt torde inom varje anstalt eleverna på olika sätt kunna hjälpas att utveckla personlig aktivitet. Härför erfordras dock att befattningshavarnas intresse och fantasi inriktas på åtgärder av detta slag. I stadgan kan visserligen endast angivas allmänna riktlinjer, men de olika lokala förhållandena böra giva upphov till rika variationer.

I betänkandets fjärde kapitel har även behandlats elevernas svårigheter att handha pengar, då de, oftast helt utan föregående erfarenheter av självständig försörjning, lämna anstalten och utträda i förvärvslivet. I paragrafens sista

stycke har införts en bestämmelse som avser att möjliggöra att elev, som nått viss yrkesskicklighet, erhåller lön för sitt arbete och av denna lön erlägger ersättning för sitt uppehälle samt på så sätt vänjer sig att inse pengars värde och att planlägga sina utgifter.

20 §.

Då 1934 års skyddshemssakkunniga behandlade förslag till reglementariska bestämmelser för verksamheten vid skyddshemmen uppehöll de sig utförligt vid principerna för uppfostringsarbetet. Det ansågs vara ett livsvillkor för verksamheten att den kunde ingiva förtroende hos elever, anhöriga och myndigheter. För att vinna detta mål borde bland annat befattningshavarna genom sin personlighet ha förmåga att utöva ett fostrande inflytande; elevernas intresse borde inriktas på verksamhetsområden, där de genom arbetskunskap kunde vinna självkänsla och ambition; under fritiden borde eleverna sysselsättas med förströelser, som kunde väcka deras verksamhetslust samtidigt som de vore karaktärsdanande; negativ fostran, bestående av förbud och restriktioner, borde undvikas i den mån det vore möjligt. Det ansågs emellertid att restriktiva åtgärder icke helt kunde undvaras. Kroppsaga borde sålunda behållas som bestraffningsmedel vid skyddshemmen, så länge folkskolan med sitt i genomsnitt mera lättbehandlade elevmaterial tillät aga. Aga borde dock vara tillåten endast såsom en yttersta åtgärd och komma till användning endast vid grova råhetsbrott. Däremot borde ej enbart en rymning eller försök till rymning föranleda tillgripande av aga. Isoleringsstraff av längre varaktighet kunde medföra betydande risker och i vissa fall verka direkt nedbrytande på individen. För unga människor vore det mången gång ett onaturligare bestraffningssätt än en i rätt tid utdelad aga. I vissa fall vore dock isolering det bästa sättet att bringa eleven till besinning. Elever, som uppnått viss ålder, borde därför kunna få isoleras. En lämpligare form av straff vore dock avskiljande från kamrater under fritid eller hänvisning till sovrum eller sjukrum av elev, som vore i behov av lugn och borde undandragas kamraternas störande inflytande.

Här ifrågavarande paragraf reglerar de åtgärder, som må vidtagas mot elev som icke tager rättelse av muntlig tillsägelse. Elev kan sålunda gå förlostig särskilda företräden, som han vunnit. Inskränkning kan ske för längre eller kortare tid av de förmåner, av vilka alla elever vanligen äro delaktiga. Vidare kan tillgripas isolering eller kroppsaga.

Isolering får endast förekomma för elev, som fyllt femton år, och får ej utsträckas över längre tid än sex dygn. Föreståndaren (rektorn) kan besluta om isolering under tre dygn. För längre tids isolering fordras tillstånd av styrelsens verkställande ledamot. Avskiljande från kamrater under fritid kan användas för barn och ungdom i alla åldrar men icke för längre tid än sex dagar i följd. Angående beskaffenheten av isoleringsrum och elevs utrustning och sysselsättning under isolering lämnas noggranna föreskrifter. Vid skyddshem för själsligt abnorma gäller icke någon tidsbegränsning för isoleringen. Den beslutas av hemmets föreståndare, därest han är psykiatriskt

särskilt skolad läkare, och eljest av den läkare, som handhar själssjukvården vid hemmet. Vid sådana skyddshem bör isoleringen verkställas genom översflyttning till isolerings- eller observationsavdelning.

Kroppsga får ej alls förekomma vid ungdomshem och hem för själsligt abnorma och ej heller eljest om vanartsyftningen är orsakad av själslig defekt. Gossar över aderton och flickor över femton år få icke tilldelas kroppsga. Kroppsga må komma till användning allenast då andra uppfostringsåtgärder kunna antagas icke ha åsyftad verkan och endast vid om stor råhet vittnande förseelser, såsom övervåld mot befattningshavare samt misshandel av kamrater och djur ävensom vid mera svårartat trots. Styrelsen beslutar om utdelande av kroppsga, men kan uppdraga åt sin ordförande eller verkställande ledamot att i förekommande fall medgiva kroppsgas utdelande. Sådant medgivande kan också lämnas åt föreståndaren (rektorn). Agan gives av föreståndaren (rektorn) själv eller av annan i hans närvaro.

Vid verkställighet av varje tillrättavisning skall tillses, att den ej medför men för elevens hälsa. Föreståndaren beslutar om tillrättavisning med den inskränkning som nyss nämnts. Särskild journal skall föras över tillrättavisningar.

Rektorerna för samtliga skyddshem ha lämnats tillfälle att till de sakkunniga framställa önskemål rörande vilka ändringar som borde företagas i 20 § skyddshemsstadgan. Några i egentlig mening nya tillrättavisningsmetoder ha rektorerna icke föreslagit, men i allmänhet synas de vara angelägna att så långt i deras förmåga står pröva positiva uppfostringsåtgärder innan negativa sådana tillgripas. Bestämda motståndare till kroppsga äro framför andra rektorerna vid flickhemmen. I övrigt anse många rektorer, att direkt förbud mot användning av aga kan vara ägnat att framkalla förseelser samt att en ruskning eller en örfil någon gång kan göra mera nytta än långa förmåningar.

De sakkunniga vilja med skärpa understryka, att det väsentliga i uppfostran är de positiva åtgärderna, genom vilka eleven uppmuntras och förhjälpes till ett gott uppförande och ett energiskt arbete för sin utbildning. I motiveringen till förslaget om ny lydelse av 19 § ha de sakkunniga närmare utvecklat vissa principer i detta hänseende. Tillrättavisningar kunna dock icke helt undvaras. Inom skolor tillhörande barna- och ungdomsvården liksom inom varje form av samliv måste god ordning upprätthållas. Endast härigenom blir det möjligt att med framgång bedriva uppfostringsarbete. Erfarenheten ger också vid handen, att även vid de skolor, där man praktiskt taget aldrig tillgriper någon mera allvarlig form av tillrättavisning, anses själva möjligheten härtill dock vara av visst värde för skolans ordning och fostran.

I tillrättavisande syfte är det två medel som ytterst stå till förfogande: isolering och kroppsga. Enligt de sakkunnigas mening få dessa medel brukas endast i undantagsfall men de torde icke böra strykas från tillåtna åtgärder.

De sakkunniga ha dock övertäget, huruvida kroppsga borde förbjudas och ersättas med isolering, som i sådant fall borde få användas även beträffande

yngre elever. Enligt de sakkunnigas mening måste det emellertid vara olämpligt att tillgripa isolering mot elever redan i 10—12-årsåldern. Kroppsaga är i detta fall en lindrigare form av tillrättavisning. Å andra sidan synes det för äldre elever vara inte blott kränkande utan direkt skadligt att använda kroppsaga. Lämpligast torde vara, att endast den ena bestraffningsformen blir tillåten för varje åldersgrupp. Från dessa utgångspunkter ha de sakkunniga ansett, att 15-årsåldern bör vara gräns. Denna ålder betecknar i stort sett slutet på skoltiden och är den vanliga gränsen mellan skolorna för äldre och yngre elever.

I den nuvarande 20 § fjärde momentet är noggrant angivet, under vilka villkor kroppsaga får förekomma. De sakkunniga, som anse att kroppsaga bör tillgripas endast i sällsynta undantagsfall, vilja föreslå, att man i stället för att räkna upp de fall, där kroppsaga kan tillåtas, hänvisar till folkskolestadgan. I nämnda stadga föreskrives, att aga må utdelas endast i sådana fall, då rättelse icke kunnat vinnas genom andra åtgärder, eller vid förseelse av svår beskaffenhet. Under inga omständigheter får aga tillgripas i anledning av fel, som måste anses bero på bristande fattningsgåva eller kroppslig svaghet hos barnet, eller utdelas så, att skada därav vållas barnet.

Skolhemmen för den ungdom, varom här är fråga, äro intet annat än folkskolor i form av internat. Det synes då inte opåkallat, att även formerna för tillrättavisning bli i stort sett desamma som i folkskolan. I förevarande sammanhang må erinras om, att sakkunniga den 7 december 1944 tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning om bland annat revision av folkskolestadgan. Därvid torde också frågan om kroppsaga tagas upp till ny omprövning. Genom att i nyssnämnda hänseende anknyta 20 § till folkskolestadgan vinnes, att ändringar i sistnämnda stadga bli gällande också vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

De sakkunniga anse alltså i princip, att de former av tillrättavisningar, som hittills varit tillåtna, fortfarande böra få förekomma, ehuru med vissa ändringar beträffande användningen. Paragrafens första moment, i vilket uppräknas de former för tillrättavisningar som äro tillåtna, har därför i sak behållits oförändrat. Det nuvarande femte momentet med förbud att verkställa tillrättavisning så, att men uppstår för eleven, har inryckts såsom ett sista stycke i första momentet efter övriga där förekommande allmänna regler.

Andra momentet, vilket innehåller förbud mot indragning av måltidsportion samt behandlar avskiljande från kamrater under fritid, föreslås oförändrat.

Första stycket av förslaget tredje moment inrymmer bestämmelser om verkställighet av isolering. För att närma bestämmelserna till praxis föreslås att isolering skall få verkställas antingen i isoleringsrum eller i elevs bostadsrum. Vid många anstalter saknas nämligen isoleringsrum eller ock har det utrymme, som varit avsett till isoleringsrum, tagits i bruk för andra ändamål. Redan efter två dygn, i stället för efter två eller tre dygn enligt paragrafens nuvarande lydelse, synes elev böra beredas tillfälle att vistas utomhus eller vid otjänlig väderlek i annan lokal än isoleringsrummet. Det obestäm-

da uttalandet att elev »någon tid dagligen» skall beredas sådant ombyte av vistelseplats har ersatts med föreskrift att ombytet av lokal skall utsträckas över minst en timme varje dag. Bestämmelsen om elevs sysselsättning under isoleringen har behållits oförändrad, men föreskriften att han skall vara iklädd gångkläder har borttagits. Då en elev återkommer från rymning kan han nämligen vara så utmattad, att han behöver intaga sängläge. Detta kan även eljest vara lämpligt, till exempel om elev befinner sig i ett uppjagat eller oroligt tillstånd. I stället för nuvarande beskrivning av hur isoleringsrum skall vara beskaffat föreslås att skolbyråchefen skall godkänna isoleringsrum för dess ändamål. En sådan föreskrift giver större trygghet än nu gällande stadgande, som skulle få göras ytterligt detaljerat om alla olägenheter skulle kunna beivras med stöd av detsamma.

I andra stycket begränsas användningen av isoleringsstraffet till vissa åldrar och till viss tidslängd. De sakkunniga anse isolering olämplig som bestraffningsform för yngre barn och föreslå därför att den nuvarande åldersgränsen femton år behålles. För elever mellan femton och aderton år synes isoleringen icke böra överstiga tre dygn. Endast för elever över aderton år bör möjlighet finnas till längre tids isolering, detta särskilt med tanke på det klientel, som omhändertagits med stöd av 22 § d) barnavårdslagen.

Några särskilda bestämmelser angående isolering ha ej ansetts behövliga för skolor avsedda för elever, vilka på grund av själslig abnormitet äro i behov av särskild läkarvård. Isolering, som har karaktär av tillrättavisning, synes där få förekomma och verkställas efter samma regler som vid övriga skolor, dock att beslutanderätten bör tillkomma psykiatriskt särskilt skolad läkare, såsom föreslås i sjätte momentet. Vid skolor som nyss nämnts måste ofta förekomma att elever på grund av psykisk oro avskiljas från kamrater och få tillbringa någon tid i isoleringsrum, isoleringsavdelning, sjukavdelning eller sjukrum. Dessa åtgärder kunna givetvis icke närmare regleras i stadgeform utan måste bli beroende av läkarens beslut. Dylik isolering av rent medicinska skäl kan även tänkas stundom förekomma på vanliga skolor efter rekommendation av den för själssjukvården särskilt anställda läkaren. I avvaktan på att symtomen försvinna, om de skulle vara av snabbt övergående art, eller att annan vård hinner ordnas, måste givetvis de föreskrifter angående elevens vård och förvaring följas, som meddelas av läkaren.

Fjärde momentet behandlar tilldelande av kroppsaga. I likhet med vad nu är fallet synas barn, som äro själsligt abnorma, icke böra bli föremål för aga. I övrigt synas nuvarande bestämmelser såsom i det föregående angivits böra undergå vissa förändringar.

Beslutanderätten i fråga om bestraffningar behandlas enligt förslaget i paragrafens femte moment. Som huvudregel föreslås att rektor skall besluta om tillrättavisning. Han skall sålunda i olikhet med vad nu är fallet utan särskilt tillstånd eller delegering kunna besluta om utdelande av kroppsaga. De sakkunniga anse, att kroppsagans berättigande till väsentlig del ligger däri att den följer tämligen omedelbart efter förseelsen. En hänvändelse till styrelsen

eller någon dess ledamot innebär en tidsutdräkt, som för eleven kan vara en plågsam väntan. Styrelsen torde i annan ordning än den nuvarande få övervaka att äga icke otillbörligt tillgripes. Ingen annan befattningshavare än rektor bör ha befogenhet att utdela bestraffning, eftersom denne bär det huvudsakliga ansvaret för fostringsarbetet vid skolan. Lärare skola sålunda icke, under hänvisning till att folkskolans regler i övrigt gälla, ha rätt att utdela kroppsaga eller annan dylik tillrättavisning. Isolering av elev vid skola avsedd för själsligt abnorma skall beslutas av skolans psykiater, antingen isoleringen är en rent medicinsk åtgärd eller mera har karaktär av tillrättavisning. I likhet med vad nu gäller skall beslut om isolering under längre tid än tre dygn — i den mån sådan isolering kan förekomma — underställas styrelsens ordförande eller dess verkställande ledamot.

Sedan frågan om beslutanderätt rörande här ifrågavarande åtgärder hänförs till femte momentet, innehåller det sjätte huvudsakligen samma bestämmelser som nu gälla angående förande av journal över tillrättavisningar och granskning av densamma.

Utackordering och överflyttning av elever.

21 §.

I denna paragraf ha från barnavårdslagen och skyddshemsstadgan sammanförts föreskrifter om utackordering av elev.

Enligt skyddshemsstadgan må utackordering ifrågakomma även beträffande elev som överlämnats till skyddshem för observation, i vilket fall utackorderingen är att anse såsom likvärdig med elevens intagning i skyddshemmet. Paragrafens lydelse ger vid handen, att i dylikt fall ej erfordras samstämmigt beslut av skyddshemsstyrelse och skyddshemsinspektör. De sakkunniga, som anse att frågan om definitiv intagning bör prövas av styrelse och skolbyråchef beträffande varje för observation intagen elev, ha uteslutit ifrågavarande bestämmelse.

Skolhemselev, som utackorderas genom skolans försorg, skall givetvis erhålla skolundervisning i enlighet med gällande författningar om skolundervisning i riket. Det förefaller onödigt och något missvisande att i detta sammanhang tala om »för eleven *behövlig* skolundervisning». Ordet *behövlig* har därför uteslutits ur förslaget andra stycke. I nämnda stycke behandlas även frågan om utackordering av äldre elev. Det torde vara tillfyllest om det utsäges att utackorderingen skall ske under sådana former att utbildning kan påräknas. För elev som icke kan tillgodogöra sig en yrkesutbildning med både praktiska och teoretiska moment, bör den praktiska sysselsättningen vara av sådan art, att den kan räknas som en allsidig övning i ett yrke. Utackordering i lantbrukare- eller hantverkarehem synes icke vara att föredraga framför andra former av utackordering, om dessa endast erbjuda betydande tillsyn. I detta sammanhang erinra de sakkunniga om sitt förslag att särskilda inackorderingshem skola inrättas för ungdom över skolåldern.

Sista stycket, som behandlar kostnader för utackordering, bör utgå med hänsyn till vad de sakkunniga i det femte kapitlet föreslagit beträffande skyddshemsavgifter.

22 §.

Skyddshemsstadgans 22 § behandlar i första momentet överflyttning från yrkeshem eller hemskola till allmän uppfostringsanstalt samt överlämnande av elev, som fyllt 18 år, till ungdomshem. Överflyttning av elever, som lida av kroppslig sjukdom eller själslig abnormitet, behandlas i andra momentet, och i det tredje gives hänvisning till 12 § 2 mom. beträffande överflyttning till skyddshem. Bestämmelser om vilka regler som skola iakttagas vid överflyttning av skyddshemselev till allmän uppfostringsanstalt återfinnas i det fjärde momentet.

Utredningen har i en omformulerad 22 § sammanfört bestämmelserna om överflyttning mellan olika anstalter. Finner styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården att elev icke bör behållas i skolan, skall det åligga styrelsen att vidtaga åtgärder för elevens förflyttning. Härom stadgas i förslagets första moment, första stycket. I andra stycket lämnas anvisning om hur det skall tillgå vid ansökan om överflyttning från en skola till annan.

Uttryckligt stadgande har hittills icke givits om skyldighet för skyddshemsstyrelse att föranstalta om specialvård för elev. Omhändertagen, som intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, kan dock icke anses utesluten från den särskilda vård, varom talas i 36 § barnavårdslagen. En antydan härom synes ligga i uttrycket »lämplig anstalt» i 22 § 2 mom. skyddshemsstadgan. De sakkunniga anse det icke ur vägen att en tydligare bestämmelse intages i stadgan och föreslå därför införandet av tredje stycket i förslagets 22 § 1 mom.

Skyddshemsstadgans bestämmelser om överflyttning till allmän uppfostringsanstalt ha sammanförts i förslagets andra moment, som icke innehåller någon reell ändring av hittills tillämpade regler.

Utskrivning.

23 §.

Av skäl, som anförts i det femte kapitlet i betänkandet, ha barnavårdslagens bestämmelser om villkorlig utskrivning av elev i skyddshem utbrutits ur lagen och sammanförts med de regler som finnas i 23 § skyddshemsstadgan.

I förslagets första moment första stycket återfinnas sålunda föreskrifter om vid vilken tidpunkt sådan utskrivning skall ske. Vistelsetiden har, såsom motiverats i det fjärde kapitlet, bestämts till minst ett och högst två år, därest icke särskilda skäl till annat föranleda. Andra stycket motsvarar gällande 23 § 1 mom. första stycket.

Tredje stycket har givits ett något förändrat innehåll. Elev i skolhem för gossar, som icke kan villkorligt utskrivas, måste nu ovillkorligen överflyttas till yrkeshem eller jordbrukshem. Det är uppenbart att sådan överflyttning i regel bör äga rum, emedan eleven i yrkesskola erhåller utbildning som icke står till buds inom skolhem. Det har dock förekommit att skolhemselev med fördel kunnat bo kvar på skolhemmet och erhålla utbildning i kommunal yrkesskola eller läroverk i närbelägen stad. För att förhindra att framställning om tillstånd i varje sådant fall skall behöva göras till Konungen, har bestämmelsen om överflyttning av skolhemselev i förslaget givits en något mjukare utformning än i skyddshemsstadgan.

Elev i skolhem för flickor, som ej kan villkorligt utskrivas efter slutad skolgång, torde fortfarande — såsom stadgas i fjärde stycket — böra ha möjlighet att kvarstanna i skolhemmet, där hon i regel kan erhålla tillräcklig utbildning i husliga sysslor. Särskild anvisning om överflyttning till yrkesskola för flickor, som äro efterblivna, torde ej längre vara erforderlig. Att elev skall beredas vård med hänsyn till sin sinnesbeskaffenhet framgår av övriga bestämmelser.

I femte stycket har intagits föreskrift om villkorlig utskrivning av elev som utackorderats innan han fullgjort sin skolplikt. Bestämmelse härom fanns förut i barnavårdslagens 45 § tredje stycket. Det förefaller rimligt att sådan elev får kvarstå som utackorderad till dess hans skolgång fullgjorts, om vårdformen under tiden icke ändras genom återtagning eller liknande. Däremot har ur förslaget uteslutits barnavårdslagens bestämmelse, att den som utackorderats efter avslutad skolgång ej senare skall få villkorligt utskrivas. Detta måste leda till uppenbart orimliga konsekvenser, emedan en elev, som till en början haft ingen eller dålig yrkeskunskap, efter någon tid mycket väl kan komma att försörja sig. För honom bör givetvis utackorderingen kunna övergå till villkorlig utskrivning.

I andra momentet ha vissa ändringar företagits. Första stycket har upptagits som 2 mom., andra och följande styckena som 3 mom. I det nya 2 mom. har införts föreskrift, att frågan om elevs villkorliga utskrivning skall upptagas till prövning varje kvartal, så snart två år förflutit från intagningen. Skäl härför ha anförts i det femte kapitlet av betänkandet. Undantag göres dock för elever i skolhem, vilka vanligen torde böra villkorligt utskrivas först efter avslutad skolgång. Det nuvarande andra stycket — del av det föreslagna 3 mom. — har kompletterats med hänsyn till innehållet i 8 § lagen om villkorlig dom. Som förut nämnts ha motsvarande förändringar föreslagits i 45 § barnavårdslagen. Frågan om beredande av arbetsanställning och utbildning åt villkorligt utskriven elev behandlas ävenledes i 3 mom. Det har emellertid tydligare betonats att elev, som avslutat sin skolgång, så gott som undantagslöst skall beredas yrkesutbildning eller arbete. För elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården bör ävenledes utan undantag övervakare finnas förordnad, antingen därtill utses befattningshavare vid skolan eller annan person. Elev bör aldrig överlämnas uteslutande åt sina föräldrar. Dessa något skärpta föreskrifter återfinnas också i 3 mom., såsom tredje stycke.

I ett fjärde moment har införts en hänvisning till barnavårdslagens 46 § beträffande slutlig utskrivning av elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

24 §.

Föreståndares (rektors) skyldighet att hos styrelse anmäla, vilka slutliga utskrivningar som böra beslutas, har kompletterats med åläggande för rektor att likaledes anmäla, att elev bör återlämnas till barnavårdsnämnden för vård i annan form. Sista meningen i paragrafen har givits helt annan innebörd än den hittills haft. I gällande stadga syftar den på tillämpning av reglerna i 46 § barnavårdslagen angående utskrivningar av skyddshemselev vid olika åldersgränser. Med den nu givna formuleringen åsyftas beslut om uppskjuten utskrivning av elev, som fyllt aderton år och icke anses kunna slutligt utskrivas vid 21 år.

Förande av journal.

26 §.

I stället för »minnesbok» föreslås benämningen »journal», som bättre motsvarar det system med oinbundna blad sammanförda inom en kapsel, vilket nu tillämpas. »Minnesbok» torde för framtiden komma att beteckna sådana minnesanteckningar, som i form av dagbok komma att föras över de viktigaste händelserna å skolan.

Befattningshavare och andra anställda vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

27 §.

Paragrafen motsvarar till sitt innehåll helt gällande bestämmelser. Ordet »själstillstånd» i andra momentet har dock utbytt emot »sinnesbeskaffenhet», vilket torde vara den allmänt vedertagna termen.

28 §.

Första momentet första stycket av gällande paragraf, vilket behandlar tillsättandet av chef för skola för manliga elever, vilka äro sjäsligt abnorma, föreslås kvarstå i sak oförändrat såsom inledning till första moment i förslaget. I fortsättningen av momentet regleras enligt förslaget tillsättandet av övriga ordinarie och icke-ordinarie befattningar i högre lönegrad än den femte, detta i enlighet med vad som angivits i betänkandets femte kapitel. I det nya andra momentet regleras ansökningsförfarandet. I det nya tredje momentet ha sammanförts bestämmelserna i gällande 28 § 4 mom. och 29 § 1 mom. andra stycket rörande utfärdande av fullmakt och konstitutorial. Fjärde momentet är sakligt sett av samma innehåll som nuvarande 28 § 3 mom. förutom en tillagd hänvisning till 36 §. Sedan titeln rektor införts för såväl föreståndare som föreståndarinna behöver icke utsägas att samma bestämmelser skola gälla för båda slagen av befattningshavare. Däremot har i ett

femte moment bibehållits föreskriften att chef för skola för manliga elever, som äro själsligt abnorma, skall vara underkastad huvudsakligen samma regler som rektor.

29 §.

Gällande bestämmelser ha delvis utgått ur paragrafen som följd av de ändringar vilka föreslagits i 28 §.

30 §.

De här föreslagna ändringarna följa av vad tidigare anförts.

I första momentet punkt 6) har således tillagts att rektor skall till styrelsen anmäla verkställt återlämnande till barnavårdsnämnd och behov av sådant återlämnande. Dessutom har införts en erinran om skyldighet att anmäla sådan fråga om elevs villkorliga utskrivning, vilken skall kvartalsvis upptagas till omprövning. I punkt 11) föreslås att rektor, vilken har att vidtaga åtgärder för återförande av elev, som avvikit, skall ha att underrätta styrelsens verkställande ledamot om avvikandet. Det får anses naturligt att denne snabbt får vetskap om så pass viktiga händelser som avvikanden. I punkterna 16) och 17) ha tidsbestämmelserna uteslutits. Då bestämmelser finnas om de tidpunkter, vid vilka räkenskaper och redogörelse för verksamheten skola vara inlämnade till skolbyråchefen respektive socialstyrelsen synes styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården lämpligen själv kunna få fastställa, när dessa handlingar senast skola vara styrelsen tillhanda, i synnerhet som överlämnandet vanligen torde äga rum under hand.

Tredje momentet har helt uteslutits ur förslaget. Sedan gällande 10 § i skyddshemsstadgan genom ändring den 4 juni 1943 kommit att innehålla föreskrift, att kassainventering skall verkställas genom styrelsens försorg minst en gång i kvartalet, är det icke nödvändigt att behålla bestämmelsen om skyldighet för rektor att även företaga sådan inventering.

33 §.

Uttrycket »minnesbok» har såsom i 26 § utbytt mot »journal».

36 §.

Till förebyggande av godtycke vid s. k. långförordnanden har i 3 mom. tillagts en bestämmelse, att socialstyrelsen skall äga föreskriva utannonsering av förordnande och prövning av de sökande i den ordning som föreskrives 28 § 2 mom.

37 §.

Ålderstillägg kunde vid tillkomsten av skyddshemsstadgan utgå enligt de lönesystem, som tillämpats av hemmens föregående huvudmän. Under en kort övergångstid behölls nämligen vid de av staten inköpta eller arrenderade skyddshemmen de gamla avlöningssystemen. Den numera föråldrade bestämmelsen i andra momentet av skyddshemsstadgans 37 § bör ersättas

med föreskrift som motsvarar nuvarande faktiska förhållanden. Denna bestämmelse kommer att avse endast personal anställd mot arvode framförallt i jordbruk och trädgårdsskötsel.

38 §.

Ändringen i första stycket är betingad av förslaget om ändrat tillvägagångssätt vid tillsättandet av tjänster.

42 §.

Paragrafen har i anslutning till ändring i 81 § barnavårdslagen givits sådan lydelse, att besvär över samtliga beslut av styrelse för skola tillhörande barna- och ungdomsvården skola anföras hos socialstyrelsen. Motivering till ändringen återfinnes under nyssnämnda paragraf samt i det femte kapitlet av betänkandet. Anmälan om missförhållande bör, i överensstämmelse med vad som föreslagits om besvär, göras hos socialstyrelsen eller skolbyråchefen, vilka myndigheter äro närmast ansvariga för verksamheten. Däremot synes det onödigt, att sådan anmälan kan göras hos statens inspektör för fattigvård och barnavård och hos länsstyrelse.

45 §.

Termen »själstillstånd» har liksom i 27 § utbytt mot »sinnesbeskaffenhet».

46 §.

I första momentet har ingen saklig ändring gjorts. Andra momentet överensstämmer i huvudsak med gällande 46 § 2 mom. samt 29 § 2 mom. Dessa bestämmelser avse emellertid endast ordinarie befattningar. Såsom beträffande statliga skolor anförts i det femte kapitlet i betänkandet finns icke anledning att låta icke-ordinarie tjänster tillsättas efter mindre noggrann prövning. Den icke-ordinarie anställningen leder nämligen även vid icke statliga skolor ofta över till fastare anställning. Vid sådana icke statliga skyddshem, vilka ägas av diakonissanstalter, har för övrigt i rätt stor utsträckning förekommit, att tjänst uppehållits av icke-ordinarie lärarinna i avvaktan på att lämplig diakonissa skall hinna skaffa sig nödvändig fackutbildning. Dessa vikariat kunna sträcka sig över lång tid, vilket medför krav på noggrann prövning av vikariens kompetens.

47 §.

På grund av ändringen i 46 § 2 mom. har en mindre motsvarande korrigerings gjorts i tredje stycket genom att orden »med ordinarie innehavare» utslutits. Likaså har tillagts ett stycke motsvarande tillägget i 36 § 3 mom.

50 §.

I denna paragraf ha införts bestämmelser om icke statliga skolors rätt att av statsmedel utfå ersättning för sjukvårdskostnader samt för inställande av elev inför rätta.

XI. Sammanfattning och hemställan.

De sakkunniga föreslå alltså:

att uttrycket »skyddshem» utbytes emot »skolor tillhörande barna- och ungdomsvården» samt att särbenämningar användas dels för två huvudgrupper av dessa skolor, nämligen »skolhem» och »yrkesskolor», dels ock för »hemskolor», vilka sistnämnda skola användas som mödrahem;

att åtgärder vidtagas — på sätt som närmare framgår av förslaget till ändringar i skyddshemsstadgan — för att tillvarata och utveckla elevernas initiativförmåga samt bringa dem i närmare kontakt med livet utanför skolan;

att villkorligt utskrivna elever beredas tillfälle till fortsatt utbildning vid skolor, som stå öppna för annan ungdom, främst de centrala verkstadsskolorna;

att de villkorligt utskrivna elevernas bostadsfråga löses genom att ett system av inackorderingshem upprättas med hjälp av statsmedel;

att på försök fyra konsulenter anställas med uppgift att beträffande de villkorligt utskrivna eleverna biträda vid arbetsanskaffning och eftervård, leda övervakningsarbetet och ha den närmaste tillsynen över inackorderingshemmen;

att de kostnader för skyddshemsvården, som fortfarande åvila barnavårdsnämnderna, överflyttas till statsverket; samt

att barnavårdslagen och skyddshemsstadgan ändras i den utsträckning, som är nödvändig för genomförande av de sakkunnigas ovan nämnda förslag, och att även i övrigt vissa formuleringar i dessa författningar revideras.

Härutöver förorda de sakkunniga särskilt:

att skyddshemsinspektionen blir en självständig byrå (skolbyrån) inom socialstyrelsen och att denna byrå tillföres en ur allmänna pedagogiska synpunkter framstående kraft med särskild skolning i abnormpedagogiska frågor;

att yrkesutbildningen vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården i så stor utsträckning som möjligt anordnas gemensam med utbildning för ortens ungdom, såsom prövats vid Johannisbergs skol- och yrkeshem och föreslagits för Råby skol- och yrkeshem;

att det undersökes, huruvida yrkesskolor tillhörande barna- och ungdomsvården i andra fall än ovan nämnts kunna göras till avdelningar av centrala verkstadsskolor och eleverna sålunda erhålla betyg i vanlig ordning eller

om eleverna eljest kunna beredas tillfälle att avlägga prov vid vanlig yrkesskola och därefter få ett vitsord rörande sina kunskaper från nämnda skola.

Under återopande av vad sålunda anförts få de sakkunniga hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen

att barnavårdslagen ändras i enlighet med de sakkunnigas förslag;

att godkänna de sakkunnigas förslag angående inrättande av inackorderingshem samt för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 70 700 kronor för detta ändamål;

att medgiva att i den avlöningsstat, som fastställes för socialstyrelsen för budgetåret 1945/46, i posten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal beräknas ett belopp av 30 400 kronor till löner åt fyra konsulenter för eftervården;

att besluta att för nämnda budgetår å socialstyrelsens omkostnadsanslag beräknas ett belopp av 10 000 kronor för täckande av kostnader för konsulenternas resor;

att medgiva att från och med den 1 juli 1945 avgifter för vård i skolor tillhörande barna- och ungdomsvården icke vidare skola uttagas av barnavårdsnämnderna samt att godkänna härav föranledda jämkningar i beräkningen av medelsbehovet för nämnda skolor;

dels ock företaga de ändringar beträffande skyddshemsstadgan och vidtaga de åtgärder i övrigt, som äro nödvändiga för genomförande av de sakkunnigas förslag.

Särskilt yttrande av herrar Eriksson och Forssell.

I förslaget till stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, 20 §, föreslås, bland annat, att elev under femton år må kunna tillrättavisas medelst lämplig kroppsaga, given av rektor eller av annan i hans närvaro, enligt samma betingelser, som angivas i folkskolestadgan, och att denna form av tillrättavisning skall få beslutas av rektor. Kroppsaga skall dock icke få ifrågakomma vid skolor för omhändertagna, vilka på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Emot denna bestämmelse om aga vilja undertecknade under följande motivering anföra avvikande mening.

Gällande skyddshemsstadga medger i 20 § att lämplig kroppsaga, given av föreståndaren själv eller av annan i hans närvaro, må --- utom vid ungdomshem och hem för själsligt abnorma, där detta korrekionsmedel helt förbjödes --- ifrågakomma endast vid om stor råhet vittnande förseelser, såsom övervåld mot befattningshavare samt misshandel av kamrater och djur, ävensom vid mera svårartat trots, samt må komma till användning allenast då andra uppfostringsåtgärder kunna antagas icke ha åsyftad verkan. Föreligger skäl att antaga, att vanartsyttningen är förorsakad av själslig defekt, må kroppsaga utdelas allenast om skyddshemmets psykiatriska rådgivare förklarat, att sådan defekt icke förefinnes. Gossar över aderton och flickor över femton år få icke tilldelas kroppsaga. Tilldelande av kroppsaga beslutas av styrelsen, som äger att en gång för alla bestämma de närmare förutsättningar, under vilka kroppsaga må förekomma, samt uppdraga åt sin ordförande (verkställande ledamot) att i förekommande fall medgiva kroppsagas utdelande. Sådant medgivande kan lämnas åt skyddshemmets rektor antingen för varje särskilt tillfälle eller för viss tid eller tills vidare.

Den föreslagna nya lydelsen av agabestämmelserna sänker visserligen åldersgränsen till femton år även för gossar, men i praktiken betyder detta ingen humanisering, eftersom under en följd av år aga icke synes ha förekommit vid skyddshem gentemot elev över denna ålder. Den formella förbättringen motväges också av att rätten att utdela aga gentemot elev under femton år utvidgas. På grund av hänvisningen till folkskolestadgan kommer nämligen aga att tillåtas så snart förseelsen är av »svår beskaffenhet», vilken formulering bjärt kontrasterar mot skyddshemsstadgans uttryck »om stor råhet vittnande förseelse». Skyddshemsstadgans kategoriska förbud mot aga gentemot elever med psykiska funktionsrubbningsar, också i de fall då eleverna ej vistas på skola för abnorma, har ävenledes bortfallit. Trygghetsregeln om styrelsens rätt att besluta i denna fråga har likaså ansetts obehövlig.

Agan har under senare tid kommit till allt mindre användning vid skyddshemmen; under år 1944 torde intet enda fall ha förekommit. Även med det starkaste förtroende till rektorernas sålunda ådagalagda strävan att undvika detta korrektionsmedel finna vi det ur principiella synpunkter ytterst betänkligt, att i den föreslagna nya stadgan en bestämmelse inskrives, som ger ökad möjlighet att använda aga gentemot yngre elever.

Tvärtom måste tiden anses vara mogen för att ur den pedagogiska arsenalen definitivt utmönstra agan vid de anstalter varom här är fråga. Den bestämda tendens att undvika våldsmedel inom uppfostran, som kommit till uttryck under senare år, har särskilt vunnit insteg inom anstaltspedagogiken, framförallt vid anstalter för kriminella, abnorma och besvärliga barn. Vid statens uppfostringsanstalt å Bona avskaffades agan genom stadgan för anstalten den 17 juni 1938 (nr 466), vid statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa genom kungörelsen den 29 oktober 1937 (nr 838). Vid skyddshemmen har den alltsedan skyddshemsreformen föga utnyttjats. Denna tendens bör, enligt vår uppfattning, genom lagstiftningen pådrivas över allt där så är möjligt.

Vi vilja här erinra om vad medicinalstyrelsen anförde i ett yttrande den 8 mars 1938 till riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott över en inom andra kammaren väckt motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. Efter att ha citerat ett utlåtande av styrelsens vetenskapliga råd, professorn Alfred Petrén, vari bland annat betonas, att kroppsaga kan medföra risker för ett barns psykiska hälsa, att utdelande av örfilar och andra slag emot huvudet innebära en icke ringa risk för åstadkommande av skada och att så länge ett så enkelt och bekvämt disciplinmedel som kroppsaga icke är förbjudet det ständigt föreligger en viss fara för missbruk, skriver styrelsen följande: »Den senare tidens erfarenhet har givit allt mer vidgad förståelse för det förhållandet, att skolbarns upprepade förseelser av den grova art, som kan motivera tillgripande av kroppsaga såsom korrektionsmedel, i själva verket oftast bero på icke diagnosticerade psykiska rubbningar eller intellektuell undermålighet. Användandet av kroppslig aga å sådana i ett eller annat avseende psykiskt abnorma barn måste för dem alltid utgöra ett påtagligt psykiskt trauma. Styrelsen håller därför före, att förbud bör utfärdas för kroppsagas användande jämväl i folkskolan.»

Även om rätten att utdela aga skulle anses behövlig vid folkskolan såsom en yttersta nödfallsåtgärd, kan så icke vara fallet vid anstalter av skyddshemmens karaktär med deras, i förhållande till folkskolan, betydande möjligheter att påverka eleverna. Då agan ur medicinskt-pedagogiska synpunkter är helt förkastlig, bör den därför definitivt avskaffas vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Vi vilja alltså förorda, att bestämmelserna om kroppsaga i 20 § förslaget till stadga för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården skola utgå.

Stockholm den 4 januari 1945.

Torsten Eriksson.

Bertil Forssell.

Bilaga 1.

**Statistiska sammanställningar rörande elever, som villkorligt
utskrivits från skyddshem under åren 1941 och 1942.**

Tab. 1. Medelvårdtiden i månader intill den 31 december 1942.

Skyddshem	Antal ungdomar i undersökningen		Medelvårdtiden under						Antal återtagna ungdomar	
			senaste skyddshemsvistelse		villkorliga utskrivningar		återtagningar till skyddshemmet			
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.
1. Skolhem för gossar	97		27		9		7		13	
2. Skolhem för flickor		40		35		12		3		4
3. Yrkeshem, ungdomshem för män ..	268		23		10		4		31	
4. Hemskoior, ungdomshem för kvinnor		242		24		10		5		37
5. Jordbrukshem för gossar	19		23		10		5		9	
6. Jordbrukshem för flickor		20		28		8		8		2
7. Hem för själsligt abnorma gossar ..	68		12		11		4		21	
8. Hem för själsligt abnorma flickor ..		66		22		8		5		19
Summa	452	368	21	27	10	10	5	5	74	62
Summa (gossar och flickor)	820		24		10		5		136 ¹	

¹ 29 elever, 19 manliga och 10 kvinnliga, hade återtagits mer än en gång.

¹ 29 elever, 19 manliga och 10 kvinnliga, hade återtagits mer än en gång.

Tab. 3 a (pojkar). I vad mån motsvarar utbildningen i skyddshemmet senare arbetsanställningar?

		Antal anställningar såsom															Summa antal anställ- ningar				
		An- tal ele- ver	Mekanisk verkstadsarb.	Snickare	Skräddare m. m.	Tapetserare	Jordbruks- arbetare	Trädgårds- arbetare	Byggnads- arbetare	Grov- och diversearb.	Lagerarbetare, springpojke	Okvalificerat fabriksarb.	Bagarlärling, kock	Servitör, vaktmästare	Transport- arbetare	Lärling i annat yrke		Sjöman	Anställd. vid krigsmakten	Värnpliktig	Stud. v. allm. bild.-kurs el. forts. skolgång
I. Huvudutbildning ¹ som pågått mer än ett år.		9	2	—	—	—	1	—	—	4	3	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Handräckningsarbete		51	60	—	—	—	—	—	—	5	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Mek. verkstadsarbete		36	3	—	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—
Snickeri		4	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skrädderi, skomakeri		116	18	—	—	—	7	2	14	21	9	1	—	5	4	3	5	10	9	—	—
Jordbruksarbete		26	11	—	—	—	9	1	1	4	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	—
Trädgårdsarbete		1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	10	1	—	—	—	—
Anläggningsarbete		91	29	—	—	—	9	1	8	14	15	5	—	—	—	—	—	1	—	10	—
Folkskola		2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Högre skola		386	123	32	1	1	27	4	28	57	36	8	12	6	15	9	18	19	13	13	11
Summa																					
II. Utbildning under ¹ ett år eller mindre.		7	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—
Handräckningsarbete		14	14	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mek. verkstadsarbete		8	5	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Snickeri		43	9	—	—	—	9	—	6	16	7	—	—	1	1	—	6	—	7	1	—
Jordbruksarbete		10	1	—	—	—	2	—	—	14	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trädgårdsarbete		4	2	—	—	—	—	—	—	11	1	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
Anläggningsarbete		29	3	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—
Folkskola		1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Högre skola		116	34	4	—	—	11	2	9	45	13	2	9	1	5	9	2	15	11	2	2
Summa		452	157	36	1	1	38	6	37	102	49	10	21	7	20	18	20	34	24	13	13
Summa sammanlagt																					

¹ Om en elev arbetat inom flera områden, har endast den arbetsgren räknats, som varlt hans huvudsakliga sysselsättning. För flertalet elever gäller, att de under en kortare tid använts för handräkning i kök, städning, vaktmästaresysslor eller liknande.

Tab. 3 b (flikor). I vad mån motsvarar utbildningen i skyddshemmet senare arbetsanställningar?

	Antal elever	Antal anställningar												Summa antal anställningar	
		Arbetar som gift i eget hem	Hushållsarbete	Lant-hushåll	Bitr. å äld.-hem, sjukhus	Servitris, kall-skänka	Barnsköt.	Sömmerska inkl. konfektion	Affärsbitr., telefonist m. m.	Anst. i tvätt, stryk-inrättin.	Okval. fabr.-arb.	Lärl. i annat yrke	Stud. v. allm. bild. kurs; forts. skolg.		Stud. v. yrkesbeton. utbildn.-kurs
I. Huvudutbildning ¹ som pågått mer än ett år.															
Hushållsarbete	235	20	247	47	36	7	1	1	15	4	19	3	2	13	415
Lanthushåll	15	1	9	5	4	—	—	2	2	—	—	—	—	2	25
Hushållsarbete med specialisering	22	1	21	3	11	5	—	7	2	2	5	—	2	2	61
Hushållsarbete med tvätt	7	1	4	—	3	3	—	2	3	3	3	—	—	—	25
Folkskola	33	—	25	1	2	—	—	—	3	—	12	1	3	2	49
Högre skola	5	—	3	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	2	10
Summa	317	23	309	56	56	15	1	12	30	9	39	7	7	21	585
II. Utbildning ¹ under ett år eller mindre.															
Hushållsarbete	39	3	40	2	9	2	—	4	2	1	2	—	—	—	65
Hushållsarbete med specialisering	9	2	5	—	1	1	—	—	—	—	2	—	—	2	13
Hushållsarbete med tvätt	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Folkskola	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Högre skola	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Summa	51	5	48	2	11	3	—	4	2	2	4	—	—	2	83
Summa sammanlagt	368	28	357	58	67	18	1	16	32	11	43	7	7	23	668

¹ Samtliga elever ha utbildats i allmänna hushålls sysslor. Endast då elev erhållit någon i förhållande till den allmänna utbildningen särskilt lång kurs i viss arbetsgren, har hon redovisats som specialutbildad.

Tab. 4. Utbildningstiden för elever i yrkeshem och ungdomshem för män.

Å r	Utbildning för								Samtliga yrken	
	Mekaniskt verkstadsarbete		Snickeri		Jordbruk		Trädgårds-skötsel			
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
0 — ¹ / ₂	1	1·5	1	2	4	4	—	—	6	2
¹ / ₂ —1.....	13	20	7	16·5	18	17	10	37	48	20
1 — ¹ / ₂	18	28	12	28	36	34	13	48	79	33
1 ¹ / ₂ —2.....	19	29	9	21	26	24	—	—	54	22
2 — ² / ₁ / ₂	8	12	7	16·5	14	13	2	7·5	31	13
2 ¹ / ₂ —3.....	5	8	4	9	3	3	2	7·5	14	6
över 3 år.....	1	1·5	3	7	5	5	—	—	9	4
Summa	65	100	43	100	106	100	27	100	241	100

¹ Av hela antalet elever i yrkeshem saknas i tabellen sammanlagt 27. En del av dessa ha endast sysslat med handräckningsarbeten, andra med anläggningsarbete i samband med utbyggnad av anstalterna, åter andra med skrädderi eller skomakeri.

Tab. 5 a (pojkar). I vad mån stannar eleven i det yrke, i vilket han utplacerats?

Yrkesplacering vid första villkorliga utskrivningen	Antal elever ¹		D ä r a v					
			stannat i samma yrke	arbetat både i ursprungliga o. i andra yrken		övergått till andra yrken		
	Villkorlig utskrivningstid		Villkorlig utskrivningstid					
	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.
Mekaniskt verkstadsarbete	68	26	57	16	4	5	7	5
Snickeri	25	5	18	1	—	1	7	3
Skrädderi, skomakeri	1	—	1	—	—	—	—	—
Jordbruksarbete	94	45	64	23	3	7	27	15
Trädgårdsarbete	14	11	5	1	1	1	8	9
Byggnadsarbete, rörlägningsarbete..	1	1	1	—	—	—	—	1
Grov- o. diversearbete, skogsarbete	5	4	3	1	—	2	2	1
Lagerarbetare, springpojke	26	9	18	3	1	3	7	3
Okvalificerat fabriksarbete	20	6	16	3	—	1	4	2
Bagarlärning, kock	3	2	1	1	—	—	2	1
Servitör, vaktm., frisör, affärsbiträde	6	1	5	—	—	—	1	1
Transportarbetare	2	1	2	1	—	—	—	—
Lärning i annat yrke	11	4	8	3	—	—	3	1
Anställning vid krigsmakten	8	3	7	3	—	—	1	—
Värnplikt	5	10	5	2	—	1	—	7
Allmänbild.kurs, fortsatt skolgång..	15	9	15	5	—	—	—	4
Yrkesbetonad utbildningskurs	6	3	3	1	—	—	3	2
Summa	310	140	229	64	9	21	72	55

¹ Två elever ha ej medtagits i sammanställningen, emedan de villkorligt utskrivits direkt till sinnessjukhus.

Tab. 5 b (flickor). I vad mån stannar eleven i det yrke, i vilket hon utplacerats?

Yrkesplacering vid första villkorliga utskrivningen	Antal elever ¹		D ä r a v					
			stannat i samma yrke	arbetat både i ursprungliga o. i andra yrken		övergått till andra yrken		
	Villkorlig utskrivningstid		Villkorlig utskrivningstid					
	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.	0—12 mån.	13—24 mån.
Hushållsarbete	145	78	124	49	6	13	15	16
Lanthushållsarbete	36	12	27	11	1	1	8	—
Biträde på sjukhus e. d.	23	13	19	6	2	3	2	4
Servitris	2	—	—	—	—	—	2	—
Sömmerska	4	2	3	—	—	1	1	1
Affärsbiträde	4	6	3	2	1	1	—	3
Tvätt	2	2	1	1	1	1	—	—
Okvalificerat fabriksarbete	6	2	5	1	—	1	1	—
Lärling i annat yrke	—	2	—	—	—	1	—	1
Allmänbildande kurs	3	2	3	1	—	—	—	1
Yrkesbetonad utbildningskurs .	11	6	9	5	1	—	1	1
Summa	236	125	194	76	12	22	30	27

¹ Sju elever ha ej medtagits, emedan de gift sig omedelbart vid första villkorliga utskrivningen.

Tab. 6 a (pojkar). Sysselsättning den 31 december 1942.

Sysselsättning den 31 dec. 1942	Skyddshemmets art												Summa elever
	Skolhem			Yrkeshem och ungdomshem			Jordbrukshem			Hem för själsligt abnorma			
	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- anst.- tid		
Mekaniskt verkstadsarbete	15	8	6	61	10	7	—	—	—	7	12	83	
Snickeri (fabrik).....	—	—	—	19	8	6	—	—	—	—	—	19	
Skrädderi, skomakeri	—	—	—	1	4	4	—	—	—	—	—	1	
Tapetserarverkstad	—	—	—	1	16	15	—	—	—	—	—	1	
Jordbruksarbete	18	10	9	34	12	7	7	9	4	12	11	71	
Trädgårdsarbete	4	8	5	5	8	6	—	—	—	4	—	9	
Byggnadsarbete, rörlägg.n.arbete ..	9	12	5	22	9	4	—	—	—	—	—	35	
Grov- o. diversearbete, skogsarbete	1	11	5	3	12	4	—	—	—	—	—	4	
Lagerarbete, springpojke	13	9	7	16	8	6	1	6	—	4	17	34	
Okvalificerat fabriksarbete	4	12	8	15	15	5	—	—	—	1	17	20	
Bagarlärning, kock	1	23	1	15	10	8	—	—	—	1	7	17	
Servitör, vaktm., frisör, affärsbiträde	—	—	—	7	9	6	—	—	—	—	—	7	
Transportarbete	—	—	—	24	11	8	1	22	9	—	—	25	
Lärning i annat yrke	9	7	7	1	2	2	—	—	—	9	10	19	
Sjöman	5	9	4	2	4	3	—	—	—	—	—	7	
Anställning vid krigsmakten	2	19	10	2	13	7	—	—	—	1	16	5	
Värnplikt	1	9	2	7	10	4	—	—	—	2	6	10	
Allmänbild. kurs. fortsatt skolgång	5	7	7	3	5	5	—	—	—	3	12	11	
Yrkesbetonad utbildningskurs	—	—	—	5	15	6	1	9	2	6	16	12	
Summa elever	87	—	—	243	—	—	10	—	—	50	—	1390	

i 62 elever saknas i tabellen, emedan de icke innehade någon anställning den 31 december 1942. Av dessa voro 15 intagna på allmän uppfostringsanstalt eller ungdomsfängelse eller undergingo tidsbestämt frihetsstraff, 7 vistades på sinnessjukhus eller sinnesslöanstalt, 37 voro återtagna till skyddshem, rörande 3 saknades uppgift.

i 62 elever saknas i tabellen, emedan de icke innehade någon anställning den 31 december 1942. Av dessa voro 15 intagna på allmän uppfostringsanstalt eller ungdomsfängelse eller undergingo tidsbestämt frihetsstraff, 7 vistades på sinnessjukhus eller sinnesslöanstalt, 37 voro återtagna till skyddshem, rörande 3 saknades uppgift.

Tab. 6 b (flickor). Sysselsättning den 31 december 1942.

Sysselsättning den 31 dec. 1942	Skyddshemmets art												Summa elever
	Skolhem			Hemsolor och ungdomshem			Jordbrukshem			Hem för sjäsligt abnorma			
	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Antal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	Anlal elever	Genom- snittlig utskr.- tid	Genom- snittlig anst.- tid	
Hembiträde, husa	20	11	5	100	9	7	9	9	5	30	8	6	159
Lanthushall, djurvård	1	20	20	27	10	9	6	5	5	—	—	—	34
Bitr. å ålderdomshem, sjukhus o. d.	3	2	8	28	8	5	—	—	—	3	5	4	34
Servitris, barbiträde, kallsänka...	—	—	—	2	21	2	—	—	—	1	21	3	3
Barnsköterska, barnhusa	—	—	—	1	15	2	—	—	—	—	—	—	1
Sömmerska, inkl. konfektion	—	—	—	8	12	5	—	—	—	—	—	—	8
Affärsbiträde, telefonist m. m.	6	17	8	9	14	6	—	—	—	2	7	2	17
Anställd i tvätt- o. strykinrättning	—	—	—	3	10	8	1	8	1	1	14	14	5
Okvalificerat fabriksarbete, luftbe- vakning	4	7	5	12	13	4	2	14	4	4	7	4	22
Lärling i annat yrke	—	—	—	2	15	5	—	—	—	1	20	1	3
Utbildningskurs, allmänbildande; fortsatt skolgång	3	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Utbildningskurs, yrkesbetonad	1	6	6	4	14	5	—	—	—	6	7	3	11
Summa elever	38			196			18			48			1300

1 68 elever saknas i tabellen, emedan de icke innehade någon anställning den 31 december 1942, Av dessa hade en dömts till ungdomsfängelse, 2 vistades på sinnessjukhus, 28 voro återtagna till skyddshem, 30 voro gifta och rörande 7 saknades säkra uppgifter om sysselsättningen.

Tab. 7. Placering i hemorten eller icke.

Skyddshem	Placerad i hemorten				Ej placerad i hemorten på grund av															
					miljösvarighet. utom hemmet				hemmets olämplighet				svårighet. anskaffa bostad el. arbete				annan orsak än förestående			
	1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.	
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.
Skolhem för gossar	53		2		9		1		5		—		8		1		22		1	
» » flickor		18		1		12		1		3		—		3		1		4		—
Yrkeshem, ungd.-hem för män....	133		2		40		3		15		3		50		2		30		7	
Hemskolor, ungd.-hem för kvinnor		78		5		129		13		7		2		18		2		10		4
Jordbrukshem för män.....	3		1		11		2		2		1		1		—		2		—	
Jordbrukshem för flickor.....		6		—		14		—		—		—		—		—		—		—
Hem för själsligt abnorma gossar..	27		4		24		11		2		2		6		—		9		—	
Hem för själsligt abnorma flickor		24		2		26		6		7		2		7		—		2		—
Summa	216	126	9	8	84	181	17	20	24	17	6	4	65	28	3	3	63	16	8	4
	342				265				41				93				79			

Tab. 8. Bostadsplacering vid villkorlig utskrivning.

Skyddshem	Placering i																			
	föräldrahem				lärlingshem, internatskola				eget hem				hos arbetsgivare				hos annan person			
	1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.		1:a utskr.		2:a utskr.	
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.
Skolhem för gossar	59		1		3	—		—		—			30		4		5	—		
» » flickor		9		—		2		—		—		—		25		3		4		—
Yrkeshem, ungd- hem för män....	115		—		5		1		—		—		120		16		28	—		—
Hemskolor, ungd- hem för kvinnor		45		1		4		3		5		3		179		19		9		—
Jordbrukshem för gossar samt hem för själsligt ab- norma gossar....		29		5		6		—		—		—		48		16		4		—
Jordbrukshem för flickor samt hem för själsligt ab- norma flickor ..			25		1		3		—		—		—		54		9		4	
Summa	203	79	6	2	14	9	1	3	—	5	—	3	198	258	36	31	37	17	—	—
	282				23				5				456				54			

Tab. 9. Övervakning.

Skyddshem	Övervakning genom skyddshemmet						Särskild övervakare						Särskild övervakare efter förslag av barnavårdsnämnd						
	Antal fall		Därav med				Antal fall		Därav med				Antal fall		Därav med				
			arvode		ers. för porto m. m.				arvode		ers. för porto m. m.				arvode		ers. för porto m. m.		
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	
Skolhem för gossar	48		1		46		7		6		2		42		32		8		
» » flickor		28		—		28		5		2		1		7		2		—	
Yrkeshem, ungd.-hem för män....	139		9		130		48		44		24		81		68		2		
Hemskolor, ungd.-hem för kvinnor		91		22		89		108		67		86		43		30		30	
Jordbrukshem för gossar	16		—		16		1		—		—		2		—		—		
Jordbrukshem för flickor.....		19		—		19		—		—		—		1		—		—	
Hem för själsligt abnorma gossar	39		8		36		7		7		5		22		22		21		
Hem för själsligt abnorma flickor		37		1		35		10		1		1		19		6		1	
Summa	242	175	18	23	228	171	63	123	57	70	31	88	147	70	122	38	29	33	

P r o m e m o r i a

angående upprättande och finansiering av de s. k. pojkhemmen i Eskilstuna.

Ungdomsrådet i Eskilstuna är initiativtagare till och huvudman för pojkhemmen. Rådet omfattar omkring 25 olika föreningar representerande de tre stora politiska partierna, kyrkliga och frireligiösa föreningar, scoutkårerna, de största idrottsföreningarna, nykterhetsföreningarna samt en Rotary klubb. Ungdomsrådet disponerar icke något kapital.

Medel till anordnandet av pojkhemmen erhöles för det första hemmet genom insamlingar och anordnande av en ungdomsutställning, varigenom inflöt omkring 6 000 kronor. En för ändamålet lämplig våning förhyrdes (Kungsgatan 18) och verksamheten begynte år 1941 utan några ekonomiska garantier. Ett driftunderskott för första verksamhetsåret täcktes av tillskott å 500 kronor från Bångska stiftelsen.

Det andra pojkhemmet startades år 1943 med hjälp av ett bidrag å 2 000 kronor från Kronprinsessan Margaretas Minnesfond. Beloppet användes huvudsakligen till inventarier. Detta pojkhem förlades till en mindre fastighet (Tunagatan 9), som inköpts för 46 500 kronor, varav 15 000 kronor tillsköttes av Eskilstuna stad. Återstoden täcktes av lån. Ungdomsrådet har sedermera av allmänna arvsfondens medel erhållit 5 000 kronor för anskaffande av ytterligare inventarier.

Den ekonomiska ställningen framgår närmare av nedanstående sammandrag av räkenskaperna för åren 1942 och 1943.

År 1942.

Behållning från år 1941 7 278: 26

Debet

Pojkhemsverksamheten:

Anslag från Kronprinsessan Margaretas Minnesfond till inrättandet av nytt pojkhem	2 000: —
Anslag från Bångska stiftelsen till nuvarande pojkhemmets drift (underskott)	500: —
Ytterligare behållning från ungdomsutställningen.....	32: 90
Ytterligare insamlingar	198: 50
Bankränta	250: 59
Inackorderingsavgifter	9 593: 60
	12 575: 59

Kredit

Pojkhemsverksamheten:

Pojkhemmet Kungsgatan 18:

Hyra med bränsletillägg	2 058: 16
Kosthållet	6 367: 96
Gas och elektrisk belysning	428: 56

Hemhjälp	626: 90
Rengöringsmedel	293: 42
Telefon och radio	85: —
Kostersättning, julklappar och fickpengar	163: 25
Inventarier	228: 38
Diverse utgifter	113: 24
	<u>10 364: 87</u>

Planerade nya pojkhemmet:

Inventarier	999: 01
Annonser och försäkring	25: —
	<u>1 024: 01</u>
	11 388: 88

*År 1943.**Debet**Pojkhemsverksamheten:*

Kassabehållning från 1942	8 464: 97
---------------------------------	-----------

Inkomster:

Gåvor	1 124: —
Insamling å valborgsmässöfesten	390: 18
Bankränta	210: 10
	<u>1 724: 28</u>

Kungsgatan 18:

Inackorderingsavgifter	10 817: 50
------------------------------	------------

Tunagatan 9:

Anslag från Eskilstuna stad	15 000: —
Inteckningslån	24 000: —
Inackorderingsavgifter	2 617: —
	<u>41 617: —</u>
	62 623: 75

*Kredit**Pojkhemsverksamheten:**Utgifter:**Kungsgatan 18:*

Hyra, gas och ljus	2 671: 78
Kosthåll	6 833: 86
Hembiträdeslön	1 070: 35
Rengöringsmedel, telefon m. m.	589: 22
	11 165: 21
Inventarier	80: 06
	<u>11 245: 27</u>

Tunagatan 9:

Köpeskilling för fastigheten Fuchsian nr 2	39 000: —
Omkostnader för fastigheten, gas och ljus	1 016: 57
Kosthåll	1 798: 55
Hembiträdeslön	253: —
Rengöringsmedel, telefon m. m.	339: 55
	3 407: 67
Inventarier	3 786: 18
	<u>46 193: 85</u>
	57 439: 12

Behållning till 1944	5 184: 63
----------------------------	-----------

Från behållningen i slutet av år 1943 avgår skulder med omkring 1 000 kronor. Fastigheten på Tunagatan är i behov av smärre reparationer, såsom omtapetsring och värmeisolering.

Sammanställning av dagskostnader och inbetalda avgifter vid det första pojkhemmet återfinnas nedan.

	1941 (fr. 1/4)	1942	1943
Antal vård dagar	2 205	3 418	3 593
Portionskostnad pr vård dag	1: 38 kr.	1: 54 kr.	1: 46 kr.
Hela driftskostn. »	2: 87 »	2: 96 »	3: 17 »
Inbet. inack.avg. »	2: 46 »	2: 80 »	3: 01 »
Driftsunderskott »	0: 41 »	0: 16 »	0: 16 »

Vid det nystartade Tunahemmet låg dagskostnaden under år 1943 högre (4: 47 kr.), men däri ingick anskaffning av diverse förråd, ved och liknande. Elevernas avgifter voro även högre (3: 44 kr.) beroende på att hit överflyttats de äldsta pojkarna ifrån det första hemmet. Dessa hade kommit upp till jämförelsevis höga löner och flertalet kunde därför betala full avgift, 3: 50 kronor för dag.

Av hela klientelet torde 3 à 4 för närvarande av egna inkomster betala full avgift. För somliga som äro omhändertagna av barnavårdsnämnd tillskjuter barnavårdsnämnden — utan vederbörandes vetskap — det felande beloppet. I ett par fall erhålles utfyllnad från föräldrar. För övriga får ungdomsrådet bära förlusten. Genom Kungsgatehemmet passerade under 1943 sammanlagt 22 pojkar (flera överflyttade till Tunahemmet när detta öppnades), och å Tunahemmet ha funnits 11 olika pojkar. Av den förstnämnda gruppen har under året full avgift erhållits för 9 stycken, två betalade 3: 41 kronor samt övriga vardera 3: 13, 2: 85, 2: 70, 2: 66, 2: 47, 2: 26, 2: 14, 1: 09, 1: — kr per dag. Två betalade ej alls någon avgift på grund av sjukdom respektive arbetslöshet. Av Tunagruppens elever betalade 7 full avgift, övriga respektive 3: 22, 3: 14, 2: 70 och 1: 21. Pensionärernas inkomster hade varierat från 12—13 kronor till 45—50 kronor per vecka. — Minst 35 kronor i veckan erfordras för att full avgift skall kunna uttagas. Femton—sextonåringarnas inkomster äro i allmänhet ej tillräckligt stora för att kunna bära denna inackorderingskostnad. Reduceringen av avgifterna beräknas ej efter någon fast skala, men vissa regler följas. För fickpengar undantagas i regel 2 kronor i veckan, till fackföreningsavgifter och dylikt 2 kronor och till kläder 4—6 kronor. Önskar vederbörande erlägga livförsäkrings- eller sjukkasseavgift tages särskild hänsyn härtill. Vad som återstår av lönen efter nämnda avdrag betalas in som inackorderingsavgift dock högst 3: 50 kronor för dag. Under semestrar betalas bostadsersättning med 0: 75 kronor för dag. Vid arbetslöshet och sjukdom uttages ingen som helst avgift.

Föreståndaren och hans hustru åtnjuta bostad (1—2 rum, del i matsal, kök och övriga utrymmen), fri kost och tvätt. Det ena föreståndareparet erhåller dessutom fritt vivre för ett 5-års barn, det andra ett arvode av 200 kronor årligen. Hemhjälp förekom till en början endast för vissa grovsysslor, numera finnes heltidsanställd person. Den ena hemhjälp, föreståndarens mor, erhåller fri kost och 95 kronor i månaden. Den andra har fritt vivre och 75 kronor kontant.

Årliga underskotten för båda hemmen tillsammans beräknas för närvarande till omkring 1 000 kronor eller omkring 50 kronor per plats. Vid en depression med arbetslöshet och lägre inkomster för ungdomen antagas underskotten komma att stiga till 150 kronor för plats och år.

Pojkhemmen äro avsedda för ensamstående pojkar, d. v. s. sådana som sakna föräldrahem eller vilkas föräldrar äro sjuka, omhändertagna på ålderdomshem, frånskilda utan ordnade hemförhållanden o. s. v. En sockersjuk och en dövstum ha beretts plats. Viss diskussion har förts om hemmen skulle vara öppna endast för pojkar hemmahörande i Eskilstuna stad eller om sådana som från andra orter sökt

sig till arbete i staden även skulle mottagas. Sistnämnda princip synes alltmåra vinna anslutning.

Folkmängden i Eskilstuna uppgår till 43 000. Staden är belägen i E-ort. Dess 146 olika industrier sysselsatte enligt uppgift i februari 1944 10 000—12 000 personer och ha under kriget dragit till sig åtskilligt folk. De två pojkhemmen med sammanlagt 20 platser lära täcka det mest akuta behovet av sådana bostäder för ensamstående pojkar. Under nuvarande högkonjunktur skulle dock säkerligen ytterligare ett hem behövas. I slutet av februari 1944, omkring 5 månader efter det Tunahemmet öppnats, lågo nämligen fem ansökningar om plats inne hos pojkhemsstyrelsen.

Uppgifter rörande städer till vilka inackorderingshem skulle kunna förläggas.

Stad	Skolor som främst skulle betjänas	Antal inackorderingshem i orten
Stockholm och Stockholms ytterområden: Bromma—Ängby, Midsommarkransen	Hammargården Lövsta Långanäs Sundbo	2 pojkhem
	Sjötorp Bistaborg Hornö Morängen Skarvik-Tallåsen	2 flickhem
Södertälje	Hammargården Lövsta Långanäs	1 pojkhem
	Sjötorp Morängen Skarvik-Tallåsen	1 flickhem
Uppsala	Sjötorp Morängen Hornö Skarvik-Tallåsen	1 flickhem
Linköping	Folåsa Långanäs Forsane	1 pojkhem
	Bistaborg Skarvik-Tallåsen Håkanstorp Broby Mossebo	1 flickhem
Norrköping	Folåsa Långanäs Ljungaskog Forsane	1 pojkhem
	Håkanstorp Broby Mossebo	1 flickhem
Jönköping	Broby Mossebo Härsjögården Brättegården	1 flickhem
Kalmar	Folåsa Gudmundsgården	1 pojkhem
Malmö	Lövsta Långanäs Gudmundsgården (Råby) Östra Spång Ljungaskog	2 pojkhem

Stad	Skolor som främst skulle betjänas	Antal inackorderingshem i orten
Hälsingborg	Bistaborg Skarvik-Tallåsen Sonestorp Härsjögården Långanäs Östra Spång Ljungaskog Forsane	1 flickhem 1 pojkhem
Halmstad	Sonestorp Lingatan Härsjögården Ljungaskog Fagared Gräskärr	1 flickhem 1 pojkhem
Göteborg	Lövsta Långanäs Ljungaskog Gräskärr Fagared Forsane	2 pojkhem
Borås	Skarvik-Tallåsen Mossebo Härsjögården Lingatan Brättegården Östra Spång Ljungaskog Gräskärr Fagared Forsane	2 flickhem 1 pojkhem
Lidköping	Sonestorp Härsjögården Lingatan Brättegården Fagared Forsane Margretelund	1 flickhem 1 pojkhem
Kristinehamn (alternativt i stället förlagt till Karlskoga)	Forsane Åkerby Sundbo	1 pojkhem ev. i stället i Karl- skoga
Örebro	Långanäs Åkerby Sundbo	1 pojkhem
Karlskoga (alternativ för pojk- hemmet i Kristinehamn)	Forsane Åkerby Sundbo	1 pojkhem ev. i stället i Kristine- hamn
Västerås	Långanäs Sundbo Engesberg	1 pojkhem
Falun	Margretelund Åkerby Sundbo	1 pojkhem

Stad	Skolor som främst skulle betjänas	Antal inackorderingshem i orten
Gävle	Sundbo Engesberg Vemyra	1 pojkhem
Härnösand (alternativt i stället för- lagt till Sundsvall)	Hornö Morängen Skarvik-Tallåsen Gälegården	1 flickhem ev. i stället i Sundsvall
Sundsvall (flickhemmet är alter- nativ för hemmet i Härnösand)	Engesberg Vemyra Johannisberg	1 pojkhem för yngre som behöva utbildning vid yrkesskola
Örnsköldsvik	Hornö Morängen Skarvik-Tallåsen Gälegården	1 flickhem ev. i stället i Härnösand
Östersund	Långanäs Vemyra Johannisberg	1 pojkhem för äldre; ar- betsmöjligheter finnas men ej yrkesskola
Umeå	Hornö Bistaborg Morängen Gälegården	1 flickhem
Luleå	Sjötorp Skarvik-Tallåsen Broby Gälegården	1 flickhem
	Lövsta Vemyra Johannisberg	1 pojkhem

Förestående fördelning ger en ungefärlig bild av inackorderingshemmens för-
läggning. Det har beräknats att varje grupp av skolor skulle förfoga över följande
platsantal:

Yrkesskolor för normala gossar	45 platser
Skolhem » » »	35 »
Kombinerade skolhem och yrkesskolor för normal ungdom	20 »
Skolhem och yrkesskolor för dels efterblivna dels själsligt abnorma gossar	10 »
Yrkesskolor för normala flickor	50 »
Skolhem » » »	5 »
Skolhem och yrkesskolor för dels efterblivna dels själsligt abnorma flickor	14 »

Godtemplarorden

Sveriges storloge av IOGT.

Till 1942 års skyddhemsutredning.

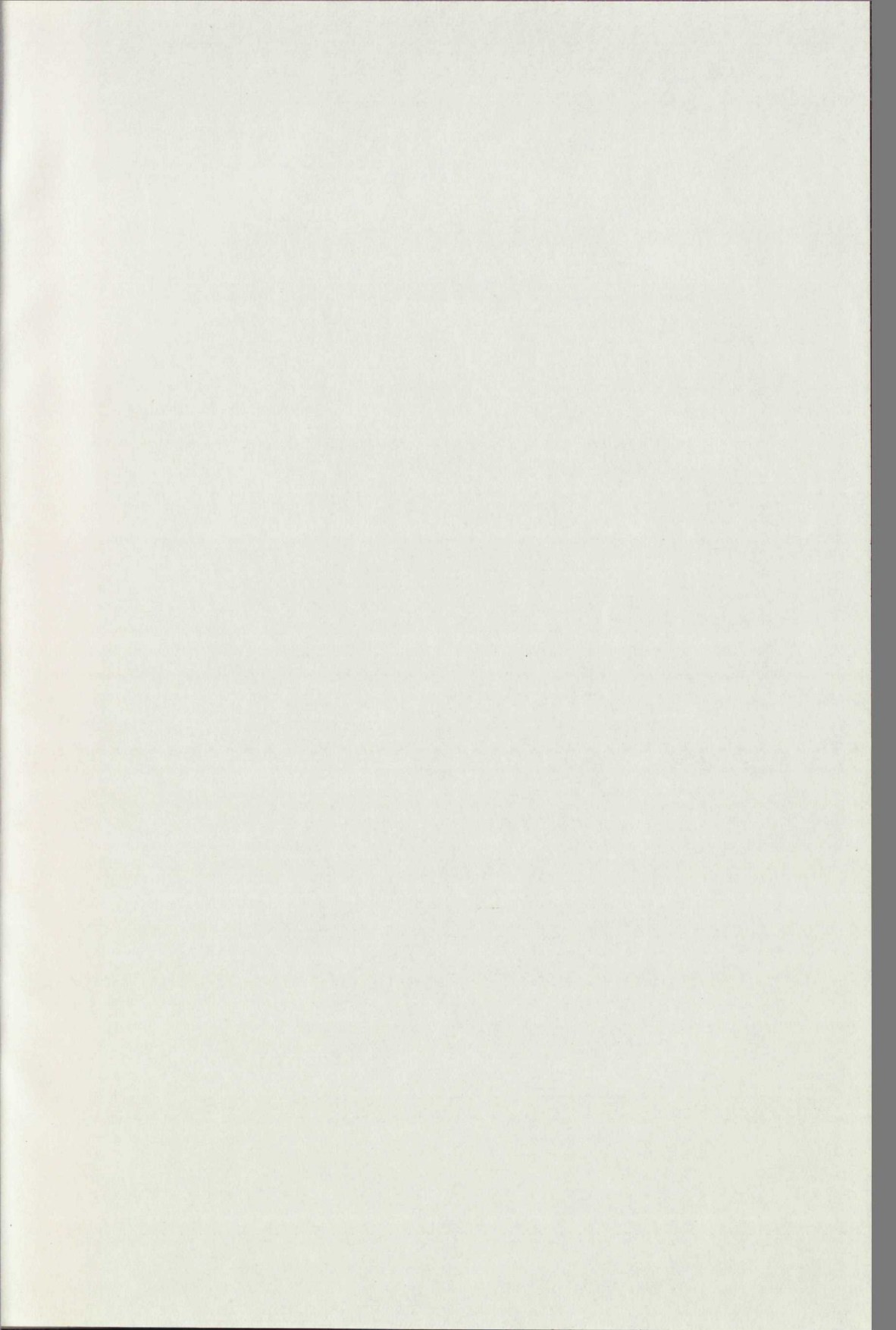
Sedan verkställande rådet i Sveriges storloge av IOGT blivit informerad om skyddhemsutredningens planer att skapa inackorderingshem för pojkar och flickor, som utskrivits från skolor tillhörande barna- och ungdomsvården och att utredningen skulle vara intresserad av att ett samarbete upptages med vår Orden för lösande av denna fråga, ha förhandlingar i ämnet förts mellan representanter för utredningen och IOGT. På grundval av de resultat, som därvid uppnåts, förklarar sig Godtemplarorden villig och intresserad av att hjälpa till. Om blott de nödvändiga ekonomiska bidragen ställas till förfogande, bör vår rörelse med dess sociala och ideella inriktning samt dess vida förgreningar i vårt land ha de bästa möjligheter att göra en god insats även i denna sak. Beträffande IOGT:s speciella förutsättningar för ett ungdomsarbete av avsedd art kan följande anföras.

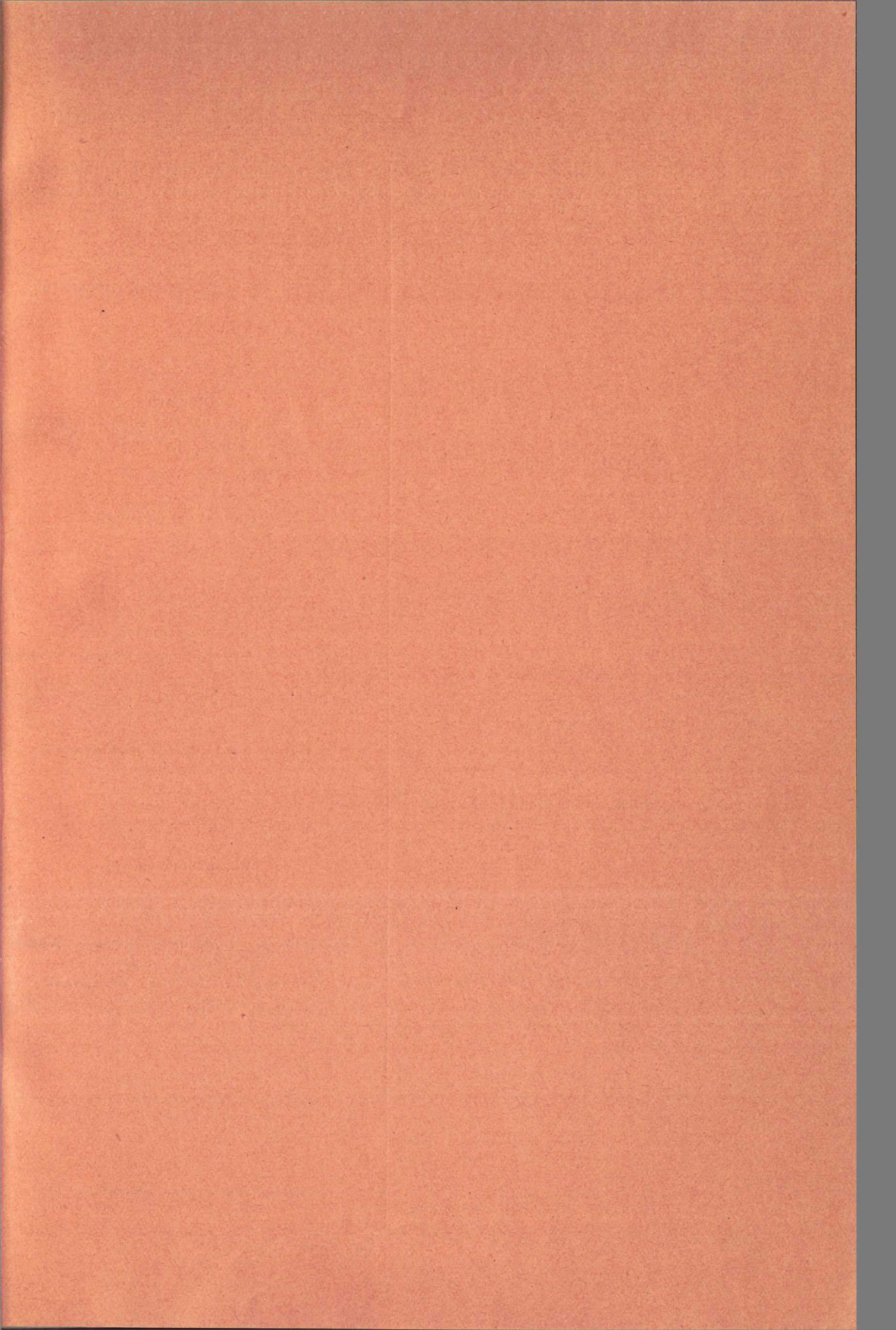
I cirka 1 600 samhällen finnas godtemplarloger. I ett stort antal av dessa finnas dessutom SGU-avdelningar för den mognare ungdomen eller scoutkårer för övergångsåren och ungdomsloger för barnaåldrarna. Tillsammans har Godtemplarorden cirka 3 500 lokalorganisationer. Inom dessa bedrivs ett arbete av ungdomsfostrande art, såsom studieverksamhet, amatörteater, folkdans, gymnastik och idrott, friluftsliv och vandringar. Vi ha alla åldrar företrädade inom våra organisationer liksom där även finnes representanter för olika samhällslager. Därigenom tro vi, att det icke skall möta några svårigheter att få lämpliga föreståndare för de avsedda inackorderingshemmen. Vi ha också inom våra organisationer goda möjligheter att hjälpa till vid dessa ungdomars placering i arbeten, som kunna intressera dem.

Stockholm den 9 dec. 1944.

För Sveriges Storloge av IOGT.

Ruben Wagnsson
Ordens Templar.

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlännning i anstalt eller förläggning. [1]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Kommunalförvaltning.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6]

Statens och kommunernas finansväsen.

Handel och sjöfart.

Politi.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till organisation av en luftfartstyrelse m. m. [2]

Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätnings järnvägar. [8]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]

Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. [10]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Hälso- och sjukvård.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgliga bildning. [5]

Försvarsväsen.

Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförande till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]

Allmänt näringsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.